

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ – СКОПЈЕ

Школа за докторски студии

Тема: **„DONATIO ВО РИМСКОТО ПРАВО И ВО СОВРЕМЕНОТО
МАКЕДОНСКО И АЛБАНСКО ПРАВО“**

– Докторска дисертација –

Докторант:

м-р Нуртен Кала Даути

e-mail: kala.nurten@gmail.com

Ментор:

проф. д-р Мирјана Поленак Аќимовска

Скопје, 2021.

СОДЖИНА

ВОВЕД (PRAELACTIO)	4
I. DONATIO ВО РИМСКОТО ПРАВО	12
1. Историски развиток на donatio	15
1.1 Donatio (старо, класично, посткласично право)	18
1.1.1 Donatio во времето на Константин	21
1.1.2 Donatio во времето на Јустинијан	22
1.2 Donatio ante nuptias	25
1.3 Donatio inter virum et uxorem	29
1.4 Donatio mortis causa	31
1.5 Donatio sub modo	32
1.6 Заклучок	33
I. Римскиот donatio во светлото на ius commune и некои граѓански закони	34
2. ДОГОВОРОТ ЗА ДАР ВО СОВРЕМЕНОТО ПРАВО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	46
2.1 Поим на договорот за дар – donatio	47
2.2 Карактеристики на договорот за дар	50
2.3 Страни во договорот за дар	55
2.3.1 Правна способност	55
2.3.2 Деловна способност	57
2.4 Елементи на договорот	63
2.5 Содржина на договорот	71
2.5.1 Одговорност на дародавачот во случај на ненавремено предавање или задоцнување на предметот	75
2.5.2 Гаранција за недостатоци на предметот	76
2.6 Начини за склучување на договорот за дар	77
2.6.1 Примање дар	79
2.6.2 Повлекување на изјавата за donatio	81
2.6.3 Смрт или одземање на деловната способност на дародавачот или даропримачот пред склучување на договор	82
2.7 Посебни видови на договорот за дар	83
2.7.1 Договор за дар поради брак	87
2.7.2 Дар во корист на деца зачнати, уште неродени	89
2.7.3 Договор за дар во Законот за наследување	89
2.8 Отповикување на договорот за дар	93
2.8.1 Општи карактеристики на отповикувањето на дар	94
2.8.2 Случаи во кои може да се бара отповикување на дар	97
2.8.3 Легитимност и краен рок за барање на отповикување дар	103
2.8.4 Ефекти од отповикување на дар меѓу страните и трети лица	104
2.9. Заклучок	105

3 ДОГОВОРОТ ЗА ДАР ВО СОВРЕМЕНОТО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА (историска ретроспектива и современи решенија).....	108
3.1 Donatio во обичајното албанско право, Канонот на Лаберија и.....	108
Канонот на Лек Дукаѓини.....	108
3.2 Donatio во Граѓанскиот законик во времето на Зогу и во периодот	111
1945 – 1994	111
3.3 Договор за дар во Граѓанскиот законик на Република Албанија.....	118
(натаму Граѓански законик) од 1994 – и во современото право	118
3.3.1 Карактеристики на договорот за дар	120
3.3.2 Страни во договорот за дар	127
3.3.3 Елементи на договорот за дар	134
3.3.4 Содржина на договорот.....	138
3.3.5. Начини за склучување на договорот за дар.....	146
3.3.6 Посебни видови договор за дар	150
3.3.6.1 Договор за дар меѓу брачни другари	153
3.3.6.2 Дар во корист на деца зачнати, уште неродени – nasciturus	155
3.3.6.3 Договор за дар во Законот за наследување	157
3.3.7 Отповикување на договорот за дар	160
3.3.7.1 Општи карактеристики на отповикувањето на дар.....	160
3.3.7.2 Случаи во кои може да се бара отповикување на дар.....	162
3.3.7.3 Легитимност и краен рок за барање за отповикување на дар.....	166
3.3.7.4 Ефекти од отповикување на договорот за дар меѓу страните и трети лица	167
3.3.7.5 Анализа на статистики на тужбите за договорот за дар.....	168
3.3.7.6 Анкета	171
3.4 Заклучок	179
ЗАКЛУЧОК НА ЦЕЛИОТ ТРУД – ПОТВРДУВАЊЕ НА ХИПОТЕЗАТА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	182
Користена литература	206

BOBED (PRAELACTIO)

Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur (D. 50. 17,82 Papinianus libro nono responsorum)

Научна и општествена оправданост на истражувањето

Голем предизвик за еден истражувач е да се изврши проучување на конкретна сфера од римското право, чии концепции и институции се живи до денес, кое на научната и стручната јавност ќе ѝ понуди нова слика за извонредната правна техника на римските правници, од една страна, но, од друга страна, фактот дека современите правни системи, особено континенталните, вградиле во своето право, извонредни идеи на древното римско право, а како пример се земени македонското и албанското современо право, што зборува за пресаден правен трансплантант, во општествено-економска смисла.¹ Но, дали е во прашање правен трансплантат за кој се залага Вотсон, или за правна концепција од римското право, која е матрица и идеја водилка при осмислувањето и нормирањето на модерното македонско и албанско право? При проучувањето на римското право, индикативна е определбата дека „големиот дострел на правната техника со која Римјаните се пример за човечката историја, а која се карактеризира со прецизност, јасност, логичност, доследно правно мислење, заклучоци кои се базираат на вистинска мајсторија во толкувањето на правните норми и правните институции, говори за римската генијалност во создавањето на правото.“²

Институциите и концепциите на римското право, кои се, всушност, креација на секојдневниот живот на луѓето во стариот Рим, а согласно со веќе докажаниот римски гениј во создавање на право кое се базира на прагматичност и стриктно почитување на

¹ За значењето на споредбеното право, поопширно кај Алан Вотсон: *Правни трансплантати*, Београд 2000, 27 „...ако споредбеното право треба да биде една самостојна правна дисциплина, тогаш таа не е само изучување на еден странски систем (со осврт на сопственото право), ниту сеопфатен преглед на светските системи, или споредување на одделни правила или гранки на правото, како што е споредба меѓу два или повеќе системи. Заради тоа бил изнел став дека тоа претставува проучување на поврзаноста на еден правен систем и неговите правила со друг.“

² Поленак Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Универзалноста на римското право, Антиката и европската наука и култура*, 60 години Институт за класични студии Филозофски факултет, Скопје, 2009, стр. 25.

законите, се вградени во правото на системите кои постоеле во историјата сè до денес. Но, не станува збор за неоправдано величење на едно древно право и неговиот правен систем, туку за факти кои се докажани и кои сведочат, како што велат некои, за „вечната младост на римското право“ кое сè уште се изучува на правните факултети ширум светот.

Нашето истражување за еден сегмент на римското приватно право, поточно *donatio*, и неговите импликации во современото македонско и албанско право, е само еден пример за влијанието на римското право во современите правни системи. Во истражувањето треба да докажеме колкаво е тоа влијание, дали е во потполност прифатен римскиот концепт, за кој веднаш се определуваме дека еволуирал во римската држава, или само станува збор за идеи, основи на римскиот концепт кои се осмислени согласно конкретните услови, па така претставува автохтон пример за правна регулатива на две држави, македонската и албанската, во современи услови на живот.

Римјаните, како најголема правничка држава, односно народ, во антиката кој осмислил и римското приватно право, како најголем дострел на нивната наука и прагматика, па во овој контекст и институтот *donatio*, но прашање за дискусија е како овој концепт е прифатен и осмислен во правото на два современи правни системи. Значи, истражувањето на предложената тема има за цел да навлезе во елаборација на три правни системи. Еден стар, но истовремено и „вечен“, кој создал матрица на многу институции и концепции кои се вградени во модерните правни системи, а меѓу нив и дарот како израз на алтруистички причини, но не и секогаш затоа што мотивите за давање дар можат да бидат и други, како на пример противправно тргување со влијание и друго.

Дарот, иако пред сè го тангира приватното право, односно облигационото, наследното и семејното право, но истовремено дарот е категорија која го тангира и моралот на субјектите кои го извршуваат, иако дарот ја допира и проблематиката на даночното и кривичното право.

Научната и општествената оправданост за истражувањето на предложената тема нужно бара темелна и продлабочена анализа на примарните извори на римското право, но и на современото македонско и албанско право како и една критична анализа на сфаќањата на современи романисти, но и на научниците кои се занимаваат со ова проблематика, пред сè познавачи на приватното право во историски и современ контекст,

за да се создаде четиво кое ќе ја привлече научната и стручната јавност, пред сè во нашата држава и во Република Албанија.

Темата на дисертацијата насловена DONATIO ВО РИМСКОТО ПРАВО И ВО СОВРЕМЕНОТО МАКЕДОНСКО И АЛБАНСКО ПРАВО не е обработувана, или сосема споредно е обработувана во нашите академски кругови. Дарот, независно од мотивите заради кои е даден, кога компаративно ќе се истражува во еден стар систем на римската држава, чие право, е основа на европското право и на правните системи воопшто, како значајно правно наследство и во два правни системи кои го носат епитетот современи, (Р. С. Македонија и Р. Албанија,) може да отвори нови хоризонти во нормирањето и спроведувањето на овој правен институт. Посебен предизвик ќе биде анализата на судската пракса во врска со договорот за дар.

Предмет на истражувањето

Предметот на истражувањето на оваа дисертација е лоциран во приватното право, најпрвин во римското право, а потоа во современото македонско и албанско право. Станува збор за една извонредно суптилна материја, која ги засега често применуваните норми кои се однесуваат на секојдневниот живот на човекот. Тоа е дарот (подарок, donatio, dhurat).

Факт е дека дисертацијата се однесува најпрвин на правно-историските науки, голем дел ќе биде посветен на римскиот концепт на **donatio** во неговиот еволутивен развој, правен институт кој појдовно припаѓа во **ius quod ad res pertinent**, според Гаевата трипартиција на 1) *personas*, 2) *res*, 3) *actiones*, потоа развојните фази на овој римски институт добиле правна завршници во делата на двајца императори – **Константин** и **Јустинијан** и затоа оваа дејност на големите римски императори, како и влијанието на христијанството на римскиот концепт *donatio*, ќе биде истражен посебно. *Jus commune* и големите правни системи и кодификации кои следуваат по **Corpus iuris civilis** ќе бидат предмет на сумарно истражување, за да, на еден логичен начин, истражувањето се приближи до современото право.

Влијанието на римскиот концепт на **donatio** врз современото македонско и албанско право, се однесува на останатиот дел на дисертацијата. Ќе треба да се истражат тенденциите на нормирањето на дарот во современото македонско право, земајќи го предвид пред сè актуелниот Закон за облигациони односи, подобно навлегувајќи во елаборација на поимот, карактеристиките, видовите на дарот, отповикувањето на дарот во македонското облигационо право, со тоа што пополнувањето на правната празнина во овој закон со норми за дарот даваат слика за правниот институт дар, а наша задача е да истражиме дали римскиот концепт на *donatio* е основата за оваа правна регулатива. Ќе се анализираат односите *inter vivos* и *mortis causa*.

Современото албанско право, почнувајќи од обичајното албанско право, преку Канонот на Лек Дуќаќини и Канонот на Либерија, па преку елаборација на првиот Граѓански законик од 1929 година, а притоа и Граѓанскиот законик од 1994 година, ја профилизираат правната проблематика на дарот во Албанија, со што наша задача ќе биде да утврдиме дали и во колкава мерка оваа правна регулатива за своја основа го има римскиот концепт за *donatio*. Ќе се анализираат односите ***inter vivos* и *mortis causa***.

Во целата дисертација ќе бидат проучени не само облигационо-правните односи, туку и семејно-правните односи и наследно-правните односи во историско-правна ретроспектива, но и во современо правна регулатива, сè со цел да се потврди континуитетот базично поставен во римскиот концепт за дарот.

Ќе се откријат причинско-последичните врски кои го формализираат дарот низ вековите па сè до современоста, за да се даде насока *de lege ferende* за овој правен институт. За остварување на оваа цел, ќе се елаборира и судската пракса. На овој начин се фрла светлина врз настаните, односно регулативата која ќе следи во современото македонско и албанско право, а која се однесува на дарот.

План за работа

Дисертацијата ќе биде структурирана во три дела. На крајот од секој дел ќе следат заклучни разгледувања. На почетокот од текстот се обработени воведни теми, како што се, општествена и научна оправданост, предмет, цел и научни методи на истражувањето,

главна хипотеза и споредни хипотези, на крај заклучни разгледувања, судска пракса и попис на користена литература.

Првиот дел ќе се однесува на *donatio* во римското право, еволутивниот тек на институтот, со посебен аспект на законите кои во римската држава го профилират дарот. Посебно место во четивото ќе заземат реформите на императорите Константин и Јустинијан, како и влијанието на дарот во посткласичен Рим. За постигнување на оваа цел, ќе се користат еволутивниот и синхронистичкиот метод. Ќе се анализираат примарните извори, како и бројната романистичка литература која го тангира *donatio* а сè со цел да се истражи и осветли римскиот концепт на *donatio*, како значајна алатка која се користи за да се нормираат модерните правни системи како македонскиот и албанскиот.

Вториот дел на дисертацијата ќе се однесува на договорот за дар во современото македонско право. Еволуцијата на овој правен институт во македонското право е посебно значајна тема која ќе биде истражена. Анализата на законските решенија, судската практика, сè со цел да се види дали римскиот концепт на *donatio* е втемелен во македонското право како инспирација, како матрица на која се надоградуваат модерните решенија, сè со цел да се пополнат правните празнини и во иднина да се нормираат законски решенија кои одговараат на општествено-економските услови во државата, општеството.

Третиот дел на дисертацијата се однесува на подарокот во современото албанско право, започнувајќи со историска ретроспектива, а завршувајќи со модерните решенија нормирани во последниот Граѓанскиот законик, со исполнување на основната цел, а таа е проникнување дали римскиот концепт за дарот е основа за регулирање на оваа материја во албанското право во минатото и денес.

Заклучните разгледувања ќе бидат во функција на потврдување или негирање на основната хипотеза, или споредните хипотези кои се зацртани во воведните разгледувања, а кои се идеја водилка за истражување, физиомирање и претставување на дарот во ова четиво.

Работни хипотези на истражувањето

Поставувањето на работни хипотези од областа на скоро сите области на правото речиси секогаш тргнува од претпоставката дека конкретните институти, кои се предмет на истражување, скоро секогаш водат потекло од античкото право и особено од римското право.

Во таа насока основната хипотеза на оваа дисертација е дека **РИМСКИОТ КОНЦЕПТ ЗА DONATIO ОДИГРАЛ КЛУЧНА УЛОГА ВО ПРОФИЛИЗАЦИЈАТА НА ДАРОТ ВО СОВРЕМЕНОТО МАКЕДОНСКО И АЛБАНСКО ПРАВО.**

Натамошното продлабочено проучување и објаснување на основната хипотеза нужно води низ сегментарно докажување на неколку споредни хипотези

- дарот во сите системи кои се предмет на проучување има своевидна еволуција, допрецизирање и менување;
- проучувањето на основните извори, како во римското право така и во современото македонско и албанско право, ја отсликува рамката во која се операционализира дарот во правниот систем на една стара држава, чие право е „лекција“ за изнаоѓање соодветна правна норматива и во двата современи правни системи;
- научните експликации за дарот од низа романисти и цивилисти се добра основа за идните решенија при нормирање на правниот институт, кој е предмет на истражување;
- правната природа на *donatio* во римското право, особено *animus donandi*, се отскликуваат во модерното македонско и албанско право;
- *Donatio* е мултидисциплинарен институт со морален предзнак и тоа од римското право до денес, во современото македонско и албанско право.

Споредните хипотези, кои се во функција на докажување на главната хипотеза со кои се очекува докажување во дисертацијата, ќе бидат уште една потврда, без ризик за вредноста на римското право и за концепциите и институциите кои се плод на ова дрвно право, а кои се основа при физиомирање и правно нормирање во модерните правни системи, посебно во македонското и албанското право.

Методологија на истражувањето

Истражувањето на дарот во римското и во современото македонско и албанско право, се спроведува со користење на општите и посебните научни методи. Особено биле користени следниве методи.

Историскиот метод е посебно карактеристичен за четиво кое, целосно или во дел, се однесува на историско-правната наука и посебно на римското право. За таа цел ќе се изврши анализа на историски материјал кој се однесува на оваа проблематика, а кој ни е достапен. Историските материјали се користени и при анализа на современото македонско и албанско право.

Методите на анализа и синтеза ќе бидат применети за да се осознаат претпоставките кои довеле до појава на определени институти и решенија кои низ историјата до денес, го отсликуваат правниот концепт кој е предмет на истражување. Методот на специјализација се користи за да од општите поими се дојде до нови, кои се потесни по обем, но со покомплексна содржина.

Методот на класификација ќе се користи за определување на определени поими во целокупниот систем.

Методот на дескрипција ќе се користи за опишување на определени поими и собитија, односно факти во функција на трудот.

Методите на индукција и дедукција ќе се применат при донесување на заклучоци и констатации кои ја прават научната и стручната дебата богата и применлива.

Методот на компилација се применува и во овој труд, со цел да се изврши анализа и синтеза на поединечните научни согледувања за предметот на истражувањето.

Методот на компарација е посебно употребуван во дисертацијата, затоа што споредбите на трите правни системи ја докажуваат основната хипотеза на трудот. Треба да се добие доказ кој е аргументиран за големото влијание на римскиот концепт за дарот на двата собработувани правни системи, современото македонско и албанско право. Треба да се имплицира заклучок за поврзаноста на еден правен систем со друг правен систем.

На крај ПРИДОНЕСОТ КОЈ СЕ ОЧЕКУВА ОД ОВОЈ ТРУД е:

- презентирање на нови сублимирани аспекти, детална анализа на римскиот donatio;
- добивање сознаниа за состојбите во проучуваната област во два современи правни системи;
- воочување на влијанието на римскиот концепт donatio, врз посочените и анализираните современи правни системи;
- нормирање на општествено-економските услови, во кои начинот на уредување на дарот се остварувал;
- предвидување на идниот развој на истражуваниот правен институт и определување на детерминантите, кои ќе влијаат на правецот на развој на дарот во обработуваните правни системи.

ПРВ ДЕЛ

I. DONATIO VO RИМСКОТО ПРАВО

Donatio, како важен институт во римското право, забележува еволуција во третманот и толкувањето во однос со другите правни институти. Според класичното право, дар било предиспозиција за доброто на некој друг, за што другата страна не била обврзана да даде ништо за возврат (надомест).

Во изворите на римското право стои одредбата: „*Се смета дека е сторено дарување кога нешто на друг се отстапува без никаква правна должност (обврска)*“. (D, 50, 17, 82 Papinianus libro nono responsorum, Donari videtur, quod nullo iure cogente consediatur.³)

Во римското право дарот во сите периоди немал ист третман, континуирано се консолидирал и зајакнувал од примитивната фаза на организирање на државата и правото до периодот на Јустинијан. Императорот **Јустинијан** го систематизирал римското право и, по негова иницијатива, заедно со Трибонијан, започнува работата на **Corpus iuris civilis**. Тој, заедно со Константин, го промовираат дарот како значајна првна концепција која ќе предизвика внимание сè до денешен ден.

Во примитивната фаза постоело т.н. реално дарување, што се состоело во пренесување ствар од дародавачот (дарувачот) на даропримачот, преку формални дејствија на пренос на сопственост. Според ова дејство, неопходно било дарувањето да бидено инспирирано од *animus donandi* и согласноста за прифаќање на подарокот која ја давал даропримачот. Во изворите стои одредбата: „...*Не може добротелство (дар) да се наметне на оној кој не го сака*...“ (D,39,5,19,2 Ulpianus libro septuagesimo sexto ad edictum, Non potest liberalitas nolenti adquiri.⁴)

Што е вистински подарок определува **Јулијан** кој во изворите вели.

„...Има повеќе видови дарувања. Ако некој дарува ствар во намера таа веднаш да прејде во сопственост на даруваниот, не сакајќи таа во никој случај нему да му се врати, а

³ Romac, Ante. „*Izvori rimskog prava, Informator*“, Zagreb, 1973, st. 425

⁴ Исто

тоа не го прави од која било причина, туку да направи добротелство и дарежливост, тоа се смета за дарување во вистинска смисла. Ако некој дарува со тоа стварта да прејде во сопственост на даруваниот, дури тогаш ако нешто се стори, тоа не се смета за дарување во вистинска смисла затоа што тоа е дарување под услов. Исто така, ако некој нешто дарува со намера таа ствар веднаш да прејде во сопственост на даруваниот, но под услов тоа да му се врати назад ако нешто стори или не стори... ниту тоа се смета за дарување во вистинска смисла затоа што тоа е дарување кое под извесен услов се раскинува.“⁵

(D. 39, 5, 1, pr Iulianus libro septimo decimo digestorum. Donationes complures sunt, dat aliquis ea mente, ut statim velit accipientis fieri nec ullo casu ad se reverti, et propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem et munificentiam exerceat; haec proprie donatio appellatur, dat aliquis, ut tunc demum accipientis, fiat, cum aliquid secutum fuerit: non proprie donatio appellabitur, sed totum hoc donation sub condicione est, item cum quis ea mente dat, ut statim quidem faciat accipientis, sit amen aliquid factum fuerit aut non fuerit, velit ad se reverti, non proprie donatio dicitur, sed totum hoc donatio est, quae sub condicione solvatur.)

Посебно е интересен институтот забрана на дарување меѓу брачните другари, и тоа прифатено со обичајното право и како што е нормирано во изворите: „...кај нас е прифатено правилото дека дарувањата меѓу маж и жена се ништовни, тоа е прифатено затоа поради заемна љубов првиот да не го лиши вториот од имотот со дарување, и тоа не се умерена, туку со претерана лакомисленост...“⁶

(D. 24,1,1 Ulpianus libro trigesimo secundo ad Sabinum. Moribus apud nos receptum est, ne inter virum et uxorem donationes valerent, hoc autem receptum est, ne mutuo amore invicem spoliarentur donationibus non temperantes, sed profuse erga se facilitate.)

Во поскласичното право забраната за подарок меѓу сопружниците многу избледело како правен институт и, додека на Запад оваа предвидување целосно исчезнало, во Источната Империја и понатаму постоело. Во текот на овој период, со реформите на Константин, дарот станал билатерален акт и законска трансакција сама по себе.

Карактеристика што треба да се спомене за валидноста на договорот за подарок е тоа што тој морало да ги исполни овие услови:

⁵Исто, стр 427

⁶Исто, стр 427

- * договорот требало да биде склучен во форма на писмен акт,
- * подарената ствар требало да се изврши со јавна достава,
- * регистрација во јавните архиви.

Запишувањето на пренесувањето на сопственост во регистри кај власта, односно државните органи, било задолжително само за оние дарувањата кои се од поголема вредност (Fr. Vat. 249, C. 8, 53, 31).

Почнувајќи од IV век н. е. била призната можноста за отповикување заради неблагодарност.

Јустинијан го продолжил отповикувањето заради неблагодарност на кој било вид на дар, и тоа во услови, односно ако е направена тешка навреда, обид за атентат, неисполнување на должноста и намерно отштетување на имотот.

Во времето на Јустинијан дарувањето било разликувано во две категории, од што е извлечена основата за дистинкција на поделба на дарувањето:

- Подароци со мала вредност може да се склучуваат со едноставен неформален договор и
- Подароци со голема вредност може да се склучуваат со формален договор.

Исто така, треба да се напомене дека во овој период се случува еволуција на видовите дарувања, како што се:

- 1) Дар „inter vivos“, или *за време на живот*, бил направен во времето кога дародавачот и даропримачот биле живи.
- 2) Дар „mortis causa“, кој е по повод смртта на дародавачот и се смета за исполнет со смртта на дародавачот. Додека дародавачот е жив, тој може да ја отповика својата одлука.

Значи, во првиот дел на трудот посебно ќе се обрне внимание на еволутивниот тек на donatio, со посебен аспект на Lex Cincia de donis et muneribus, како и на реформите на Константин Велики (натаму Константин) и Јустинијан Први (натаму Јустинијан). Посебно ќе се обработи и анализира влијанието на христијанството во профилирањето на овој правен институт.

Римјаните посебно внимание посветувале на т. н. јавна дарежливост, која била посебно карактеристична за луѓето кои сакале да направат кариера на војсководец или државник, така што градбите, трумфите, јавните гозби, кои, како што е познато, се

организираше за плебсот, станале чести во Рим. (Крас по победата над Спартак организираше јавен ручек на 10.000 маси во чест на своите воени победи во 70 год пр. н. е., или „за време на својот триумф, Кајсар (Caesar) заповедал да се служи гозба на 22.000 маси), а сè со цел да се покаже дарежливост, затоа што скржавците биле неподобни за блескава кариера. За оваа манифестација на јавна дарежливост се изјаснува и Кикерон (Cicero) во говорот за Мурена (36, 76): „Римскиот народ ја мрази приватната luxuria, но ја цени јавната magnificentia (величенственост).“⁷ Интересно е што штедењето за пограбен ручек можело да следи со казна на изборите и на политичката кариера на поединецот кој претендира на неа. Дарежливоста, (liberalitas), посебно била фалена во изборните кампањи, за што сведочи делото на Квинт Кикерон, кој бил познат војсководец и брат на славниот говорник Кикерон, (Comentariolum Petitionis)⁸. На историската сцена во Рим се јавило добротворството, односно дарежливоста, како начин за стекнување политичка кариера од поединци кои со своите воени походи и политичка кариера дале белег на римската историја.

1. Историски развој на donatio

Donatio, или спогодба за давање подарок, станала извор на облигации во времето на империјата. Дури во тоа време спогодбите на страните за тоа дека дародавачот ќе му дари некоја ствар на даропримачот, без да бара каква и да е надомест за тоа, станале правно заштитени.⁹

Договорите, или contractus, биле најчест извор на облигациите. Тоа биле двострани или повеќестрани правни работи. За настанување на договорите се барала согласност на најмалку две правно способни лица: duorum pluriumque in idem placitum vel consensus.¹⁰(D, 2,14,1,2)

⁷ Денио, Елизабет. *Рим, од град држава до царство, институции и политички живот*, Култура, стр. 308

⁸ Исто стр. 307 308

⁹ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовки, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 313

¹⁰ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовки, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 257

За да станат спогодбите договори (*contractus*), не била давачна само согласноста на волјата на две или повеќе лица, туку се барало:

- тие да бидат склучени од субјекти на кои им била призната правна и деловна способност за склучување договори;
- согласност и изјавена волја на правно и деловно способни субјекти на договорот;
- волјата да била изразена на начин или форма пропишана со правото;
- и да има за предмет, некоја облигациона престација; некое *dare, facere, non facere* или *praestare*. Со други зборови, облигациони договори или *contractus* биле само спогодбите засновани врз согласноста на волјите на правно деловно способни субјекти, под услов таа согласност да биде постигната во форма пропишана со закон и да имала за предмет сторување способно да влезе во облигационото право.¹¹

Donatio (поклон, дар), т.е. неформалниот договор за подарок, станал правно заштитен во текот на империјалната ера. Дотогаш подароците можело да се прават на различни начини: со пренесување на сопственост на дел од имотот (*mancipatio, in iure cessio, traditio*), со отстапување побарувања (*cessio*), со формално или неформално простување на долг (*acceptilatio, pactum de non petendo*), како и со склучување одредба. Затоа, *pactum donationis* во класичното право не бил независна правна работа, независно дело, туку незаштитен договор чија цел (*causa*) ја постигнала другата деловна активност со примателот, во форма: на „давање“ (*dando*), „ослободување“ (*liberando*), (*cedendo*), или „свечен обичај“ (*promitendo*).¹²

Подарокот е заштитен пакт во која една страна (дародавач) ветува дека ќе даде на другата страна (даропримач) подарок доброволно и без надомест, и тоа ствар или сума пари. Подарок е добротворна (лукративна) и двострана правна работа, што произлегува со согласност на обете страни, но таа спаѓа во обврската само на страната на давателот (*obligationes unilaterales*). Затоа, важно е да постои неговата желба (*animus donandi*) свесно да го намали неговиот имот во корист на друго лице. Давателот имал право да го отповика подарокот доколку некои околности последователно го оправдуваат едностраното раскинување на договорот (на пр. даропримачот бил неблагодарен, не е извршен налогот

¹¹Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовки, Гоце *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 257-258

¹²Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012, стр. 403

под кој поклонот му бил предаден кај donation sub modo). Правото на побивање на подарокот им припаѓа на наследниците чиј нужен дел е намален, како и на доверителите кои биле оштетени од ова располагање (fraus creditorum). Кога неформалното ветување на подарок станало утужено, лицето кое не го исполнило може да биде тужено, но нема да биде осудено доколку тоа би го загрозило постоењето негово и на неговото семејство (beneficium competenciae)¹³.

Иако подароците биле бесплатни, зад нив можно било да се кријат разни злоупотреби. Затоа, римското право не било „расположено“ кон подароците и ваквите располагања биле ограничени со голем број прописи. Законот на Цинциј забранува подароци на адвокатите, ја ограничува нивната вредност на другите и само жените можат да дадат поголеми суми на членовите на семејството.

Законот на Калпурније (Lex Calpurnia во 149 г. пр. н. е) им забранува на магистратите да прифаќаат подароци од граѓани во провинциите, а императорот Каракала, во форма на сенатска одлука (oratio Antoniniana, во 206 г. пр. н. е) пропишува дека се дозволени подароци меѓу сопружниците доколку донаторот умрел пред примателот и подарокот не е отповикан (поништен). Таков подарок е „извршен“ само во моментот на смртта на примателот, со што станува еден вид donatio mortis causa. Во времето на доминатот, била воведена писмена форма за подароци, а таа била воведена од Константин (конституција во 316 година) пред органите на власта, во присуство на сведоци и со запишување во јавни книги (insinuatio). На тој начин договорот за подарок се претвора во стандардизиран договор, со определување на содржината и формата, со што се пренесува правото на сопственост врз подарената ствар (оттука има транслативно дејство, но сè уште не е обврска). Јустинијан фундаментално ќе ја смени правната природа на подароците, пропишувајќи (конституција во 529 година) дека подароците до 500 златници се спроведуваат само со предавање на стварите (реална форма), а малку подоцна тој ја препознава обврзувачката сила и неформалното ветување за подароци (pollicitatio donationis), што го прави овој договор извор на обврска. Над оваа сума подарокот имал карактер на литерални договори.¹⁴

¹³Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012, стр. 403–404

¹⁴Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012, стр. 404

1.1 Donatio (старо, класично, посткласично право)

Во старото и класичното римско право спогодбите за подарок, или спогодбите врз основа на кои дародавачот ветувал дека ќе му пренесе на даропримачот дел од својот имот *cum animo donandi*, со што самиот ќе стане посиромашен, а даропримачот ќе се збогати: *quae et donatam pauperiorem et accipientem facit locupletioem*, (не биле правно заштитени). Во тоа време подароците биле давани или со предавање на некој дел од имотот (*traditio cum animo donandi*, *mancipatio nummo uno, in iure cesio*), или со склучување стипулаци, или со формално или со неформално простување на долг (*acceptilatio, pactum de non petendo*).¹⁵

Општо прифатен е ставот во романистиката дека „за класичните правници донацијата била распределба во полза на некој друг, со што од оваа друга страна не се очекувала никаква компензација“¹⁶

Римското право не било заинтересирано за подароците како правен институт. Но, тие воделе сметка за контролата на трансферот на бесплатната полза. Но, концептуално како да не е расчистено дали *donatio* е договор или еднострано ветување и ако е договор, дали е еднострано или двострано обврзувачки договор. Но, не е спорно дека се специфицирани елементите на донацио и тие се:

- намалување на ресурсите на дародавачот,
- зголемување на ресурсите на даропримач,
- намера на дародавачот да се збогати примачот на подарокот (*cum animo donandi*).

За погоре цитираните карактеристики се согласуваат сите научници.

Во нашето истражување ќе се задржиме на неколку важни фази во еволуцијата на овој правен институт, за кој Римјаните и не биле многу заинтересирани да го вклопат во систематиката на извори на облигации, но воделе сметка за него, разграничувајќи дали станува збор за вистинско алтруистичко однесување за кое римјаните како да не биле многу заинтересирани, затоа што таткото на семејството будно бдеел на својот имот

¹⁵Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 313

¹⁶Цимерман, Рајнхард. *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело АД, стр 479

чувајќи го за семејството, или пак е во прашање поткуп на јавни службеници или купување политичко влијание. Римјаните посебно воделе сметка за нужниот дел на наследниците, затоа што подароците може нужно да го намалат имотот кој се предава после смртта на оставителот, посебно се водело сметка за институтот *fraus creditorum*.

Постоеле и други прописи со кои се ограничуваат подароците. За тоа веќе стана збор. Давањето подароци некогаш дури било и забрането. Така *Lex Cincia de donis et muneribus* (204 год. с. е.) генерално ги забранува подароците, а ги допуштал само по исклучок и во ограничен обем помеѓу *personae exceptae*, односно меѓу најблиските роднини.¹⁷

Lex Calpurnia им забранува на магистратите да примаат подароци од населението на провинциите, а со *oratio Antonini* биле забранети и подароците меѓу брачните другари. Меѓутоа, таквите подароци биле конвалидирани доколку дародавачот умрел пред да го отповика подарокот.¹⁸

Меѓутоа, во подоцнежните класични времиња *donatio imperfecta* станува валидна ако донаторот умре без да се повика на *Legem Cinciam* за време на неговиот живот. Имено, наследникот повеќе го нема *exceptio legis Cinciae (morte Cincia removetur)*, а таквиот приговор ќе биде потиснат со репликацијата на *doli*.¹⁹

Во време на империјата, под влијание на распространетоста на обичајот да им се дават подароци на империаторите и на христијанската црква, спогодбата за подарок била регулирана на нов начин. Таа била призната како извор на облигации, *actum legitimum*. Оттогаш, со изјава на волјата на дародавачот дека ќе даде подарок и со изјава на волјата на даропримачот дека ќе ги прими ветениот предмет, настанувала правно заштитена облигација. За полноважноста на спогодбите за давање подароци се барала инсинуација или регистрација пред надлежен орган.²⁰

Врз основа на склучената спогодба за подарок, настанувало право на даропримачот, доколку тоа го сакал, да бара извршување на подарокот. Дародавачот од кого што се барало извршувањето на подарокот имал право на т.н. *beneficium competentiae*,

¹⁷Eisner, Bertold, Horvat, Marijan. *Rimsko pravo*, Nakladni Zavod Hrvatske, Zagreb, 1948, стр. 441

¹⁸Пухан, Иво & Поленак-Акимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 313

¹⁹Eisner, Bertold, Horvat, Marijan. *Rimsko pravo*, Nakladni Zavod Hrvatske, Zagreb, 1948, стр. 441

²⁰Puhan, Ivo. *E DrejtaRomake*, Universiteti Prishtinës, Prishtinë, 1980, fq. 310

односно право да не биде принуден на предавање на подароко, доколку со тоа би била загрозна неговата егзистенција или егзистенцијата не неговото семејство.²¹ Освен тоа, дародавачот имал право да го побие или да го отповика подарокот (*revocatio donationis*), доколку даропримачот бил неблагодарен, доколку на дародавачот по ветувањето или по давањето на подарокот му се родило дете, како и доколку даропримачот не го извршил налогот што му бил даден при предавањето на подарокот.

Право на побивање и право на ревокација на подароците имале и нужните наследници на дародавачот, доколку со дадените подароци бил намален нивниот нужен наследен дел, како и доверителите на дародавачот, доколку подарокот бил сторен *fraudem creditorum*.²²

Дарување може да се реализира преку разни правни дејства од дародавачот: пренесување на имот или стварни права со манципација, традиција или *in jure cesio* (*dando*), со отстапување на побарувањето (*cedendo*), со олеснување на долговите (*liberando*), со ветување на подарок или преземање одговорност за дарување (*obligando*). Во Јустиниановото право е признато обврска и соодветност на неформалното ветување за донација, но само до сума од 500 солиди (*pactum donationis, pactum legitimum*).²³

Според римското право, со еднострана изјава, т.е. ако без ничие прашање некој на друг му вети нешто, создава обврска во случај кога ослободеникот даде заклетва, дека на својот патрон ќе му даде подарок или ќе му стори услуга, или ќе му изврши работи, макар што тоа е единствен случај во кој со давање заклетва се создава обврска.²⁴

Ако се направи рекапитулација на Јустинијановото законодавство за дарот, ќе се констатира дека законодавството на Константин, кое во основа ја постигнало својата цел, сепак било надминато, па Јустинијан се обидел да ги реши догматските нејаснотии и оние норми кои со време станале застарени и нефункционални. Јустинијан во основа тргнувал секогаш од класичните решенија, тоа го направил и во овој случај, па направил разлика ...меѓу облигаторниот договор и актите потребни да се извршат пројавените облици...²⁵

²¹ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 314

²² Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 314

²³ Eisner, Bertold. Horvat, Marijan. *Rimsko pravo*, Nakladni Zavod Hrvatske, Zagreb, 1948, стр. 441

²⁴ Gai, Inst. 3, 9a-96

²⁵ Спореди: Рајнхард Цимерман. *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело Ад, стр. 495

Значи, не морало да се склучи стипулација, туку неформален договор меѓу странките. Користејќи ги претходните искуства, Јустинијан создал нешто ново, а тоа е дека *donatio* како облигационен договор сам егзистирал.²⁶

Сепак, за Јустинијан претходните искуства била драгоцени ако се практични и создавале правна сигурност, па тој од Константиновото законодавство го презел барањето за јавна регистрација на подарокот и натаму да се спроведува. Сепак, вовел и новини, така што инсинуацио веќе не се ограничувало на извршените дарувања, туку било проширено на одново спроведениот во сила неформален извршен договор. Јустинијан инсинуацијата ја предвидел за подароците над 500 солиди, дерогирајќи го претходното кое се однесувало на 300 солиди. Во секој случај станува збор за олабавување на мерките.

1.1.1 *Donatio* во времето на Константин

Додека во класичното право дарот не се сметал за посебен вид трансакција, Константин отишол напред во профилирањето на дарот. Константин, првиот христијански цар, бил наклонет кон дарувањето, самиот го практикувал давајќи им подароци на бедните, војниците, сиромасите и на сите кои имале потреба од помош. Посебно за него биле значајни донациите кон црквата. (Можеби е само анегдота дека тој Рим и целиот Запад му го подарил на папата Силвестер, но не е спорно дека, под влијание на христијанството, тој промовирал милосрдие и дарежливост).

Константин ги решил проблемите во врска со дарот, и тоа разликата меѓу извршените и неизвршените дарови, од една страна и правната природа на класичниот дар кој не претставувал посебен акт, т.е. *sui generis*, туку бил врзан за посебен формален акт, како, на пример, *manipatio*, или *i stipulatio*, или некој друг начин на пренесување на сопственост.

Константин ја поедноставува формата на дарот и го прифаќа како акт сам по себе, како вид законска трансакција. Тој дарот го сметал за билатерален акт кој веднаш се спроведувал, со пренос во моментот од дародавачот (дарувачот) на даруваниот. Оваа тенденција е во согласност со надминувањето на разликите од класичното право помеѓу

²⁶Исто

облигациониот акт и пренесувањето на сопственоста, за во посткласичното право тоа да се спроведува, односно извршува истовремено, следејќи ја тенденцијата за поедноставување на правниот промет.

За дарот Константин предвидел посебна форма, иако ова правно дело не подлежело на оданочување. Тој е наклонет кон дарот како вид на благодарно дело кон поединци, но истовремено тежнее да обезбеди контрола кон делата на поединците.

Формата која се барала се состоела во три сегменти:

- дарот требало да биде евидентиран во документ,
- дарот требало да биде предаден преку *advocate vicinitae*,
- *insinuat*io, дарот требало службено да се регистрира.²⁷

Постои став во романистиката дека во Западното римско царство донациите по повод смртта да се сметаат за посебни донации (*Codex Theodosianus*, 8,17,7), а во Источното римско царство тие се сметале за посебен вид донации во многу широка смисла, со тоа што мотивите за дарувањето (*liberalitas*) биле да се обезбеди семејството, да се даруваат црковни или добротворни организации. Христијанството станало доминантна религија, па било вообичаено дел од наследството по татко да се дарува на црквата, а се оправдуват т. н. *ad pias causas*.²⁸

1.1.2 *Donatio* во времето на Јустинијан

Времето на Константин, кога се дава нова правна рамка на *donatio*, со тек на времето покажала непрактичност при реализирање на ова правно дело, особено заради *insinuat*io, па така и неговиот творец барал исклучоци од формалните барања, особено кога се однесувало на односите меѓу родителите и децата и на *donatio ante nuptias* (*Codex Theodosianus* 12, 5 (332 година) и (*Codex Theodosianus* 3,5,3 (330 година).

²⁷Рајнхард Цимерман. *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело Ад, стр. 493

²⁸Исто, стр. 494

Што прифатил Јустинијан од законодавството на Константин и што подобрил во интерес на практичноста и правната сигурност при спроведувањето на *donatio* и особено во согласност со христијанско учење?

Иако тој повторно ја промовирал класичната концепција на ова правно дело, сепак направил, односно вовел извесни новини.

Тој повторно направил разлика меѓу облигациониот договор и актите да се извршат облигациите. За подарување на материјалните ствари, потребна била *iusta causa traditionis* за пренесување на сопственоста.

Тој повторно го направил валидно ветувањето за давање подарок, за тоа не се барала стипулација како обанда, туку неформален договор меѓу страните.²⁹

Важно е што Јустинијан, потпирајќи се на класичното и посткласичното право, создал автохтон правен институт, и тоа *donatio* како независен тип на трансакција сам по себе, но, по инерција на класичното право „структурата на оваа трансакција била онаа на извршен договор“.³⁰

Исто така, под влијание на правото на Константин, Јустинијан ја презел максимата за јавна регистрација на подарокот, со тоа што инсинуацио не се ограничувало на извршените дарувања, туку го пратело неформалниот извршен договор за дар. *Donatio*, според изворите, требало да бидат регистрирани само ако вредноста на подарокот надминува **300 солиди**, а подоцна границата се подига на **500 солиди** (C,8,53,33, 529 год, и C, 8, 54, 36, 3, 531 год) .

Познато е дека имало и донации кои не морало да бидат регистрирани, како, на пример, подароците на императорот, за откуп на христијанските затвореници кои паднале во раце на пагани, за повторна изградба на куќа која изгорела или се срушила (CJ. 8, 53, 36) хуманитарни подароци.

Постои став во романистиката дека во времето на Јустинијан *donatio* и *pollicitatio* се изедначуваат,³¹ иако во класичниот период биле два различни правни институти.

Не е спорно дека Јустинијан ја промовира дарежливоста, а во основа на ова е учењето на христијанската црква(C, 5, 16, 27), со тоа што мотивот за давње на подарокот

²⁹ Inst. II,7,2 *Perficinitur autem (donationes),cum donator suam voluntatem scriptis aut sine scriptis manifestaverit.*

³⁰Цимерман, Рајнхард. *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело, стр. 495.

³¹Спореди, исто стр. 496, Kaser, 391

се става во центарот на овој правен институт. Додека класичните правници го предвидуваат *animus donandi* заедно со други карактеристики на донацио, посткласичните правници ова барање, волјата за дарување, се наоѓа во центарот на трансакцијата, за да се диференцира од другите трансакции. Јустинијан, изменувајќи го цитатот на Јулијан, ја дава следнава дефиниција за *donatio*:

„D(at) aliquis ea mente, ut statim velit accipientis fieri nec ullo casu ad se reverti, et propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem et magnificentiam exerceat proprie donatio appellatur“.³²

Значи, на преден план е истакната намерата за дарување, а не егоистични мотиви, а во основа на овој наратив е идејата на апостол Павле кој „дарува од сè срце“. Меѓутоа, во правното работење, намерата за дарување не е во согласност со правните одлуки и можеби заради тоа практичниот дух на Јустинијан го нормирал *animus remittendi* како единствен исклучок (Ulp. D. 15, 3, 10, 7), со тоа што се сметало дека се плаќаат извршени услуги на овој начин, како вид на натурални облигации. Подароците како исплата не можеле да бидат повлечени, (Paul. D. 39, 5, 34, 1).

Што се однесува до отповикување на подароците, треба да се цитира еден извор кој ја регулира оваа проблематика.

„Воопшто, пропишуваме дека сите дарувања кои се сторени во согласност со законот остануваат правосилни и недопрени, ако не се утврди дека примачот на подарокот е неблагодарен спрема дародавачот, со тоа што му сторил тешка инјурија, или дигнал бесрамно на него рака, или со свои интриги предизвика тешка штета што на дародавачот му наметнува сериозна загриженост (ризик) за неговиот имот, или му предизвикал опасност за живот, или ако некои спогодби кои било писмено, било без писмен акт (усмено конклюдирани) „придодадени кон договорот за подарок, а кои примачот на дарот ги прифатил, не би сакал да го исполни (на пример услов или налог). Само во овие случаи, ако тие на суд со јасни докази се утврдени, и тоа во тек на судската постапка, дозволувале и овие подароци да се отповикаат, како никому не би му било дозволено туѓа ствар да стекне, а истовремено да ги исмејува слабостите на дародавачот. Меѓутоа, сметаме дека ова се однесува само на првите личности (дародавач и даропримач), па затоа на

³² Преземено од Рајнхард Цимерман. *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело Ад, стр. 497

дародавачот не смее да му се дозволи спрема наследниците на даропримачот да подигнува вакви спорови. Исто така, ако оној што самиот тоа го доживеал преку тоа со молчење го поинал има трајна поседица, па не е дозволено неговите потомци да подигнуваат спор ниту спрема оној за кој се тврди дека е неблагодарен, ниту против неговиот наследник.“ (CJ. 8, 55, 10. Imp. Iustinianus A. Iuliano pp. a 530).³³

Значи, се отповикуваат подароците со мала вредност, а основата била неблагодарност на даруваниот. Етиката се наоѓала во основата на ова барање за отповикување на подарокот. Така, патронот имал право да го повлече дарувањето на ослободеникот кој бил неблагодарен (C, 8, 55, 1 (249 година). Ова било конечно заокружено од Јустинијан со CJ. 8, 55, 10, коишто веќе беа цитирани како одредби што се однесува на отповикување на подарокот.

Во вториот век пр. н. е. Антониј Пиј му дал на донаторот привилегија да биде осуден само *id quod facere posset* при реализација на ветенто дарување, што од XVI век станало *beneficium competencie* и оваа идеја потоа се провлекува во *jus commune* и во граѓанските законици од периодот на либерализмот.³⁴

1.2 Donatio ante nuptias

Откако римското семејство станало заедница на потрошувачи, при склучувањето брак било потребно да се утврдат и да се создадат средства за подмирување на трошоците на новонастаната заедница на младите сопружници и нивното можно потомство. Но, во времето кога семејството се засновало врз принципи на агнатското сродство и сè уште постоела имотната заедница, за заедничкиот живот на брачните другари го оптоварувало само семејството на жената. А во времето кога се развиело когнатското семејство, за основање на своето домаќинство на младите сопружници, обврската за обезбедување средства за заеднички живот била установена и за мажите.

³³Romas, Ante. *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb 1973, стр. 429

³⁴Цимерман, Рајнхард. *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело, стр. 498

Оттогаш имотот на сопружниците за подмирување на трошоците на брачната заедница бил составен од две одделни маси, и тоа: од миразот (*dos*) што го донесувала жената, односно нејзиното семејство и од предбрачниот подарок- *donatio ante nuptias*, односно подоцна со законодавството на Јустинијан -*donatio propter nuptias* што го давал мажот, односно семејството на мажот.

а) Мираз (*dos*) – имотот што по повод склучувањето брак жената, односно нејзиното семејство, му го давала на мажот заради олеснување на заедничкиот живот се нарекувал мираз (*dos*):

...ibi dos esse debet, ubi onera matrimonii sunt...³⁵

Должноста да се донесе мираз ја оптоварувала самата жена, доколку била *sui juris* – односно шеф на нејзиното семејство, доколку била *alieni juris*. И во случај кога ќерката била еманципирана, а по исклучок мираз требало да даде и нејзината мајка. Со оглед на потеклото на миразот, тој се разликувал на *dos profecticia*, или мираз што го давал *pater familias* на жената и *dos adventicia*, или мираз што произлегувал од други извори.³⁶

Предбрачниот подарок втората имотна маса во времето на императорот Константин се реализирала бидејќи бил раширен обичајот мажот да оддели дел од имотот во висина на миразот и да ѝ го подари на идната жена (*donatio ante nuptias*). Меѓутоа, средствата содржани во *donatio ante nuptias* останувале и натаму под управа на мажот и служеле за истите цели како и миразот. Во случај на престанок на бракот поради смрт на мажот, *donatio ante nuptias* им припаѓала на децата, но жената имало право на плодоуживање. Во случај на развод на брак по вина на мажот, *donatio ante nuptias* преоѓала во сопственост на жената.³⁷ Името на оваа институција во кодификацијата на Јустинијан било изменето во *donatio propter nuptias*, бидејќи Јустинијан дозволил овој подарок да се установува и за време на бракот.³⁸

Во римското право свршеникот, ако бракот не се склучува, има право за враќање подарок со поднесување *condictio causa data causa non secuta*. Ова правило е напуштено и е

³⁵ D 23, 3, 56, 1

³⁶ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 141

Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 143

³⁸ Исто.

воведено ново, жената во брак донесува подарок dos (мираз). Јустинијановото право го задолжува таткото на свршеничката да даде мираз, а таткото на свршеникот да предаде ante nuptias, кој е, всушност, претворен во donatio propter nuptias и овие подароци се правно изедначени со dos.³⁹

Треба да се објаснат уште два институти поврзани со миразот, а кои постоеле во римското право.

Dotis pollicitatio била неформална спогодба меѓу младоженецот и лицето што на кој било начин му ветувало дека ќе му го исплати миразот „ad opera matrimonii sustinenda“. Врз основа на ваквото ветување, младоженецот имал право со condictio ex lege да бара исплата на миразот.

Dotis dictio било свечено ветување мираз од страна на жената или од страна на нејзин должник, доколку била лице sui juris или пак од страна на нејзиниот pater familias, доколку била лице alieni iuris. Ветувањето требало да му се даде на младоженецот, доколку бил sui juris, или на неговиот pater familias. Врз основа на ваквото свечено ветување, настанувала обврска миразот да се исплати. За неговото извршување можело да се тужи со condictio certe creditae pecuniae, доколку се работело за мираз ветен во пари, или пак со друга кондикција, доколку се работило за мираз ветен во некои други ствари.⁴⁰ Овие се зачетоците на пред –брачен договор.

Datio dotis, или предавање на миразот, се вршело со секој акт што бил доведен за воспоставување владеење на мажот врз миразните добра (mancipatio, in jure cessio, traditio)⁴¹, или за овозможување користење со некои права.⁴²

Promissio dotis и dictio dotis се вршеле во форма на свечено еднострано ветување, што се вбројувало во вербалните договори. Во поскласичното право, покрај спомнатите начини, миразот можел да биде договорен и со неформална спогодба, наречена dotis pollicitatio, што се вбројувало меѓу pacta legitima.⁴³

³⁹Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 73

⁴⁰Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 283

⁴¹Halimi, Musli. *Lex duodecim tabularum Marrëdhëniet juridike që i rregullon Ligji i XII tabelave*, Universiteti i Tetovës, Tetovë, 2004, fq. 18

Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 141

⁴³Puhan, Ivo. *Edrejta Romake*, Universiteti Prishtinës, Prishtinë, 1980.

Во старото право важело правилото дека миразот по склучувањето на бракот преоѓа во сопственост на мажот или на неговиот *pater familias*, доколку мажот бил *alieni iuris*. Примениот мираз останувал трајно во сопственост на овие лица, па дури и во случај на бракоразвод. Се применувало правилото: *dotis causa perpetua est*.⁴⁴

Според прописите на класичното право, миразот не преоѓал во сопственост на мажот. Додека траел бракот, мажот или неговиот *pater familias* имале право на управување врз миразите добра (*libera administratio*) и биле должни да ги користат за подмирување на потребите на брачната заедница – *ad opera matrimonii sustinenda*. Во случај на неизвршување на таа обврска, можела да им биде одземена управата над миразот.⁴⁵

Посебно треба да се образложи прашањето за реституција на миразот.

Во римското право, се предвидени случаите за реституција на миразот кога бракот престанал. Доколку бракот престанал поради смрт на жената, требало да се реституира *dos profecticia*, додека *dos adventicia* само тогаш кога при неговото устанување реституцијата била изречено договорена (*dos recapticia*). При реституцијата на *dos profecticia*, мажот имал право на придршка (*jus retentionis*) врз 1/5 од миразот за секое дете родено по престанатиот брак.⁴⁶

Доколку бракот престанал со развод, се применувало правилото дека во секој случај требало да се допушти барем ограничена реституција на миразните добра, бидејќи „*rei publicae interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt*“.⁴⁷ Во пресудата за реституција на миразот требало да се уреди и прашањето за придршка што му припаѓала на мажот. Мажот имал право на придршка врз определена квота миразни добра „*propter liberos, aut propter mores, aut propter res amotas*“.⁴⁸

Придршката поради деца, доколку бракот бил разведен по вина на жената, изнесувала една шестина за секое дете, но не повеќе од половина од миразот. Придршката

⁴⁴ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 141 (ULP. 6,1)

⁴⁵ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 141-142

⁴⁶ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 142

⁴⁷ Mandro, Arta. *E drejtaromake*, Тоена, Tiranë, 1998, fq. 344

⁴⁸ Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 142

поради поведението на жената изнесувала една шестина во случаи на наверство (*mores graviore*s), а една осмина во случај на полесни неморални дела (*mores leviores*).⁴⁹

Во посткласничното право за реституција на миразот било утврдено правилото дека мажот секогаш го враќа миразот, доколку не е наследник на жената.⁵⁰

За враќање на миразот служела *actio ex stipulatu*, создадена со обединување на *actio rei uxoriae* и поранешната стипулациона тужба, со која се барала реституција на *dos adventicia*. Жената тогаш добила и виндикациона тужба за одделни миразни предмети, а заради обебедување реституција на миразот, била воведена и привилегираната генерална хипотека врз целиот имот на мажот.⁵¹

1.3 *Donatio inter virum et uxorem*

Подарок помеѓу брачните другари (*donatio inter virum et uxorem*), во поскласичното и Јустинијаново право, се дозволило да се направи меѓу брачните другари во случаи на смрт, развод или прогонство.⁵²

Миразот или се дава, или се ветува, или се договара. Миразот може да го вети жената која имала намера да стапи во брак, или должникот на жената, ако тоа го стори по нејзин налог, потоа машки предок на жената врзан со сротсво по машка линија, како што се таткото или дедото по татко. Да дадат мираз или да договарат можат сите. Ако жената за време на траење на бракот умре, миразот кој го дал таткото му се враќа на таткото, но ако останале петмина или повеќе деца, тој останува кај мажот. Ако нема татко, миразот останува кај мажот. Миразот кој го дале други секогаш останува кај мажот, освен ако оној кој го дал, склучил стипулација да му се врати миразот, овој мираз посебно се нарекува „*recepticia*“. Ако дојде до развод на бракот, а жената е лице *sui iuris*, таа има право на

⁴⁹Исто, 2014, стр. 142

⁵⁰ Bilalli, Asllan. & Bahtiri, Bedri. *E Drejta Romake, (ligjeratatë autorizuar)*, Universiteti i Prishtinës Hasan Prishtina, Prishtinë, 2015, fq. 357

⁵¹ Пухан, Иво & Поленак-Акимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. Римско право, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 142-143

⁵² Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право – посебни део*, Београд, 2004, стр. 74 и Romac, Ante. *Rjecnik rimskog prava*, Informator, 1975 стр. 167

тужба rei uxoriae, т.е. барање за враќање на миразот, а ако е таа под татковска власт, таткото, заедно со ќерката, има право на ова тужба, при што не е важно дали е миразот, „adventitia“ или „profecticia“. Ако жената умре по развод на бракот, на нејзиниот наследник нема да му се дозволи тужба, освен ако мажот задоцнил со враќање на миразот. Ако миразот се состои од ствари кои се вагаат, бројат или мерат, тие се враќаат годишно, или секоја втора или трета година ако не е договорено веднаш да се вратат, останатите ствари од миразот се враќат веднаш. Право на задржување на миразот постои поради децата, поради начинот на живот (забелешка: на жената), поради трошоци, поради дарувани ствари и поради однесени ствари.⁵³

Жените кои имаат намера да стапат во брак може да се обврзат дека ќе дадат мираз, а тоа може да го стори и нејзиниот должник ако се обврзе по нејзин налог. Исто така и нејзиниот сродник кој и е сродник по машката линија, на пример таткото или дедото по татко. Сите овие може да дадат или да се обврзат дека ќе дадат мираз.⁵⁴

Додека таткото е должен да даде мираз за ќерката, мајката не е должна да даде мираз, освен ако постои важна оправдана причина или причина која е посебно утврдена со закон. А таткото не е овластен да даде нешто од имотот на својата жена против нејзината волја.⁵⁵

За побарување на мираз кој еднаш бил ветен, сметаме дека е доволно ако тоа е сторено со кои било зборови, напишани или ненапишани, па и во случај кога тоа ветување не е сторено во облик на стипулација.⁵⁶

Оној што е тужен врз основа на дарување, се осудува да го плати тоа што може, и тоа тој сам по одбивање на долговите. И меѓу оние на кои по слична основа им се должат пари, поповолна е положбата на оној кој ја поседува стварта. Исто така мислам дека ним не може да им се одземе сè што имаат, туку треба да се води сметка за тоа да не западнат во беда.⁵⁷

⁵³ Поленак-Аќимовска & Бучковски, Владо, *Изборна текстови од римското право*, А. Д. ГИТ „Гоце Делчев“, Скопје, 1995, стр. 55–56, (Ulpiani, Reg. 6,1–9)

⁵⁴ Ulpiani, Reg. 6,2

⁵⁵ Bilalli, Asllan. & Bahtiri, Bedri. *E Drejta Romake, (ligjeratatë autorizuar)*, Universiteti i Prishtinës Hasan Prishtina, Prishtinë, 2015, fq. 355

⁵⁶ Поленак-Аќимовска & Бучковски, Владо. *Избор на текстови од римското право*, А. Д. ГИТ „Гоце Делчев“, Скопје, 1995, стр. 139

⁵⁷ Поленак-Аќимовска & Бучковски, Владо. *Избор на текстови од римското право*, А. Д. ГИТ „Гоце Делчев“, Скопје, 1995, стр. 138

Во управувањето на миразните добра, мажот треба да одговара како за *dolus*, така и за *culpa*, бидејќи миразот го прима во своја полза, но, тој одговара и за вниманието кое инаку го покажува во управување со своите ствари.⁵⁸

Правичноста налага на добрата кои го сочинуваат миразот плодотројување треба да има мажот, бидејќи тој го сноси товарот за издржување на брачната заедница,⁵⁹ па е правично тој да ги собира плодовите, значи да има придобивка.

Што се однесува до дарувањата меѓу брачните другари, постои дистинкција меѓу старото, класичното и посткласичното право. Имено, во старото право биле дозволени дарувањата меѓу брачните другари, дури ни *Lex Cincia*⁶⁰ не ги забранувала, но подоцна таквите дарувања биле забранети, водејќи сметка за имотните односи меѓу брачните другари. Подоцна, императорот Каракала, со една сенатска одлука, дозволил конвалидација на овие дарување под услов дарувачот да умрел пред даруваниот, а притоа да не го отповика дарот. Посткласичното и Јустинијановото право ја прошириле можноста за дарување меѓу брачните другари, и тоа во определени случаи за кои поогоре стана збор.

1.4 Donatio mortis causa

Подарок во случај на смрт, или *donatio mortis causa*, било правна работа (дело) меѓу дародавачот, кој се наоѓал во смртна опасност, и даруваниот, со кој дародавачот му предавал на даруваниот некоја ствар, задржувајќи го правото да си ја земе стварта назад доколку дародавачот ја избегне смртната опасност или го надживее даруваниот.⁶¹

⁵⁸ Поленак-Аќимовска & Бучковски, Владо. *Избор на текстови од римското право*, А. Д. ГИТ „Гоце Делчев“, Скопје, 1995, стр. 56 (D. 23,3,17. Pr. Paulus liberoseptimo ad Sabinum)

⁵⁹ Поленак-Аќимовска & Бучковски, Владо. *Избор на текстови од римското право*, А. Д. ГИТ „Гоце Делчев“, Скопје, 1995, стр. 56 (D. 23,3,17. Pr. Ulpianus librotrigesimo primo ad Sabinum)

⁶⁰ Цинциевиот закон за дарување кој е донесен 244 година пред нашата ера гласи (Сродниците се изземаат од забрана за меѓусебно дарување по овој ред)

...Ако некои меѓусебно крвни сродници, или сродници по брат или сестра или поблиски, или ако некој е под нечија власт *manus* брак или *mancipium*, сите оние кои сè до тој степен на сродство и оние кои се под власт *manus* брак или *mancipium*, на сите им е дозволено меѓусебно дарување. Потоа го иззема тугорот како и некој од робовите, како и оние кои наместо други робови робуваат, прими или сам даде... Ante Romas, *Izvori rimskog prava*, стр. 33

⁶¹ Puhan, Ivo. *Edrejtа Romake*, Universiteti Prishtinës, Prishtinë, 1980.

За овој договор важале ограничувањата пропишани за легатите во Lex Furia, Lex Voconia и Lex Falcidia, како и прописите на кадукарните закони на Август.⁶²

Јустиниановото право donatio mortis causa го изедначил со фидеикомисот и легатот, иако тие не биле предвидени со тестамент како легатите и фидеикомисот. Формата на склучување на дарувањата во случај на смрт била ветување дадено пред **петмина сведоци** дека ќе биде даден подарокот, доколку даруваниот го надживее дародавачот. Ветувањето дека ќе биде даден подарокот било отповикливо.⁶³

Постојат две форми на donatio mortis causa. **Првиот** се заклучува со прекинување (резолутивни) состојба со услов: давателот ѝ пренесува на другата личност што е предмет на подарокот, со клаузула дека ќе му се врати ако ја преживее таа опасност. (на пример тешка болест, долго патување или војна). Враќањето можело да се бара под услов затоа што би имало правно неосновано збогатување. **Во другиот случај** станува збор за одложни (суспензивни) услови: давателот внесува клаузула дека правото ќе му припаѓа на примателот само во моментот по смртта на давателот. Ако стварта е предадена веднаш, враќањето може да се бара со тужба за имот, бидејќи преносот на имотот не се случил без исполнување на предвидените услови (смрт на давателот).⁶⁴

Значи, перфектноста на дарувањето доаѓа до израз дури по смртта на дародавачот, а правната работа ја губи важноста ако дародавачот го преживеал даруваниот.

Во Рим дарувањата во случај на смрт биле чести и се сметале за условени правни работи. Јустинијановото право ги изедначило овие два правни институти: дарување во случај на смрт и легати.⁶⁵

1.5 Donatio sub modo

Donatio sub modo е договор за подарок со налог и, според некои автори, е систематизиран во безимените реални договори кои имале име. Овој вид подарок

⁶² Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*, Софија-Богданци, Скопје, 2014, стр. 370

⁶³ Исто, стр. 370

⁶⁴ Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012, стр. 311

⁶⁵ Romac, Ante. *Rjecnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, стр. 168

настанувал со предавање на подарокот на лице кое, примајќи го истиот, имало обврска да изврши некој налог.⁶⁶

1.6 Заклучок

Се смета дека е сторено дарување кога нешто ќе се отстапи без каква било должност за противсторување.

Дарувањата сторени на син или ќерка, внук или внука, не може таткото или дедото да ги отповика даруваните ствари ако не може да докаже, со релевантни докази, дека лицето на кое е сторено дарувањето постапувало спротивно на барањата на почитување и од причините кои ги предвидуваат законите, било докажано дека кон нив биле неблагодарни.

Во времето на доминатот, за време на императорот Константин, била воведена писмена форма за подароци и овие правни дела се официјализираат пред властите, во присуство на сведоци и со запишување во јавни книги.

Императорот Јустинијан го издигнал подарокот на ниво на договор, признавајќи неколку подваријанти на овој договор и предвидувајќи задолжително запишување во јавни книги на поголеми вредности на подароци.

Значи создаден е римски правен концепт, *donatio*, кој го започнува својот пат низ историјата до денес.

⁶⁶ Пухан Иво, Римско право, Скопје 1967, стр. 362

I. Римскиот donatio во светлото на ius commune и некои граѓански закони

Најнапред треба да се истакне дека одредбата C. 8,55 10 пр нашла свој одглас, т.е. се продолжила во ius commune, и во модерните кодификации. Ова особено во контекст на дарувањето меѓу брачните другари и односите меѓу даровачот и даропримачот, кога ветувањето и давањето на подарокот следело со осиромашување на дародавачот и неблагодарност од даропримачот.

Треба да се истакне дека еволутивниот тек на римското право и на концепцијата на подарокот во Рим, бил завршен со Кодификацијата на Јустинијан и токму овој концепт нашол своја примена во ius commune. Средновековна Европа го прифатила римското право и тогаш донацијата била задолжителна правна работа која обезбедувала iusta causa за пренесување на сопственоста. Донацијата не се сметала за едностран правен акт, туку за договор склучен меѓу дародавачот и даропримачот. Договорот не барал посебна форма, туку задолжително било pactum да подлежи на insinuatio pactis за определена сума пари која била значителна. Јустинијановите текстови ја определиле сумата на 500 солиди, но проблем било како да се изврши конверзија во современа валута на тогашните држави⁶⁷.

Треба да се истакне дека **Хуго Гроциус** бил прилично скептичен за *insinuatio* на подароците, велејќи дека со овој институт Римјаните сакале да ја контролираат преголемата дарежливост, а во Холандија не постоела опасност за таква дарежливост, иако сите државни органи како општ став ја прифаќале потребата од Insinuatio.⁶⁸

Ако се фрли макар сумарен поглед на првите граѓански законици (европските модерни кодификации) во контекст со римскиот институт подарок, кој повторно ќе нагласам дека се менувал, ќе се констатира дека тие повеќе или помалку го прифаќаат и го нормираат.

Општо познато е дека идејата за кодификација на граѓанското право во Европа се јавува во периодот на просветителството, кога идеја водилка била дека сите односи на

⁶⁷Така за Савињи 500 солиди било 2.000 гулдени, за Виншид 500 солиди било 500 дукати. Овој податок се среќава кај Рајхард Цимерман, *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело, стр. 499.

⁶⁸Исто стр. 499

човечкиот живот може да се уредат на конклузивен начин заснован на човечката рационалност, а во согласност со идеите и регулативата на кодифицираното римско право. Идејата за создавање на нациите во Европа длабоко е вкоренета во создавањето бројни модерни кодификации на теренот на Европа, но ние ќе се осврнеме само на некои од нив.

Француски граѓански законик (ФГЗ, СС⁶⁹ – тргнува од одредбата дека секој подарок меѓу живите треба да се завери кај нотар и нема да биде валиден без нотаризација. Покрај тоа дародавачот и даропримачот требало да се јават кај обично два нотари, договорот морало да биде склучен во писмена форма, договорот да биде прочитан наглас и потпишан од сите присутни и со препис во јавната евиденција. Во секој случај, многу формална и комплицирана постапка на јавна заверка.

Творците на ФГЗ не тежнееле да се сочува имотот на аристократијата за нивните потомци, туку тие подароците најтесно ги поврзувале со наследувањето. Со тоа што се зацврстил ставот дека на најблиските на секој починат треба да им се гарантира и остави значителен претходно утврден дел од неговиот имот. Инаку, не е спорно дека, систематски погледнато, донацијата е нормирана во делот за наследувањето⁷⁰ ФГЗ посебно ја истакнува определбата дека треба да се заштитат родените и природните деца на оставителот, а притоа подароците меѓу живите можеле да ја нарушат оваа тенденција и затоа се врши следење на трансакциите на донаторот.

Денес, се применува оддел 43 од Законот за амандмани на општото право (70/1968), според кој донациите не се повеќе невалидни само преку нивно нерегистрирање. Извршените договори за донација мора да бидат во писмена форма и да бидат потпишани од донаторот, или од лице кое постапува според писмено полномошно

⁶⁹Изворите на овој законик се засноваат на школата на природното право, идеите на Француската буржуаска револуција, автохтоното право (*droit coutumier*) и римското право. Доаѓањето на Наполен на власт резултирало, меѓу другото и со преземање на идејата на Француската револуција за унификација на приватното право. Долготрајниот процес на создавање на овој кодекс резултирал со текст кој, во чест на Наполен, се именувал како *Code Napoleon*, а по неговото прогонство повторно *Code civil*. Овој законик се базира на Гаевата тројна трипартиција.

⁷⁰*Code civil*, edition 2012, 111 edition Dalloz, стр. 1173 го нормира расположливиот дел во стариот член 913 кој нормира дека дарожкливоста (либералитетот), било меѓу живите било по пат на тестамент, е можна од една половина од имотот само ако едно законско дете го надживее, една третина ако две, една четвртина ако три или повеќе законски деца го надживеат. Имено, во третата книга од ФГЗ најнапред сè нормирани правилата за наследувањето кое се сметало за посебна форма на стекнување сопственост, како и дарот кој се сметал за форма блиска до наследувањето.

кое му било дадено во присуство на двајца сведоци. Ако не се почитувале овие формалности, договорот бил неспроведлив во сила, а не неважечки.⁷¹

Сепак, се изнашол пат за поедноставување на донациите во француското право⁷², со тоа што⁷³ подвижните ствари се предавале од рака в рака, а се користеле и трансакциите за размена како пат за операционализација на подарокот. Така, членот 931 од ФГЗ кој го нормирал подрокот бил занемаруван.⁷⁴

Во француската доктрина, на пример, **Жан Карбоние** смета дека дарот спаѓа во договорите за бесплатна основа и тоа е оној договор во кој една од договорните страни има намера да обезбеди предност на другата без надомест (мора да постои намера, либерална намера, либералитет без која може да има неправедно збогатување или повреда, но не и договор склучен на бесплатна основа). Прототип е донацијата, односно договорот за дар.⁷⁵ Антипод се договорите склучени за материјална или парична основа. Оваа поделба за основа ја има поделбата на договорите која води потекло од римското право, а се заснова на тоа дали има или нема воспоставено економска рамнотежа меѓу страните, па се делеле на лукративни и онерозни. Очигледно дарот спаѓа во договорите на основа на бесплатност.⁷⁶

Треба да се истекне дека француското право е на ставот дека договорот автоматски служел како средство за пренос на сопственоста, на пример, дар, продажба и друго, така што не постои посебен договор за пренос (фактички или конститутивен) кој би се уредувал со Законот за сопственост.

За ФГЗ се изјаснил и Наполеон кој, во заточеништво на островот Света Елена, ќе рече дека неговата вистинска слава не е во тоа што добил 40 битки, Ватерло ќе ја избрише славата на толкуте победи, но она што ништо не може да го избрише, што вечно ќе живее, е неговиот Code Civil. Вистина е дека овој Законик извршил силно влијание на модерната правна регулатива во Европа и на јуриспруденцијата воопшто.

⁷¹Спореди: Рајнхард Цимерман, *Облигационо право, Римски основи на граѓанската традиција*, просветно дело, стр. 500

⁷²Исто, стр. 501

6. Исто

⁷⁴Tous actes portant donation entre vifs seront passes devant notaries dans la forme ordinaire des contracts, et ili restera minute, sous peine de nullite, (ФГЗ член 931)

⁷⁵Карбоние, Жан. *Граѓанско право*, том два, стр. 1943

⁷⁶Пухан, Иво. „Римско право“, Скопје 1973, стр. 345

Германски граѓански законик (ГГЗ, BGB)

Германскиот граѓански законик⁷⁷ нормирал начин со кој полесно се идентификувал подарокот од другите правни трансакции. Бил напуштен начинот на јавна регистрација на подарокот како компликуван и бил нормиран поедноставен начин за верификација на подарокот преку едноставна форма на нотаризација, која дополнително била ограничена на ветувањето за давање на подарокот.

Ова може да се констатира од следниве одредби на ГГЗ.

Член 518: „За валидноста на договорот, со кој се ветува престација за дар, е неопходно нотаријално верификување на ветеното. Ова правило се применува, односно овластувањето со кое се ветува или признава нешто, како ветување или признавање на долг, се прави со цел на дарување. Немањето форма се надоместува со извршување на ветената престација.“

Се смета дека со оваа форма на ветување дар се заштитува дародавачот од импулсивни и неконтролирани постапки на дарување, се инсистира на промисленост од страна на дародавачот. Значи, извршеното подарување е валидно, без разлика дали претходното ветување за дар било формално или неформално дадено, или пак воопшто не било дадено.

Законската дефиниција за подарокот во ГГЗ е следната:

Член 516; „Дарување е распределба со којашто едно лице збогатува друго лице кога му отстапува нешто од својот имот, ако двете страни се согласиле отстапувањето да е без надоместок.“

Или парафразирано би било дека распределбата со која едно лице од својот имот збогатува друго лице е подарок, ако и двете страни се согласуваат дека распределбата треба да биде без надоместок.

Значи, Законикот нормира дека даропримачот треба да се согласи да прими дар и затоа, во став 2 на истиот член, се нормира и определување рок во кој даропримачот треба да се произнесе за дарот. Ако истече рокот дарот, се смета за примен доколку

⁷⁷ Овој законик е работен под влијание на пандектното право, изработени се три нацрти, а овој законик е под силно влијание на римското право. Истиот содржи одредби кои не продреле во ФГЗ и во него лежи строгата формална појмовна и систематичка школа на пандектната наука.

даропримачот не го откаже пред тоа. Во случај на отказ може да се бара враќање на отстапеното во согласност со даденото и се смета за неосновано збогатување (член 516, ста 2 ГГЗ).⁷⁸

Очигледно дека е нормирана билатерална трансакција која го оживува римското барање за *pauperior-locupletior*, сепак ГГЗ отстапува од *animus donandi*, намерата на дародавачот да го збогати даропримачот, барање кое било камен темелник на Јустинијановиот став за донацијата сè до пандектистите, со тоа што ова барање било инкорпорирано и во првиот текст на ГГЗ за од него да се отстапи во вториот текст. Кои се причините за тоа? Се чини дека тоа е определбата дека донаторот, со давањето на дарот, може да има многу скриени очекувања кои ќе се реализираат подоцна, на пример суета, предност и почитување во општеството, некои очекувања од даропримачот.

За овој став се зазема Савињи, а тоа е законски претставено во ГГЗ, односно *animus donandi* не се нормира во ГГЗ.⁷⁹

Очигледно дека ГГЗ инсистира на правна сигурност, а субјективниот став на дародавачот не е упатно да е основа за разликување на дарот како правна трансакција од другите правни трансакции.

Ото Ленел е правен писател и романист кој се изјаснил дека треба да се фокусираат пообјективните критериуми, пообјективна карактеристика на дародавачот, односно непостоење на каква било договорна компензација. Ова становиште било толку влијателно што втората комисија го изменила нацртот на ГГЗ и оттогаш најважната карактеристика на дарот била примање на корист без надоместок. Дали договорот за дар се поврзува со противпрестација, сè уште е прашање за дискусија.⁸⁰

Римското право, со еден текст на Паул (Paul D,39. 5,34. I), на историската сцена го истакнува подарокот како исплата,⁸¹ иако тој текст се однесува на спасување, но

⁷⁸Спореди: *Германски граѓански законик*, превод на Александар Кожухаров, Софија, 1974, стр. 137

⁷⁹ Големите писатели на XIX век ја соголиле од секоја нереалистична импликација благодарноста и несебичноста на подарокот, а меѓу нив е и Савињи. Спореди: Рајнхард Цицерман, *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело, стр. 502

⁸⁰Спореди: Рајнхард Цицерман, *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело, стр. 504

⁸¹ За спорот меѓу римско-холандските правници во врска со дарот како исплата, поопширно кај Рајнхард Цицерман, *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*, Просветно дело стр 503. Во овој контекст се истакнува и разликувањето меѓу *donatio mera i non mera*, односно *donatio propria i impropria*.

Јустинијан го прифатил, иако класификацијата на овој вид подарок била многу контраверзна. *Donationes remuneratioriae* ги сметале за вистински подароци кои се владеат согласно правилата на сите подароци, на пример Савињи, додека други сметаат дека, поаѓајќи од текстот на Паул, ваквите подароци се исклучок и се однесуваат на спасување. Сепак, една група автори сметаат дека овој вид подароци како исплата се класифицираат како донации, но за нив важеле посебни правила, а како пример изземени биле правилата за повлекување на донациите, барањето за инсинуација и забраната за дарување меѓу брачните другари.

ГГЗ прави посебна отстапка која е специфична за одредена група донации како исплата. Станува збор за член 534 кој гласи: „Подароци кои се даваат според морална обврска или заради општа култура (општествено доброоднесување, учтивост) нема да подлежат на поврат или повлекување.“⁸²

Општиот Австриски граѓански законик (ОГЗ ABGB)⁸³ го регулира *donatio*, и тоа во параграф 938: „Спогодба со која некоја ствар се дава на некој без надомест, се вика дарување“. Boris Vizner го смета ова правно дело како договор за дарување и го дефинира како бесплатен консензуален договор за стекнување сопственост, со кој една страна (дародавач) доброволно се обврзува на друга страна (даропримач) да отстапи бесплатно некоја своја имотна вредност, а другата страна (даропримач) тоа го прифаќа.⁸⁴

Од горенаведената дефиниција произлегуваат следниве карактеристики:

- облигационен договор кој делува *inter partes*;
- консензуален договор кој настанува со согласност на дародавачот и даропримачот, но тој често се појавува и како реален договор, затоа што параграф 943 нормира дека од спогодбата за дар, која е сторена само усмено, без вистинско предавање на

Постоела општа согласност меѓу авторите дека донацијата, како исплата, не треба да биде регистрирана. Гроциус го базирал иземањето на подароците заради исплата од одредени правила што се однесуваат на донација за употреба. Но, постоел доктринарен спор дали донациите како исплата биле апсолутно изземени од регистрација, или во онаа мерка во која не ја надминувале вредноста на услугите што ги примиле од примателот на донацијата.

⁸² Германски граѓански законик, превод ана проф. Александар Кожухаров, Софија, 1974, стр141

⁸³ Се смета дека ОГЗ има три основни извори на инспирација и тоа: природното право, римското право и филозофијата на Емануел Кант.

⁸⁴ Vizner, Boris. *Граѓанско право u teoriji i praksi*, Vjesnik, 1962, стр. 696

ставрта која се дарува, даропримачот не се здобива со никакви тужбени права. Ова право треба да е основано на писмена основа⁸⁵

На прашањето дали договорот за дар е консензуален или реален договор, би се изјасниле согласно римскиот став дека кај реалните договори предавањето на стварта е битен елемент на договорот, што не е случај со договорот за дар затоа што кај него битен елемент е согласноста на волји на *raupereior locupletior* и, секако, упатувањето на *animus donandi*, односно дарувањето да е сторено бесплатно и доброволно.

Бесплатност на дарувањето значи дека дародавачот нема право да добие надомест или противсторување од даропримачот.

Доброволност значи дека дарот даропримачот не може да го добие по пат на тужба од дародавачот.

Објект на договорот за дар можеле да бидат подвижни ствари, недвижни ствари и права, но и иден имот, па, според параграф 944 од ОГЗ, дарувањето не смее да помине половина од идниот имот.

Дародавачот не одговара за правните и физичките недостатоци на стварта која ја дарува во начело, но одговара ако подарил ствар штетна за животната средина или туѓа ствара и притоа знаел дека стварта не е негова.

Во параграф 946 е нормирано дека спогодбите за дар не можат редовно да се отповикаат, но од ова правило можело да се отстапи во два случаи: и тоа со спогодба или договор на договарачите или спогодувачи, или може да дојде до еднострано раскинување на договорот.

⁸⁵Проф Визнер разликува реално дарување, кога настанува неформален договор, усмен или писмен и предавање на имотната вредност; ветување на дарување е ветување кое се дава во строгоформален писмен договор составен во суд, при што истовремено не се предава даруваната вредност и вистинско предавање на даруваната имотна вредност која е предвидена во параграф 943, а која може да биде согласно параграфите 426, 427, 428, односно од рака во рака, предавање со знаци или симболично, или предавање со декларација. Сепак, на крај професорот се произнесува дека вистинско донацио, според параграф 943, е само донацио на недвижни ствари кое, заради формалности на укинување на правото, треба да има формални докази. Тоа не мора да биде јавна исправа, туку и приватна исправа која е оверена на суд е вистинско донацио. За подвижните ствари се барало судски записник, јавна исправа во вид на судски записник ако не е предадена стварта, но ова проф Визнер го спори во споредба со недвижностите каде е достаточна приватна исправа со потпис на дародавачот која е судски оверена. Исто стр. 698

Неспогодбеното раскинување на договорот (едностраното раскинување на договорот за дар) било предвидено во шест случаи, и тоа:

- параграф 947 од ОИЗ, кој го нормира осиромашувањето на работодавачот;
- параграф 947 од ОИЗ поради грижа на работодавачот кон даропримачот;
- параграф 950 од ОИЗ, поради повреда на должноста на издржување;
- параграф 051, од ОГЗ поради повреда на нужниот дел;
- параграф 953 од ОГЗ, поради оштетување на должникот;
- параграф 954 од ОГЗ поради раѓање на деца по склучување на договорот за дар.

ОГЗ предвидува посебни видови на дарување, а ќе бидат образложени неколку видови:

- Дарување како награда (*donatio remunerationis causa*) – е вид на дарување кое се чини со намера работодавачот да се награди заради стореното дарителство или услуга, а е нормирано во параграф 940.
- Заемно дарување (*donatio reciproca*) – кога работодавачот и даропримачот заемно си даруваат, а всушност се работи за два договора за дар кои се поврзани со тоа што страните си ги менуваат улогите, нормиран е во параграф 942.
- Дарување со налог (*donatio cum modo*) – е нормирано во ОГЗ во случај кога даропримачот се оптоварува со налог и со тоа се оптоварува даруваната ствар или право да го употреби на определен начин – параграф 709.
- Мешовито дарување (*negotium mixtum cum donatio*) – е дарување каде кај овој мешан договор се состои, освен во дарување и во некоја друга правна работа (параграф 935 ОГЗ). Во овој договор треба јасно да биде изразен *animus donandi*.
- Дарување во случај на смрт (*donatio mortis causa*) – е дарување кое треба да се исполни дури по смртта на работодавачот. Параграф 956 ОГЗ овој вид дарување може да се спроведе како легат и како договор за дарување. За дарување извршено во вид на легат се барале сите формалности кои се потребни за валидно почитување на последната волја. За договор за дар потребни биле низа формалности, и тоа: **прво**, писмена исправа, **второ**, работодавачот во исправата

да се откажал од правото да го побива договорот и **трето**, даропримачот да го прифатил дарувањето.

Односот меѓу овој договор и оставината се состои во следново: имено, даропримачот и наследниците не се однесуваат како наследници, туку како дарувани доверители, а даруваната имотна вредност не е составен дел на оставината.

Може да се заклучи дека освен „чистиот“ договор за дар, постоеле и разни комбинации, вид на мешани правни работи во кои дарот може да биде доминантен или спореден дел.⁸⁶

АГЗ, кој претставува јасен, сеопфатен и модерен закон, сепак немал големо влијание како ФГЗ и ГГЗ, но за поранешна СФРЈ и нејзината правна регулатива е значаен бидејќи тој, покрај во Унгарија, се применувал во Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија и Црна Гора и, по конституирање на повоената Југославија (после Втората светска војана), ќе се применува во неа, но не како позитивно право, туку согласно Законот за неважност на правните прописи донесени пред 6 април 1941 година и за време на окупацијата до 1946 година како правни правила, но само за пополнување на правните празнини и доколку не се во спротивност на Уставот од 1946⁸⁷ година.

Српски граѓански законик или Граѓански законик на Кралството Србија, (СГ⁸⁸) е четврт граѓански законик донесен во Европа, после Францускиот, Австрискиот и Холандскиот граѓански законик. Работен е под влијание на Австрискиот граѓански законик, односно претставува негова скратена верзија, но во некои параграфи, на пример за дарот, е преземено римското право во оригинална верзија или видоизменето.

Договорот за дар во овој Законик е нормиран во осум параграфи, од нив шест параграфи се под влијанието на римското право, и тоа целосно или делумно, а два параграфи се под влијание на Австрискиот граѓански законик или ОИЗ.⁸⁹ Се смета дека овој дел од Законикот неговиот творец го напишал сам и под силно влијание на римското право.⁹⁰

⁸⁶За договор за дар поопширно кај Dr Boris Vizner, *Граѓанско право u teoriji i praksi*, 1962, 694–702

⁸⁷ („Службен лист на ФНРЈ“, бр. 86, 1946 година).

⁸⁸СГЗ и неговиот творец Хадјик биле под силно влијание и на ФГЗ а некои одредби биле преземени директно од римските извори на правото, ова е општо прифатен став од историчарите на правото.

⁸⁹Спореди Емилија Станковиќ, *О српском граѓанском законикy*, Крагујевац 2009, стр. 71

⁹⁰Исто

Дефиницијата за дар е нормирана во параграф 561 и гласи: „поклон настанува кога некој доброволно нешто на друг даде, не барајќи ниту примајќи никаково плаќање за тоа“.⁹¹ Очигледно е оти не се споменува дека станува збор за договор за дар, така што оваа формулација наликува на римското класично право, каде дарувањето се сметало како основа за деривативно стекнување сопственост.⁹²

Значи, се истакнува доброволноста за давање подарок, додека римското *animus donandi* изостанува.

Законикот ги идентификува страната на дародавачот и даропримачот. Така се нормира во параграф 562, дека дародавач може да биде само оној што неограничено може да располага со својата ствар. Даропримач, според Законикот, може да биде секој, со тоа што полномошно во овој случај не може да се користи.

Исто така, нормирано е дека само писмено договорен доказ за подарок е валидна основа да се бара подарокот по судски пат од страна на даропримачот а кон дародавачот, инаку само усмено договорениот подарок, а притоа да не е предадена стварта, не може по судски пат да се оствари (параграф 564 од СГЗ). Значи, договорот за поклон може да се склучи усмено, иако за веродостоен доказ пред суд се смета писмениот договор за поклон.

Законикот нормира, во параграф 565, дека не може да се подарува туѓа ствар, подвижна или недвижна, или давање подарок на штета на трети лица било недозволено, со што се прифаќа одговорност за правни недостатоци на стварта која се подарува. Односно, се прокламира дека може да се подарува само своја ствар и не на штета на трети лица (законски дел на децата, непочитување на нормите за издржување, оштетување на доверителите). Законикот нормира дека во ваков случај даропримачот ќе врати само толку колку се бара да се подмири непочитуваниот закон за децата, или уживање на оние на кои тоа им припаѓа, или да се намират оштетените доверители.

СГЗ го прокламира, во принцип, неотповикливост на подарок, и тоа во параграф 566, со зборовите: „кој еднаш ќе направи подарок, не може повеќе да го земе назад, освен во особени случаи.“⁹³

Во параграф 567 нормирани се случаите кога може да се отповика подарокот од страна на дародавачот, и тоа во два случаи:

⁹¹Граѓански законик за краљевину Србију, Београд 1937, Београд, стр 219.

⁹²Спореди Емилија Станковиќ, „О српском граѓанском законнику“, Крагујевац, 2009, стр. 71

⁹³Исто, стр. 220

1. ако подоцна дародавачот толку осиромаша што не може да живее;
2. ако даропримачот покаже голема неблагодарност кон дародавачот, посегнувајќи кон неговото тело, чест и живот, како и нарушувајќи ја неговата слобода и имот.

Може да се констатира дека во овој случај законодавецот се угледал на римското право.

Има уште една голема сличност на СГЗ со Јустинијановото право, а тоа е *donatio mortis causa*, кое е систематизирано во наследното право. Станува збор за параграф 658 од СГЗ, кој нормира дека подарокот во случај на смрт се смета како легат или „испорака“, односно тестамент (последна волја на завештателот-*decuius*).

СГЗ се применувал на територијата на Кралството Србија, а после **1913 година** и на територијата на вардарскиот дел на географска Македонија, односно денешна Република Северна Македонија.

Заклучните разгледувања за влијанието на римскиот *donatio* врз *ius commune* и некои граѓански законици, кои се дел на континенталното правно семејство и кои претставуваат кодификации на новиот век, појдовно тргнуваат од констатацијата дека римското право, а во тој контекст и римската концепција за подарокот, била присутна во споменатата регулатива. Во некои граѓански законици влијанието на римското право е поприсутно, а во други е помалку присутно, иако начелото *pauperior locupletior*, што значи дека со договорот за подарок дародавачот го намалува својот имот, а даропримачот го зголемува, секаде е присутен. Иако иницијално овој услов бил нормиран за да се контролираат донациите меѓу мажот и жената, се наметнал како општ принцип, што значел билатерална трансакција која има карактеристики на двојно дејство, осиромашување на донаторот, дародавачот и збогатување на даропримачот.

На крај ќе го цитирам мислењето на еден од творците на АГЗ, споре кое законот почива на општите и непроменливи принципи на разумот и правдата... „Ова е причината зошто граѓанските законици на цивилизираните нации и се согласуваат во најголем дел од своите одредби и зошто државите во Европа биле во можност да го користат старото римско право како основен извор на правилата за решавање на спорите. Истовремено,

на секоја држава ѝ е потребен сопствен закон, оригинален и специфичен, соодветен на сопствените особини и околности.“⁹⁴

⁹⁴ Цит. сп Zweigert K, Kötz H, Introduction to Comparative Law, Third. Ed, Oxford, стр 158–161

ВТОР ДЕЛ

2. ДОГОВОРОТ ЗА ДАР ВО СОВРЕМЕНОТО ПРАВО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

II. ВОВЕД

Една историска ретроспектива укажува на тоа дека на територијата на вардарскиот дел на географска Македонија по 1913 година, со оглед на фактот дека во времето на Кралството Југославија, во согласност со правниот партикулизам поставен на територијална и персонална основа, Македонија, заедно со Србија и другите држави, претставувала посебно правно подрачје на кое се применувал Српскиот граѓански законик СГЗ, Законик кој се почитувал во целата држава.

Нашата држава, Република Северна Македонија како извор го имала и Австрискиот општ граѓански законик од 1811 година⁹⁵ и затоа договорот за дар бил регулиран според решенија кои потекнуваат од овој Законик.

Австрискиот Општ граѓански законик влегол во сила во 01.01 1812, со неговите три тома од 1917 година и сè се имплементирал како што беше кажано во Хрватска и Словенија до крајот на Втората светска војна (1945). Српскиот граѓански законик од 1844 година бил кратка верзија на Австрискиот општ граѓански законик⁹⁶, но бил и под силно влијание и на француското и на римското право.

АГЗ договорот за дар доста прецизно го регулирал во параграфите од 938 до 956.

Во наредниот период врз правното регулирање за договорот за дар влијаела една нова правна карактеристичко, за периодот по донесување на Законот за неважност на правните прописи донесени пред 6 април 1941 година и за време на непријателската окупација. Со него се ставени вон сила сите правни прописи на Кралството Југославија донесени пред 6 април 1941 година (чл. 2), а правните прописи донесени за време на

⁹⁵Aliu, Abdulla. “ *e drejta civile I (pjesa e përgjithshme)*, fotokopja “ Universiteti” e autorizuar prej autorit per shumzim të materialit, Prishtinë, 2007, fq. 21

⁹⁶Aliu, Abdulla. “ *e drejta civile I (pjesa e përgjithshme)*, fotokopja “ Universiteti” e autorizuar prej autorit per shumzim të materialit, Prishtinë, 2007, fq. 21cc

непријателската окупација се прогласени за непостоечки (чл. 1).⁹⁷ За да не се остави новата држава целосно без правна регулатива, член 4 од истиот Закон давал можност правните правила кои биле ставени вон сила сепак да можат да се применуваат, само доколку не се во спротивност со Уставот од 1946 година и останатите важечки прописи, како и со начелата на уставниот поредок на ФНРЈ. Примената на правните правила, а преку нив и реинкарнацијата на АГЗ и СГЗ, која била присутна во правниот живот на подрачјето на поранешните југословенски републики повеќе од триесет години, била завршена со стапувањето во сила на **Законот за облигациони односи** од 1978 година.⁹⁸

Ако се направи споредба со еден социјалистички граѓански законик, ќе се констатира дека во Граѓанскиот законик од РСФСР се прави разлика меѓу договорот за дар, чија вредност е помалку од 500 рубли и оној кој се однесува на повеќе од таа вредност. Првиот договор може да се склучи на кој бил начин: усмено, писмено или со директна достава. Договорот за дар со вредност повеќе од 500 рубли мора да биде заклучен во нотарска форма. Ако оваа форма не се почитува, нема договор. За договорите за дар кој се склучуваат со државни или социјални организации, задолжителна е писмена форма, без оглед на вредноста на подарокот.⁹⁹

Во современото право на македонската држава, договорот за дар е регулиран со Законот од облигациони односи кој е во сила од 2001 година. Во истражувањето ќе се анализираат членови од Законот за облигациони односи, Законот за наследството и Законот за сопственост и други стварни права и други закони кои се попоходни за истражувањето на договорот за дар.

2.1 Поим на договорот за дар – *donatio*

Договор (*contractus*) е согласност на волја на две страни, помеѓу кои произлегува договорна врска заштитена со посебна граѓанска тужба. Самото име доаѓа од глаголот *contrahere* (*con* – со и *trahere*, *trahere* – повлече, да се моли) и подразбира постоење на договор (*consensus*, *conventio*) помеѓу страните за основните елементи на договорот

⁹⁷Амповска, Марија. „Договорот за дар во Македонското право“, научен труд, УДК: 347.67(497.7), стр. 26

⁹⁸Амповска, Марија. *Договорот за дар во македонското право*, научен труд, УДК: 347.67(497.7), стр. 27

⁹⁹Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 315

(essentialia negotii). Сепак, не секоја согласност е волја, особено во најстариот римски закон, односно право каде претходно пропишаната форма било поважна од субјективната волја на страните.¹⁰⁰

Консензус е изјава за волја која дава согласност во врска со преземање на некој правен акт, пред сè по повод склучување на одредена правна работа, односно и постигнување согласност на волји. Тоа е неформален акт што може да се направи експлицитно со давање усна изјава или индиректно: со писмена форма, преку гласник, преку молчење или со одредено однесување, што недвосмислено ја искажува содржината на волјата на една личност (т. н. заклучни активности).

Консензусот е валиден ако се направи слободно, без принуда, сила или страв и кога не е даден во заблуда (error).¹⁰¹ Ако е едностран, консензусот може да се однесува на одобрување правна работа извршена од друг (тутор), додека билатералните спогодби обично се однесуваат на договорните односи, но спогодбата на волји е присутна и во семејното право (на пр. во склучување брак, consensus nuptias).

Според авторите проф. д-р Гале Галев и проф. д-р Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, во најширока правна терминологија зборот *договор* се употребува со најмногу три значења, и тоа како: 1) правен факт, 2) правен однос и 3) правен документ. Договорот е согласност на волјите на страните за определен предмет (дејствие). Од тој аспект договорот се појавува како **правен факт**, што се огледа во согласноста на волји за битните елементи на договорот. Како правен факт тој е израз на моќта на човекот, со својот збор да се обврзе спрема друго лице и да ја одреди нормата на своето однесување. Тој правен факт го раѓа договорот како посебен вид **облигационен однос (правен однос)**. Од тој однос, настанат со согласност на волјите на страните, произлегуваат права и обврски чии носители се овие страни. Договорот, понатаму, се појавува и во значање на правен документ или подлога на која е фиксирана согласноста на волјите.¹⁰²

Поимот за договорот за дар кој е предмет на истражувањето, е определен со член 555 од Законот за облигационите односии (ЗОО): ***Со договорот за дар дарувачот се обврзува да му пренесе или му предаде на даропримачот во сопственост определен***

¹⁰⁰Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012, стр. 351

¹⁰¹Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012, стр. 351–352

¹⁰²Галев, Гале & Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, трето изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2012, стр. 359

предмет, или да му отстапува некое право, или му отпушта долг, или му презема долг без надомест.¹⁰³

Договорот за дар е таков договор со кој едно лице (наречено дарител или дародавач) се обврзува без надоместок да му пренесе во сопственост на друго лице (наречено примател или даропримач) на ствар, право или да му отпушти долг односно да му преземе долг. Сопственоста на една страна се намалува, додека сопственоста на другата страна се зголемува и ова се чини добронамерно, без награда. Но нема подарок ако некој подарува нешто на што нема право на сопственост.¹⁰⁴

Не постои дар како правно дело ако даропримачот го побараал предметот на подарокот по некоја законска основа, а според некои законици; ова не претставува подарок или извршување морални обврски. Поимот за овој договор подразбира отсуство на каква било претходна обврска од страна на дародавачот да ја предаде стварта на примателот, даропримачот. Подарокот треба да биде резултат на доброволно и потполно бесплатно определување, односно дејство на дародавачот. Од друга страна, поимот на овој договор не вклучува откажување од право пред да се стекне, не значи стекнување нешто или права во корист на друг, залог за обезбедување на долг, иако немало обврска за тоа, доброволно откажување од правото на заложниот доверител, одрекување од спорното право, наследство и друго. Во сите овие случаи не станува збор за дар или затоа што нема согласност на волја и намера, да се направи подарок или затоа што не постои валиден предмет за подарок.¹⁰⁵

Законот за наследување има друга регулатива според која, во член 34 (ЗН), како подарок во смисла на овој Закон се смета откажување од права, простување на долг, она што оставителот му го дал на наследникот за време на својот живот на име наследен дел, или заради основање или проширување на домаќинството, или заради вршење на занимање, како и секое друго располагање без надоместок.¹⁰⁶

Кога сме веќе на терен на **наследното право**, треба да се укаже дека **договорот за дар** треба да се разликува од **тестамент**. Иако и тестаментот е бесплатно пренесување на

¹⁰³Закон за облигационите односи, „Сл. Весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamparsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 314-315

¹⁰⁵Perović, K. Slobodan. *Obligaciono pravo*, knjiga prva, Beograd, 1986, стр. 602-603

¹⁰⁶Закон за наследување. „Службен весник на РМ“ бр. 47/96

сопственост во корист на друго лице, постои значајна разлика: тестамент е еднострано правно дело кое произведува дејство во случај на смрт на оставителот, а поклон, напротив, е билатерално правно дејство, договор, кој произведува, дејствја меѓу живите.¹⁰⁷ Меѓутоа мора да се води сметка и за постоењето на *donatio mortis causa*, што се реализира после смртта на дародавачот.

2.2 Карактеристики на договорот за дар

Во Законот за облигациони односи (ЗОО), во член 556, во став 1, е нормирано дека договорот за дар се склучува во писмена форма. Во истиот член став 2 предвидува дека: договорот за дар за движен предмет склучен во усмена форма е полноважен, ако тој е предаден на даропримачот. Додека во став 4, на истиот член, е нормирано дека кога предмет на договорот за дар е недвижност, соодветно се применува одредбата за формата на договорот за продажба на недвижности. Во став 3, член 556 е нормирано дека: кога дар се прави со договор во корист на трето лице, прифаќањето на даропримачот не мора да биде во писмена форма, освен ако предмет на договорот за дар е недвижност.¹⁰⁸ Во делот посебни одредби за овластувањата и работењето на нотарите, во Законот за нотаријат во член 42, став 1, буква б, **за договорот за дар е предвидено дека без предавање на предметот во владеење на даропримачот, овој договор задолжително се склучуваат во форма на нотарски акт.**¹⁰⁹

Значи, може да толкуваме дека кога се подарува движна ствар, договорот за дар е реален договор и ќе произведува правно дејство ако во исто време се предава стварта, доколку не е предадено стварта, потребно е договорот да се склучи во писмена форма.

¹⁰⁷ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 315

¹⁰⁸ Закон за облигационите односи Сл. Весник на РМ бр.: 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁰⁹ <https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20notarijatot%20-%20precisten%20interen%20tekst.pdf> Закон за нотаријатот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 55/2007; 86/2008; 139/2009 и 135/2011). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија: У. бр. 134/2007 од 07 ноември 2007 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 138/2007; У. бр. 125/2007 од 09 јануари 2008 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 8/2008; У. бр. 170/2007 од 30 јануари 2008 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 21/2008 и У. бр. 175/2008 од 04 февруари 2009 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 20/2009. Службен весник на РМ“, бр. 142 од 1. 08. 2016 година, Бр. 08-7288/1, 18 декември 2018 година.

Договорот за дар е *консензуален договор* – склучен во моментот кога дарувачот и даруваниот постигнуваат согласност за дарувањето на стварта. Карактеристично за договорот е што е *еднострано обврзувачки договор* – за дарувачот постои обврска нешто да стори или да даде, за што не постои противчинидба на страната на даруваниот. Договорот, по правило, е *формален*. Договорот за дар е *добротворство* – даруваниот стварта ја добива без надомест.¹¹⁰

Усмен договор за подарок склучен меѓу договорните страни, по што предметот на подарокот не е предаден на даропримачот, создава природна обврска. Природните обврски (*obligations naturales*) не се целосни обврзувачки, затоа што не се заштитени со тужба. Кога подарок е направен само усно, а стварта не е предадена и, по барање од даропримачот, дародавачот не сака да го предаде, тој не може да биде принуден од судот да го предаде подарокот. Само со писмени точни докази подарокот може да се бара на суд.¹¹¹

Со договорот за подарок кој е направен само усно, без право на предавање на подарената ствар, даропримачот не стекнува никакво право на тужител. Во член 484 е предвидено: оној што само ветува подарок а не го подарува, ниту воспоставува ветување во писмена форма или го обезбедува со залог, тој нема да може да го тужи на суд и да го принуди да го стори она што го ветил, така што другата страна го прифати ветувањето на најискрен начин.¹¹²

Според Милошевиќ, договорот за дар е задолжителен, добротворен, формален и еднострано задолжителен договор, со кој нештата или имотните права се пренесуваат бесплатно, од едно на друго лице. Договорот за дар е добротворен (бесплатен) договор, што значи дека примателот не дава никаква компензација како противвредност за она што го добива од давателот, го добива бесплатно.¹¹³

Договорот за дар е *формален договор*, што значи дека не е доволно страните да постигнат усмен договор за негово постоење. Така, во нашето старо право било

¹¹⁰Галев, Гале & Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, трето изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2012, стр. 571

¹¹¹Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 56

¹¹²Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 57

¹¹³Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-stamparsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 315

предвидено за да може договорот за дар да се склучи или во писмена форма, во форма на јавна заверена или приватна исправа, или во форма на предавање на предметот на подарокот на примателот на подарокот.¹¹⁴ Формата на договорот за подарок е основен услов за негова валидност (*ad solemnitatem*). Таа има за цел да спречи брзање и непромисленост при дарувањето на подарок, но исто така и да спречи неизвесност на усно склучените договори за дар. Усно склучениот договор за дар не може да стане соодветна (граѓанска) обврска со докажување (на пр. сослушување сведок) дека е склучен истиот.¹¹⁵

Договор за подарок може валидно да се склучи ако е **склучен во писмена форма**. Писмената форма на договорот за дар има две варијанти: **форма на приватен писмен документ** и **форма на писмена јавна исправа**. Во писмена форма се склучува и за приватна исправа, според законот ако за предмет има подвижни ствари. Договорот за дар кој за предмет има недвижна ствар, мора да биде склучен во форма на пишана јавна исправа. Имено, според одредбите на член 4 став 1 од Законот за недвижности, договорот во прометот со недвижен имот се склучува во писмена форма, а потписите на договорувачите, односно страните се заверени од судот- нотарот (законска форма). Трансакциите со недвижности, во смисла на тој Закон, се располагање со недвижности со правни дела. Располагањето може да се состои и во пренесување на сопственичките права на недвижен имот на друго лице, со или без надомест.¹¹⁶ Договор за дар со недвижен имот, склучен во писмена форма, а кој не е заверен од судот, може да се конвалидира. Имено, судот може да го признае дејството на договорот за дар за недвижности, кој е склучен во писмена форма, на кој потписите на договорувачите не се заверени од страна на судот, под услов договорот да се исполни во целост или делумно, дека правото на првенствено купување не е повредено и дека не се повредени присилните прописи..¹¹⁷ Само што оваа форма не е потребна како еден од основните услови за негово насатнување (*ad solemnitatem*), туку само како доказ за неговото постоење (*ad probationem*), бидејќи ако договорот за дар не би бил склучен во писмена форма, или ако по неговото склучување, предметот на подарокот не би бил предаден во владение и сопственост на даропримачот, тој би бил правно валиден, но не може по судски пат принудно да се реализира во случај

¹¹⁴Исто, стр. 315

¹¹⁵Перић, Ж. *Специјални део облигационог (тражбеног) права*, штампано као рукопис, без године, стр. 22

¹¹⁶Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 58

¹¹⁷Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 58

дарувачот да не го исполни ветениот подарок.¹¹⁸ Со Законот за промет со земјиште и со згради, тогаш побарување од ваква форма има значење на претпоставка за постоење на еден од неговите суштествени елементи, а потоа мора да се заклучи во соодветна форма за то воопшто да се појави произведува правни последици (*forma ad solemnitatem*).¹¹⁹

Дарот некогаш бил и сега е инспириран од недозволени мотиви и тоа е главната причина за одредена недоверба што го придружува овој договор, како во постапката на законодавната активност, така и во постапката на практична примена на Законот. Правното значење и ширина на полето на примена на подароците во современото право, без сомнение, е неспоредливо поскупо од купопродажбата и другите договори со товар. Едноставно кажано, во услови на реципроцитет и прибавување, како карактеристика на современото договорно право, дарот не е дело што со своите атрибути може да заземе едно од првите места во правниот поредок. Но, дури и денес тој има свое поле на примена и улога што не може да се занемари. Како добротворен акт тој е законско средство што ја изразува желбата на едно лице да го зголеми имотот на друго лице од многу различни причини.¹²⁰ Ако подарокот имал за предмет нешто што е надвор од промет (на пр. јавно добро), тој би бил придружуван од санкција на апсолутна ништовност. Ствар што е предмет на дар обично има своја вредност. Но, дарот има полоноважност дури и кога предметот има одредена вредност само за даропримачот (на пр., афективна вредност). Предмет на дар се ствари што постојат во времето на склучување на договорот, но предмет на дар може да бидат и идни ствари, односно оние што во иднина треба да се создадат. Кога дар има за цел идни ствари, тој никогаш не може да биде реален договор, бидејќи идните ствари не можат да се предадат во моментот на склучување на договорот. Договорот потоа се склучува во писмена форма, или во форма на јавен акт со кој даропримачот се обврзува да го пренесе правото на сопственост на идната ствар со актот на нејзино предавање.¹²¹

Договорот за подарок е вклучен во *еднострано обврзувачки договори*, затоа што создава обврски само за дародавачот. Соодветно на тоа, правилата за одговорност за материјални и правни недостатоци на исполнување, за раскинување или измена на

¹¹⁸ Vizer, Boris. *Граѓанско право*, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Rijeka, 1969, стр. 1082

¹¹⁹ Исто. 1082–1083

¹²⁰ Perović, K. Slobodan. *Obligaciono pravo*, knjiga prva, Beograd, 1986, стр. 609

¹²¹ Исто, стр. 612

договорот поради променети околности, прекумерно оштетување, приговор за неисполнување на договорот (exception non adimpleti contractus) и тн. не е можно да се истакне за договорот за подарок. Постојат отстапувања од правилото дека договорот за подарок е еднострано обврзувачки, и тоа во договорите за подарок со налог (товар), со мешаниот и взамен подарок.¹²²

Договорот за дар е со добротворна цел – Даропримачот за престацијата која ќе ја прима не му должи на дародавачот никаков надомест. Значи, договорот за дар е склучен со намера да се направи подарок на примачот на подарокот (animus donandi) и со тоа се намалува имотот на дарувачот, што е основа на договорот. Ако даропримачот на подарокот, подоцна го вратил подарокот правејќи подарок на претходниот дародавач, значи дека бил создаден втор, независен договор за подарок. Ако, врз основа на истиот договор за дар, примателот на подарокот е должен да му ја пренесе стварта на дарувачот¹²³ или некое друго имотно право, во тој случај е создаден договор за размена, а не договор за подарок.

Договорот за дар е *комутативен договор* затоа што, во време на склучувањето, страните знаат кој е доверител, кој е должник и што е предмет на обврската на дародавачот. Ако е склучен договор за дар на идни ствари, чија вредност не е позната во моментот на склучување на договорот, (на пример, договорот за подарок за капина од 2004 година) договорот е неизвесен.¹²⁴

Договорот за дар е договор *intuitu personae* што значи битни се својствата на страните, *Animus donandi* е усмерена кон одредена личност.

Од горенаведеното произлегува дека договорот за дар, за да биде валиден, треба да ги исполнува следните услови: 1) да постои слободната волја на дарувачот, 2) предмет на договорот е стварите за кои се склучува договорот (движни, недвижни ствари или реални права), 3) да се даде стварта и 4) да се почитува формата што се бара според позитивното право. Исто така, договорот може да биде и реален и консензуален договор, иако, според македонското право, тој е консензуален договор.

¹²²Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 60

¹²⁴Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 60

¹²⁴Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 60–61

2.3 Страни во договорот за дар

За да се склучи договорот за дар, мора да постојат двете страни: дародавачот и даропримачот. Во својство на дародавач или даропримач може да биде физичко или правно лице (државјанин или странци). Овие субјекти на правото да уживаат правна и деловна способност.

Во Уставот на Република Северна Македонија, во член 10, се гарантира неприкосновеноста на човечкиот живот¹²⁵. Што значи дека станува збор за одредба која е и основа за стекнување на можноста да се биде носител на права и обврски.

Современото законодавство смета сите луѓе како лица во правото, сите имаат иста правна способност, без оглед на пол, ментална состојба, физичко здравје, националност, раса или вера. Кога во граѓанскиот правен однос живо лице ни се претставува како субјект, тоа е физичко лице; додека кога некое „вештачко суштество“ ни се претставува како субјект на правото, тогаш тоа е правно лице.¹²⁶

Бидејќи страните се еден од клучните елементи на договорот за дар, во продолжение ќе ги третираме, односно образложиме правната способност и деловната способност.

2.3.1 Правна способност

Според современото законодавство сите физички лица после раѓање се субјекти на правото, значи физичкото лице се создава со актот на раѓање.¹²⁷

Правна способност значи можност физичко лице да биде носител на права и обврски што правниот поредок на една држава ги признава и гарантира. Овој принцип е значаен и целосно се применува во современото право.¹²⁸

Физичкото лице да се стекне со правна способност, значи се бара да се роди живо и да има форма на човечко суштество (да биде човеколико). Правната способност трае цел

¹²⁵<https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>

¹²⁶Aliu, Abdulla. *E drejta civile*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2013, fq. 231

¹²⁷Gams, Andrija. *Hyrje në të Drejtën civile* (pjesa e përgjithshme) botimi dytë, Universiteti i Kosovës, Enti i teksteve dhe i mjeteve mësimore i Kosovë, Prishtinë, 1967, fq. 114

¹²⁸Kadriu, Osman. *Hyrje në të drejtën civile*, Shkup, 2008, fq. 166

живот, сè додека е живо лицето и ова право не може да се одземе од физичкото лице, бидејќи здравјето на физичкото лице нема никакво влијание врз стекнувањето и постоењето на правна способност на физичкото лице. Ова значи дека дури и лице неспособно за расудување може да биде носител на права и обврски (носител на имот и тоа без ограничување), но тоа не може да ги остварува своите права и обврски самостојно, затоа што му недостасува деловна способност.¹²⁹

Покрај раѓањето на лице, чие раѓање е придружено со правна способност, во граѓанското право се третира и особено се објаснува и друга ситуација. Станува збор за физичкото лице зачатото, но сè уште неродено. Таквиот принцип произлегува од римското право и добро познатото правило: „*nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de comodo eius agitur*“. Зачатата личност ќе се смета дека е родена ако е во нејзин најдобар интерес. Но, она што е евидентно дури и во овој случај е непобитен услов зачатото дете да се роди живо.¹³⁰ Секое дете се смета дека е родено живо, освен ако не се докаже спротивното.

Стекнувањето на правото на сопственост, како главно субјективно стварно право, согласно со членот 112 на Законот за сопственост и други стварни права, се стекнува врз основа на закон, врз основа на правна работа, со наследување, како и со одлука на државен орган, на начин и услови определен со закон. Физичкото лице може да се стекне со правото на сопственост врз основа на закон, меѓутоа само на еден од начините пропишани со закон. Исто така, доколку физичкото лице станува наследник (во моментот на смртта на оставителот), тоа ќе може да стане носител на правото на сопственост на оставината (или на дел од неа) на еден од начините предвидени со Законот за наследување.¹³¹

Се поставува прашањето: кога престанува правната способност на физичкото лице?

Со смртта на физичкото лице му престанува и правната способност.

Со настапувањето на смртта човекот, не само што веќе физички не постои, туку не постои повеќе и како субјект во правото.¹³²

¹²⁹ Aliu, Abdulla. *E drejta civile*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2013, fq. 235-236

¹³⁰ Kadriu, Osman. *Hyrje në të drejtën civile*, Shkup, 2008, fq. 169

¹³¹ Живковска, Родна. *Опит дел на граѓанско право*, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 2011, стр. 74

¹³² Живковска, Родна. *Опит дел на граѓанско право*, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 2011, стр. 80

Претпоставена смрт значи исчезнување на лице за одреден временски период со закон, исчезнување по кое истото лице е прогласено за мртво. Прогласувањето на лице за мртво е еднакво на физичка смрт.¹³³

Правното лице е субјект на правото на кој државата му признава субјективност.

Во литературата се вели дека „правното лице е вештачко суштество на кое правниот поредок му ја признал деловната способност“. Создавањето на правно лице, кое е всушност вештачко суштество, е неопходност на правниот систем затоа што овозможува постигнување одредена цел што не може да се постигне преку физичкото лице како независно правно лице.¹³⁴ Група луѓе, како физички лица кои влијаат на дејствувањето на правното лице, се само манифестации на волјата на вештачкото суштество чијашто правна субјективност е прифатена од самиот правен поредок на една држава. Современиот закон признава случаи кога поединец, кој поради својата дејност која е регистрирана, се стекнува со својство на правно лице.¹³⁵

Правните лица, иако може да се сметаат за трајни, во одредени околности може и да се изгаснат. Правното лице може да се изгасне кога ќе настапи некоја од законските услови за нејзин престанок или околностите што се неопходни за неговото основање или постоење. За постоење на правно лице е познато дека е потребно број на лица, материјални добра и вршење на дејност во согласност со законските одредби.¹³⁶

Правните лица се гаснат: со deregистрација, со текот на времето доколку е утврдено во одредено време со закон, со забрана за дејност за која е основано, со спојување и со стечај¹³⁷ и ликвидација.

2.3.2 Деловна способност

Деловна способност на физичко лице е можност за самостојно остварување права и обврски.

Ако се повикаме на член 557, став 1, од ЗОО, недвосмислено е предвидено: дар може да направи само лице со полна деловна способност. Во истиот член став 2 се вели

¹³³ Kadriu, Osman. *Hyrje në të drejtën civile*, Shkup, 2008, fq. 171

¹³⁴ Aliu, Abdulla. *E drejta civile*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2013, fq. 251

¹³⁵ Aliu, Abdulla. *E drejta civile*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2013, fq. 252

¹³⁶ Исто, стр. 262

¹³⁷ Исто, стр. 262

дека: под услови предвидени со овој и друг закон, дар може да дава и лице со ограничена, односно посебна деловна способност.¹³⁸

Додека во член 558 недвосмислено е предвидено способност на примање дар има и лице со ограничена деловна способност, како и деловно неспособно лице. Ако дарот го прими деловно неспособно лице, законскиот застапник на тоа лице може со изјава дадена на дарувачот, во рок од 30 дена, да го одобри дарот.¹³⁹

Лица со целосна деловна способност – Полнолетството се стекнува со наполнување 18 години од животот, кога полнолетното лице се здобива со деловна способност (член 10, од Законот за семејството).¹⁴⁰ Но, може да се стекнува и порано, како што е предвидено со Законот за вонпарична постапка, врз основа на склучување брак меѓу лица кои наполниле 16 години, врз основа на дозвола од надлежниот судски орган.¹⁴¹ 15 години за деца кои засноваат работен однос (ЗРО).

Вториот услов е поседување психичко здравје на физичкото лице со наполнети 18 години.

Доколку полнолетното лице не е психички здраво, тогаш се применува член 112 став 1, од Законот за вонпарична постапка, во постапката за продолжување на вршење на родителското право и должност по полнолетството, судот одлучува за продолжување на ова право и должност ако детето и по полнолетството, поради пречки во психичкиот развој, не е способно само да се грижи за себе и за заштита на своите права и интереси.¹⁴² Во став 3 на истиот член е предвидено: постапката за продолжување на родителското право и должност по полнолетството е итна.

Според професорката Родна Живковска, потполна деловна способност е онаа што ја имаат физичките лица со навршени 18 години живот и психичко (ментално) здравје (или лица кои се еманципирани), па според тоа можат да ги склучуваат сите правни дела и да ги преземаат сите правни односи во прометот, и тоа самостојно – без никаква

¹³⁸Закон за облигационите односи „Сл. Весник на РМ“ бр.: 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹³⁹Закон за облигационите односи „Сл. Весник на РМ“ бр.: 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁴⁰Закон за семејството, „Службен весник на Р. Македонија“ бр. 83/04

¹⁴¹За давање дозвола за склучување на брак на малолетно лице кое наполнило 16 години е надлежен судот на чиешто подрачје тоа лице имало живеалиште, односно престојувалиште(член 94), Закон за Вонпарична постапка, Сл. Весник бр 09/2008

¹⁴²Закон за Вонпарична постапка, Сл. Весник бр 09/2008

согласност на законскиот застапник.¹⁴³ Ако се осврнеме на член 48 во став 1 од Законот за облигаци и односи, недвосмислено е предвидено дека: за склучување полноважен договор е потребно договарачот да ја има деловната способност која се бара за склучување на тој договор.¹⁴⁴

Лица со делумна деловна способност – имаат малолетните лица кои се на возраст од над 15, како и полнолетните физички лица на кои им е делумно одземена деловната способност, согласно со Законот за вонпарична постапка и со тоа се сведени на малолетници кои имаат над 15 години живот.¹⁴⁵ Доколку овие лица (над 15 години или сведени на 15 години) се без родителска грижа, тие се ставаат под старателство. Во овој случај старателот се грижи за нивниот имот, освен во случаи кога е потребна и согласност од Центарот за социјална работа (отуѓување и оптоварување на имот, отуѓување на подвижни ствари од поголема вредност, откажување од наследство или легат, одбивање на дар и сл).¹⁴⁶

Исклучително, дарител може да биде и лице со релативна способност за склучување на договор (делумно работноспособно лице), односно оној што наполнил четиринаесет години, но само во однос на имотот стекнат со неговата заработка, на пример врз основа на договор за вработување или работа.¹⁴⁷

Малолетните лица од 15 до 18 години имаат делумна деловна способност, затоа што можат да изјавуваат правно релевантна волја само во следните случаи: а) да примат дар, б) да составуваат тестамент (тестаментална способност), в) да засноваат работен однос (работно-правна способност), како и да изјавуваат правно релевантна волја врз основа на склучен брак пред полнолетството.¹⁴⁸

¹⁴³Живковска, Родна. *Опит дел на граѓанско право*, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 2011, стр. 129

¹⁴⁴Закон за облигационите односи Сл. Весник на РМ бр.: 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁴⁵Исто, стр. 130

¹⁴⁶Живковска, Родна. *Опит дел на граѓанско право*, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 2011, стр. 130

¹⁴⁷Perović, K. Slobodan. *Obligaciono pravo*, knjiga prva, Beograd, 1986, стр. 611

¹⁴⁸Живковска, Родна. *Опит дел на граѓанско право*, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 2011, стр. 130

Можноста физичкото лице да состави тестамент објективното граѓанско право и граѓанската доктрина ја нарекува способност за составување тестамент, односно тестаментална способност.¹⁴⁹

Во Законот за наследувањето од 1996 година, е предвидено дека може да состави тестамент секое лице способно за расудување коешто наполнило 15 години.¹⁵⁰ Значи, физичкото лице кое наполнило 15 години и е способно за расудување има право да состави тестамент.

Способност на дародавачот – како што е отуѓувањето на имот преку договор за подарок, за тоа е потребно дарувачот (дародавачот) да има целосна деловна способност. Оттаму, малолетни лица и оние на кои им е целосно или делумно одземена деловната способност, во никој случај не можат да бидат дародавачи. Тие не можат да направат подарок дури и со согласност на нивниот законски застапник. Сепак, малолетно лице на возраст од 15 години може да склучи договор за подарок и да биде дародавач ако предметот на подарокот е од неговите приходи заработени од вработување.¹⁵¹

Додека за договорот за дар на деловно неспособно лице, член 48 во став 2, се вели дека: „ограничено деловно способно лице може, без одобрение од својот законски застапник, да ги склучува само оние договори чие склучување му е дозволено со закон“. Ако договорите се склучени без одобрение од законскиот застапник, тие се рушливи, но, можат да останат во сила со нивно дополнително одобрение.¹⁵²

Лица со потполна деловна неспособност – лица целосно неспособни за дејствување, лица на возраст до 14 години или возрасни лица кои се целосно лишени од способност за дејствување, не смеат да склучуваат правни работи и доколку склучиле, тие се сметаат за апсолутно ништовни работи. Правни работи поврзани со физички лица на кои им е одземена способноста за дејствување се делумно неважечки, дури и ако се поврзани во ситуации кога тие можеле да знаат за своите постапки, т.н. различни моменти

¹⁴⁹ Исто, стр. 89

¹⁵⁰ „Службен весник на Република Македонија“, 1996 година, *Закон за наследувањето, Глава 3, член 62.* Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 316

¹⁵² Закон за облигационите односи. „Сл. Весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

на моментина светлост (*lucidum intervallum*). Во нашето позитивно право е исклучена можноста да се докаже фактот дека лицето било способно во одреден момент.¹⁵³

Според професорот Кадриу, физичкото лице до полнолетство има правен статус на малолетник. Од друга страна, за малолетниците се прави еден вид разликување помеѓу периодот на раѓање и зрелоста. Така што до 14-годишна возраст малолетниците воопшто немаат деловна способност. Физичките лица на возраст до 14 години немаат можност да дејствуваат, да изразуваат слободна волја со правни последици. Овие лица немаат деловна способност во смисла на создавање, промена, пренесување и гаснење на субјективни граѓански права. Малолетните физички лица се застапени од своите родители (како законски старители) или од соодветниот старател.¹⁵⁴

Способност на даропримач – бидејќи договорот за подарок припаѓа на добротворни дејствувања и е со добротворни цели, каде даропримачот не дава ништо за она што го добил, деловната способност на даропримачот се цени помалку, односно таа е на понизок степен, бидејќи нема обврска од негова страна. Тоа значи дека даропримачот може да има целосна деловна способност, ограничена деловна способност и неспособни лица може да примат дар. Овие лица не мора да бараат согласност од нивните законски застапници. Меѓутоа, за лица целосно лишени од деловна способност, договорот за дар во пракса најчесто ги склучуваат нивните законски застапници. Тие често го поништуват (раскинуват) договорот за подарок склучен од законски неспособно лице без нивна согласност.¹⁵⁵

Деликната способност – значи способност да се биде одговорен за незаконското постапување на лице, што во граѓанското право значи можност за надомест на штетата. Во согласност со позитивното право, односно закони, во член 147, ЗОО се вели малолетник до наполнета седма година не одговара за штетата што ќе ја причини.¹⁵⁶ Значи, до оваа возраст тој е неспособен да ги разбира своите противзаконски дејства и последиците што произлегуваат од овие дејства (детето се смета дека нема логика, разгледување и правилна проценка). Од седумгодишна возраст до четиринаесетгодишна возраст, физичките лица

¹⁵³ Aliu, Abdulla. *E drejta civile*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2013, fq. 243–244

¹⁵⁴ Kadriu, Osman. *Hyrje në të drejtën civile*, Shkup, 2008, fq. 176–177

¹⁵⁵ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 316

¹⁵⁶ Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

немаат способност за деликтна одговорност. Додека во став 3 на истиот член, физичкото лице кое има наполнето 14 години, спред законот, има деликтна способност.¹⁵⁷

Од горенаведеното може да заклучуваме дека, додека деловната способност се стекнува по 18 години, деликтната способност се стекнува на 14 години, од што произлегува дека деликтната способност е способност физичкото лице да ги оценува своите постапки во поглед на тоа дали тие се во согласност со правото или дали со нив му се причинува штета на друго лице.

Правно лице – својата деловна способност ја стекнува истовремено со правната способност. Со самата регистрација во Централен регистар, правните лица имаат право самостојно да влегуваат во правниот промет.

За склучување на договорот за дар, ни треба согласност на правно лице, за која важи член 46 со сите ставови како што следува:

(1) Правно лице може да склучува договори во правниот промет во рамките на својата правна способност.

(2) Договорот склучен спротивно на одредбата на став (1) од овој член нема правно дејство, освен ако другата страна знаела или можела да знае за пречекорувањето.

(3) Совесната страна може да бара надомест на штетата што ја претрпела поради склучување на договор кој нема правно дејство.¹⁵⁸

Во одредбите на член 47 од ЗОО, за правните лица се нормира дека:

(1) Кога со статут или со друг општ акт на правното лице е утврдено и во надлежниот регистар што се води во судот запишано дека негов застапник може да склучи определен договор само со согласност на овластен орган, согласноста може да се даде претходно, истовремено или дополнително ако во регистарот не е запишано нешто друго.

¹⁵⁷Закон за облигационите односи Сл. Весник на РМ бр.: 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁵⁸Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

- (2) Другата страна има право да го повика правното лице, неговиот овластен орган во примерен рок да се изјасни дали дава согласност, па ако тој не го стори тоа, ќе се смета дека не е дадена согласност.
- (3) Дополнителната согласност има повратно дејство ако поинаку не е договорено.
- (4) Ако не е дадена согласност, се смета дека договорот не е ни склучен.
- (5) Кога, според одредбите на овој член, се смета дека договорот не е склучен, совесната страна може да бара од правното лице справедлив надомест.
- (6) Одредбите од ставовите (1), (2), (3), (4) и (5) на овој член се применуваат и во случајот кога со статут или со друг акт на правното лице е определено дека застапникот може да склучи некој договор само заедно со определен орган на тоа лице.¹⁵⁹
- (7) Државата како правно лице во правниот промет

Странски физички и правни лица – странско физичко лице се смета лицето кое нема државјанство на Република Северна Македонија, а странско правно лице се смета она правно лице кое е регистрирано надвор од нашата држава, освен ако со закон поинаку не е определено. Тие можат да стекнуват право на сопственост на ствари и права според договорот за дар и со наследување. Странското физичко или правно лице, за да биде во својство на дародавач или даропримач, треба да ги почитува одредбите од Законот за сопственост и други стварни права и Законот за наследување на нашата држава.

2.4 Елементи на договорот

Договорот за дар настанува кога двете страни ќе постигнат согласност за нивниот предмет. Во прилог на ова намерата да се направи подарок исто така е неопходна, станува збор за *animus donandi*. Согласност на страните за предметот на договорот и постоењето намера да се подарува, се неопходни во секој договор за подарок.¹⁶⁰

¹⁵⁹Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁶⁰Бабиќ, Илија & Петровиќ, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 62

Согласност на вољата во договорот за подарок значи дека договорните страни се договориле за слободно пренесување на сопственост на ствар или право. Затоа е потребно да се постигне договор за пренос или прием на бесплатни имотни придобивки. Дародавачот треба да има намера да се дарува бесплатна имотна корист, а примателот на подарокот да има намера да се здобие со таа придобивка.¹⁶¹

Предмет на договорот за подарок може да биде ствар¹⁶² или стварно право која може да се пренесе и чие преживување (опстанок) или изведба не е врзано за одредена личност. Затоа предмет на договор за подарок може да биде секоја ствар, без оглед на нејзината природа. Во поимот *ствар* денес влегуваат и различни форми за нештата, така и енергијата може да биде предмет на договор за подарок (електрична енергија, плин итн.). Покрај стварта, предмет на договорот, може да бидат и преносливите имотни права (како што се стварна службеност, побарувања, авторско право).¹⁶³

Предметот на договорот за подарок мора да ги исполнува предусловите наведени за кој било договор. Мора да биде можно, дозволено и утврдливо тоа што се подарува. Кога предметот на договорот е невозможен (субјективно или објективно), недопуштен (спротивно на прописите за принуда, јавниот ред и добрите обичаи), неодреден или неодредлив (договорот не содржи информации со кои неговиот предмет може да се утврди), договорот за подарок е ништовен.¹⁶⁴

Во правната теорија постои спор за тоа дали работата може да биде предмет на договорот за подарок. Овде се мисли за бесплатно извршување на физички или интелектуални работи за друг, а не со извршување на правно дело или чување (водење) на работи за друг. Според едното разбирање, односно став, предмет на договорот за подарок не може да биде работа. Вршење бесплатна работа за друг претставува посебен вид на договор, а не договор за дар. Професорот Јакшиќ го смета овој случај во неимотните договори.

¹⁶¹ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 316

¹⁶² Perović, K. Slobodan. *Obligaciono pravo*, knjiga prva, Beograd, 1986, стр. 611

¹⁶³ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 316–317

¹⁶⁴ Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 62

Според друго поиање, односно став, кое денес е усвоено во поголема мерка, и работата, искористување на работните способности, може да биде предмет на договорот за подарок.¹⁶⁵

Договорот за дар може да има минимална вредност на предметот и правото на сопственост, или вредност само за даропримачот (поштенска марка што на даропримачот му недостасува за да ја заврши серијата марки, драга фотографија и сл.)¹⁶⁶

Предмет на договорот за подарок не може да биде туѓа ствар, затоа што поклонодавачот не може да пренесе во сопственост туѓа ствар. Сепак, во пракса се случува едно лице да даде туѓа ствар на друг во сопственост. Меѓу договорните страни таков договор ги има истите дејства како секој друг договор за подарок. Ако предметот за договор за дар е предаден на примателот, сопственикот може да побара да му се врати стварта со тужба. Тој со тужбата може да ја врати стварта.¹⁶⁷ Но, ако примателот на подарокот бил совесен, сопственикот на стварта можел да се обрати кон давателот и да побара оштета од него, според општите услови на одговорност за причинета штета. Доколку примателот дополнително ја отуѓил подарената ствар на трето лице со договор, совесен даропримач би бил задолжен да му го предаде на сопственикот на стварта она што го добил како награда од третото лице од договорот со товар, ако таа награда сè уште се наоѓа во негова сопственост во времето кога сопственикот на стварта ја барал својата ствар од него; несовесен даропримач е задолжен секогаш на сопственикот на стварта да му го исплати целиот надомес за неговата отуѓена ствар. Ако даропримачот подарува туѓа ствар, со отуѓен добротворен договор, совесен даропримач не би му должел ништо на сопственикот на стварта, додека несовесен морал да му даде паричен надомес за вредноста на подарокот. Во сите овие случаи сопственикот на стварта има право да ја побара да му се врати стварта од лицето што ја држи стварта врз основа набавена од даропримачот.¹⁶⁸

Според одредени претпоставки, доверител чие побарување се должи на плаќање може да го оспори договорот за дар на неговиот долг што бил преземен на штета на

¹⁶⁵ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 317

¹⁶⁶ Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 62

¹⁶⁷ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 317

¹⁶⁸ Исто, стр. 317

доверителот. Во случај на договор за дар, се смета дека должникот знаел дека со отстранување на штетата им нанел штета на доверителите и да го побие договорот за дар, не се бара третото лице да знаело или можело да знае.¹⁶⁹

Ако оставителот го оштетил нужниот дел, подароците што ги направил за време на неговиот живот на законските наследници и другите лица им се враќаат. Вредноста на наследството врз основа на која се пресметува потребниот дел не го вклучува, сепак, она што оставителот го потрошил за поддршка и едукација на законските наследници, подароците направени за добротворни цели и други јавни цели, не помалку од обични подароци.¹⁷⁰

Договорот за распределба на имот за време на живот на дародавачот (предок, оставител) е исто така добронамерно расположение во корист на потомците. Може да вклучува само средства на примателот што постојат во времето на доделување и распределување, целосно или делумно. Доколку некој од потомците што станал наследник не се согласил со доделувањето и распределбата, се случува пренамена, така што деловите од имотот што биле пренесени на останатите наследници се сметаат за подарок.¹⁷¹

ANIMUS DONANDI – е волјата на дародавачот да направи подарок во корист на даропримачот, а тоа е уште еден важен елемент на договорот за дар и се состои во свеста на дародавачот дека тој не е должен да му ја отстапи во сопственоста на даропримачот, неговата ствар или имотното право а неговата слободна намера е важна, тој одлучил да го стори тоа.¹⁷²

За да може да се даде дар, даруваното мора да биде бесплатно, тоа е суштински елемент, а самата бесплатност значи дека нема спротивно дејство, односно противредност. Таа бесплатност е, инаку, поширок поим отколку давањето, секое дарување е бесплатно, но секое бесплатно располагање не е дарување.¹⁷³

Законот за облигационите односи, во член 20, ја предвидува изјавата на волјата за склучување договор и таа може да се изјави со зборови, со вообичаените знаци или со

¹⁶⁹Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 63.

¹⁷⁰Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 63–64

¹⁷¹Исто, стр. 63–64

¹⁷²Vizer, Boris. *Граѓанско право*, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Rijeka, 1969, стр. 1089

¹⁷³122. Ćesić, Zlatko & Gorenc, Vilim & Kačer, Hrvoje & Momćinović, Hrvoje & Pavić, Drago & Perkušić, Ante & Pešutić, Andrea & Slakoper, Zvonimir & Vidović, Ante & Vukmir, Branko. *Komentar Zakona o obvezim odnosima*, Zagreb, listopad, 2005; стр. 747

друго однесување, од кое со сигурност може да се заклучи за нејзиното постоење, која мора да биде направена слободно и сериозно.¹⁷⁴

Се поставува и прашањето дали во договорот за дар може да има мана во волјата?

Одговорот е да! Мана на волјата може да биде како закана и заблуда за побудата кај договорот без надомест. Кај договорот без надомест за суштествена заблуда се смета и заблудата за побудата која била решавачка за преземањето на обврската.¹⁷⁵

Во член 52, став 1 од ЗОО, заканата е нормирана: *„ако договорната страна или некој трет со недозволена закана предизвикал оправдан страв кај другата страна, така што оваа поради тоа склучила договор, другата страна може да бара да се поништи договорот“*. Имено, во став 2, ЗОО стои дека стравот се смета за оправдан ако од околностите се гледа дека со сериозна опасност е загрозен животот, телото или друго значајно добро на договорната страна или на трето лице.¹⁷⁶ Соодветно, во член 54, од ЗОО кај договорот без надомест за суштествена заблуда се смета и заблудата за побудата која била решавачка за преземањето на обврската.¹⁷⁷

Врз основа на намерата да се подарува, подарувањето се разликува од продажбата и размената. Следствено, ако одредена сума пари се плати на друг во заблуда, без намера да се направи подарок, плаќачот може да побара враќање на средствата (*condictio indebiti*). Намерата на дарежливост не се претпоставува. Затоа таа мора да биде изразен во склучениот договор, или да произлезе од околностите под кои настанал договорот за да.

178

Судска пракса

За овој дел од трудот преземавме еден предмет за истражување од Основниот суд Скопје II, од 2010. Имено, станува збор за договорот за дар, каде тест и тешта на зетот, поради добри роднински односи, со желба склучиле со него усмен договор за дар на подвижни ствари, со што му подариле, за потребите на неговиот угостителски објект –

¹⁷⁴Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁷⁵Член 54, Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁷⁶Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁷⁷Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁷⁸Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 64

ресторанот „Вила Дора“ во Скопје, трпезариски столици и за внатрешно и надворешно уредување на просторот, сè во вкупна вредност од 161.220,00 денари. Од месец мај 2008 година, без никаква причина, тужениот-даропримачот драстично го сменил своето однесување спрема нив и нивната ќерка, покажувајќи крајна неблагодарност изразена со тешки навреди, закани по нив и нивната ќерка и голема дрскост.

Ваквото однесување било насочено и спрема нивната ќерка, со што брачните односи им се нарушиле и истиот ја напуштил брачната заедница, па на ден 18.12.2008 година бракот се развел со пресуда на овој Суд, П. бр. 4538/08. Тужителите-дарувачи му предложили на тужениот-даропримач вонсудски да го раскинат договорот за дар и да им ги врати примените ствари, но тужениот-даропримач, без никаков морал, продолжил со своето дрско однесување и крајна неблагодарност и им дал до знаење дека нема никаква намера да им ги врати добиените на дар ствари. Оттогаш комуникацијата помеѓу нив престанала, со оглед на тоа што тужениот-даропримач ги избегнувал, се криел од нив, па тужителите-дарувачи не можеле да оставарат никаков контакт со него.

Тужителите Д.Д. и Г.Д. поднеле тужбено барање против тужениот И.Ч. за отповикување на дар, вредност на спорот 161.220,00 денари.

Судечкиот совет, по одржана главна, јавна и усна расправа на ден 15.03.2010 година, одржана во присуство на тужителите лично, полномошникот на тужителите, а во отсуство на тужениот, уредно викан на ден 30.03.2010 година, ја донесе и јавно објави следната: **Пресуда.** Тужбеното барање на тужителите СЕ УСВОЈУВА. СЕ РАСКИНУВА усмениот договор за дар, склучен помеѓу тужителите Д. Д. и Г. Д. двајцата од Тетово, како дарувачи и тужениот И.Ч. од Скопје, како даропримач и дарот направен во износ од 161.220,00 денари СЕ ОТПОВИКУВА.

СЕ ЗАДОЛЖУВА тужениот И.Ч. да им го врати на тужителите износот од 161.220,00 денари со законска затезна камата според ЗВСЗК, сметано од денот на поднесувањето на тужбата 30.04.2009 година до 31.01.2010, а од 01.02.2010 година, со казнена камата за секое полугодие, во висина на референтната каматна стапка од основниот инструмент од операциите на отворен пазар на Народна банка на Република Македонија која важела на последниот ден од полугодието кое му претходело на тековното полугодие, зголемена за осум процентни поени, а сè во рок од 15 дена по приемот на пресудата, а под закана на присилно извршување.

СЕ ЗАДОЛЖУВА тужениот да им ги надомести на тужителите трошоците во постапката, во вкупен износ од 31.596,00 денари, во рок од 15 дена по приемот на пресудата, а под закана на присилно извршување. Повисокото барање за трошоците за разликата од досудениот износ од 31.596,00 ден. до прејавениот износ од 44.188,00 ден. СЕ ОДБИВА КАКО НЕОСНОВАНО.

Оваа пресуда судиите ја донеле во согласност со член 555, 563 став 1 и 4, од ЗОО и член 148 став 1 од Законот за парничната постапка („Сл. весник“ бр. 79/05).

Ваквата фактичка состојба судот ја утврди од прифатените и изведените докази на главната расправа и одлучи како во изреката на пресудата од следниве причини.¹⁷⁹

Вториот предмет за истражување е од Основниот суд во Гостивар, од 2019 година, овој предмет е за раскинување на договорот за дар.

Судијата поединец, постапувајќи по правната работа на тужителот М.М., како дародавач, против тужениот С.М., даропримач, за раскинување на договорот за дар, со вредност на спорот 100,000,00 денари. Тужителот дародавач на својот брат, со актот договор за дар заверен кај нотар под ОДУ. бр. 63/03, му подарил на својот брат ½ идеален дел од недвижниот имот.

Тужителот М.М. поднесол тужбено барање против тужениот С.М. за ракинување на договорот за дар на недвижен имот, вредност на спорот 100.000,00 денари. Изведени биле доказите:

- увид на Договорот за подарок на недвижен имот ОДУ. бр. 63/03 од 02. 06. 03 година, нотар Ф.Т од Гостивар;
- К.П. бр 1797 (нова) цо површина 708 м² одговара на стара К.П. бр, 84/1-8 со површина 750 м² од поседовен лист 121 за КО – Зубовце;
- К.П. бр. 794 со површина 1.620м² одговора на стара К.П. бр. 34/1-13 со површина од 2500 м² од поседовен лист 121 за КО – Зубовце;
- К.П. бр. 801 со површина од 1.205 м² одговара на стара К.П. бр 34/1-13 со површина од 2.500 м² од поседовен лист 121 за КО – Зубовце;

¹⁷⁹Одлучено во Основниот суд Скопје II – Скопје XVII, П. Бр 1915/09 од 30. 03. 2010 година.

- Увид на Геодетски елаборат за посебни намени Идентификација на катастарска парцела со премер увид на лице место.

Исто така, по изведување на сите предложени докази, Судот неспорно утврди дека по склучување на договорот за дар помеѓу тужителот и тужениот, се промениле околностите поради кој истиот бил склучен, така што тужениот престанал да контактира со тужителот како негов брат и со неговото потесно семејство. Иако со склучување на договорот за дар предмет на овој спор се обврзал дека во иднина ќе го почитува својот брат, сега тужителот и дека ќе има должна почит и внимание спрема истиот. Меѓутоа од месец септември 2014 година тужениот изразил крајна неблагодарност спрема тужителот и истиот се однесувал со дрскост, односно изразил непочитување спрема неговиот брат, сега тужителот, и истиот немал никаков контакт со него и оттогаш, сега тужителот, нема никаков контакт со неговиот брат, сега тужениот, иако сега тужителот чекал извинување од својот брат, но тоа не се случило и тужениот не се јавил и со тоа не сакал да има никаков контакт со сега тужителот и неговото семејство, и со тоа покажал крајна неблагодарност.

Судија поединец, по одржана главна, јавна и усна расправа на ден 02.12.2019 година, одржана во присуство на тужителот лично, полномошникот на тужителот и привремениот застапник на тужениот, на ден 10.12.2019 година, ја донесе и јавно објави следната: **Пресуда.** Тужбеното барање на тужителите СЕ УСВОЈУВА. СЕ РАСКИНУВА нотарскиот акт Договорот за дар на недвижен имот, заверен кај нотар Ф.Т., под ОДУ. Бр. 63/03 од 02. 03. 2003 година, склучен помеѓу тужителот М.М. дародавач и тужениот С.М. како даропримач.

СЕ ЗАДОЛЖУВА тужениот С.М., да трпи ова пресуда да му послужи на тужителот М.М. како правен основ за бришење на сопственоста на тужениот од јавните книги на катастрата евиденција на Агенција за катастар на недвижности – Одеделение за катастар на недвижности во Гостивар, и тоа на ½ идеален дел од недвижениот имот кој што е наведен во нотарскиот акт Договор за дар на недвижен имот заверен кај нотар Ф.Т од Гостивар, под ОДУ бр. 63/03 од 02.03.2003 година, склучен помеѓу тужителот М. М. како дарувач и С.М. како даропримач а којшто имот сега е заведен како сопственост на име на тужениот во ИЛ. Бр. 463 за КО Зубовце, како и се задолжува тужениот да трпи оваа пресуда да му

послужи на тужителот како **правен основ за запишување на правото на сопственост на име на тужителот** во јавните книги на катастарската евиденција Агенција за катастар на недвижности – Одделение за катастар на недвижности Гостивар и тоа на $\frac{1}{2}$ идеален дел од недвижниот имот којшто сега е заверен како сопственост на име на тужениот во ИЛ. Бр. 463 за КО Зубовце.

СЕ ЗАДОЛЖУВА тужениот да му исплати на тужителот трошоци по постапка во вкупен износ од 58.640,00 денари, сето ова во рок од 15 дена по приемот на оваа пресуда.

СЕ ЗАДОЛЖУВА тужителот М.М, на име на трошоци за застапување да му плати на привремениот застапник А.Ќ., на тужениот износ 11.800,00 денари, во рок од 15 дена по приемот на оваа пресуда.¹⁸⁰

Од горонаведените случаи од судската пракса може да заклучиме дека кога даропримачот со своето дрско однесување и неблагодарност го предизвикал дародавачот да поднесе тужби пред надлежен суд за да го раскине или отповика договорот за дар. Ова нивно право е загарантирано со одредбите на Законот за облигациони односи во членовите за договорот за дар.

2.5 Содржина на договорот

Сопственикот има право својата ствар да ја држи, целосно да ја користи и да располага со неа по своја волја, доколку тоа не е спротивно на закон или на некое право на друго лице. Секој е должен да се воздржува од повреди на правото на сопственост на друго лице.¹⁸¹

Содржината на договорот за дар ја сочинуваат правата и обврските на страните. Даропримачот има право да бара предавање на ствартата, а дарувачот (дародавачот) обврска да го направи тоа. За предавањето на ствартата, односно за пренесување на правото кај договорот за дар, важи она што беше речено кај договорот за продажба. Така дарувачот

¹⁸⁰Пресудено во Основен суд Гостивар, П1-139/19 од 02. 12. 2019 година.

¹⁸¹[Zakon-za-sopstvenost-i-drugi-stvarni-prava-20-02-2001.pdf](#)

одговара за ненавремено исполнување на договорот, како и за својствата на стварта, односно на правото што се пренесува.¹⁸² Значи, во договорот за дар содржината е составена од правата и обврските на договорните страни, каде дародавачот има обврски, а даропримачот има права.

Договорот за дар е склучен кога договорните страни се спогодиле за суштествените елементи на договорот. Задолжително склучување и задолжителна содржина на договорот.¹⁸³

Во член 19, став 1 и 2 од ЗОО, е предвидено дека: ако некој според законот е обврзан да склучи договор, заинтересираното лице може да бара таквиот договор да се склучи без одлагање. Одредбите на прописите со кои, делумно или во целост, се определува содржината на договорот се составни делови на тие договори и ги надополнуваат или влегуваат на местото на договорните одредби кои не се во согласност со нив.¹⁸⁴

Овие договори се наменети за пренесување на сопственоста од една страна на друга. Но, механизмот со кој тие успеваат, односно се реализираат, имаат потреба да бидат анализирани, особено за тоа што не се работи на истиот начин, без разлика дали тоа е да се постигне пренесувањето во односите меѓу страните или да се направи ефикасна против трети лица.¹⁸⁵

Во договорот за дар дародавачот ги има овие обврски: подарување на стварта или пренесување на право и должност на надомест на штета.

Врз основа на договорот за дар, обврските ги презема само една страна – дародавачот, а даропримачот ги стекнува само правата. Обврските за дародавачот се истовремено права на даропримачот¹⁸⁶. За дародавачот произлегуваат обврски од договорот: чување на донираната ствар до крајниот рок за предавање и предавање на предметот или доделување на одредено право.¹⁸⁷ На крајот, поради неисполнување или доцнење во исполнување на обврската за предавање на стварта или пренесување на

¹⁸² „Облигационо право“, Скопје 2009, стр. 572

¹⁸³ Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁸⁴ Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁸⁵ Карбоние, Жан. „Граѓанско право“ добра, обврски. , АРС Ламина, Скопје, 2014, стр. 1699

¹⁸⁶ Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 65

¹⁸⁷ Vizer, Boris. *Граѓанско право*, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Rijeka, 1969, стр. 1092

правото на даропримачот, даропримачот исто така должи надомест на штетата предизвикана како резултатна тоа.¹⁸⁸

Ако стварта пред доставата до даропримачот е оштетена или предадена по вина на работодавачот, тој одговара за прекршување на обврската за чување на стварта што е предмет на подарокот, во согласност со одредбите на Законот. Но, работодавачот не одговара за материјални и правни недостатоци на стварта, односно права кои се предмет за подарок. Дародавачот, сепак, е одговорен за правните и материјалните недостатоци на стварта ако примателот претрпел штета, ако дарувачот знаел или морал да знае за нив.¹⁸⁹

Оправдано се истакнува дека подарокот со налог или заемниот дар се смета, во смисла на материјални и правни недостатоци, како товарна работа (правно дело). Во тој случај дародавачот одговара за материјалните и правните недостатоци на подарената ствар или право, но само доколку вредноста на дадените услуги, вредноста на товарот или налогот, ја надминува вредноста на донираната ствар каква што е.¹⁹⁰

Во случај на задоцнување со исполнување на паричниот подарок, дарувачот ја должи законската затезна камата од моментот кога донаторот паѓа во заостанати долгови. Договорот за дар за индивидуално определените и незаменливите ствари престанува ако нешто не успеало. Ако дародавачот не е виновен за загубата (на стварта или правото), тој не му должи на даропримачот надомест на штетата.¹⁹¹

Покрај обврските експлицитно дефинирани, друга обврска што го отежнува договорот за дар е обврската да се плати данокот во врска со преносот на правото на сопственост ако предмет на договорот е недвижен имот.

Во одредбата на член 10, став 1 од Законот за даноци на имотот стои дека: „данок на наследство и подарок се плаќа на недвижен имот и право на плодуюживање и користење на недвижен имот кои наследниците, односно примателите на подароци, ги наследуваат, односно примаат врз основа на Законот за наследување, односно договорот за подарок“. А во став 2 на истиот член се вели: *данок на наследство и подарок се плаќа и на готови пари, парични побарувања, хартии од вредност и друг подвижен имот ако*

¹⁸⁸Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 65

¹⁸⁹Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 67

¹⁹⁰Исто, стр. 67

¹⁹¹Исто, стр. 67

пазарната вредност на наследството, односно договорот за подарок, е повисока од износот на едногодишната просечна плата во Република Македонија во претходната година, според податоците на Државниот завод за статистика. Вредноста на сите подароци од ставот (2) на овој член од ист вид, примени во текот на една календарска година, претставува една даночна основа.¹⁹² Обврзник на данокот на наследство и подарок е физичко и правно лице – резидент на Република Македонија кое наследува имот од членот 10 на овој Закон, како и физичко и правно лице кое прима имот на подарок во земјата и во странство.

Основа на данокот на наследство и подарок претставува пазарната вредност на наследениот, односно на подарок примениот имот во моментот на настанувањето на даночната обврска, намалена за долговите и трошоците што го товарат имотот кој е предмет на оданочување (член 13) од ЗДИ.

Се поставува прашањето, кога настанува даночната обврска?

Даночната обврска во однос на договорот за дар настанува на денот на неговото склучување, а за наследството во моментот на правосилноста на решението за наследување.

Во Законот за даноци на имот, во член 17 од ЗДИ, е нормирано данок на наследство и подарок не плаќа:

- 1) Наследникот, односно примателот на подарок од прв наследен ред.
- 2) Наследникот, односно примателот на подарок од втор наследен ред на еден наследен стан, односно на подарок примен стан, односно семејна станбена зграда, ако со оставителот, односно давателот на подарок, живеел во заедничко домаќинство најмалку една година пред смртта на оставителот, односно во моментот на приемот на подарокот, под услов тој и членовите на неговото семејство да немаат друг стан, односно станбена зграда и
- 3) Наследникот, односно примателот на подарок од втор наследен ред, на кој земјоделството му е основна дејност што ќе наследи, односно прими на подарок земјоделско земјиште и економски згради, ако со оставителот, односно давателот на

¹⁹²Закон за даноци на имот, „Службен весник на РСМ“ бр. 61/04, 92/07, 102/08, 35/11 и 53/11

подарокот живеел во заедничко домаќинство најмалку една година пред смртта на оставителот, односно во моментот на приемот на подарокот (ЗДИ).¹⁹³

Исто така, од данок на наследство и подарок се ослободени државните органи, органите на општините, Народната банка на Република Македонија, организациите на Црвениот крст, хуманитарните, социјалните, научните, образовните, културните установи и верските заедници за подарокот што го примиле во вид на недвижен или подвижен имот, хартии од вредност, парични средства и побарувања.

Во член 16, став 2, се вели: данокот на наследство и подарок за обврзник од втор наследен ред се пресметува по стапка од 2% до 3%, а за обврзник од трет наследен ред или обврзник кој не е во сродство со оставителот данокот се пресметува по стапка од 4% до 5% , ЗДИ.¹⁹⁴

2.5.1 Одговорност на дародавачот во случај на ненавремено предавање или задоцнување на предметот

За да се смета дека договорот за дар е исполнет, стварта мора да биде предавена, во времето и местото како што се договориле договорните страни, без разлика дали е подвижна или недвижна ствар. Од овој договор произлегуваат и одговорностите на дародавачот, кои треба да се исполнат на предвидениот начин.

Законодавецот во член 561 од ЗОО, ја предвидел и одговорниста на дародавачот во случај на неисполнување или задоцнување на обврската, така што во став 1, предвидел дека дарувачот одговара за неисполнување на својата обврска, како и за задоцнување на исполнувањето, ако е тоа со намера или е од негово крајно невнимание. Во случај на задоцнување на исполнување на паричен дар, дарувачот должи законска камата од денот на поднесувањето на тужбата, ако поинаку не е договорено.¹⁹⁵

Дарувачот(дародавачот) одговара за правните недостатоци на даруваниот предмет, така е предвидено во член 562, став 1, во Законик за облигациони односи. А во став 2, се вели дека, дарувачот одговара и за материјалните недостатоци на предмет, ако тие биле

¹⁹³Закон за даноци на имот, „Службен весник на РСМ“ бр. 61/04, 92/07, 102/08, 35/11 и 53/11

¹⁹⁴Закон за даноци на имот, „Службен весник на РСМ“ бр. 61/04, 92/07, 102/08, 35/11 и 53/11

¹⁹⁵Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

скриени, а тој знаел или можел да знае за тие недостатоци, а истите не му ги соопштил на даропримачот.

2.5.2 Гаранција за недостатоци на предметот

Бидејќи договорот за дар припаѓа во добротворни договори, дародавачот нема обврска да гарантира за правни и физички недостатоци. Но, ако донаторот игнорира одредени недостатоци на работи што му биле познатим или што требало да му бидат познати, примателот на подарокот има право да бара надомест на штета. Значи, одговорноста на дародавачот постои кога станува збор за неговото нелојално однесување. Во случај на договор за подарок, примачот нема никакви обврски кон дародавачот.¹⁹⁶

Според професор Визнер, дародавачот е одговорен за физичките и реалните недостатоци на даруваната ствар само исклучително во случај на долус, т.е. неговата злонамерна намера да ги потисне овие недостатоци; но дури и во тој случај само ако – поради тоа е предизвикана одредена штета на страна на даропримачот. Не постои одговорност за дародавачот како последица на карактеристиката на давањето како бесплатен добротворен (лукративен) договор.¹⁹⁷

Но, во случаи кога дародавачот дал гаранција за стварта во договорот за дар и се открие недостатокот на предметот, видливи или скриени (недостатоци), тогаш се применуваат одредбите од Законот за облигациони односи, правила што важат за договорот за купопродажба, поточно член 469 и 470 од ЗОО.

Така што, во член 470 став1 од ЗОО се нормира дека кога по приемот на предметот од страна на купувачот ќе се покаже дека предметот има некој недостаток што не можел да се открие со вообичаениот преглед при преземањето на предметот (скриен недостаток), купувачот е должен, под закана на губење на правото, за тој недостаток да го извести продавачот во рок од осум дена, сметајќи од денот кога го открил недостатокот, а кај трговски договор без одлагање. Во став 2 продавачот не одговара за недостатоците што ќе

¹⁹⁶ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamparsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 318

¹⁹⁷ Vizer, Boris. *Граѓанско право*, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Rijeka, 1969, стр. 1094–1095

се покажат откако ќе изминат шест месеци од предавањето на предметот, освен кога со договорот е определен подолг рок.¹⁹⁸

Значи, купувачот, користејќи ги законските одредби, може да му додели на продавачот разумен рок за исполнување на овие обврски.

Во член 471, според кој кога поради некој недостаток дошло до поправка на предметот, испорака на друг предмет, замена на делови и слично, роковите од претходните два члена почнуваат да течат од предавањето на поправениот предмет, предавањето на другиот предмет, извршената замена на делови и слично.¹⁹⁹

2.6 Начини за склучување на договорот за дар

Право на сопственост се стекнува според закон врз основа на правна работа и со наследување. Право на сопственост се стекнува и со одлука на надлежен државен орган, на начин и под услови определени со закон ЗССП.²⁰⁰

Есенцијалниот (битниот) творечки фактор за настанување на договорот е согласноста на волјите на договорните страни. Таа волја се изразува во посебни видови изјави: во понудата и во прифаќањето на понудата. Договорите честопати се склучуваат и по пат на преговори или склучување на претходен договор (преддоговор) за склучување на главниот договор.²⁰¹

Преговорите што му претходат на склучувањето договор не обврзуваат и секоја страна може да ги прекине секогаш кога сака. Страната што водела преговори без намера да склучи договор одговара за штетата настаната со водењето на преговорите. Одговара за штетата и страната што водела преговори со намера да склучи договор, па се откаже од таа намера без основана причина и со тоа на другата страна ѝ предизвика штета. Ако не се

¹⁹⁸Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

¹⁹⁹Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²⁰⁰Zakon-za-sopstvenost-i-drugi-stvarni-prava-20-02-2001. pdf

²⁰¹Галев, Гале & Дабовиќ Анастасовска, Јадранка. „Облигационо право“, Скопје 2009, стр. 434

спогодат поинаку, секоја страна ги поднесува своите трошоци околу подготовките за склучување на договорот, а заедничките трошоци ги поднесуваат во еднакви делови.²⁰²

Со понуда се подразбира предлог за склучување договор направен за определено лице, кој ги содржи сите суштествени состојки на договорот, така што со неговото прифаќање би можел да се склучи договор. Ако договорните страни, по постигнатата согласност за суштествените состојки на договорот, оставиле некои споредни точки за подоцна, договорот се смета за склучен. Но, ако за споредните точки како страни не можат да постигнат согласност за нив, ќе ги уреди судот водејќи сметка за претходните преговори, утврдената практика меѓу договарачите и обичаите.

Кога станува збор за форма на понудата за склучување на договорот за дар, го обврзува понудувачот да се почитува таа законска форма.²⁰³ Во став 4 на член 31 за прифаќањето на понудата за договор, за чие склучување со закон е утврдена посебна форма, го обврзува понудениот само ако е направена во таа форма.

За прифаќање на понудата, во Законот за облигациони односи, во член 31, став 1 и 2 е предвидено дека: понудата е прифатена кога понудувачот ќе ја прими изјавата од понудениот дека ја прифаќа понудата. Понудата е прифатена и кога понудениот ќе го испрати предметот или ќе ја плати цената, како и кога ќе стори некое друго дејствие кое, врз основа на понудата, практиката утврдена меѓу заинтересираните страни или обичајот, може да се смета како изјава за прифаќање.

Во кое време е склучен договорот за дар може слободно да речеме дека е исто како во договорот за купопродажба (законски термин е продажба), каде важи член 23 и каде е уредено дека договорот е склучен оној момент кога понудувачот ќе прими изјава од понудениот дека ја прифаќа понудата. А за место на склучување на договорот се смета седиштето, односно живеалиштето во моментот кога е направена понудата од дародавачот.

Законодавецот, иако ја предвидел формата, времето и местото на склучување на договорот за дар, исто така предвидел и случаи кога договорот веќе е склучен помеѓу договорните страни, со исполнување на некои услови дека може да се поништи.

²⁰²Член 22, Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²⁰³Член 30: Понудата на договорот за чие склучување со закон е утврдено посебна форма го обврзува понудувачот само ако е направена во таа форма.

Така, во член 44 предвидел кога основот не постои или е недозволен, договорот е ништовен. Предметот на обврската е недозволен ако не е во согласност со уставот, законите и добрите обичаи (член 41). Значи, за да може склучениот договорот за дар да биде валиден, предметот треба да бидевозможен, дозволен во правниот промет, определен и определив.

Дополнителна можност е предвидена во член 40, договорот склучен под одложен услов или рок е полноважен ако предметот на обврската, кој во почетокот бил невозможен, станалвозможен пред остварувањето на условите или истекот на рокот.²⁰⁴

2.6.1 Примање дар

За да се исполни договорот за дар, даропримачот треба да ја прифати подарената ствар (движен, недвижен или стварни права). Во овие случаи правото на сопственост преминува од дародавачот кај даропримачот, без никаква награда. Даропримачот подарената ствар може да ја прифати со заверена јавна исправа (нотарски акт кога станува збор за недвижни ствари или движни ствари од голема вредност), со молчење и гестови (за движни ствари со мала вредност, ствари кои може да се предават од рака на рака) а може и да ја одбие.

Во Коментарот на Законот за обигациони односи, кој е предмет на обсервација, во член 481, е констатирано дека: ако подвижната ствар му е предадена на примачот пред тој да изјави дека го прифаќа подарокот, ќе се смета дека подарокот е прифатен, ако примачот не го отстранил во времето што му го дал дародавачот.²⁰⁵ Основното правило е дека доколку се предаде подвижна ствар пред манифестацијата на прифаќање, самата пасивност на даропримачот значи прифаќање на дарот.

Терминот „се смета“ за означување на непобитна презумпција (сепак, дури и во тој случај, па ако станува збор за непобитна претпоставка, фактичката основа на претпоставката може да се оспори дали имало пасивност или не и дали имало предавање

²⁰⁴Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²⁰⁵122. Ćesić, Zlatko & Gorenc, Vilim & Kačer, Hrvoje & Momćinović, Hrvoje & Pavić, Drago & Perkušić, Ante & Pešutić, Andrea & Slakoper, Zvonimir & Vidović, Ante & Vukmir, Branko. *Komentar Zakona o obvezim odnosima*, Zagreb, listopad, 2005.; стр. 749

на даропримачот или не) и даропримачот (за да се спречи наведена претпоставка) мора да го отстрани дарот во периодот што го оставил дародавачот(се разбира, овој рок мора да биде таков што може да се искористи, што не би било случај доколку се одреди, на пример, со две минути итн.)²⁰⁶Во став 2, член 481, се вели дека во случај кога не се прифаќа дар, дарувачот може да бара негово враќање според правилата за неосновано стекнување.²⁰⁷

Во одредни случаи правото на сопственост не се стекнува во моментот на предавање на стварта туку во времето на склучување на правната работа. Физичкото предавање тогаш е непотребно, се претвора во три правни ситуации. Предавање со кратка рака (*traditio brevi manu*) е фиктивно предавање на движни ствари, во случајот кога се наоѓа стварта во владеење на даропримачот на одредена правна основа (на пр., стварта се заснова на договор за складирање, закуп или депозит).²⁰⁸

Пренесување на правото на сопственост на даропримачот (*constitum possessionum*), додека стварта останува во сопственост на дародавачот, е предавање во спротивност со предавање со кратка рака. Дародавачот му го пренесува правото на сопственост на даропримачот во времето на склучување на договорот за подарок со него, а стварта не му е предадена *de facto*. Стварта останува и понатаму во државина на дародавачот (кој не е веќе сопственик), пример, по основа на договорот за остава, договорот за закуп, договорот за послуга.²⁰⁹

За да се стекне правото на сопственост врз недвижени ствари, покрај постоењето на важечки договор за дар (кој мора да биде склучен во писмена форма и заверен на нотар), потребен е и соодветен начин на стекнување. Предавањето на недвижна ствар во владение на стекнувачот не е достаточен и релевантен начин на предавање, како што е случајот со подвижните ствари.²¹⁰

Правото на сопственост врз подарената недвижност (ствар) се стекнува со внесување во јавната книга, или на друг соодветен начин утврден со закон. На подрачјата

²⁰⁶122. Ćesić, Zlatko & Gorenc, Vilim & Kačer, Hrvoje & Momćinović, Hrvoje & Pavić, Drago & Perkušić, Ante & Pešutić, Andrea & Slakoper, Zvonimir & Vidović, Ante & Vukmir, Branko. *Komentar Zakona o obvezim odnosima*, Zagreb, listopad, 2005., стр. 749-750

²⁰⁷Исто, стр. 749

²⁰⁸Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право – посебни део*, Београд, 2004, стр. 66

²⁰⁹Исто, стр. 66

²¹⁰Исто, стр. 66

каде што важел тапискиот систем, начинот на стекнување е да го означи преносот на самиот имотен лист- тапија и да го предаде имотот. Ако, врз основа на важечки договор за подарок на недвижна ствар во регистрите на земјиште, се изврши пренесување на сопственичките права од дарувачот на даропримачот, тој станува сопственик на стварта, без оглед на тоа што не му е предадена стварта. Напротив, даропримачот не станува сопственик на стварта, дури и кога недвижноста му била предадена врз основа на важечки договор за подарок, но преносот во земјишните книги не бил извршен. Врз основа на договорот за подарок, даропримачот станува овластен да бара од должникот другата страна да го исполни. Договорот за подарок може исто така да има за предмет пренесување на имотни права на авторски дела, или имотни права од индустриска сопственост (за употреба на патент, мостра, модел, трговска марка и сл.). Во овие ситуации договорот за дар е основ даропримачот да склучи авторски договор, договор за лиценца или друг договор со²¹¹ кој може да се стекне предметот на подарокот.

Наведениот цитат укажува на фактот дека стекнувањето сопственост врз недвижности по основ договор за дар е идентично со стекнување на правото на сопственост врз недвижности по основ на договорот за продажба, пренесувањето во владение не е битно колку што е битно впишувањето во катастарот на недвижности на име на даропримачот.

2.6.2 Повлекување на изјавата за donatio

Договорот за дар се реализира со достава на предметот од дародавачот на даропримачот. Дародавачот има право да ја повлече изјавата.

Треба да се разликува повлекување на изјавата од отповикување на дар. Бидејќи отповикувањето (повлекување) на изјавата може да се направи пред да биде подарена стварта на даропримачот, отповикување на дар поразбира отповикување на стварта откако ќе премине во сопственост на даропримачот.

Во член 31, став 3 од ЗОО е предвидено дека прифаќањето може да се отповика ако понудувачот ја прими изјавата за отповикување пред изјавата за прифаќањето или

²¹¹Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 67

истовремено со неа.²¹² Додека во член 74, став 4, ако договарачите не определиле рок до кој овластената страна може да се откаже од договорот, таа може да го стори тоа сè додека не ќе тече рокот определен за исполнување на нејзината обврска.²¹³

Задочнето прифаќање и задочнето предавање на изјавата за прифаќање – Прифаќањето на понудата извршена со задочнување се смета како нова понуда од страна на понудениот. Договорот е склучен ако изјавата за прифаќање на понудата е направена навремено, но стигнала до понудувачот по истекот на рокот за прифаќање, а понудувачот знаел, или можел да знае дека изјавата е испратена навремено. Договорот не е склучен ако понудувачот веднаш, а најдоцна првиот нареден работен ден по примањето на изјавата, или и пред примањето на изјавата, а по истекот на рокот за прифаќање на понудата, го известува понудениот дека поради задочнување не се смета врзан со својата понуда.²¹⁴

2.6.3 Смрт или одземање на деловната способност на дародавачот или даропримачот пред склучување на договор

Во Законот за облигациони односи, во член 36, за смртта или неспособноста на едната страна, е предвидено дека понудата не го губи дејството ако смртта или неспособноста на една страна настапила пред нејзиното прифаќање, освен ако спротивно произлегува од намерата на страните, обичајот или природата на работата.

За да биде во својство на дародавач во договорот за дар, физичкото лице мора да има целосна деловна способност, исклучително малолетник кој наполнил 15 години може да подарува стварта која ја стекнал со својата работа, додека во својство на даропримач може да биде и неспособно лице. Ако на дародавачот, пред да склучи договорот за дар, му е одземена целосната деловна способност и ако склучи договор, договорот е неважечки. Поточно, за договорот за дар важаат истите правила како и кај другите договори, како што следува, со договарачот на деловно неспособно лице кој не знаел за неговата деловна

²¹²Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²¹³Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²¹⁴Член 35, став 1, 2, и 3, од Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

неспособност може да се откаже од договорот што го склучил со него, без одобрение од неговиот законски застапник. Со договарачот на деловно неспособно лице кој знаел за неговата деловна неспособност, но бил измамен од него дека има одобрение од својот законски застапник, може да се откаже од договорот што го склучи со него.²¹⁵ По истекот на 30 дена од дознавањето за деловната неспособност на другата страна, односно без одобрение од законскиот застапник, се гаси правото, но и порано ако законскиот застапник ќе го одобри договорот пред да истече тој рок.

Ако е склучен договор без одобрение од законскиот застапник, може да го повика законскиот застапник да се изјасни дали го одобрува тој договор. Ќе се смета дека одбил да даде одобрение законскиот застапник ако во рок од 30 дена не се изјаснил дека го одобрува договорот.

Друго решение е предвидено во член 51 од ЗОО, каде деловно способно лице може да бара да се поништи договорот што, без потребното одобрение, го склучило лице за време на својата ограничена деловна способност само ако тужбата ја поднело во рок од три месеци од денот на стекнувањето на целосната деловна способност.²¹⁶

2.7 Посебни видови на договорот за дар

За договорот за дар се важни својствата на двете страни. Овој договор обично се јавува помеѓу роднини и други блиски луѓе во однос на одредено лице (*intuitu personae*). *Animus donandi* на дародавачот е насочена кон одредено лице, што е важна компонента на договорот. По исклучок, подарокот не мора да е поврзан со личност (на пример, подарок за јавни цели).²¹⁷

Во практиката често се склучуваат договори за дар кои ја менуваат позицијата на договорните страни, за да отстапат од извесни правила кои се применуваат на редовниот договор за подарок.

²¹⁵Член 49, од Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²¹⁶Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²¹⁷Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 61

Договорот за дар се јавува во следниве видови:

- 1) **Комбиниран договор за дар (negotium mixtum cum donatio)** – се јавува кога едната договорна страна ќе ѝ даде на другата многу поголема вредност од она што го добива од него, со намера ова да биде во поголема имотна корист.²¹⁸ Во овој договор подарокот постои само во однос на вишокот што ја надминува вредноста на добиеното. Таков договор обично се склучува заедно со договор за купопродажба (продажба) или во договор за размена (пријателско купување).²¹⁹ Значи, покрај суштествените елементи на договорот за подарок, содржи и елементи на друг договор, како што се договорот за продажба или договорот за размена. За пријателско купување може да го земеме следниов пример: лицето М.Н на лицето Н.Н. му го продава својот персонален телефон, кој претходно го купил по цена 850 евра во денарска противвредност, а му го продава за 200 евра во денарска противвредност.

Во случајот не станува збор за прекумерно оштетување на продавачот, туку за комбиниран договор за купопродажба²²⁰ (продажба) со договор за дар.

- 2) **Договор за дар со товар или налог** – постои кога со договор е предвидено дека има некоја обврска за даропримачот постои како покрај суштествените елементи договорот содржи уште еден елемент според вољата на страните.²²¹ Дарувачот може да задржи за себе или за друг некое право или може на даропримачот да му наоди нешто да направи за себе или за друг. Значи, со овој договор за дар, покрај на страните, содржи и еден елемент со кој настануваат одредни обврски со налог што не постојат кај обичните договори (основниот) за дар.

Со заклучување на договорот за дар со налог, дарувачот (дародавачот) може да задржи за себе, или за некој друг, некое право или може на даропримачот да му

²¹⁸Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004, fq. 327

²¹⁹ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 318

²²⁰ Галев, Гале & Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, трето изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2012, стр. 578

²²¹ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 318

наложи нешто да направи или да му дозволи нешто²²² на друго трето лице да го користи. Кога со налогот настанува некаква корист за трето лице, тогаш тоа е договор за трето лице. Ако даропримачот не го изврши налогот ниту во последователен рок што му го давал дародавачот, а предметот на дар веќе му е даден, дародавачот може да го раскине договорот и да бара да му ја врати стварта. Ако предметот на дар не му е подарен на даропримач, а даропримачот на постапувал според налогот на дародавачот, овој не е обврзан да му го предаде предметот и договорот се смета за раскинат. Ако во договорот за подарок постои услов, потеклото и остатокот од договорот зависи од исполнетиот услов. Други ситуации би имале ако со договорот за дар е предвиден и налог. Договорот веднаш е создаден, односно настанал и даропримачот може да се принуди да го исполни налогот, бидејќи не постои неизвесност како кога станува збор за суспензивна (одложувачка) состојба.²²³

Според позитивното право, во ЗОО, во член 560, за договорот за дар со товар или налог, во став 1, 2 е предвидено: „Со договорот за дар со товар или налог дарувачот може да задржи за себе или за некој друг, некое право или може на даропримачот да му наложи нешто да направи или да му дозволи нешто на друг. Во случај даропримачот да не го изврши товарот или налогот ниту во дополнителен разумен рок, дарувачот може да го раскине договорот и да бара од даропримачот да му го врати она што го примил“.

Исто така, во истиот член се предвидени и правата на наследниците, така што во став 3, 4, 5 се дефинира како што следува:

3) Наследниците на дарувачот можат да го раскинат договорот за дар заради неизвршување на товарот или налогот, кога тоа е предвидено со договорот за дар.

(4) По смртта на дарувачот извршување на товарот или налогот можат да бараат неговите наследници или други лице определени со договорот.

(5) Ако во случај на извршување на товарот или налогот се потребни повеќе средства отколку што изнесува вредноста на дарот, или ако извршувањето на товарот или

²²²Галев, Гале & Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, трето изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2012, стр. 572

²²³ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-stamparsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 318–319

налогот е отежнато од кои било причини, даропримачот може да се ослободи од товар или налог ако го врати дарот.

Значи, по смртта на дарувачот, неговите наследници можат да бараат извршување на товарот или на налогот. Ако за извршување на товарот или налогот се потребни повеќе средства околу што изнесува вредноста на подарарената ствар, или извршувањето на налогот или товарот е отежнато од кои било причини, примачот на стварта може да се ослободи од налогот или од товарот ако го врати приманиот подарок.

- 3) Награден договор за дар (*donatio remuneracionis causa*) – во Законот за облигациони односи на Хрватска, во член 488, подарок исто така се смета за нешто направено во име на награда, признание или некоја заслуга, освен ако тој претходно имал право да ја бара наградата. Во став 2 на истиот член, се вели: ако тој примил награда врз основа на договор или закон, не станува збор за подарок, туку за платена работа.²²⁴

Награден договор за дар постои кога подарок е даден или ветен дека ќе се даде заради дејство на примателот на подарокот, така што тоа претставува признание и награда на примателот на подарокот. Намерата за добродетелство во овој договор за подарок е инспирирана од одредено дејство на примателот и се појавува како израз на посебна награда што му е дадена, посебно признание и благодарност за неговото однесување.²²⁵ Значи, кај овој договор, покрај постоењето волја стварта да биде подарена, потребно е постигнување определени резултати, на пример, најдобар кошаркар, пливачот што го спаси човекот што се даваше итн.

²²⁴122. Ćesić, Zlatko & Gorenc, Vilim & Kačer, Hrvoje & Momćinović, Hrvoje & Pavić, Drago & Perkušić, Ante & Pešutić, Andrea & Slakoper, Zvonimir & Vidović, Ante & Vukmir, Branko. *Komentar Zakona o obvezim odnosima*, Zagreb, listopad, 2005; стр. 754

²²⁵ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 319

2.7.1 Договор за дар поради брак

Во нашето позитивно право, во Законот за семејството, е нормирано кој може да склучи брак во член 15 од ЗС, така што брак можат да склучат две лица од различен пол со слободно изјавена воља пред надлежен орган, на начин определен со закон.²²⁶

Свршувачката, како институт пред кој се практикува бракот, е регулирана со обичајно право, но не и со правни норми. Овој институт, кој потекнува од римското право, го вклучил во себе договорот за дар, каде свршената двојка си разменува поклони меѓу себе.²²⁷

Ако се раскинува скршувачката, подароците што се разменуваат меѓу свршениците се враќаат.

Што се случува со подароците ако бракот се поништува или брачните другари се разведуваат?

Ако едниот свршеник на другиот му подарува нешто со цел склучување и жевеење во брак од посебен имот (исто така е можно овие лица претходно да живееле во вонбрачна заедница, а сè до пред склучување брак имале и заеднички имот – в. Чл. 338 и 339. ЗБПО), а бракот е поништен или раведен, брачниот другар може да побара раскинување на договорот и враќање на подарокот (ако се отуѓени, се враќаат парични противредности или ствари примени за нив) ако предметот на подарокот има непропорционално голема вредност во однос на вредноста на целиот негов имот во моментот на поднесување на барањето за враќање на подарокот на давателот. ЗБПО не ги изоставува правилата за враќање на подароците пред брак, затоа општите правила на ЗОО важат за овие односи.²²⁸

Брачните другари може да имаат посебен и заеднички имот кој го стекнале со своја работа, со наследство, легат или со договор за дар.

Посебниот имот на брачниот другар во Законот за семејството е предвиден во член 204, став 1, значи *посебен имот е оној кој го имал брачниот другар во времето на склучување на бракот*. Според став 2, како посебен имот ќе се сметаат и имотот и правото врз имотот што брачниот другар ќе го добие по основ на наследство, легат и подарок, како

²²⁶Закон за семејството, „Службен весник на Р. Македонија“ бр. бр 83/04

²²⁷Поклон пред заклучување брак (*donatio ante nuptias*) е подарок кој свршеник ѝ го дава на свршеничката со очекување дека ќе се ожени со неа, според Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право – посебни део*, Београд, 2004, стр. 73

²²⁸Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право – посебни део*, Београд, 2004, стр. 73-74

и предметите стекнати во бракот, а кои исклучиво служат за задоволување на личните потреби на еден од брачните другари, доколку не претставуваат несразмерно голема вредност во споредба со вредноста на вкупниот заеднички имот.

Додека во член 205 е нормирано: ***имотот кој брачните другари ќе го стекнат во текот на бракот претставува нивен заеднички имот.***²²⁹

Заедничкиот имот што го стекнале сопружниците заедно, било со нивна работа, со договор за дар или наследство, имаат право со заедничка одлука да го подаруваат на друго физичко или правно лице.

Едно нешто мора да разјасниме. Дар поврзан со бракот не треба да се меша со подарок со услов да се склучи брак, бидејќи вториот го има бракот како услов што даропримачот мора да го исполни за да може договорот да предизвика последици, услов кој сам по себе е проблематичен и е во спротивност со принципите на јавниот ред и дека бракот треба да биде слободен, односно слободно да се склучува, додека подарокот во првиот случај се однесува на одреден брак кој служи како причина за реализација на донацијата. Ако бракот кој е предвиден да се склучи на идниот датум кој е определен не се склучува, тогаш подароците донирани во корист на идните брачни другари мора да бидат вратени.²³⁰ Оваа е лично нивна обврска, што значи во овој случаи не е потребно да се поднесе тужба каде тужителот прво треба да утврди дека е сопственик на стварта и потоа да побара враќање на стварта, која е во нелегално поседување од страна на тужениот.

Во овој случај дародавачот не е должен да докаже дека е сопственик на подарената ствар, туку едноставно, дека тој е дародавач и бракот во чија полза е направен подарокот не се склучил. А подароците направени во корист на детето родено во ваков случај, без разлика на правната судбина на идниот брак,²³¹ тие подароци не се враќаат.

Ако подароците се направени од трети лица за сопружниците (пр. печка, шпорет, машина за перење) или на едниот од нив и за нивното раскинување важат општите правила.²³²

²²⁹Закон за семејството, „Службен весник на Р. Македонија“ бр. 83/04

²³⁰KIEAI, Doracaku për përgaditjen e provimit të JURISPRUDENCËS, OSCE, Prishtinë 2004

²³¹ Omari, Sonila. *E drejta familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012, fq. 185–186

²³²Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 74

2.7.2 Дар во корист на деца зачнати, уште неродени

Историски погледната уште во римското право зачното дете (*nasciturus*) не се смета за физичко лице, но сепак, правото ги заштитува правата што би му припаѓале ако тоа се роди живо. Дури бил назначен старател на ембрионот (*curator ventris*) кој се грижел за имотните интереси на идното дете. Оттука, едно лице родено по смртта на неговиот татко (*postumus*) ќе ги има сите права на наследство како да е живо во моментот на неговата смрт. Врз основа на тоа пандектистите создадоа фикција што е преземена во современото право: *nasciturus (infans conceptus) pro iam nato habetur quotiens de commodis eius agitur* „зачното дете се смета за родено ако тоа е во негов интерес“. Оваа фикција била значајна и за некои други правни ситуации, на пример, дете од роб го добива статусот слободен човек ако била слободна мајката барем во еден момент во текот на бременоста (*favor libertatis*).²³³

Иако со закон не е таксативно предвидено, во суштина, со позитвните одредби на правата гарантирани со уставот и законите оставаат да се разбира дека нероденото дете постои и е изедначно со роденото дете (брачно или вонбрачно), со самиот факт дека може да наследи од *de suius*, тој има право и за уживање на правата што произлегуваат од договорот за дар во негов интерес, само со исполнување на условот детето да се роди живо.

Во вакви случаи родителите кои ги застапуваат нивните деца дали се родени или не, одлучуваат дали го прифаќат или одбиват дарот, од причина што тие управуваат со имотот на своите деца, додека тие стекнат целосно деловна способност.

2.7.3 Договор за дар во Законот за наследување

Во новиот Граѓански Законик, во делот книга трета облигациони односи, за дар во случај на смрт, во член 569, стои дека договорот за дар, во кој е договорено предметот да биде предаден по смртта на дарувачот, мора да биде составен во форма на јавно заверена исправа.

²³³Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012, стр. 129

Со тестамент подразбираме изразување на последната волја, дадена во форма предвидена со закон, со која тестаторот (оставителот) наредува како да се постапува со неговиот имот по неговата смрт.²³⁴ Ова е законски став во сите права уште од римското право.

За да дојде до тестаментално наследување, неминовано е завештателот да оставил полноможен тестамент. Во таков случај оставината ќе биде распределена на два начина: најпрвин врз основа на тестамент, а потоа врз основа на закон. Тестаменталното наследување зависи од волјата на завештателот, како израз на човековото право и слобода да располага со својот имот како за време на живот, така и во случај на смрт. Врз основа на слободата на тестирање, завештателот, самиот по своја волја, определува наследници, ја определува големината на наследните делови, поставува услови, рокови, налози, располагање за деловни цели, основа задужбини, исклучува наследник од наследство или му простува недостојност и друго.²³⁵

Во член 9 од Законот за наследување, законодавецот пропишува дека завештателот може со тестамент да располага со својот имот на начин определен со овој Закон.

Се поставува прашањето: што се смета за подарок во Законот за наследување?

Одговорот на ова прашање е во член 34, каде се нормира дека како подарок во смисла на овој Закон се смета и откажување од права, простување на долг, она што оставителот му го дал на наследникот за време на својот живот на име наследен дел или заради основање или проширување на домаќинството, или заради вршење на занимање, како и секое друго располагање без надоместок.

Во член 35 се вели дека: при проценувањето на подароците се зема вредноста на подарениот предмет во моментот на смртта на оставителот, а според неговата состојба во времето на подарувањето.²³⁶

Според авторите Мицковиќ и Ристов, тестаментот ги има овие карактеристики:

- Прво, *тестаментот претставува правно дело за случај на смрт (mortis causa)*. Тестаментот произведува правно дејство во моментот на смртта на

²³⁴ Stafaj, Lulzime. *Noteriat dhe kompetencat e tij në procedurën trashëgimore*, Universiteti Fon, Punimi magjistraturës, Shkup, 2014, fq. 65

²³⁵ Мицковиќ, Дејан & Ристов, Ангел. *Наследно право*, Културна установа „Блесок“, Скопје, 2014, стр. 132

²³⁶ Закон за наследување. „Службен весник на РМ“ бр. 47/96

завештателот, за разлика од поголемиот дел на правни дела кои произведуваат правни последици за време на живот (*inter vivos*)м како, на пример, договорот за продажба, закуп, дело, дар и други договори сè додека завештателот е жив, тестаментот не произведува никакви правни дејства и ограничувања, поради што завештателот е слободен по своја волја да располага со имотот за време на живот. Притоа нема никакво влиание моментот кога тестаментот бил составен, доколку се исполнети законските услови за полноважност на тестаментот. Од друга страна, во моментот на смртта тестаментот ги обврзува законските и тестаменталните наследници да ја испочитуваат и исполнат последната наредба на завештателот.

- Второ, *тестаментот претставува еднострано правно дело*. Врз основа на тоа, во моментот на неговото составување е доволно само изјавата на волјата на завештателот. Оваа изјава предизвикува правно дејство во моментот на смртта на завештателот, при што, по сила на законот, наследуваат тестаменталните наследници. Меѓутоа, за да се комплетира во целост тестаментот и да дојде до тестаментално наследување, потребно е тестаменталниот наследник да изјави волја и да го прифати тестаменталното наследство.
- Трето, *правењето тестаментот претставува строго лично право*. За разлика од другите правни дела кои можат да бидат преземени и од страна на застапник, правењето тестамент е строго лично право. Последната изјава на волја мора да биде дадена лично од страна на завештателот, кој треба да биде теастаментално способен. Ако лицето е тестаментално неспособно, неговата тестаментална неспособност не може да биде заменета и надоместена од страна на друго лице, како што е тоа случај со деловната способност кај другите правни дела.
- Четврто, *тестаментот претставува строго формално правно дело*. За да биде тестаментот полноважен, тој мора да биде составен во согласност со формата и условите кои се предвидени со Законот. Во спротивно, ако не бидат почитувани формата и условите предвидени со Законот, тестаментот нема да биде полноважен и нема да предизвикува правно дејство.
- Петто, *тестаментот е даровно правно дело*. Тоа значи дека за наследството кое им го остава на тестаменталните наследници, завештателот не бара да му

биде возвратено со обврска во еднаква или приближна вредност. Кај тестаментот, како еднострано-обврзувачко правно дело, доаѓа до еднострано движење на вредностите од завештателот кон тестаменталните наследници, оваа најчесто е проследено со емотивни мотиви, засновани врз основа на љубовта и солидарноста.

- Шесто, *тестаментот претставува отповикливо правно дело*. Фактот дека тестаментот претставува даровно и еднострано-обврзувачко правно дело, му дава за право на завештателот сè до неговата смрт неограничено да ја отповикува и менува својата последна изјава на волја.²³⁷

Ако со тестаментот се загрозува нужниот дел од оставината, тогаш тестаментот може да се поништи.

Освен условите кои треба да ги исполнува физичкото лице и тоа: волјата, деловната способност и формата на тестаментот, тој исто така треба да го составува тестаментот важи, како што е своерачен, устен, судски, дипломатско-консуларен, меѓународен или војнички.

За истражувањето да биде поцелосно, во продолжение имаме еден пример за судски тестамент.

Пример за судски тестамент

ЗАПИСНИК

За составување судски тестамент

Составен на ден 27. 9.2002 година, при Основен суд во Делчево, а во врска со поднесената молба за составување на судски тестамент од лицето ----- и ----- од -----.

ПРИСУТНИ СЕ

Судија Сведоци на тестаментот Тестатори

Записничар

Започнато во 8,30 часот

На ден 27.09.2002 година, Основниот суд Делчево, а по поднесена молба за составување судски тестамент од лицата ----- и -----, пристапија горенаведените лица кои сакаат да им биде составено

²³⁷Мицкович, Дејан. & Ристов, Ангел. *Наследно право*, Културна установа „Блесок“, Скопје, 2014, стр. 134 – 135

судски тестамент.

Идентитетот на тастаторите ----- и ----- пред Судот не еспорен бидејќи истите се лично познати на Судот, т.е. на судијата, како и на присутните сведетели. Потоа Судот, по кажување на тастаторите ----- и ----- од----- го состави следниот

ТЕСТАМЕНТ

Ние тастаторите ----- и -----од ----- кои сме брачни другари, при чиста совест, без принуда и заблуда од која било страна, а бидејќи сме веќе на возраст јас тастаторот----- сум 70 години, а јас тастаторката-----исто така 70 години, сакаме за време на нашиот живот да оставиме тестамент кој ќе биде израз на нашата последна волја, преку која ќе определиме тестаментални наследници за после нашата смрт на дел од нашиот имот што го поседуваме. Нашата последна волја преку овој тестамент е следна.

Неподвижниот имот и тоа Кп бр. 162 нива на м. в. Долна Бумбарица од 1057 м², Кп бр. стара куќа во с. ----- - што се наоѓа во ист двор како и двете плевни за сточна храна на истото место во с. -----, како и тракторот ИМТ 539. 389, и 50 овци и плевната што се наоѓа на м.в. Крушиште како и 4 тополи на Репница и на Бумбарица, сакаме да после нашата смрт припадне целокупниот напред опишан имот, и тоа на

1. На нашата ќерка-----, сега со место на живеење-----и на нашиот внук -- ----- Тоа е нашата последна волја и сакаме после нашата смрт истата да се почитува и да биде остварена како што е наведено во овој тестамент. Записникот од овој судски тестамент е прочитан од тастаторите и без забелешка своерачно го потпишуваат и изјавија дека точно е заведена и напишана нивната последна волја со овој судски тестамент.²³⁸

Тестатори

Сведоци

Записничар

Тастаторите изјавија дека тестаментот се остава на чување во Основниот суд Делчево.

2.8 Отповикување на договорот за дар

Со оглед на фактот дека договорот за дар е склучување добротворен договор, кој ги отуѓува предметите и правата, постојат исклучоци од ова правило кои овозможуваат негово отповикување.²³⁹ Во случајот станува збор за отповикувањето на дарот, до што доаѓа кога договорот е исполнет, а тоа може да го стори дарувачот.²⁴⁰

²³⁸Радевска, Марија. *Практикум за наследно право*, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Правен факултет – Кочани, Кочани, 2012, стр. 51–52

²³⁹Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004, fq. 328

²⁴⁰Галев, Гале & Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, трето изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2012, стр. 573

ЗОО предвидува три можни причини да се поништи договорот за подарок: а. осиромашување, б. длабока неблагодарност и во раѓање на дете по дарувањето. Според ЗОО, осиромашување, длабока неблагодарност и раѓање на дете на работодавачот по дарувањето, не се основа за откажување на договорот, туку претставуваат причини за поништување, соодветно за раскинување на договорот за дар.²⁴¹

2.8.1 Општи карактеристики на отповикувањето на дар

Склучениот договор за дар произведува дејства како и секој друг договор. Тоа што се подарува еднаш, повеќе не може да се зема назад, освен во посебни случаи. Соодветно на тоа, договорот за дар може да се раскине еднострано ако така е предвидено со договорот. Може да се раскине со согласност на договорните страни пред да се предаде предметот, односно да се пренесе правото. Доколку договорот за дар е целосно извршен, договорот за негово раскинување, со обврската на даропримачот да му го врати предметот на подарокот на работодавачот, претставува нов договор што го бараат само договорните страни (едната или и двете)²⁴² во горе наведените ситуации, откажување на договорот за дар може да побараат и трети лица. Значи, согласно нашиот ЗОО дарот може да се отповика од дарувачот ако е исполнет и предвиден рок во кој тоа може да се стори (1 година откако дарувачот покажал неблагодарност, крајно 5 години од покажаната неблагодарност). Договорот за дар може да се раскине ако дарувачот нема сретства за живот или за извржување на лица кои по закон е должен да ги извршува.

Освен случаите во кои е дозволено отповикување на договорот за дар (кои ќе се објаснат во следната точка на дисертацијата), во Законот за облигациони односи недвосмислено е нормирано, во член 567, дарови што не можат да се отповикуваат, атоа се:

(1) Вообичаените, пригодните дарови, наградните дарови, како и даровите од благодарност не можат да се отповикаат.

²⁴¹ Dauti, Nerxhivane & Berisha, Ruzhdi & Vokshi, Adem & Aliu, Abdulla & Blakaj, Sefadin. *Komentar i ligjët për marrdhënien e detyrimeve*, Libri II, UNDP, Prishtinë, 2013, fq. 137

²⁴² Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право – посебни део*, Београд, 2004, стр. 67

(2) Не можат да се отповикаат ниту даровите направени за добротворни и општо корисни цели.

Еден природен факт што е предвиден од законодавецот во член 568 од ЗОО му дава право на дарувачот да одлучи за судбина на дарот, полноважна е одредбата на договорот за поврат на дарот во случај даропримачот да умре пред дарувачот.

Откажувањето однапред од правото дарот да се отповика нема правна важност(член 566).²⁴³ Законски одредби што ја регулираат можноста за отповикување на договорот за дар се одредби од задолжителна (императивна) природа за страните. Од оваа причина, дури и со оваа законска одредба се предвидува невалидност на откажување од правото на отповикување на договорот за донација. Оттука, дури и ако дародавачот се одрекне од правото на тоа, а побара отповикување на договорот за дар, таквото откажување е неважечко, затоа тој, без оглед на откажувањето, кога ќе се изнесе некоја од законските причини за отповикување, може да го стори тоа.²⁴⁴

Судска пракса:

1. Ништовност на договор за дар во форма на нотарски акт

Кога определен договор за дар е огласен за ништовен, се смета дека ништовноста настанала од моментот на склучување на тој договор, а не од моментот кога е утврдена ништовноста.

Договорот за дар, врз основа на кој прво и второ тужениот стекнале право на сопственост е ништовен, а последицата на ништовноста на договорот се смета дека настанала од моментот на склучувањето на договорот, а не од моментот кога е утврдена ништовноста. Правото на сопственост на прво и второ тужениот станало правно неважечко по донесената пресуда од 26.7.2012 година, со кое е утврдено дека договорот е ништовен и не произведува правно дејство, па при ваква состојба, при постоење на правосилна пресуда, сè она што следело како правна последица на ништовниот договор за дар нема правно дејство. Според тоа, правилно заклучил првостепениот суд дека договорот за дар не произведува правно дејство и, како последица на ништовноста, треба

²⁴³Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

²⁴⁴ Dauti, Nerxhivane & Berisha, Ruzhdi & Vokshi, Adem & Aliu, Abdulla & Blakaj, Sefadin. *Komentar u ligjët për marrdhënien e detyrimeve*, Libri II, UNDP, Prishtinë, 2013, fq. 144

да биде бришан како приделешка на предметниот имот во катастарската евиденција, а тужените да ја трпат последицата од ништовноста.²⁴⁵

1. (ТСЖ – 160/2018 од 02.5.2018 година на Апелационен суд Битола)

2. Заеднички имот на брачни другари

Во врска со образложуваната тема, ќе се наведе еден случај од *судската пракса*.

Неосновано е тужбеното барање на тужителот против тужената за истата да му плати ½ од паричните средства како имот стекнат во брак (заеднички имот), а кои се водат во банка како штеден влог на малолетниот син на странките. Ова од причина што истите, а согласно одредбата од чл. 555 од Законот за облигациони односи, по слободна волја, знаење и согласност на странките, биле пренесени во банка како дар за нивниот син.

Паричните средства кои ги побарува тужителот се водат како штеден влог на малолетниот син на странките. Врховниот суд на РМ смета дека предметните парични средства се ставени на сметка на име на синот по основ на поклон, поради што тужителот нема право да бара една идеална половина од истите. Паричните средства што се водат како штеден влог на малолетниот син на странките биле пренесени со знаење и согласност на странките, со слободна воља да се водат како сопственост на малолетното дете, а согласно чл. 555 од ЗОО.²⁴⁶

(ГЖ-1516/15 од 16.9.2015 година на Апелационен суд Битола) (РЕВ2. бр. 322/2016 од 14.6.2017 година на Врховен суд на РМ).

²⁴⁵ Апелационен суд Битола, Билтен на судската пракса, февруари 2019, стр. 45

²⁴⁶ Апелационен суд Битола, Билтен на судската пракса, Февруари 2019 стр. 59

2.8.2 Случаи во кои може да се бара отповикување на дар

Договорот за дар е со неотповикливо правно дејство, но законодавецот ги има предвидено случаите кога може да се отповикува договорот за дар.

Во член 563, став1 од Законот за облигацион односи, е предвидено отповикување на дарот вака: *„дарувачот може да го раскине договорот и да го отповика направениот дар во случај кога даропримачот, со своето однесување кон него или на нему блиско лице, покаже **крајна неблагодарност**“*.

Право кое преминува и на наследниците на дарувачот. Во став 4 на истиот член се вели: во случај на отповикување заради неблагодарност, даропримачот е должен да врати сè што прими на име дар.

Дародавач може да го отповика договорот за дар ако даропримачот изразил огромна неблагодарност кон дародавачот. Договорот за дар е склучен во однос на лицето, а намерата да се подарува (*animus donandi*) е важен дел од договорот. Ако даропримачот покаже одреден степен на неблагодарност кон дародавачот, тоа е, според повеќето граѓански законици, причината за отповикување на дар²⁴⁷.

Отповикување на дар поради немање средства за живот – е вториот случај кога е дозволено отповикување на дар. Дарувачот кој нема доволно средства за живот, или за издржување на лицата кои по закон е должен да ги издржува, може да го раскине договорот, а ако предметот веќе го предал на даропримачот, може дарот да го отповика и да бара даропримачот да му го врати она што го примил како дар сè уште се наоѓа во имотот на даропримачот (член 564, став1). Но, даропримачот може да го избегне отповикувањето доколку се обврзе дека на дародавачот, во адекватна мера, ќе му дава средства што му недостасуваат, средства што се непходни за живот.

Во третата точка таксативно е предвидено ако дарувачот направил повеќе дарови, отповикувањето се прави по обратен ред од настанувањето.²⁴⁸

Дародавачот кој после склучување договор за дар е осиромашен, така што нема доволно средства за егзистенција или да издржува лице кое е законски обврзано да го издржува, може да го раскине договорот пред да му ја предаде стварта на даропримачот.

²⁴⁷Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 68–69

²⁴⁸Закон за облигационите односи. „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

Ако веќе му ја предал стварта на даропримачот, тој може да го отповика и да побара даропримачот да му го врати она што сè уште е во неговиот имот од добиениот подарок.²⁴⁹

Дародавачот треба да е во тешки финансиски околности и без средства потребни за живот што настанале последователно по склучувањето на договорот за подарок. За да може дародавачот да го оптовикува подарокот од оваа причина, треба да се исполнат следниве услови:

- Да нема блиски лица кои се законски задолжени да го издржуваат дародавачот, или тие постојат но немаат средства за издржување на дародавачот;
- Самиот даропримач да останал без потребните средства за себе и за неговото семејство; и
- дека предметот на подарокот или неговата вредност е во сопственост на даропримачот.²⁵⁰

Отповикување на дар во случаи на развод или поништување на брак – во македонското право, во член 34 на Законот за семејството, е предвидено престанување на бракот со смрт на еден од брачните другари, со прогласување на исчезнатиот брачен другар за умрен, со поништување и со развод на бракот.²⁵¹

Во договорот за дар склучен меѓу брачните другари пред или после склучување брак, се применуваат правилата на Законот за облигациони права (*lex generalis*) и одредбите ЗБПИ (*lex specialis*). Во случај на развод или поништување на бракот, брачниот другар како дарител (дародавач) може да побара враќање на направените подароци. Подарокот се враќа на дародавачот ако подарокот е: 1) направен од посебна сопственост 2) на идниот сопружник заради склучување брак или за време на брак и 3) ако подарокот е непропорционално голем во однос на вредноста на целиот негов имот во моментот на барањето за враќање.²⁵²

Подароци од посебна сопственост, иако се непропорционално големи во однос на вредноста на целиот имот, брачниот другар не е должен да ги врати ако тоа би значело очигледна неправда за него или би го довело до тешки материјална состојба. Очигледна

²⁴⁹Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, 2004, стр. 68;

²⁵⁰Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 320

²⁵¹Закон за семејството, „Службен весник на Р. Македонија“ бр. 83/04

²⁵²Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 70

неправда, на пример, претставува знаење на едниот брачен другар за ништовноста на бракот или исклучителна вина на едниот брачен другар за разводот.²⁵³

Според авторот Милошевиќ, ако дојде до поништување на бракот со даропримачот, работодавачот би имал право на поврат на дар во случај на поништување на бракот ако се исполнат следните услови: а) ако примателот знаел за постоење на недостаток поради кој се поништува бракот, т.е. дека бил бескрупулозен и дека донаторот не знаел за тоа; б) ако дарот е направен од страна на еден брачен другар на друг заради склучување брак или во текот на траењето на бракот.²⁵⁴

Ако дојде до развод на брак со даропримачот, брачниот другар на работодавачот има право на отповикување на дар ако се исполнат следните услови: брачниот другар-даропримач да е виновен за разводот на бракот и подароците да со од голема вредност (обичните подароци од мала вредност што сопружниците си ги даваат едни на други пред и за време на бракот не можат да бидат отповикувани ако се разведуваат, без оглед на причината за која се случило тоа.²⁵⁵)

Ако бракот е разведен по вина на сопругата на работодавачот, другиот брачен другар го задржува подарокот што му е даден. Меѓутоа, ако разводот на бракот е направен без ничија вина, примените подароци не се отповикуваат, секој брачен другар си ги задржува. Друга ситуација имаме ако другиот брачен другар е виновен за развод на бракот. Во такви случаи примениот подарок може да биде отповикан, бидејќи одлучувачкиот мотив за давање подароци исчезнал. Обично подарок со мала вредност којшто сопружниците си ги даваат едни на други пред и за време на бракот не може да се отповикуват и во случај на развод, без оглед на причините за разводот.²⁵⁶

Од горенаведеното може да заклучуваме дека, за разлика од поништување на брак, во развод на брак третото лице нема право да го отповика дарот, без оглед на причината за која ќе дојде до развод на бракот.

²⁵³Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 70

²⁵⁴Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 320

²⁵⁵Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004, fq. 329

²⁵⁶Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 321

Отповикување на дар од страна на заинтересирани трети лица – е следниот случај за отповикување на дар. Заинтересирани трети лица, според македонското право, имаат можност, во одредни услови, да отповикаат дар кој од дародавачот му е предаден на друго лице и сето тоа со цел да се заштитат нивните интереси кои се загрозени од ваквите дела на дарување.

Нужен дел е оној дел на оставината со кој оставителот не може да располага. Нужниот дел е повреден ако вредноста на тестаменталните располагања и подароците направени на нужниот наследник или личност, наместо кој тој треба да го наследи, е помал од нужниот дел на наследникот.²⁵⁷

Заинтересиранитрети лица за отповикување на дар се нужните наследници, на кои им е повреден нужниот дел, лица кои уживаат право на издршка од дародавачот и доверителот на дародавачот.²⁵⁸

Кога е повреден нужниот дел, располагањата со тестаментот ќе се намалат, а подароците сторени во последните 90 дена од животот на оставителот ќе се вратат колку што е потребно, за да се дополни нужниот дел. Според член 38, став 2, од ЗОО, нужниот дел е повреден кога нужниот наследник, уште за време на животот на оставителот и со тестаменталните располагања, не примил од имотот на оставителот подароци и наследен дел во висина на вредноста на нужниот дел. При утврдувањето на вкупната вредност на тестаменталните располагања и на подароците, се земаат предвид и оние подароци и располагања со тестаментот за кои оставителот наредил да не му се засметуваат на нужниот наследник во неговиот наследен дел. Од овие подароци и тестаментални располагања, што му се засметуваат на нужниот наследник во неговиот наследен дел при утврдувањето на вкупната вредност на тестаменталните располагања и на подароците, се зема предвид само онолку за колку тие го надминуваат неговиот нужен дел.²⁵⁹

Од она што е наведено погоре во текстот, се поставува прашањето: кој може да бара намалување на располагањата со тестаментот и враќање на подароците?

²⁵⁷Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 71

²⁵⁸Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004, fq. 329-330

²⁵⁹Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

Намалување на располагањата со тестаментот и враќање на подароците сторени во последните 90 дена од животот на оставителот можат да бараат само нужните наследници. Со смртта на нужниот наследник кој не побарал нужен дел до завршувањето на расправата на оставината, правото од став 1 на овој член не преминува на неговите наследници, но потомок на нужниот наследник, кој и самиот би бил нужен наследник доколку неговиот предок умрел пред оставителот, може да го оствари за себе правото на нужен дел, што во таков случај би му припаднал.²⁶⁰

Судска пракса

Редукција на дар поради право на нужен наследен дел, член 45 од Законот за наследување.

Редукција на дар поради повреда на правото на нужен наследен дел може да се врши доколку кумулативно се исполнети условите од Законот за наследување: дарот да е сторен во последните 90 дена од животот на оставителот, а тужбата за неговото враќање да е поднесена во рок од 3 години од смртта на оставителот.

Од образложението барањето за заштита на законитоста е основано. Основан е наводот за погрешна примена на материјалното право, ако се има предвид утврдената фактичка состојба. Имено, од доказите изведени во редовната постапка, меѓу другото било утврдено дека тужителот е сопственик на една идеална половина од куќата во Б., на ул... во површина од 134 м². Втората идеална површина е имот стекнат во бракот на тужениот В. со сега покојната сопруга В. Со писмен договор за подарок, заверен на 05.5.2000 година, тужениот В. ѝ подарил на тужената С. една половина од куќата, со право на трајно користење на дворното место во површина од 359 м². Во договорот било наведено дека дародавачот е единствен и исклучив сопственик по основ на градба на делот од станбената зграда, предмет на договорот. Сега покојната В., со изјава заверена кај нотар, се согласила со договорот за подарок. Таа починала на 15.7.2003 година.

²⁶⁰Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

Врз основа на ваквата фактичка состојба, пониските судови го усвоиле тужбеното барање на тужителот, извршиле редукција на договорот за подарок за 1/6 од 1/2 од куќата и утврдиле дека тужителот има право на сопственост на истиот по основ на нужен дел. Заклучиле дека тужителот не примил подарок од имотот на сега покојната В., ниту наследен дел во висина на вредноста на неговиот нужен дел и дека со предметното располагање било повредено неговото право на нужен дел. Основ за ваквото одлучување нашле во член 38 став 2 и член 45 од Законот за наследување. Врховниот суд на Република Македонија наоѓа дека пониските судови погрешно го примениле материјалното право, на што основано се укажува во барањето за заштита на законитоста. Согласно член 45 од Законот за наследување, намалувањето на располагањето со тестамент може да се бара во рок од 3 години од прогласувањето на тестаментот, а враќање на подароците сторени во последните 90 дена од животот на оставителот во рок од 3 години од смртта на оставителот, односно од денот кога решението за неговото прогласување за умрен, односно решението со кое се докажува неговата смрт, станало правосилно. По наоѓање на Врховниот суд на Република Македонија, во конкретниот случај не се исполнети законските услови за редукција на склучениот договор дар. Ова со оглед на утврденото дека договорот бил склучен на 05.5.2000 година, а мајката на Б. и С. починала на 15.7.2003 година, што значи дека подарокот не бил сторен во последните 90 дена од нејзиниот живот. Оттука произлегува дека Б. нема право на нужниот дел од вака сторениот подарок, независно што е почитуван рокот за поднесување тужба. Ова бидејќи редукција на дар поради повреда на правото на нужен наследен дел може да се изврши само доколку кумулативно се исполнети условите од член 45 од цитираниот закон, и тоа дарот да е сторен во последните 90 денови од животот на оставителот, а тужбата за негово враќање да е поднесена во рок од 3 години од смртта на оставителот, што не е случај во овој спор.²⁶¹

Поради наведеното овој Суд наоѓа дека пониските судови погрешно го примениле материјалното право кога го усвоиле тужбеното барање на тужителот, па следуваше согласно член 381 став 1 од ЗПП да се одлучи како во изреката.

²⁶¹Врховен суд на Република Македонија, *Збирка на Судски одлуки*, 2004–2014, книга XI, Промедиа ДОО, Скопје, 2015, стр. 344–345.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија под Гзз. бр. 217/05 од 08.11.2006 година.)

2.8.3. Легитимност и краен рок за барање на отповикување дар

Со исполнување на еден од условите за отповикување на дар, дародавачот може да поведе парнична постапка со тужба.

Тужбата е парнично дејствие со кое се иницира парнична постапка заради заштита на некое повредено или загрозано граѓанско субјективно право. Тужба поднесува тужителот, лице кое тврди дека неговото граѓанско субјективно право е повредено или загрозено и кое бара од судот да му даде правна заштита со определна содржина. Тужбата е израз на волјата на тужителот, акт на неговата диспозиција.²⁶²

Активна легитимација има она лице кое во парницата се јавува како вистински тужител, затоа што неговото субјективно право е повредено или загрозено, додека пасивна легитимација има она лице кое во парницата се јавува како вистински тужен, затоа што тој ги повредил или ги загрозил субјективните права на тужителот.²⁶³

Правото за поднесување тужба за отповикување на дарот и договорен поврат на дарот е предвидено во член 563, став 3, каде правото престанува со истекот најмногу на една година, сметајќи од денот кога дарувачот дознал за неблагодарноста на даропримачот, а најмногу по истек на пет години од покажаната неблагодарност.²⁶⁴ Крајната неблагодарност треба да е покажана кон дародавачот или нему блиско лице. Оваа право за отповикување преминува и на наследниците на дародавачот.

Додека во член 39 е пропишано кога е повреден нужниот дел, прво се намалуваат располагањата со тестаментот, па доколку нужниот дел со тоа не би бил намирен, тогаш се враќаат подароците сторени во последните 90 дена од животот на оставителот.

²⁶²Јаневски, Арсен & Зрпска-Камилошка, Татјана. *Граѓанско процесно право, книга прва, Парнично право*, второ изменето и дополнителното издание, 2-ри Август-С Штип, Скопје, 2012, стр. 369

²⁶³Исто, стр. 209

²⁶⁴Закон за облигационите односи Сл. Весник на РМ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

Сразмерно намалување на располагањата со тестаментот. Враќањето на подароците се врши почнувајќи од последниот подарок и оди натаму, спротивно од редот по кој се дадени подароците. Имено, подароците дадени едновремено се враќаат сразмерно.²⁶⁵

Во поглед на подарениот предмет што е должен да го врати примателот на подарокот се смета како совесен држател до денот кога разбрал за барањето за враќање на подарокот, заслужува да укажеме на правното решение предвидено во член 43 од ЗОО.

Во согласност со позитивното право со кое е предвидено претходно откажување на тужбата е недозволено, од друга страна, и покрај дејството на даропримачот за што работодавачот може да ја отповикува подарената ствар, даропримачот има право и да ја повлече тужбата. Додека една од страните не е задоволна од одлуката на судот, со закони и со уставот е гарантирано правото на жалба. Така што, во член 15 од Уставот на нашата држава, е одредено: Се гарантира правото на жалба против одлуки донесени во постапка во прв степен пред суд. Правото на жалба, или друг вид правна заштита против поединечни правни акти донесени во постапка во прв степен пред орган на државната управа или организација и друг орган што врши јавни овластувања, се уредува со закон.

2.8.4. Ефекти од отповикување на дар меѓу страните и трети лица

Правните ефекти на договорот за дар се однесуваат меѓу страните во моментот на неговото склучување. Со самиот факт пренесување на стварта или стварното право од работодавачот на даропримачот, започнуваат ефектите на договорот за дар, цел за која тој е и склучен. Но, кога се исполнува еден од условите за отповикување на дар, една од последиците е раскинување на договорот за дар.

Со усвојување на тужбеното барање, за отповикување на договорот за дар, започнуваат да се случуваат други ефекти за договорните страни и трети лица.

Отповикување на договорот за дар има за цел враќање на подарената ствар, така што даропримачот е задолжен да ја врати подарената ствар или права на работодавачот, во

²⁶⁵Закон за облигационите односи Сл. Весник на РМ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

состојба во која се наоѓале во времето кога е соопштено поднесување тужба за отповикување на дар. Значи, отповикувањето на дар има ефект *ex nunc*.

Ако даропримачот ја отуѓил стварта на трети лица, без разлика со договор за продажба, дар или некој друг договор, отповикувањето на дар не ги повредува правата на трети лица стекнати над подарената ствар пред поднесување на тужбата. Значи, одговорноста паѓа кај даропримачот, тој ќе ја плати вредноста на подарената ствар кон дародавачот. Но, ако отуѓувањето е направено по поднесено тужбеното барање за отповикување на дар од страна на дародавачот, во вакви случаи ефектите на последиците ги има и даропримачот и третото лице.

2.9. Заклучок

Договорот за дар (*donatio*) денес го нормираат сите современи граѓански законици, иако неговата регулатива се разликува во секоја држава.

Според компаративното истражување направено меѓу македонското и српското право, може да се констатира дека договорот за дар го дефинираат како договор со кој едната страна ѝ пренесува на другата страна некоја ствар или право без награда. Значи, може да заклучиме дека дар се случува кога некој доброволно му дава нешто на друг, не изнудува или не добива никаква исплата или награда за тоа.

За склучување на договорот за подарок кога се дарува недвижна ствар, треба да се почитува предвидена форма со закон, тогаш слободно може да речеме дека договорот за дар е формален договор, тој е и еднострано обврзувачки, правно дело направено од хуманост од страна на дарувачот кон даропримачот.

Карактеристика на договорот за дар е дека станува збор за облигационен договор кој настанува со согласност на волјите на договорните страни, од една страна тоа е волјата на дародавачот да го намали својот имот, со што сака зголемување на имотот на даропримачот и, од друга страна, потребна е согласност даропримачот да го прими подарокот.

Исто така, може да дојдеме до заклучок дека страните може да се договорат договорот за дар да го склучат во писмена форма и формата да биде едно од битните

услови, а ако договорот не е склучен во писмена форма, тој договор е ништовен. Значи, самата форма важи и во случај на понуда и прифаќање на понудата. Писмената форма и нотарскиот акт се задолжителни за договорот за дар на недвижности, а во определени случаи и за подвижни ствари.

Во договорот за дар е потребно, како и за сите други облигациони договори, да постои согласност на волја, предмет и основ на договорот. Во договорот за дар треба да се разликува способноста на дародавачот од способноста на даропримачот

Предметот на договорот за подарок мора да ги исполнува предусловите наведени за кој било договор. Престацијата мора да биде можна, дозволена и утврдена или утврдлива. Кога предметот на договорот е невозможен (субјективно или објективно), недопуштен (спротивно на прописите за принуда, јавниот ред и добрите обичаи), неодреден или неопределен (договорот не содржи информации со кои неговиот предмет може да утврди), договорот за подарок е ништовен.²⁶⁶

Основата на обврската на дародавачот е намерата на дарежливост – волјата да се направи подарокот и со тоа да се зголеми имотот на примателот. Доколку таа намера не претстои, нема договор за подарок, туку некој друг договор доколку ги исполнува условите за валидност.

Предавањето на подвижната ствар зависи од видот на стварта, договорните страни и природата на нештата. Одредени мали ствари може да се предадат од рака на рака (пр., купување овошје или зеленчук на пазар, стока во продавница). Таквото предавање на подвижните ствари се нарекува физичко и право предавање (*traditio vera*). Физичко предавање постои и кога стартата не се предава од рака на рака (на пр., затоа што е гламозна), отколку стекнувачот ја пренесува фактички власта на ствари.²⁶⁷

Предавањето е релевантно само ако се прави со намера да го пренесе правото на сопственост на стекнувачот. Спред природата на стварта, дали е движна или недвижна ствар, така ќе биде предавањето или пренесувањето на правото на сопственост од дародавачот кон даропримачот. Некои работи (ствари) не можат да бидат предадени од рака на рака (на пример, автомобил) Во вакви ситуации се врши симболично предавање. А кога предмет на дарувањето е недвижна ствар или движна ствар со голема вредност,

²⁶⁶Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 62

²⁶⁷Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 65

пренесувањето на правото се случува со заверување на нотарски акт и регистрирање во катарските регистри или во надлежен државен орган.

Договорот за дар престанува со раскинување, отповикување на дар и враќање на дар поради нужните наследници.

Дародавачот може да го раскине договорот за дар и да го отповика направниот дар кога даропримачот, со своето однесување спрема него или неговите најблиски, се однесувал со дрскост и крајна неблагодарност, во случаи кога нема доволно средства за живот и со раскинување на договорот за доживотна издршка. Отповикување на дар заради нужни наследници се врши само во случаи кога оставителот со дар ги наштетил наследниците во нужниот дел, дел што е гарантиран со Законот за наследување во нашата држава.

ТРЕТ ДЕЛ

3 ДОГОВОРОТ ЗА ДАР ВО СОВРЕМЕНОТО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА (историска ретроспектива и современи решенија)

3.1 Donatio во обичајното албанско право, Канонот на Лаберија и Канонот на Лек Дукаџини

Истражувањето на обичајното право и неговото проучување е многу важен аспект за следење на историјата на албанската држава и особено на правото. Обичаите имаат примарна улога во раните општествени формаци²⁶⁸ за регулирање на односите во рамките на една социјална група и во формирањето на владеењето на правото.²⁶⁹ Основна карактеристика на обичајното право е тоа што истото сама по себе е напишано,²⁷⁰ па затоа, во најголем дел, договорите не биле поврзани во писмена форма, туку се склучувале едноставно вербално (усно) и со тоа што договорот ги предвидувал суштествените услови од нивна страна и преку изразување слободна волја на странките.

Во правната и научната литература се употребуваат два термини за да се именуваат напишаните права: канонско право и обичајно право, каде што каноните се нарекуваат и норми од општа примена, кои се разликуваат од обичајите кои имаат локален карактер.²⁷¹

Во албанското обичајно право постоело формализирање на договорите, кое со текот на времето започнува да се применува уште повеќе.

Меѓутоа, во случај на склучување договор каде предмет е недвижна ствар, формата често служи како најлесен доказ.

Покрај формалните договори, односите меѓу луѓето и нивните постапки, во повеќето случаи, се потпираат на дадениот збор (доверба, заклетва). Овие договори (со

²⁶⁸ Elezi, Ismet. *Marrëdhëniet familjare e martesore sipas së drejtës zakonore në Labëri*, Revista Drejtësia, nr. 2/1993, Tiranë, 1993

²⁶⁹ Elezi, Ismet. *Kanuni i Labërisë*, Botimet Toena, Tiranë, 2006, fq. 12

²⁷⁰ Исто, fq. 135

²⁷¹ Мемети, Ким. „Канонот на Лек Дукаџин“, второ издание, Логос БКА, Скопје, 2008, стр. 152

морален карактер) кои потекнуваат од солидарност, со времето станауваат законски обврски, со што се трансформира довербата во правен институт.²⁷²

Со независноста на Албанија во 1912 година, договорите почнаа да се поврзуваат, односно да се склучуваат во писмена форма, што доведе до намалување на улогата на обичајното право.

Канонот е напишано право, правила на општеството формирани во согласност со историскиот развој на животот на општеството во различни епоха, збир на вообичаени правила од правен карактер кои се применуваат со векови.

Постоеле неколку канони, но во истражувањето на договорот за дар, ги истражуваме двата најважни: Канон Лабрија и Канон на Лек Дукаѓини.

Во Канонот на Лабрија – во него биле предвидени најважните и најраширените договори, договори кои најчесто се наоѓаат во секојдневниот живот и кои биле во зависност од видот на врската во производството. Еден од нив е и договорот за дар. Овој договор значи давање нешто во корист на друго лице или институција, како што се: училиште, црква, цамија, теќе итн.²⁷³

Според член 499 на Канонот Лаберија, донацијата била извршена со слободна волја на дародавачот, без да биде условена со согласност на даропримачот, само со дадениот збор во вербална форма и без никаква формалост дека некој ќе му ја остави оставината со тестамент на некого кај службено лице. Дародавачот, управуван од добрина, солидарност и великодушност (хуманитост), му давал ствар на другото лице, без да очекува нешто како награда. Ова било правено земајќи ги предвид односите на семејството, општеството, итн.

Според Канонот, ако некој го оставил имотот на одредено лице или институција, овој акт не бил поврзан со договорот за дар, туку со наследството. Доколку дародавачот не го одржи ветувањето за дарувањето, нема санкција и не се појавуваат никакви последици од гледна точка на обичајното право, но од морална гледна точка се смета за знак на недостаток на машкост, како човек кој не го држеи зборот.

Канонот на Лек Дукаѓини – предвидено е дека во моментот кога се дава збор за дар на ствар и лицето не се придржува на дадениот збор, во овој случај не може да се бара

²⁷² Vesa, дадениот збор, мораше да се одржи и договорот склучен со оваа ветување мораше да се исполни (изврши).

²⁷³ Elezi, Ismet. “E drejta zakonore e Labërisë në planin krahasues”, “Libri Universitar”, ribotim viti 2002, fq. 140.

давање на ствар на задолжителен начин.²⁷⁴ Лицето кое дало збор за дарување на ствар и не го одржи дадениот збор, станува бесрамник и го поцрнува своето лице.²⁷⁵ Давањето на ствар се смета како морална обврска поради должноста на честа.

„Дар поради должноста на чест“, е обврска секој човек да му помогне на другиот ако му се запали куќата, да им даде материјална поддршка за новата куќа, да им плати еден работник, а ако има жртви, да му помогне во погребните трошоци.

А „подарок заради вера“²⁷⁶ подразбира обврска за дарување за душа, врз основа на религиозната обврска што ја имале сите.

Овој подарок може да вклучува и добиток, работници или пари. Ретко била давана земја. Ако не е направено такво давање, тогаш лицето ќе се смета за неверно и напуштено од Бога и од општеството.

Во обичајното право донацијата се смета за добротворен договор кој се состоел од „слободно пренесување на сопственоста над имот или ствар од една страна, личност на друга“. Но, карактерот на добротворството не е апсолутно без надомест, бидејќи во Канонот се спомнуваат принципи како „секој дар треба да се врати“, или дури „кој подарува голем дар, за возврат чека голем дар“. Според ова право, донацијата била неотповиклива ако следи дури и надомест на дар, па дури и симболичен. Меѓутоа, задолжително отповикување на дар било во случај на раскинување на свршувачката.

Главна, предмет на договор за дар биле подвижни ствари за кои требало давање на стварта на рака за да биде валидна донацијата.

За да биде валиден договорот за дар, требало да се исполнуваат и овие два услови: целосна деловна способност на дародавачот и тој да е сопственик на стварта.

Целосна деловна способност имал само господарот на малата куќа и господарот на големата куќа.²⁷⁷

Момчињата станувале возрасени со наполнување 15 – 16 години, доволно зрели за да се оженат, но ако преземале други дејства, тие дејства биле невалидни. Додека жените, иако возрасни, имале ограничена способност за да дејствуваат. Исклучок имале заколнати

²⁷⁴ Мемети, Ким. *Канонот на Лек Дукаѓини*, второ издание, ЛОГОС БКА, Скопје, 2008, стр. 154

²⁷⁵ Gjeçovi, Shtjefën. „*Kanuni I Leke Dukagjinit*“, ribotim 1989, sipas botimit të vitit 1933, Shkodër, fq. 55

²⁷⁶ Меџи, Xhemal. „*Kanuni I Leke Dukagjinit*“ (variant Pukës), Çabej, Tiranë, 1996, fq. 133

²⁷⁷ Во канонот на Леке Дукаѓини, големото семејство се потпре на заедничката сопственост на своите машки членови, додека малото семејство, е врз основа на приватната сопственост на станарот и во неговата апсолутна власт над жената и децата.

девици кои имале ограничена деловна способност, бидејќи тие имале право да управуваат со недвижна ствар во случај на сиромаштија и со согласност на нивните најблиски роднини. Значи, бидејќи целосна деловна способност имаат господарите на малите и големите куќи, исто така тие имале право за дар.

Како сопственик на својот имот, работодавачот својата сопственост може да и ја подари на црквата, слободен е да го стори тоа и никој не може да го спречи. Што се однесува до односот во семејството, таткото, дури и во случај кога нема машко дете, не можел својата сопственост на недвижни ствари да и ја остави на ќерките, единственото право тој го има да им подари подвижни ствари.

Во член 108 и 109 на Канонот на Лек Дукаѓини, е предвидено дека, таткото и да нема синови, не може на ќерките да им остави ниту земја, ниту имот, ниту пак куќа. Таткото дури е жив, има право на своите ќерки да им подари пари, облека, покуќнина, по смрта на таткото, ќерката нема право да ги бара подароците и ветувањата на татко си.²⁷⁸

Во обичајното право беше позната и „ задолжителната донација“ како модалитет за потпишување на договорот за донација.

Случаите на оваа донација се добро дефинирани во Канонот на Лек Дукаѓини и се појавуваат во случаи како што се: свадби каде внуците, правнуците, вујкото на младоженецот давале подароци во овни, или сватовите се обврзани да донесат на таткото на невестата за подарок, овен и други ствари. Според член 2 став 4, друга форма на донација во канонот е подарок во корист на црквата.²⁷⁹

Од сето она што е разработено досега, за во обичајното албанско право, што се однесува до договорот за дар, тоа не е систематски регулирано.

3.2 Donatio во Граѓанскиот законик во времето на Зогу и во периодот 1945 – 1994

Во Граѓанскиот законик од 1929 година, покрај другите институции, договорот за дар е регулиран како дел од облигациони односи.

²⁷⁸Мемети, Ким. *Канонот на Лек Дукаѓини*, второ издание, ЛОГОС БКА, Скопје, 2008, стр. 85

²⁷⁹Gjeçovi, Shtjefën. *Kanuni u Leke Dukagjinit*, ribotim 1989, sipas botimit të vitit 1933, Shkodër, fq. 2

Во Граѓанскиот законик од 1929 година, договорот за дар е опфатен со целокупниот опсег на дејствување. Договорот за дар е предвиден во Наслов VI и има околу 47 членови, наредени во 4 начела, односно оддели, кои го регулираат овој договор.²⁸⁰

Поимот *дар* се дефинира како акт на слободна и индивидуална волја и никогаш како акт што го наметнуваат други. Од друга страна, тој е дефиниран како договор без надомест, договор кој ќе има правно дејство како и сите други договори во моментот кога е примен од страна на даропримачот. Во моментот кога се врши донацијата, дародавачот конечно и неповратно се откажува од подарената ствар²⁸¹.

Во следнава одредба, односно во член 1484, се проширува поимот на договорот за дар експлицитно и директно, како наградниот договор за дар, договор за дар со товар.²⁸²

Во овој Закон проширено е кој има „способност за управување со дарот“ и „способност за примање дар“, додека јасно се дефинира кој се тие кои немаат право за дар, исто така и кој не може да ги прифати даровите направени во нивна полза. Меѓу оние кои не можат да донираат членот 1485 го предвидува случајот на лице без деловна способност, кое не може да остави тестамент, или неспособното деловно лице од денот на почнување на постапката во суд за одземање на деловната способност, дури и малолетник, без разлика дали е еманципиран. Субјектите кои не можат да прифатат подарок, директно или преку трети лица, според член 1486,²⁸³ се лица без деловна способност кои не можат до го прифатат тестаментот. Така, одредбите од Граѓанскиот законик од 1929 година јасно ја дефинираат неможноста да се прифати дар од лица без деловна способност, или да им се подари дар на тие лица. Исто така, исклучени од можноста за дарување се и сопружниците, сè додека се во брак. Исклучокот се применува не само кога даватели се сопружниците во корист на трети лица, туку и кога примателот на дарот е другиот брачен другар. Секој дар направен во спротивност со овие дефиниции е ништовно дејство и ако е

²⁸⁰Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998

²⁸¹ Liçenji, Anjeza. *Kontrata e dhurimit në legjislacionin shqiptar*, Universiteti i Tiranës, Disertacion për mbrojtjen e gradës shkencore Doktor, 2013, fq. 23

²⁸²Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998

²⁸³ Hima, Reisi. *Dallimi ndërmjet kontratës së dhurimit dhe trashëgimisë*, Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës, Mastër Shkencor e Drejta Private, Durrës, 2016, fq.6

направен во форма на договор со товар. Овој елемент најдобро го одразува социо-културниот развој на времето на донесување на овој правен акт.

Посебно поглавје Граѓанскиот законик од 1929 година ѝ посветува на формата и ефектите од договорот за дар, почнувајќи од член 1489 до член 1509.²⁸⁴

Така, за формата Законот предвидува, како услов за валидноста на овој договор, мора да се склучи во форма на јавно заверена исправа – нотарски акт, за сите видови договори за дар, со исклучок на ствари за кои е доволно предавање на стварта на рака, во меѓувреме примање на дар ја зема вредноста за суштински елемент кој ги санкционира почетокот на ефектите од овој договор.

Во член 1499 на Граѓанскиот законик од 1929 се предвидува дека, кога прифаќањето на стварта е веднаш, може да се изврши во истиот акт кој во договорот за дар е предвиден. Кога приемот на стварта се случува подоцна од моментот на склучениот договор за дар, тоа треба да се направи во друг јавен акт, додека дародавачот е жив, инаку донацијата е неважечка. Кога дарувањето се врши со последователен јавен акт, ефектите од подарувањето започнуваат од моментот кога дародавачот сознава за приемниот акт.

Како што гледаме, самото прифаќање претставува важен елемент на договорот за дар. непочитувањето на формата и начинот на прием, малолетниците и неспособни деловни лица го прават дарувањето невалидно. Правото да бараат поништување го имаат дародавачот, наследниците и оние кои се заинтересирани.²⁸⁵

Исто така, во член 1497 пристап наоѓат начините за остварување на дар, прифаќањето на стварта од секој субјект, полнолетен, малолетен, примање од страна на родител, старател, ситуацијата со значнатото дете итн. Ако даропримачот е полнолетен, приемот може да го направи самиот. или во негова корист од страна на законскиот застапник, со посебно полномошно кое мора јасно да ги наведе приходите што треба да ги прими како подарок или даровите воопшто. Што се однесува до малолетниците и лицата со ограничена способност, примањето може да се направи од страна на негиовиот татко или старател, додека за зачнато дете може да го направи секој член од неговото семејство. Малолетниците без деловна способност и секој друг даропримач не можат да го побарат

²⁸⁴Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998

²⁸⁵Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998

дарот кој е одбиен од нивните претставници. Во овој случај овие лица имаат право да ја бараат од нив вредноста на штетата предизвикана од загубите настанати како резултат на неприфаќање на донацијата.²⁸⁶

Во член 1500 од овој Законик е предвиден и условот за донацијата, направен имајќи го предвид идниот брак кога подарокот е или за невестата, или за младоженецот или за децата родени од нив, како и случајот на дар, под услов да се врати стварта на дародавачот во случај на смрт на даропримачот. Во случај кога подарокот е даден, имајќи го предвид идниот брак, ако бракот не се склучи или ако бракот е откажан, дарот нема никаков ефект, освен подарокот даден во корист на децата. Исто така, Граѓанскиот законик од 1929 го предвидува и условот за враќање на стварта, како, на пример, во случај кога даропримачот или неговите потомци ќе умрат пред дародавачот. Тогаш донираните предмети треба да му се вратат на дародавачот без никаква обврска и товар. Во моментот кога се потврдува условот за враќањето, ќе бидат решени сите отуѓувања кои се наменети за предметот на дарот и овие предмети ќе бидат вратени на дародавачот бесплатно и ќе се ослободат од каков било товар и хипотека. Но, во исто време, Законот предвидува дар на подвижни ствари чија валидност во овој случај зависи од спецификацијата на вредноста на овие ствари во актот на дарот или во последователен акт. Последователен акт, кој мора да се приложи кон оригиналниот актот за дар, мора да биде потпишан од дародавачот, нотарот и даропримачот, или од лицето кое ја прифаќа донацијата на негово место, во случаите во кои бил дел од актот.

„Намалување на дар“, како концепт постоел во тој Закон, но во сегашниот Закон на Република Албанија не постои. Намалување на дар ќе се применува во случаи кога после смрта на дародавачот резултира дека даровите направени од него, всушност, тие го намалуваат имотот што тој го имал во располагање, и тоа намалување може да се спроведе на сите видови на дарови, направени од која била причина и во корист на која било личност.²⁸⁷

²⁸⁶ Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998

²⁸⁷ Liçenji, Anjeza. *Kontrata e dhurimit në legjislacionin shqiptar*, Universiteti i Tiranës, Disertacion për mbrojtjen e gradës shkencore Doktor, 2013. Fq. 26

Според член 1527, ако во моментот на отворањето на наследството²⁸⁸ се утврди дека преостанатото богатство (имот) на оставителот не е доволно за задоволување на потребите на наследниците, бидејќи оставителот го злоупотребил својот имот со дарови кога бил жив, тогаш се поведувала судска постапка со тужба, со цел намалување на даровите направени од работодавачот во времето додека бил жив. А во член 1528 е предвидено дека лицата кои имаат право да бараат намалување на даровите се токму тие лица во чија корист се законските норми и наследниците. Како резултат на оваа тужба, даропримачот е должен да ја врати стварта, а ако се направени неколку дарови, почнувајќи од последната, т.е. до првиот подарок, сè додека нема простор за натамошно намалување. Заедно со нив, даропримачот треба да ги врати и плодовите од стварите што го надминува расположливиот дел од денот на смртта на работодавачот, ако барањето за намалување или одбивање се врши во рок од една година, или на друг начин, од денот на поднесување на оваа тужба. Оваа тужба може исто така да се поведе против трети лица во чија корист овие предмети се отуѓени, но само откако наследниците првично му се обратиле на даропримачот, а тој не платил, односно не надоместил (член 1529).²⁸⁹

Значи, од сето погоре објаснето, дојдовме до заклучок дека во Законот на Зогу, делот на договорот за дар бил многу добро одреден и нормиран, но во пракса се реализирал многу малку поради економската и културната состојба на општеството во тој период.

Donatio во периодот 1945 – 1994 – Со влегување во сила на комунистичката диктатура, радикално се промени концептот на сопственост кој бил поврзан со истребувањето или уништувањето на приватната сопственост речиси во целост.

Во Република Албанија, по Уставот од 1946, меѓу другите законици, многу значаен било и Законот за правни дејства и обврски од 1956 година, со кој се дефинирала доминантната државна сопственост и се минимизирала приватната сопственост.

²⁸⁸ Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998

²⁸⁹ Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998

Водени од принципот „Земјата им припаѓа на оние што ја работат!“ се прогласи Законот аграрни реформи²⁹⁰, кој се новелираше неколкупати во рок од една година, санкционирајќи голем број фундаментални ограничувања за сопственоста над целиот имот и посебно земјата.

Во декретот број 2083 од 06.7.1955 година, „како сопственост“, се предвидени три категории на сопственост: *државна сопственост, кооперативна сопственост и лична приватна сопственост*. Првите се доминантни бидејќи тие се вклучени практично во огромното богатство на земјата, каде што конкретно се наметнуваат ограничувања и забрани за отуѓување на овие средства, додека приватната сопственост останува само сопственост која се состои од предмети за сопствени и семејни потреби, вклучувајќи го и правото на сопственост над живеалиштето за сместување.

Во Законот за правни дејства и обврски, во член 7, 18 и 19, јасно се дефинира забраната за отуѓување на овие лични добра, но се дозволува отуѓување само во корист на државата или кооперативата. На овој начин единственото граѓанско пренесување на имотот останува само сопственост на државата и на тој начин го одржува монополот на државниот имот и ја проширува истиот на сметка на приватната сопственост, до целосното отстранување на приватната сопственост. Единствениот исклучок е направен за градежно земјиште и станбени објекти кои, со одлука на Генералното Кооперативно Собрание (ГКС), може да се отуѓи и на државата и на народот, а тоа, поради единствена причина: „да ги задоволи потребите на населението за домување“, што беше проблематично прашање. Во Законот за правни дејствија и обврски од 1956 година, во член 220, нормирана е законската рамка на договорот за дар, каде што не се содржани повеќе од три членови.²⁹¹

Врз основа на членовите 218 и 219, кои се однесуваат на договорот за дар, преку овој договор едната страна (дародавачот) ѝ подарува во сопственост, без надомест, на другата страна една одредена ствар, која оваа страна ја прифаќа. Она што е најимпресивно е фактот што овој Закон јасно предвидува за дар само подвижни ствари, подарок кој е

²⁹⁰ Fletore zyrtare e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë, nr 108, i datës 29. 08. 1945, *Ligji Mbi reformën agrare*.

²⁹¹ Fletore zyrtare e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë, nr. 2359 *Ligjin mbi veprimet juridike dhe mbi detyrimet të vitit 1956*

склучуван и има свои правни ефекти од моментот на подарување на стварта, со што се предвидува донацијата како реален договор.

Значи, како што споменавме погоре, единственото што е дозволено да биде отуѓено преку договор за дар се подвижни предмети.

Додека последниот член на договорот за дар се однесува на отповикување на дар, отповикување што се случува само во два случаи:

- за дарови кои не се вообичаени
- за дарови кои се без награда или надомест и само кога даропримачот:

а) намерно го убил или се обидел да го убие дародавачот, брачниот другар, децата или неговите родители;

б) неправедно не му дава храна на дародавачот, иако е принуден законски.

Рокот за поднесување тужба е една година од денот кога дародавачот дознава за постоењето на причините, кои му даваат право да поднесе тужба и не може да се откаже од ова право, бидејќи секое откажување би било неважечко.

Со влегувањето во сила на Граѓанскиот законик од 1981 година, значително се намалува нормирањето на дарот, бидејќи овој Закон ја предвидува само дефиницијата на овој договор. не предвидува забрани за идниот имот на дародавачот.

Така, член 304, Граѓанскиот законик на Социалистичка Република Албанија од 1981 година предвидува само дефиниција на договорот за дар и ја нормира во истиот член²⁹² и формата на донацијата кога предметот е движна или недвижна ствар. Договорот за дар на подвижни предмети ги носи неговите ефекти од моментот на доставување на предметот, за разлика од договорот за недвижни ствари за кој е недвосмислено предвидено да се направи договор со нотарски акт, инаку договорот е неважечки.²⁹³ Договор за дар има правно дејство во категоријата за делата без надомест и е наменет за пренос на вредноста на имотот од еден сопственик на друг сопственик, без намера за еднакви цели на остварената добивка. Исто така, не предвидува забрани за идниот имот на дародавачот.

И во овој случај за склучување на договорот и неговата важност суштински елемент е постоењето легитимна причина која го претставува психолошкиот елемент,

²⁹²Kodi Civil i vitit 1981, Republika Popullore Socialiste e Shqipërisë, Byroja juridike pranë Këshillit të Ministrave, Mihal Duri, Tirana, 1982

²⁹³Исто, ст.215-216

намената на договорните страни во моментот кога се презема законска обврска.²⁹⁴ Едногласно е признато дека целта на договорот за дар била и се економските придобивки на другата страна, односно даропримачот, без никаква корист за возврат, па, со други зборови, распоредувањето на имотот во случај на договор за дар се должи на духот на хуманост, без да бара надомест за преземената обврска.²⁹⁵

За лоша среќа, во периодот од 1945 до 1994 година имаме регрес на договорот за дар. Па, по распадот на комунистичката држава, започнува постепеното враќање на основните права на граѓаните, вклучувајќи го и признавањето на правото на сопственост. Со признавање на оваа право граѓаните имаат можност за отуѓување на имотот со договор за продажба, договор за дар, договор со надомест, договор за доживотна издршка и така натаму.

3.3 Договор за дар во Граѓанскиот законик на Република Албанија (натаму Граѓански законик) од 1994 – и во современото право

По влегувањето во сила на Граѓанскиот законик од 1994 година, договорот за дар се дефинира како договор со кој една страна извршува предавање на ствар без надомест на другата страна, која ја прифаќа. Единствената разлика е во објектот каде што, поради општествениот развој, покрај сварта, се пренесат и стварни права кои исто така може да бидат предмет на таков договор.

Ако се повикаме на Законот од 1929 година, донацијата имала за цел „вршење либералитет“, давање ствар без надомест, „зголемување на имотот на добивачот“, па дарот е дефиниран како правно средство за меѓусебна помош меѓу луѓето во случај на потреба. Либералитетот наведен во договорот за дар се однесува на дародавачот, бидејќи она што е од примарна важност во дарот е волјата на дародавачот.

²⁹⁴ Исто, стр.216

²⁹⁵ Liçenji, Anjeza. *Kontrata e dhurimit në legjislacionin shqipatar*, Universiteti i Tiranës, Disertacion për mbrojtjen e gradës shkencore Doktor, 2013. Fq. 29

Во договорот за дар духот на великодушност е заедничка цел на страните да создадат регулатива за интереси, која има за цел подарување без надомест во корист на добитникот.²⁹⁶

Иста карактеристична цел за донација постои и денес кога дародавачот, при договор за дар, започнува од духот на великодушност и од неговата слободна волја, волјата која треба да ја изрази и даропримачот да ја прифати.

Духот на великодушност значи дека не е доволно само да се пренесува имотот²⁹⁷ без надомест, односно збогатување на даропримачот, но се бара оваа пренесување да биде оправдано со слободна волја, да биде свесен и совесен за давање на другиот дел од својата ствар без да биде обврзан (*liberalitas nullo iure cogente in accipientem facto*).²⁹⁸ Дар е договор без соодветни престации (престации кои содејствуваат), каде давањето нешто од една страна не одговара со обврската за надомест на другата страна. Договорот за дар е добротворен, добротворен договор, бидејќи даропримачот(добитникот) нема никаква обврска спрема дародавачот (донатор).²⁹⁹ Значи, дародавачот има само обврска, а даропримачот само права. Ако би било поинаку, тогаш ќе немавме договор за дар туку договор со друго правно дејство како што се договор за купопродажба, заем или размена.

Сепак, постојат случаи кога „великодушнота или дарежливоста“ не е секогаш чиста, бидејќи имаме дар со товар, каде даропримачот е обврзан на *dare* или *facere*³⁰⁰ во корист на лицето во чија корист товарот е наметнат. Товарот може да се наметне во корист на третото лице или во корист на самиот дародавач, а даропримачот има обврска, барем морална, за реализација на товарот. Мотивите за кои дародавачот одлучил да дарува нешто на даропримачот може да бидат различни (и не секогаш благородни), но само неговата волја и цел за дарување и прифаќањето на ова волја од страна на даропримачот, туку треба да постојат и јасно изразени, инаку во спротивно не се претпоставуваат.

Исто така, познато е и дарувањето со надомест или награда.³⁰¹

²⁹⁶ Liçenji, Anjeza. *Kontrata e dhurimit në legjislacionin shqipatar*, Universiteti i Tiranës, Disertacion për mbrojtjen e gradës shkencore Doktor, 2013; dhe autorit: Palazzo, Antoni. *I contratti di donazione*, Utet Giuridicia, 2009, fq. 46

²⁹⁷ Legier, Gerard. (shqipëroi: Edmond Xhabija) *E drejta civile DETYRIMET*, Tiranë, Papirus, 2009, Koleksioni Lex.

²⁹⁸ Liçenji, Anjeza. *Kontrata e dhurimit në legjislacionin shqipatar*, Universiteti i Tiranës, Disertacion për mbrojtjen e gradës shkencore Doktor, 2013; dhe autorit: Palazzo, Antoni. ” *I contratti di donazione*”, Utet Giuridicia, 2009, fq. 47. ,

²⁹⁹ Hetemi, J. Mehdi. *Detyrimet dhe Kontratat*, Luarasi, Tiranë, 1998, fq. 190

³⁰⁰ Benussi B. , *Sendet, Zotënimi dhe modifikimet e tij*”, ribotuar në Tiranë në 1987 (botimi i parë në 1931), fq. 228

³⁰¹ Исто, стр. 228

Во случај на дар за награда, дародавачот не е охрабрен главно од великодушност, туку подарува заради „благодарност“ или „оценување на заслугите“ на даропримачот, па затоа подарува како резултат на морална обврска спрема примателот, а не поради великодушност.³⁰²

Од сето она што е наведено погоре, доаѓаме во заклучок дека договорот за дар е едностранен договор, каде даропримачот не е обврзан да дава во корист на дародавачот и кога една таква обврска постои. Нејзиното доделување нема врска со меѓусебната зависност од онаа на дародавачот, поврзаност која ќе биде изразена во заедничка цел на договорните странки (економски цели), преку размена на „давање“, кои во овој случај ќе ја пронајдат причината за постоењето на едни со други.

3.3.1 Карактеристики на договорот за дар

Договорот за дар се граѓанско правни односи што се регулирани со Граѓанскиот законик. Правните односи се и социјални односи, но не сите општествени односи се и правни односи.

Правните односи се односи што се создаваат, се применуваат, прекинуваат како резултат за наодите за околностите предвидени со закон како такви и кои имаат правни последици. Околностите околу создавање, промена и прекинување на правните односи се нарекуват правни факти.³⁰³

Граѓанските правни односи се оние општествени односи што се регулираат според нормите на граѓанското право, со кои се утврдуваат границите на однесувањето на учесниците на овие односи, нивните права и обврски. Така што, нормите на граѓанското право предвидуваат околности што доведуваат до појава на граѓански правни односи, предвидуваат услови под кои правните односи можат да се создаваат, менуваат или прекинуваат. Граѓанскиот правен однос се состои од три основни елементи, елементи за негово постоење:

*субјекти меѓу кои е воспоставена граѓанско правниот однос;

³⁰² Hetemi, J. Mehdi. *Detyrimet dhe Kontratat*, Luarasi, Tiranë, 1998, fq. 192–193

³⁰³ Kondili, Valentina. *E drejta civile – pjesa e pergjithshme*, GEER, Tirane, 2008; fq. 76

*предмет на граѓанско правни односи;

*содржината на овој однос што се состои од права и обврски на страните кои произлегуваат од конкретниот правен однос.

Ако сакаме да се потпрееме на дефиницијата дадена во Граѓанскиот законик, во член 761, може да кажеме дека: договорот за дар е договор со која едната странка ѝ пренесува во сопственост без надомест на другата странка одредено нешто, некоја ствар или стварно право, кои другата страна ги прифаќа.³⁰⁴

Според член 762, договорот може да го содржи сегашното богатство (имот) на дародавачот, односно имотот кој постои во моментот на склучувањето на договорот. Ако вклучува идно богатство (ствари и права), дарувањето во овој поглед е невалидно.³⁰⁵

Donatio, односно договорот за дар, со самиот факт што е недвосмислено предвиден со Граѓанскиот законик е типичен договор, тоа е доброволно дело или добротворен договор при кој давателот, обединувајќи се со духот на добрината и дарежливоста, се откажал од сопственоста од некој предмет или од некое стварно право во корист на даропримачот, без да побара нешто за возврат.³⁰⁶

Со оваа дејство донаторот има намера да го зголеми богатството на даропримачот, односно корисникот и да го намали своето богатство, и тоа со доброволно дејствување и како неотповикливо право.

Неотповикливоста на договорот за дар се однесува токму на фактот дека во овој договор дародавачот дефинитивно се одрекува од сопственост на некоја ствар или стварно право, без намера повторно да го стекне, освен во случаи кога е предвидено отповикувањето на договорот за дар. Значи, за да има договор за дар, мора да се исполнат две елементи:

*субјективниот елемент – волја за збогатување на даропримачот или духот на дарежливоста, познат како *animus donandi*;³⁰⁷

³⁰⁴ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁰⁵ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁰⁶ Nuni, Ardian. & Mustafaj, P. & Vokshi, Asim. *E drejta e detyrimeve II*, Tiranë, 2008, fq. 60

³⁰⁷ Andrea, Nathanael, *Posedimi në të drejtën civile shqiptare*, botimi i Gjykatës së Lartë dhe Prokurorisë së Përgjithshme, Drejtësia Popullore, 2/ 1956, fq. 28

*објективниот елемент – осиромашнување на донаторот³⁰⁸, што одговара со збогатување на даропримачот (значи дарувањето дарувачот да го направи доброволно, без да биде принуден).

Точно е дека причините што го водат дародавачот се различни и дека чистата намера да се збогати другата страна, по правило, треба да се смета како исклучок. Она што е важно и што треба да биде секогаш присутно во моментот кога се извршува доброволниот акт на дар, е недостатокот на сила ила принуда за да се направи тој подарок.

Анализирајќи го договорот за дар, забележуваме дека законодавецот ја третира и смета дека е двострано правно дејство.³⁰⁹

Обично, како што е потврдено од повеќето доктрини и автори, договорот се карактеризира со фактот дека секоја од страните носи спротивни интереси.³¹⁰ Центарот на интерес, за разлика од она што се случува воопшто со договорите, во *donatio* не е индивидуализирано во присуство на постоењето на две спротивни волји, но се чини дека волјата на дародавачот го оправдува давањето и извршувањето на актот.³¹¹

Подарокот реализиран од дародавачот во корист на даропримачот има економски карактер, затоа што доведува до зголемување на богатството на даропримачот.

Оваа „зголемување“ на богатството не е ситуација која нужно мора да се продолжи и натаму, бидејќи е доволно да се оствари при донирањето.

Сепак, исто така може да има и други случаи кога донацијата може да постои и без додавање средства за збогатување на корисникот,³¹² како што е случајот подарок со товар, кога е предвидено дека примателот мора да го исполни товарот во рамките на вредноста на подарената ствар.

Ако вредноста на товарот што треба да се оствари е поголема од вредноста на подарената ствар, ќе се појават сомежи со квалификација на договорот.

³⁰⁸Legier, Gerard. (shqipëroi: Edmond Xhabija) *E drejta civile DETYRIMET*, Tiranë, Papirus, 2009, Koleksioni Lex

³⁰⁹Nuni, Ardian. *E drejta civile*, Pjesa e pergjithshme, Tiranë, 2011, fq. 326

³¹⁰Fuga-Latifi, Juliana. “*e Drejta civile*”, Tiranë, 2007, fq. 67

³¹¹Nuni, Ardian. *E drejta civile*, Pjesa e pergjithshme, Tiranë, 2011, fq. 326

³¹²Liçenji, Anjeza. *Kontrata e dhurimit në legjislacionin shqiptar*, Universiteti i Tiranës, Disertacion për mbrojtjen e gradës shkencore Doktor, 2013; dhe autorit: Cataudella, Antonino. “*Nozione e struttura el contratto di donazione*”, Giapicchelli Editore, 2006, fq. 3

Дарувањето е со двострано правно дејство, но едностран договор во кој обврските го оптоваруваат дародавачот. Професорката Мариана Семини за еднострани ги смета оние договори во кои само едната страна е должна да изврши дејство, или да достави предмет или ствар во корист на другата страна, а втората, во согласност со договорот, го стекнува правото на побарување од првата страна, Велиме така затоа што дародавачот е должен да пренесе право на сопственост на даропримачот, и тоа одреден ствар или стварно право.

Не преставува подарок случајот на спонзорство, кој, иако има некои заеднички елементи со договорот за дар, сепак се разликува од него. Исто така, не е дар дарежливоста што се манифестира во случаи на услуги кои се вршат во согласност со добрите традиции.

Договорот за дар е договор без надомест³¹³ бидејќи, со склучување на овој договор, се намалува имотот на едната страна (дародавачот) во корист на даропримачот, кој не е должен да даде одредена сума за надомест на она што го добива од договорот за дар.

Недостаток на надоместок кај договорот за дар доведува до неопходност од разјаснување на причината на овој вид договор.³¹⁴ За разлика од сите други типични договори, социјалната причина за договорот за дар не е протек на материјални добра, ствари или пари, туку станува збор за чувство за соработка, заемна помош и добронамерност меѓу договорните страни.

Една карактеристика на договорот за дар индиректно е идентификувана во член 771, со кој се предвидува дека договорот за дар се раскинува доколку даропримачот ја нарушил добронамерноста на дародавачот, со извршување на дејство или не извршување на дејство, законски и морално казниво дело како убиство или непочитување на обврска за исхрана.³¹⁵ Исто така, договорот за дар е главен договор, бидејќи постои независно од кој бил друг договор и во исто време е и формален договор.³¹⁶ Поточно речено, договорот за дар е формален договор во зависност од предметот на овој договор, дали е движна или

³¹³Tutullani-Semini, Mariana. *E drejta e detyrimeve dhe kontratave: pjesa e pergjithshme*, Tiranë, Skanderbeg books, 2006, fq. 99

³¹⁴Momčinović, Hrvoje. *Ugovori obveznog prava*, Zagreb, Prava Kinjga, 1987, st. 110

³¹⁵Skrame, Olti. *Komentari i Kodit civil të Republikës së Shqipërisë*, vëllimi i dytë, Onufri, 2011, fq. 327

³¹⁶Hima, Reisi. *Dallimi ndërmjet kontratës së dhurimit dhe trashëgimisë*, Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës, Mastër Shkencor e Drejta Private, Durrës, 2016, fq.9

недвижна ствар. Во случаи кога договорот за дар е движна ствар и ако е доставен на даропримачот, договорот за дар не е формален и создава правни ефекти, без оглед на формата во кој е склучен, но ако предметот за дар е подвижна ствар за која треба регистрација, договорот за дар е формален, во овој случај формата е потребна за валидност на договорот.

Договорот за дар на недвижна ствар секогаш е формален договор, бидејќи формата му дава валидност.

Договорот за дар е реален договор, кој се склучува и ги носи ефектите во моментот кога ќе се достави предметот.³¹⁷

Граѓанскиот законик го регулира договорот за дар како реален договор кој е склучен во моментот на давање на стварта, односно кога дародавачот му го дава на даропримачот предметот на договорот за дар. Токму во овој момент произлегуваат правата и обврските за страните, без разлика дали нивната волја за склучување на договорот се исполнила порано.

Во член 764 став 4 во Граѓанскиот законик е предвидено: „договорот се смета дека е склучен во моментот на доставување на стварта“, со што можеме да заклучиме дека договорот за дар не е склучен во моментот кога се поклопуваат волјите на страните, туку во моментот кога ќе се достави стварта.

Имено, во член 766 во Граѓанскиот законик е предвидено: „дародавачот за непочитување или доцнење на подарок е одговорен само за постапките извршени намерно или со сериозна небрежност“³¹⁸. Значи дека давањето на стварта е една од договорните обврски на дародавачот, обврска што може да ја исполни дародавачот дури и по исклучување на договорот. Поточно, оваа одредба предвидува обврска на дародавачот да ја надомести предизвиканата штета ако тој не го исполни договорот.

Доколку постои хипотетична ситуација каде што страните се согласиле за донација на одредена ствар, а дародавачот не ја доставува стварта во договорениот рок утврден од нив, во прилог на оваа даропримачот ја побарува стварта во судска постапка, според

³¹⁷Tutullani-Semini, Mariana. *E drejta e detyrimeve dhe kontratave: pjesa e posaqme*, Tiranë, Skenderbeg Books, 2006, fq 106–107

³¹⁸Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

членот 766, од друга страна дародавачот се повикува во член 764 став 4, каде се поставува прашањето, кој од страните би бил во право?

Во став 2, член 764, на Граѓанскиот законик се предвидува дека прифаќањето на дар, според оваа одредба, може да се изврши со истиот акт во кој е прикажена волјата на дародавачот, или прифаќањето може да се изрази со последователен акт.³¹⁹ Ако донацијата се остварува со последователен акт, тогаш дарувањето се смета дека е релаизирано во моментот кога дародавачот е известен за актот на прифаќање.

Од толкување на ова одредба може да заклучиме дека во овој случај договорот за дар е склучен во моментот на совпаѓање на волјата на страните, каде што е информиран дародавачот за прифаќање на стварта од страна на даропримачот.

Следи заклучокот дека договорот за дар, каде прифаќањето е изразено со подоцнешен акт од оној што ја изкажува волјата на дародавачот, е консензуален договор.

Значи, можеме да кажеме дека, ако предметот на договорот во себе го инкорпорира стварното право, договорот за дар ќе биде консензуален договор и ќе се смета дека е склучен во моментот на изразување на волјата на страните, според формата која се бара со закон, без потреба да се предаде стварта, за разлика од природата на овој договор кога предмет е недвижна ствар.

За да може договорот за дар да биде валиден, тој мора да ги исполнува следниве услови:

– **Да постои слободната волја³²⁰ на дародавачот**, кој, почитувајќи ја своја добрина и хуманост, му дава некоја ствар или стварно право на даропримачот, без да се бара реципрочно дејство од страна на даропримачот. Традиционално, хуманост е синоним за спонтано дествување од страна на дародавачот, спонтаност која е поврзана и со фактот дека великодушноста (хуманоста) не е производ на претходно правно дејство. Се бара дародавачот со слободна волја, без да биде присилен од некој друг, да го даде подарокот.

Договорот за дар се смета за склучен во моментот кога лицето што ја доставило понудата (дародавачот) добие известување за прифаќање од другата страна

³¹⁹Kodi_civill – 2014_j_azhornuar. pdf

³²⁰Fuga-Latif, Juliana. *E drejta civile*, Tiranë, 2007, fq. 43

(даропримачот). Значи, важен елемент што недвосмислено се бара е прифаќањето на дарот од даропримачот, бидејќи никој не може да биде принуден да прифати некое право наспроти неговата волја.³²¹

– **Предмет на договорот е предметот за кој се склучува договорот за дар.**³²²

Предмет на договорот за дар може да биде подвижна и недвижна ствар, без никакво ограничување, доволно е овие предмети да не бидат исклучени од граѓанскиот промет, како и стварните прва врз туѓи ствари, како што се: usufructus, servitut, habitatio, usus итн.

Услов за склучување на договорот за дар е дека подарокот треба да го содржи само сегашното богатство (имот) на дародавачот, односно ствари кои ги има во моментот на склучување на договорот.³²³ Во случаите кога договорот за дар го вклучува идниот имот на дародавачот, дарувањето е невалидна во однос на овој дел. Во овие случаи забраната што ја дава законодавецот има за цел да го спречи дародавачот да склучи договор за дар за ствар што всушност не постои во неговиот имот. Исто така, предмет на договорот мора да биде ствар во сопственост на дародавачот.³²⁴ Значи, предмет на договорот за дар треба да биде само дел од имотот на дародавачот, една или повеќе ствари или кое било друго право, но дародавачот никогаш не може да подарува повеќе права отколку што има.

– **Причината или основата на договорот се состои во добротворноста и хуманоста, прикажана од дародавачот спрема даропримачот, односно намера да се даде дар – animus donandi.**³²⁵ Врз основа на овие хумани начела, дародавачот го намалува своето богатство, зголемувајќи го богатството на даропримачот. Оваа добра намера на дародавачот мора да постои и да биде изразена во склучениот договор, бидејќи никогаш не може да се претпостави.

Мотивите кои го наведуваат дародавачот да го изврши овој акт може да бидат религиозни, хуманитарни, морални, културни, и други. Што е најважно, овие мотиви не можат да бидат спротивни на уставните принципи, интересите на страните или обичаите.

³²¹ Semini-Tutulani, Mariana. *E drejta e detyrimeve, pjesa e posaçme*, Skanderbeg books, Tiranë, 2008, fq. 33

³²² <https://www.pravdiko.mk/nauchete-neshto-za-karakteristikite-na-dogovorot-za-dar/>

³²³ Hima, Reisi. *Dallimi ndërmjet kontratës së dhurimit dhe trashëgimisë*, Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës, Mastër Shkencor e Drejta Private, Durrës, 2016, fq.10

³²⁴ Hetemi, J. Mehdi. *Detyrimet dhe Kontratat*, Luarasi, Tiranë, 1998, fq. 87

³²⁵ Andrea, Nathanali, *Posedimi në të drejtën civile shqiptare*, botimi i Gjykatës së Lartë dhe Prokurorisë së Përgjithshme, Drejtësia Popullore, 2/ 1956

– Треба да се почитува формата што се бара со закон за склучување на договорот за дар, форма која е предвидена во одредбите на Граѓанскиот законик. Кога предмет на договорот за дар е недвижна ствар, тогаш договорот мора да се склучи со јавен акт и треба да се регистрира, но ако предмет на договорот е подвижна ствар, валиден е договорот кога се наведува специфичноста на предметот што ја означува неговата вредност во договорот. Ако не се почитува оваа форма, може да -доведе до невалидност на договорот за дар.

Значи, како секој граѓански правен однос, така и договорот за дар има неопходни елементи потребни за неговата валидност, а тое се: субјекти, предметот и содржината на договорот. На овие неопходни елементи им се додават и други елементи кои се потребни за договорот за дар, како што е објаснето погоре: постоење договорна согласност на странките, причината или основата на која се состои договорот, предметот врз кој се склучува договорот и предвидената законска форма.

3.3.2 Страни во договорот за дар

Страните се суштински елемент (претпоставка) на кој било граѓански правен однос.³²⁶ Признато е дека нема граѓански правни односи без субјекти и граѓанските односи секогаш се однесуваат на конкретни субјекти, субјекти кои имат различни улоги, субјекти со конкретни права и обврски.³²⁷

Договорот за дар е со двострано правно дејство, носи правни последици во врска со најмалку два субјекти. И во договорот за дар учествуваат две страни: дародавачот и даропримачот. Двете страни можаат да бидат физички и правни лица.

Во член 1 во Граѓанскиот законик е предвидено: „секое физичко лице ужива целосни и еднакви граѓански права и обврски во границите предвидени со закон“, додека во член 2 се предвидува: „правната способност се стекнува со раѓање на лицето живо и

³²⁶Aliu, Abdulla. *E drejta civile*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2013, fq. 231

³²⁷Kadriu, Osman. *Hyrje në të drejtën civile*, Shkup, 2008, fq. 163

завршува со неговата смрт. Роденото дете ужива правна способност од времето (моментот) на зачнување.³²⁸

Значи, од горонаведеното може да констатираме дека во граѓанско-правните односи се разликуваат физичките лица од правните лица.

Физичкото и правното лице се квалификувани со правна способност, деловна способност и деликтна способност.

Способноста на физички и правни лица кои се носители на права и обврски е правна способност. Деловната способност е способност која, со изразување на својата волја, лицата ќе се здобијат со права и обврски и воопшто да преземат правни дејства.³²⁹

Значи, дародавачот мора да има способност да го изврши правното дејство (да даде подарок), а даропримачот мора да има способност да го прифати подарокот направен во него корист. Само лицето кое има општа деловна способност има право да презема правни дејствија, или да не презема правни дејствија во врска со својата ствар, односно да ја подарува или да не ја подарува својата ствар.

Способноста на лицето да биде субјект на правото е право кое е гарантирано од државата.³³⁰ Правната способност не може да се прошири, ниту да се ограничи со волјата на физичкото лице и, следствено, правното дејство со кое се ограничува правната способност на едно физичко лице е невалидна. Правна способност исто така уживаат и странците, исто како албанските граѓани. Тие ги уживаат сите права и обврски како албанските граѓанини, освен за одредени исклучоци кои се предвидени со закон.³³¹

Во член 6 на Граѓанскиот законик се дефинира дека: кога лицето ќе наполни 18 години, тоа има целосно правно дејство и со своите постапки да стекне права и да преземе граѓански обврски. На овој начин можеме да заклучиме дека способност за дејствување подразбира способноста на физичкото лице да предизвика правни последици со создавувањето, дополнување, пренесување или прекинување на субјективните граѓански права.

³²⁸Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³²⁹Gams, Andrija. *Hyrje në të Drejtën civile* (pjesa e përgjithshme), botimi dytë, Universiteti i Kosovës, Enti i teksteve dhe i mjeteve mësimore i Kosovë, Prishtinë, 1967, fq. 113

³³⁰Maho, Besnik. *"Fitimi I pronësise mbi pasurit e paluajtshme"*. UET-Pres, Maluka, Tirane, 2009, fq. 53

³³¹Kondili, Valentina. *"E drejta civile-pjesa e përgjithshme"* GEER, Tirane, 2008, fq. 113

Во член 7 се нормира дека „малолетникот кој наполнил 14 години може да врши правни дејства само со претходна согласност од неговиот законски застапник. Сепак, тој може да е член на граѓанските организации, да располага со она што го заработува со својата работа, да располага со своите заштеди“.

Во член 8 на истиот Законик се нормира: „мелолетните лица кои не наполниле четринаесет години се потполно деловно неспособни лица“.

Значи, има три категории на лица, и тоа:

А) лица со целосна деловна способност, Б) лица со делумна деловна способност и В) лица со потполна деловна неспособност.

Лица со целосна деловна способност – целосна деловна способност е можност на физички лица кои со своите дејства да можат да го добијат секое право и да преземаат секакви обврски дозволени со закон.³³²

Целосна деловна способност може да се стекне и пред ова возраст, со склучување брак, право што важи како за жените така и за мажите.

Според Законот за семејство, член 7, став 1, *бракот може да се склучи меѓу маж и жена кои наполниле 18 години*. Но, во став 2 на истиот член, законодавецот предвидел дека: *надлежниот суд, кога станува збор за брак, од важни причини, може да дозволи склучување на брак дури и пред оваа возраст,³³³ без исклучок ова право го имаат и девојките и момчињата*.

Што се однесува на деловната способност на правното лице, правното лице има право да го изврши сите дејства што не се експлицитно забранети со закон.³³⁴

Кога дародавач и даропримач на договорот за дар се правно лице, се повикуваме на член 29 од Граѓанскиот законик, значи се нормира дека правното лице има способност да стекнува права и да преземе граѓанска одговорност од моментот на неговото создавање и кога Законот предвидува дека мора да се регистрира од моментот на регистрацијата.³³⁵ Но, за да може ова правно лице да дава подарок, прво мора да се истражи и докаже дека дарот

³³² Nuni, Ardian. *E drejta civile*, pjesa e pergjithshme, Tiranë, 2011, fq. 113

³³³ Kodi_i_familjes_22. pdf

³³⁴ Maho, Besnik. *Fitimi i pronesise mbi pasurit e paluajtshme*. UET-Pres, Maluka, Tirane, 2009, fq. 55

³³⁵ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

не е во спротивност со статутот или актот на неговото основање. Ако во статутот експлицитно е забрането дарувањето, а е направено дарувањето, тогаш дарувањето е невалидно (ништовно) бидејќи е направено од лице кое немало право тоа да го направи. –

Лица со делумна деловна способност – во член 7 на Граѓанскиот законик нормирано е дека оваа способност ја имаат лицата од 14 до 18-годишна возраст, но и полнолетни лица чија деловна сопственост им е ограничено со судско решение.

Деловната способност на физички лица може да се ограничи, заради физички и ментални проблеми на лицето, со судско решение. Значи, овие недостатоци може да бидат фактори кои влијаат на ограничувањето на деловната способност на лицата, особено психичките недостатоци, тогаш овој недостаток може да влијае и на одземање на целосна деловна способност. Ова ограничување на деловна способност може да се ограничи и како резултат на однесување, недостатоци на соодветни однесувања во општеството, на пример: лица кои играат игри на среќа, луѓе кои консумираат прекумерно алкохолни пијалаци, луѓе кои консумираат наркотични сретства; на сите овие лица може да им се одземе целосно способноста, бидејќи тие го загрозуваат постоењето на семејството.³³⁶ Во член 94а на Граѓанскиот законик е предвидено дека ништовни се нарекуваат дествијата што важат сè додека судот не ги прогласи за ништовни, по барање на заинтересирано лице.³³⁷ Такви се правните дејства направени од малолетни лица над 14 години, кога правното дејство е направено без согласност на родителот или старателот, што значи дека согласноста на родителот или старателот е услов за валидноста на правото дејство. Дали имаат способност за дарување овие лица, Граѓанскиот законик во член 373, став 2, предвидува дека малолетник од возраст 14 – 18 години има право да направи тестамент само за сопственост што го стекнал со своја работа.³³⁸

Значи, малолетник има право да располага со имотот стекнат со своја работа, без притоа да мора да има согласност од родителот или старателот. Затоа, ако тоа е приход добиен со работа на малолетникот, тој има право со своја целосна и слободна волја да го подарува.

³³⁶ Ismaili, Osman. *Fillet e se dretjes* (botimi i trete i plotesuar), Universiteti i Prishtines, Prishtine, 2003, fq. 149–150

³³⁷ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³³⁸ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

Лица со потполна деловна неспособност – малолетник кој не наполнил четринаесет години е лице со потполна деловна неспособност.³³⁹ Сепак, Законот предвидува исклучоци од оваа одредба, исклучоци кои всушност може се реализираат. По исклучок, малолетникот може да изврши правни дејства што се советни на неговата возраст, а кои му носат бенифици без надомест. Другите правни дејства ги извршува неговиот законски застапник затоа што, во спротивно, други дејства извршени од него се невалидни.³⁴⁰

Лишување или ограничување на способноста за дејствување претставува важен правен инструмент кој, со решение од судот, е во насока на одбрана на оние лица со психички проблеми или во менталниот развој, кои не можат да ги разберат важноста на нивните дејства и за тоа не можат да се грижат за своите интереси.

Во овој контекст се поставува прашањето: во кој момент страните на договорот за дар треба да имаат способност да дејствуваат?

За да биде валиден договорот за дар, еден од главните услови е дека двете страни мора да имаат способност да дејствуваат, способност да даруваат и способност да прифаќат подарок. Во врска со моментот кога дародавачот и даропримачот мора да имаат способност за дарување и прифаќање, можеме да кажеме дека тоа зависи од фактот дека дарот е даден со истиот акт или со последоваделен акт. Ако прифаќањето на дарот е направено со истиот акт за договорот за дар, дародавачот и даропримачот мора да имат соодветната способност за време на склучување на овој договор.³⁴¹

Но, ако прифаќањето на дар треба да се направи со последоваделен акт, дародавачот треба да има способност за дејствување не само во моментот кога ја прави понудата за дар, туку и во моментот кога се чека одговорот од даропримачот дека го прифаќа или го одбива дарот, а даропримачот треба да има способност за прифаќање на дар до моментот кога го примил подарокот, или до известувањето на дародавачот за прифаќање на дарот.

³³⁹ Legier, Gerard. (shqipëroi: Edmond Xhabija) “ *E drejta civile DETYRIMET*”, Tiranë, Papirus,2009, Koleksioni Lex

³⁴⁰ Kondili, Valentina. *E drejta civile-pjesa e pergjithshme* GEER, Tirane,2008, fq. 119

³⁴¹ https://www.drejtësia.gov.al/wp-content/uploads/2017/11/Ligji_per_Noterine.pdf

Ако даропримачот ја изгубил можноста да го прифати подарокот пред да ја изрази својата волја,³⁴² без оглед дали се согласува за такво правно дејство, тогаш тој не може да го прифати подарокот.

Во член 302 од Законот за семејството на Република Албнија, судот го повикува посебниот старател, малолетникот кој наполнил полнолетство, ако случајот е со новиот старател и, во случај на смрт на малолетникот, неговите наследници, за преглед на сметката да дадат релевантни забелешки. Доколку нема забелешки и неправилности или недостатоци на сметката, судот ја одобрува.³⁴³

Во член 293, во Законот за семејството е предвидено: „Старателот, без одобрение од судот, не може:

а) да купи имот, освен подвижни предмети потребни за користење од малолетни лица, за домашна економија и управување со имот;

б) да прима капитал, да дозволува укинување на хипотеки или порамнување на залог, да презема обврски освен ако тие не се однесуваат на трошоци потребни за старателство над малолетникот и за вообичаена администрација на неговиот имот;

в) да го прифати наследството или да се откаже од него, да прифати подарок или наследства со товар или условено;

д) да склучи договори за закуп на недвижен имот со рок подолг од 9 години, или во секој случај трае 1 година додека малолетникот не достигне полнолетство;

г) да поднесе тужба, освен кога станува збор за пријавување на нови дела или потенцијални штети, тужби за поседување или иселување на станари и тужби кои бараат овошје или конзервативни мерки;

ѓ) да го отуѓи имотот на малолетникот, освен овошје и подвижни добра што лесно се оштетуваат;

е) создавање хипотеки или залог;

ж) да поведе постапка за поделба на имот или да поднесе соодветна тужба;

з) да даваат ветувања и трансакции или да прифаќаат договори.³⁴⁴

Значи, слободно може да ги толкуваме овие членови во врска со договорот за дар вака: се предвидува дека ако малолетникот по извршеното правно дејство стане возрасен (односно наполнил 18 години), или на лице чија способност му е вратена со судско решение, овие лица немаат право да даруваат во корист на лицето кое било нивен старател

³⁴²Станува збор кога способноста за дејствување му е одземена со судско решение.

³⁴³Kodi_i_familjes_22. pdf.

³⁴⁴Kodi_i_familjes_22. pdf

пред да биде одобрена конечната состојба, која мора да биде одобрена од судот. Со други зборови, врз основа на погоре споменатиот Закон, може да заклучиме дека актот за подарок се смета за вонреден акт, што може да се прифати од старателот само со овластување од судот. Судот мора да му издаде овластување дека го прифаќа дарот доколку станува збор за подарок поврзан со услов или со товар, обврски што можат да поризлезат од самиот договор за дар.³⁴⁵ Иако товарот, како обврска, не може да ја надмине вредноста на подарената ствар, подарокот со товар мора да се разгледува од судот, додека за условите доволно е тие да не бидат во спротивност со Законот.

Во сличај на условот недвосмислено е предвидено во Семејниот законик дека улогата на судот се состои токму во верификација, ако условот е во согласност со личноста на малолетникот и неговиот интерес. Исто така, во овој Закон е прецизирано во кои случаи судот назначува посебен старател, кој ќе го прими и управува имотот што му е подарен или го наследил малолетникот со тестамент. Така, што во член 279 е предвидено работодавачот или лицето кое располага со тестамент во корист на малолетникот и ако малолетникот е во одговорност на своите родители, може да му одреди посебен старател за да го прими и управува подарениот имот или ако наследувал со тестамент. Ако донаторот или оставителот не одлучат поинаку, посебниот старател мора да ги остварува своите права и должности во согласност со одредбите за примена на овој Законик.³⁴⁶

Законодавецот дава можност самиот работодавач во договорот за дар, со своја слободна волја, да назначи посебен старател за малолетникот кој ќе стекне имот со подарок. Улогата на посебниот старател е да ја прифати или да не ја прифати дадената ствар на малолетникот, а заснован на најдобар интерес за малолетникот.³⁴⁷ Ако стварта е прифатена, тогаш посебниот старател е одговорен за управување со неа. Ако предмет на договорот за дар се стварите со мала вредност, способноста за дејствување мора да постои и во моментот на достава на стварта.

Правната и деловната способност на физичките лица згаснува со нивната смрт. Смртта е природен факт што директно влијае во згаснување на деловната способност, со што згаснуваат сите постоечки правни односи, но, во исто време, се создаваат нови правни

³⁴⁵Benussi B. *Sendet, Zotënimi dhe modifikimet e ti*, ribotuar në Tiranë në 1987 (botimi i parë në 1931), fq. 227

³⁴⁶Kodi_i_familjes_22. pdf

³⁴⁷kodi_i_familjes_22. pdf, член 236

односи, на пример наследнички односи итн.³⁴⁸ Кај правните лица способноста за губи со стечај или ликвидација.³⁴⁹

Деликната способност или одговорност е способност на физичко лице да одговара со сопствениот имот за неговите противправни дејства. Оваа подразбира одговорност на физичкото лице за штетата што им ја предизвикува нај другите лица. Деликната способност на физичкото лице се стекнува на возраст од 14 години.³⁵⁰ Овие одредби се однесуваат и на договорот за дар.

3.3.3 Елементи на договорот за дар

Како и за секој договор, така и за договорот за дар предметот е еден од основите услови за неговата важност. Обично правата и обврските на страните се насочени кон одреден предмет, без кој самиот правен однос не би имал смисла, не може да се создава или да постои. Во оваа смисла предметот на граѓанско правни односи и посебно дарот е сè врз што се насочени субјективните права и соодветни законски обврски што лицата како правни субјекти ги имаат во овој однос.³⁵¹

Граѓанскиот законик предвидува: „дародавачот може да му пренесе на сопственост на даропримачот ствар или реално право“.

Предмет на договорот за дар може да бидат подвижни и недвижни ствари, родовно или индивидуално одредени, под услов да не се исклучени од граѓански промет,³⁵² но не може да имаат за предмет дејства (пр. лекарските услуги), или недејствување (нечинење) (на пр. принуда без надомест да не се гради сид).

Постои услов дека предметот на договорот за дар, исто како и кај другите договори, треба да биде возможен, законски, определен и определлив. Но, во исто време, Граѓанскиот законик, во член 678, предвидува уште едно ограничување што се однесува

³⁴⁸ Ismaili, Osman. *Fillet e se dretjes* (botimi i trete i plotesuar), Universiteti i Prishtines, Prishtine, 2003, fq. 150

³⁴⁹ Selimi, Gezim. *E drejta biznesore*, International University of Struga, DE-PRINT, Strugë, 2015, fq. 65

³⁵⁰ Nuni, Ardian. *E drejta civile, Pjesa e Përgjithshme*, Tiranë, 2011, fq. 83

³⁵¹ Hima, Reisi. *Dallimi ndërmjet kontratës së dhurimit dhe trashëgimisë*, Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës, Mastër Shkencor e Drejta Private, Durrës, 2016, fq. 11

³⁵² Nuni, Ardian. *E drejta civile, Pjesa e Përgjithshme*, Tiranë, 2011, fq. 61

само на договорот за дар: подарокот не може да биде за идни ствари, во спротивно е невалиден³⁵³.

Семејниот закон во Република Албанија, во член 77, смета дека личен имот на брачниот другар што не е имотна заедницата е имот кој пред бракот бил во сопственост на брачниот другар со други лица; имот стекнат во брак преку дар, наследство или легат, кога во самиот акт не е предвидено дека е даден во прилог на заедницата; потребните работни алатки за практикување на професијата на едниот од сопружниците, освен оние што се назначани за управување со трговска активност; имот стекнат од надоместок на лична штета со исклучок на приходи кои произлегуваат од заработена пензија заради делумно или целосно губење на способноста за работа итн.³⁵⁴

Според толкувањето, овој член вклучува не само дар што трето лице го прави во корист на еден сопружник, туку и расположливоста на сопружниците во полза на едниот со други за време на бракот. И во случајот на дар и во случајот на тестамент е *animus donandi*, што претставувава причина за дејствување и во никој случај не треба да се прифати да има добивка третото лице, затоа што на овој начин се нарушува волјата на дародавачот кој немал таква цел при донирање на стварта. Ако предмет на договорот за дар е да се пренесе сопственост на една ствар, другиот брачен другар станува сопственик на целата ствар, тој раководи со целиот имот. Но, кога предметот на договорот за дар им припаѓа на заедницата на сопружниците, ќе се смета дека предметот на договорот за дар е идеален дел од стварите на сопружниците кој, по склучување на договорот за дар, ќе се спои со постојниот дел кој го ужива сопружникот на даропримач на стварта и со тоа ќе стане ексклузивен имот на последниот.

Имотот стекнат со наследство во време на бракот, кога во тестаментот не се предвидува да се користи во заедницата, се смета за лична сопственост и како такав може да биде слободно достапен без согласност на другиот сопружник.

Сопственикот на подарената ствар, сопружникот кој е сопственик, може да го отуѓува сам на кој бил субјект, без согласност на дародавачот сопружник³⁵⁵. Па, општо правило е дека работите стекнати со наследување или со дар се лични ствари. Се сметаат

³⁵³Kodi_civill – 2014_i_ azhornuar. pdf

³⁵⁴Kodi_i_familjes_22. pdf

³⁵⁵ Podvorica, Hamdi. *E drejta familjare*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2011, fq. 216

за лични ствари на едниот од сопружниците не само тие стекнати како резултат на договорот за дар, но во која била форма преку кои сопружникот стекнува права без надомест спрема трети лица. Исклучок од општото правило е случајот кога дародавачот предвидува во договорот за дар дека стварта е подарена во корист на брачнатата заедница.

Така, ако едниот сопружник му подарува на другиот сопружник една ствар, тоа ќе се смета за лична ствар на сопружникот даропримач автоматски, од датумот на подарувањето. Сопружниците можаат да си подаруваат еден на друг не само предмети од нивниот сопствен имот, туку и заеднички предмети. Во оваа хипотеза ќе се смета дека брачниот другар му подарува на другиот брачен другар $\frac{1}{2}$ дел од стварта во заедницата, бидејќи остатокот во меѓувреме е сопственост на брачниот другар што е даропримач.³⁵⁶

Така, во случаи кога имотот, кој е предмет на договорот за дар, е имот во сопственост на двајца сопружници, имот стекнуван во брак, со овој имот не може да располага слободно едниот сопружник без согласност на другиот сопружник.

Според правото, кога сопственикот сакал да го продава, разменува дури и да го подарува својот имот, својата куќа или земја, тој прво треба да се обрати кај најблиските, истакнувајќи ја цената на продажбата.³⁵⁷

Според авторот Олти Скраме, предвидено е и подарување што подлежи на периодички обврски. Договорот за дар што подлежи на периодични обврски, дародавачот е должен периодично да му ги пренесува на даропримачот стварните права за исти или различни ствари, значи тој е должен навреме да изврши повторливи активности.³⁵⁸

Граѓанскиот законик го регулира овој договор со посебна одредба, како што е предвидено во член 763, подарокот, кој е предмет на периодични обврски, ќе престане со смртта на дародавачот, освен ако не е поинаку предвидено со договорот.

Ваквиот договор е целосен валиден доколку се исполнети и другите услови што се предвидени со Законот.

³⁵⁶ Omari, Sonila. *E drejta familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012, fq. 108

³⁵⁷ На право кое потекнува од албански обичаи, кое е наследено и кај помладите генерации, регулирано во Канонот на Лек Дукаѓини, истовремено му е дадено простор за примена, бидејќи е регулирано со позитивни одредби во Граѓанскиот законик, каде е предвидено првенствено купување.

³⁵⁸ Skrame, Olti. *Komentari i Kodit civil të Republikës së Shqipërisë*, vëllimi i dytë, Onufri, 2011, fq. 328

Судска пракса

За овој дел од трудот презедовме еден предмет за истражување од Апелациот суд во Тирана, од 2012. Имено, станува збор за договор за дар каде мајката му подарила на својот син две соби од станот, а другиот дел од станот ѝ го подарила на својата ќерка. Тужителот (сопругот) започнал судска постапка, тужејќи ги и синот и ќерката на сопругата со тврдење дека горонаведениот договор е ништовен³⁵⁹ бидејќи тој е сосопственик, заедно со брачниот другар, додека таа е сопственик на половина стан, смета договорот е ништовен и нема никакви правни последици.

Врз основа на доставената документација од тужениот (синот) како доказ во Судот, истиот заклучил дека сопственик на станот е само неговата мајка, а не нејзиниот сопруг поради фактот дека таа го купила станот од трети лица и го регистрирала на нејзино име.

Судскиот совет сметал и ја донеси следната **пресуда**: Тужбата е целосно основана, а договорот за дар е во дел ништовен, ова делумно е за делот што е во сопственост брачниот другар (тужителот), и покрај тоа што станот е купен во 1956 година, бил купен и регистриран само во името на сопругата.

Од горенаведеното може да заклучиме дека недвижната ствар што е во споственост на сопружниците, за отуѓување или за дарување на оваа ствар, нужно се бара согласност од сопружниците, чија волја за договорот за дар треба да се формализира во еден нотарски акт.

Другиот предмет за истражување е од Окружениот суд во Корча, од 2015 година. Во овој предмет оставителот со тестамент за наследник на куќата од три спрата и еден деловен простор му го оставил на својот брат, а ги лишил жената и двете ќерки (тужители) од сопственост што им припаѓала на двајцата сопружници.

³⁵⁹Пресуда донесена од Апелациоонен Суд во Тирана

Судот утврдил дека, во услови кога предмет на судење е заедничкиот имот на сопружниците, оставителот можел да располага и да остави тестамент само за неговиот дел, а не и за делот на брачниот другар. Во овие околности судот донесува **пресуда:** тужбата е делумно основана, со која тестаментот се поништува делумно, делумно останува во сила.³⁶⁰ Се поништува делот каде е сосопственичка и сопругата на оставителот. Почитувајќи ја волјата на оставителот, после примена на начелото нужен дел наследен од наследниците (жената и ќерките), во сила останува делот од тестаментот во кој наследник е братот на оставителот.

Но, кога се работи за недвижна ствар, сопственикот може да го продаде само со почитување на правото на првенствено купување на другите сопственици, според членот 204 од Граѓанскиот законик.

3.3.4 Содржина на договорот

Содржина на договорот за дар се состои од правата и обврските на договорните страни. Бидејќи овој договор е еднострано обврзувачки, со негово склучување обврските произлегуваат само за страната на дародавачот, а права само за страната на даропримачот.³⁶¹

Меѓутоа, во исклучителни случаи предвидени со закон, на дародавачот му се признават некои права, дури може да се пријават обврски за даропримачот, на пример: во случаи на дар со товар кој го претвора договорот за дар со потврда на кој било од нив во двостран договор. Ако се повикуваме на правата на дародавачот, може да кажеме дека дародавачот има право да му понуди на даропримачот да ја прифати донираната ствар. Исто така, друго право на дародавачот е да утврди што ќе биде предмет на договорот, или кое право ќе му го пренесе на даропримачот.³⁶²

Обврски на дародавачот се: подарување на стварта или пренос на правото и должност на надомест на штета.

³⁶⁰Пресуда донесена од Окружниот суд во Корча од 2015 година.

³⁶¹Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004, fq. 325

³⁶²S. Alishani, Alajdin. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e veçantë), Prishtinë, 2002, fq. 90

Обврска на подарување на стварта или пренос на правото е главна обврска на дародавачот од договорот за дар. Со подарување на подарокот се реализира целта која страните ја посакале со склучување на овој договор. Ако се подарува подвижна ствар, се смета дека предметот е доставен во живеалиштето на даропримачот. Ако предмет на овој договор е недвижна ствар, пренесувањето се реализира во местото на регистрација во замјешните книги или со доставување на тапија.³⁶³

Ако дародавачот не ја подари стварта што е предмет на договорот за дар во предвидениот рок, тој ќе биде одговорен за ова неисполнување или одложено исполнување само кога таквата последица е резултат на делата извршени намерно или од небрежност од страна на дародавачот.

Ако го толкуваме член 476 од албанскиот Граѓански законик,³⁶⁴ може да речеме дека општо правило, во случаи на неисполнување на обврските, е дека должникот е должен да ја надомести предизвиканата штета, освен ако докаже дека неисполнувањето не се случило по негова вина и тој самиот го носи товарот на докажување.

Додека дародавачот има одговорност за неисполнување или одложеното исполнување, намерно или од небрежност, даропримачот е одговорен за неисполнување на обврските или обврските кои го оптоваруваат подарокот, според општите одредби за одговорност во случај на непочитување на договорот. Во случај на одговорност на даропримачот за неисполнување на обврските или товарот што го обременува дарот, не се прави разлика дали станува збор за лесна или тешка небрежност. Тој има одговорност во двата случаи, но ова судот може да го земе предвид во утврдувањето на висината на штета.

Граѓанскиот законик, во член 769, му дава привилегирана позиција на даропримачот бидејќи дародавачот има одговорност да му даде гаранција за подарената ствар и заштита од одземање од другите лица, во овие случаи (одговорност од евикција):

- Ако недвосмислено му ветил гаранција
- Ако добивање на стварта зависи од измама

³⁶³Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004, fq. 325

³⁶⁴Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

- Ако дарот му става товар на даропримачот, или дарувањето е направено поради награда, случаи во кои гаранцијата е ставена во вредност на товарот или во целост на ветувањата добиени од дародавачот.

Кога дародавачот недвосмислено му ветил гаранција во договорот за дар, тој проценил и преземал недвосмислено одговорност за подарената ствар. Ако дародавачот доброволно му дал гаранција на даропримачот дека подареното стварно право нема да биде повредено од трето лице, доколку таа ствар или право е земена од трето лице, тогаш дародавачот е должен да ја надомести штетата предизвикана на даропримачот.

Гаранцијата за затајување предвидена во подарок има иста одговорност во случај на затајување предвидено во договорот за продажба, освен ако самите страни не предвиделе поинаку. Дури и во овој случај надоместокот да биде целосен или делумен, во зависност од вредноста на подарената ствар и во зависност од тоа дали затајувањето е целосно или делумно.³⁶⁵

Ако на даропримачот на подарената ствар му се одзема стварното право стекнато со договорот за дар, како резултат на сторување или несторување од негова страна, дародавачот нема одговорност. Инаку, ако одземањето на правото е резултат на сторување или несторување на дародавачот, тогаш тој е одговорен за одземање на правото и е должен да ја надомести предизвиканата штета.³⁶⁶

Ако со дарот му се става товар на даропримачот или дарувањето е направено поради награда, случаи во кои гаранцијата е ставена во вредност на товарот или во целост на ветувањата добиени од дародавачот – третиот исклучок се однесува на гаранцијата во договорот за дар со товар, каде товарот или должноста за исполнување на обврската за товар е одговорност на даропримачот. Законодавецот, во овој случај, не прави разлика дали оваа обрска е наметната во корист на дародавачот или во корист на трето лице. Исто така, дародавачот е должен да обезбеди гаранции за затајување и во случаи кога имаме договор за дар со награда. Дури и во овие исклучителни случаи гаранцијата за затајување не е неограничена, бидејќи дародавачот треба да дава гаранции до вредноста на товарот.³⁶⁷ Оваа гаранција од страна на дародавачот е направена со цел во моментот кога

³⁶⁵ Semini-Tutulani, Mariana. *E drejta e detyrimeve, pjesa e posaqme*, Skanderbegbooks, Tiranë, 2008, fq. 15

³⁶⁶ Skrame, Olti. *Komentari i Kodit civil të Republikës së Shqipërisë, vëllimi i dytë*, Onufri, 2011, fq. 329

³⁶⁷ S. Alishani, Alajdin. *E drejta e detyrimeve (pjesa e veçantë)*, Prishtinë, 2002, fq. 98

даропримачот ќе го релаизира товарот предвиден во договорот за дар, да не дојде до негово осиромашнување.

Гаранцијата на дародавачот не се однесува на недостатоците на подаранета ствар, освен ако дародавачот настапил со измама или со посебен договор, така е предвидено од страна на законодавецот во член 770³⁶⁸ од Граѓанскиот законик.

Во договорот за дар, ако се открие недостаток на предметот, а дародавачот дал гаранција за стварта, тогаш се применуваат одредбите од Граѓанскиот законик, правило што важи и за договорот за купопродажба, поточно член 723, според кој кога предавање на стварта со недостатоци претставува незначително неисполнување на договорот, купувачот може да побара: отстранување или поправање на недостатоците на стварта и намалување на цената. Купувачот може да му додели на продавачот разумен рок за исполнување на овие обврски. Во зависност на рокот, купувачот не смее да користи никоков правен лек за оваа неисполнување, освен ако бил известем од продавачот дека нема да ги исполни обврските во пропишаниот рок. Доколку продавачот не го исполнува условот во пропишаниот рок, купувачот може да побара намалување на цената на стварта. Во секој случај купувачот не го губи правото да бара одштета.³⁶⁹

Недостатоците на предметот се поделени во два вида: видливи недостатоци и скриени недостатоци.³⁷⁰

Според авторката Тутулани-Семини, видливи недостатоци се оние недостатоци кои може да се утврдат со обично внимание од другата страна, во моментот кога ќе се достави стварта, додека скриени недостатоци се оние што не можат да се видат со еден поглед, (прв поглед), но се појавуваат по истекот на одредено време или додека се користи стварта. Исто така, впечатлива е поделбата на значителни неисполнувања и незначајни неиспиувања на договорот

Значителни неисполнувања се состојат во достава на ствар со недостатоци, што предизвикува да не се исполни целта на договорот. Со незначително неисполнување се означува достава на ствар со недостатоци, но тоа не предизвикува неостварување на волјата на договорните страни.

³⁶⁸Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁶⁹Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁷⁰<https://sites.google.com/site/juridikal/fusha-te-se-drejttes/e-drejta-e-detyrimeve>

Значи, недостатоците на стварта се недостатоци кои доведуват до намалување на економската вредност на стварта предвидена во договорот за дар.

пример за договор за подарок – прва верзија

ДОГОВОР ЗА ДАР

Склучен меѓу Н.К.Д., како дародавач, и Р.Д., како даропримач, на ден 17.6.201 г. Во Струга, како во продолжение:

Член 1

Изведувач Н.К.Д.м како дародавач, му подарува недвижен ствар ----- парцела бр. -----Регистрирана на буквата А на земјиште книги, улица-----, број на катастарската општина-----.

Член 2

Изведувачот Р.Д, како даропримач, се согласува и ја прифаќа подарената недвижен ствар наведена во член 1 од овој договор.

Член 3

Дародавачот потврдува дека подарената ствар не е со товар и се согласува даропримачот да ја регистрира на свое име.

Член 4

Обете страни се одрекуваат од правото да го раскинат овој договор, без оглед на причината.

Член 5

Сите трошоци, даноци и давачки во врска со овој договор и запишувањето на имотното право паѓа на товар на даропримачот.

Член 6

За работи што не се предвидени во овој договор ќе се применуваат релевантните одредби од Законот за облигационите односи.³⁷¹

Член 7

Овој договор се смета за склучен на денот на неговото потпишување од договорните страни.

Член 8

Овој договор е склучен пред нотар во 3 идентични копии, со иста законска вредност, од кои секоја страна чува по 1 копија и една копја за нотарска архива.

Договорни страни

Дародавач

Даропримач

Нотар

³⁷¹ Образецот обработен според примероците на професорката Нерциване Даути, од книгата *E drejta krahasuese – praktikum*, fq. 226–227

втора верзија

ДОГОВОР ЗА ДАР

Склучен во 22.10.2018, во Струга, меѓу Н.К.Д од Струга, како дародавач, од една страна, и Р.Д од Струга како даропримач, од друга страна.

Дародавачот Н. К. Д. му ја подарува на својот син целата своја недвижност, на улица----- во вредност од --
-----, со право на доживотна издршка.

Член 2

Даропримачот Р.Д. ја прифаќа недвижната ствар означена во член 1 на овој договор, со товар – право на доживотна издршка во корист на дародавачот.

Член 3

Дародавачот Н.К.Д. се согласува дека без нејзино следно одобрување и врз основа на овој договор да го исполни во недвижниот имот во член 1 / регистрација на правото на сопственост во корист на даропримачот, додека даропримачот се согласува на упис на правото на трајно одржување во корист на донаторот.

Член 4

Трошоците во врска со овој договор ги носи даропримачот.

Член 5

За работи што не се предвидени во овој договор ќе се применуваат релевантните одредби од Законот за облигационите односи.

Член 6

Овој договор се смета за склучен на денот на неговото потпишување од договорните страни.

Член 7

Овој договор е склучен пред нотар во 3 идентични копии со иста законска вредност, од кои секоја страна чува по 1 копија и една копја за нотарска архива.³⁷²

Договорните страни

Дародавач

НОТАР

Даропримач

³⁷² Исто така, и вториот обрзец е изработен според примероците на професорката Нерциване Даути, од книгата *E drejta krahasuese – praktikum*, fq. 228

трета верзија

ДОГОВОР ЗА ДАР

Составена во Струга, на 15.7.2017, меѓу:

Дародавач: Н.К.Д, со живеалиште во Струга ул. Н. Н. бр. 29

Даропримач: Р.Д. , со живеалте во Струга, ул. Н. Н. бр. 29, следува:

Член 1

Дародавачот е сопственик на недвижна ствар, градежно земиште, регистрирано како К.П. бр. 57, со имотен лист бр. 107 К К. Струга, со површина од 530 м² и оваа недвижност му ја подарува на својот син Р.Д. , без никаков надомест.

Член 2

Даропримачот ја прифаќа подарената ствар опишана во член 1 на овој договор без никаква надомест.

Член 3

Обете страни се одрекуваат од правото да го раскинат овој договор, без оглед на причината.

Член 4

Дародавачот сака даропримачот да се регистрира како сопственик на недвижната ствар подарена веднаш по потврдувањето на овој договор на суд.

Член 5

Дародавачот гарантира дека подарената недвижен ствар нема никаква товар или регистрирана хипотека.³⁷³

Член 6

За работи што не се предвидени во овој договор, ќе се применуваат релевантните одредби од Законот за облигационите односи.

Член 7

Овој договор се смета за склучен на денот на неговото потпишување од договорните страни.

Член 8

Овој договор е склучен пред нотарот во 3 идентични копии, со иста законска вредност, од кои секоја страна чува по 1 копија и една копја за нотарска архива.

Договорни страни

Дародавач

НОТАР

Даропримач

³⁷³Обрзец е обработен според примероците на професорката Нерциване Даути, од книгата *E drejta krahasuese – praktikum*, fq. 229 и, ако на прв поглед изгледа едноставено, во пракса често доаѓа до укинување или отповикување на овие договори. Ваквите примероци ни дават полесен начин за учење и разбирање на договорот за дар.

3.3.5. Начини за склучување на договорот за дар

За да се склучи договорот за дар, мора да имаме две страни: една страна да понуди и другата страна да прифати дар.

Подарувањето како договор претставува правен институт кој допира до наследството со тестамент (тестаментално наследување).³⁷⁴ На овој начин договорот за дар е претставен како инструмент, со помош на кој предходно се обезбедуваат добра во корист на наследниците или корисниците пред смртта на дародавачот. Причините за договорната природа се засноваат токму на потребата да даде согласност даропримачот.

Донацијата како договор за дар значи збогатување на даропримачот, но сепак, не треба да се занемарува фактот дека во некои случаи донациите можат да бидат скромни, или предметот на дарот може да има обврски за даропримачот од задолжителна природа, бидејќи корисникот мора да претрпи трошоци, како што е случајот со подарок на зграда со обврска да ја одржува, да плаќа данок, да се зачува семејното наследство итн.³⁷⁵

Согласност на страните, или со други зборови склучувањето на договорот, обично се постигнува како резултат на долга фаза,³⁷⁶ во текот на која се одвиваат прелиминарни проговори, освен во случаи кога овие приговори не се потребни, бидејќи овие се континуирани договори и се повторуваат со текот на времето.

Начинот за склучување на дар недвосмислено е предвиден во член 676, став 1, од Граѓанскиот законик, со тоа што: договорот се смета за склучен кога страните меѓусебно ја изразиле својата волја, со согласување за сите нејзини суштински услови. Изразувањето на волјата може да биде изразено со зборови или премолчено.³⁷⁷

Во случаи на едноставна донација, бидејќи обврските исклучиво се на страна на дародавачот, кои се водени од *animus donandi*,³⁷⁸ со своја слободна волја одлучи да го збогати даропримачот, нема смисла да се зборува за приговори, бидејќи во реалноста сето зависи од волјата на дародавачот. Дародавачот сам ги одредува условите за склучување на договорот, а на даропримачот му е дадена можност да прифати или да одбие.

³⁷⁴ Nuni, Ardian. & Mustafaj, Ilir. & Vokshi, Asim. *E drejta e detyrimeve II*, Tiranë, 2008, fq. 120

³⁷⁵ Nuni, Ardian. & Mustafaj, Ilir. & Vokshi, Asim. *E drejta e detyrimeve II*, Tiranë, 2008, fq. 121

³⁷⁶ Vermelle, Gerogges. (shqipëroi: Edmond Xhabija) *E Drejta civile Kotratat Pjesa e posaçme*, Tiranë, Papirus;2008, Koleksioni Lex.

³⁷⁷ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁷⁸ Benussi B. , *Sendet, Zotënimi dhe modifikimet e tij*, ribotuar në Tiranë në 1987 (botimi i parë në 1931), fq. 229

На договорите им преходат прелиминарни дејства, како што се: преговори, разговори и договорни разговори. По завршување на истите, страните преземаат конкретни дејства за склучување на договорот, како што е понудата и прифаќањето на понудата.³⁷⁹

Понудата (ofertum) е изразување на волјата на едно лице³⁸⁰, со која тоа го поканува другото лице со цел да го склучат договор.

Понудата мора да ги исполни следниве услови: да ја даде лицето кое има намера да склучи договор (понудувач) или од него овластено лице; да ги содржи основите елементи за склучување на договорот (essentialia negotii); да содржи јасно и сериозно изразена волја на понудувачот дека сака да склучи договор врз основа на предложените услови (animus contrahendi) и понудата мора да биде во писмена форма доколку се склучува формален³⁸¹ договор.

Прифаќањето на понудата е еднострано изразување на волја на понудениот³⁸², со што ја одобрува понудата на понудувачот да го склучи договорот под одредени услови во понудата. За прифаќање на понудата треба да бидат исполнети следните услови: да биде дадена од понудувачот или од него овластено лице; целосно да се усогласат понудувачот и понудениот со понудата; да содржи јасно и сериозно изразување на волја (animus contrahendi) и да пристигне до понудениот во определено време.³⁸³

Овие услови важат во договорите воопшто, така и кај договорот за дар посебно.

Повикувајќи се на одредбите на Граѓанскиот законик, во член 764, став 3,³⁸⁴ можеме да констатираме дека понудата најпрво мора биде целосна, што потразбира дека оваа понуда мора да има предмет за дар и во случаите кога подарок е подвижна ствар, исто така ќе се специфицира вредноста на таквата ствар. Понудата е целосна не само кога се специфицира предметот за дар, туку и лицето на кое му се подарува. Што се однесува до понудата, законодавецот не предвидува недвосмислено дали мора или не мора за неа да сознае даропримачот.

³⁷⁹ Dauti, Nerxhivane. *Kontratat*, Universiteti i Prishtines, Prishtine, 2012, fq. 46

³⁸⁰ Swegle, Paul. *Contract Drafting and Negotiation for Entrepreneurs and Business Professionals*, Publisher: Business Law Seminar Group, LLC, June 7, 2018

³⁸¹ Dauti, Nerxhivane. *Kontratat*, Universiteti i Prishtines, Prishtine, 2012, fq. 47

³⁸² Selimi, Gezim. *E drejta biznesore*, International University of Struga, 2015, fq. 87

³⁸³ Dauti, Nerxhivane. *Kontratat*, Universiteti i Prishtines, Prishtine, 2012, fq. 47

³⁸⁴ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf, член 764, став 3: ако за предмет е подвижен ствар, тој е валиден кога се наведени спецификациите што ја означуваат нивната вредност во договорот за дар.

Според член 80 од Граѓанскиот законик, понудата може да се даде во писмена форма, усно (вербално) или со убедливо дејство.³⁸⁵

Во член 764, став 2 од Граѓанскиот законик се предвидува дека договорот за дар се смета за склучен од моментот кога за актот на прифаќање ќе биден известен дародавачот и пред да биде склучен договорот, дародавачот или даропримачот може да ја отповикаат нивната изјава. Во член 761 од истиот Законик, меѓу другото се нормира, дека донацијата, односно дарот, за да биде валиден, мора да биде прифатен од даропримачот.³⁸⁶ Значи, како сите други договори, и договорот за дар треба да биде прифатен.

За да биде донацијата целосна, важно е примателот да ја прифати формално, со јавен документ или нотарски акт.

Во член 764, став 2 од Граѓанскиот законик, поконкретно се превидува условот за полноважноста на договорот за дар. Прифаќањето на дарот може се изврши со истиот акт, со договорот за дар или во друг последователен акт. Во вториот случај законодавецот предвидува дека за договорот за дар не е доволен фактот дека прифаќањето стигнало до предлагачот, но неопходно е актот на прифаќање на дар да му се соопшти на дародавачот и кога пристигнува известувањето за прифаќање на подарокот, овој договор ќе се смета за целосен и ќе започне да ги има своите правни ефекти. Но, во ставот 5 на истиот член, се нормира потребата да се утврди времето кога договорот за дар е склучен, важно е истовремено да се определи времето во кое дародавачот или даропримачот може да ги отповикаат своите изјави.

Според Семини-Тутуљани, доколку прифаќањето не било целосно во согласност со предлогот, со модифицирање дури и на еден од елементите на предлогот, не станува збор за нова понуда, како што е случај со договорите воопшто. Ако примателот го смени предлогот, тогаш станува збор за отфрлање и во исте време има нов предлог.

Во никој случај примателот не може да ја земе улогата на предлагач, како што се случува во другите договори, но е потребен уште еден предлог од дародавачот кој мора да

³⁸⁵ Писмената форма на договор може да биде потребна за ефектот на валидност (*ad substantiam*), или за доказна сила (*ad probationem*).

³⁸⁶ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf.

биде придружен со прифаќање³⁸⁷ на корисникот (даропримачот), со цел да се усогласи волјата за склучување на договорот.

Прифаќањето мора да стигне во време определено од предлагачот. По истекот на овој рок предлогот не важи. Во член 665, став 1 е предвидено доколку не е одреден рок, понудувачот е врзан да даде предлог, што обично, според околностите, е потребно за да се добие одговорот од другата страна, освен ако предлагачот не го отповика предлогот.³⁸⁸

Што се однесува до формата, општо правило е³⁸⁹ дека во форма како што е направен предлогот, во иста форма мора да биде и прифатен.

Начинот на прифаќање на подарокот, во случај на дарувањето на недвижна ствар, мора да се изврши со нотарски акт бидејќи и самата понуда на таква ствар мора да се изврши со нотарски акт. Доколку предмет на дар е подвижна ствар за која се бара регистрација, на пример мотор или автомобил, актот за прифаќање на стварта од страна на даропримачот мора да се изврши со нотарски акт.

Од горенаведеното може да констатираме дека понудувањето и прифаќањето на понудата мора да се прифати од даропримачот, во времето додека тој е жив.

Ако дародавачот, на пример почине, додека се чека да биде прифатен неговиот дар, ова прифаќање нема да има вредност бидејќи дарот е право со личен карактер, поврзано со лицето (*intuitu personae*) и не се пренесува на наследниците. На овој начин одземањето на деловната способност или смртта донесува невалидност на предлогот и го оневозможува склучувањето на договорот за дар. Ако дарувањето е направена во корист на малолетник или на лице неспособно да дејствува, прифаќањето може да го направат неговите родители или старателите овластени од судот.

За да биде истражувањето поцелосно, имаме анализирано предмети преземени од Окружниот суд во Корча.³⁹⁰

Судска пракса

Одлука бр. 3020 од 2008, Окружниот суд во Корча, за предметот Договор за дар, во кој договор се подарува градежно земјиште од 176м², без хипотека, како даропримачи

³⁸⁷ Tutullani-Semini, Mariana. *E drejta e detyrimeve dhe kontratave: pjesa e pergjithshme*, Tiranë, Skanderbeg books, 2006, fq. 80

³⁸⁸ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁸⁹ S. Alishani, Alajdin. *E drejta e detyrimeve (pjesa e veçantë)*, Prishtinë, 2002, fq. 98

³⁹⁰ Пресуда бр. 3020/2008, Окружниот Суд Корча, Република Албанија

биле 3 лица кои ќе бидат сопственици во еднакви делови. Како доказ пред Судот е доставен имотен лист и договор за дар, нотарски акт кој е потпишан од страна на дародавачот и само од едниот даропримач. Додека двајцата други не издале нотарска изјава за прифаќање на подарокот, туку само со гестикулаци (давање рака) го прифатиле подарокот. Но, законски оваа нема важност бидејќи за недвижни ствари Законот предвидува форма со нотарски акт. Затоа Судот донесе пресуда со која договорот за дар е валиден само за даропримачот кој дал изјава во вид на нотарски акт, а невалиден за другите.

Значи, за да биде валиден договорот, страните мора да склучат договор за дар, волја што се реализира со нотарски акт.

3.3.6 Посебни видови договор за дар

Посебните видови договор за дар е важен дел од предметот на истражување за договорот за дар во албанското современо право.

Веќе беше кажано дека предмет на договорот за дар може да бидат недвижни ствари, движни ствари и стварните права.³⁹¹

За да може да важи договорот за дар за недвижни ствари, договорот мора да се склучи во формата предвидена со закон, конкретно нотарски акт и потоа регистрација, во спротивно договорот за дар ќе биде неважечки.

Поточно, во Граѓанскиот законик, во член 92, алинеа „а“, е предвидено дека: *неважечките правни дејства не создаваат никакви правни последници, такви се оние што се во спротивност со задолжителни одредби на Законот*³⁹².

Договорот за отуѓување на недвижен имот е формален и свечен акт и појавување на странките пред нотарот, потврда на содржината и нивно потпишување во присуство на нотарот, верификација од страна на нотарот, за правото на сопственост содржано во актот се основите елементи на нотарскиот акт. Страните на тој начин имаат законска обврска да

³⁹¹Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004;

³⁹²Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

поднесат правна постапка пред Управата за регистрација на недвижен имот, со цел да се заврши преносот на правото на сопственост.³⁹³

Во отсуство на регистрација на правото за недвижна ствар, даропримачот се соочува со резик да го изгуби своето право доколку истата недвижна ствар предходно ја имаат регистрирано како своја право друго лице.

Според член 83 од Граѓанскиот законик, се нормира дека: „правното дејствие за пренесување на сопственост на недвижна ствар или стварни права врз нив се врши со нотарски акт и со регистрација, а во спротивно е неважечки“.³⁹⁴

Во конкретниот случај договорот за дар, ако не е составен од нотар и една страна иницира постапката пред судот, судот ќе донесе одлука со која ќе го прифати барањето за поништување на договорот за дар.

Член 253 од Законот за граѓанска постапка³⁹⁵ нормира дека нотарот е должен да ја одрази во акт изразената волја на страните, а не да се легализира договорот создаден надвор од неговата канцеларија.

А според членот 54 од Законот за нотари на Република Албанија, договорот за дар мора да го состави или уреди нотар, бидејќи не е доволно само да ги завери потписите на страните од негова страна.³⁹⁶

Кога недвижната ствар е во сосопственост, нејзиното отуѓување може да се направи само со согласност на сите сосопственици. Кога сосопственици се сопружниците, тогаш се почитуваат одредбите од Законот за семејството.

Кога недвижниот имот е во сосопственост на брачните другари, а е отуѓен од еден од сосопствениците без согласност на другиот сосопственик, се поставува прашањето кое судот треба да го реши: дали треба да донесе одлука дека договорот за дар целосно или делумно е невалиден?

³⁹³ Ligji nr. 7843, datës 13. 07. 1994. *Për regjistrimin e pasurive të paluajtshme* i Republikës së Shqipërisë, ndryshuar me Ligjin nr. 8090 /1996, nr. 9407/2005; nr. 9701/2007 dhe nr 33/12

³⁹⁴ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁹⁵ https://www.drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2017/11/Kodi_i_Procedures_Civile-2014-perf-1.pdf

Член 253, Службени акти што ги составува државен службеник или лице кое врши јавна активност во границите на нивната надлежност и во пропишаната форма, претставуваат целосен доказ за изјавите што се направени пред нив за фактите што се случиле во нивно присуство, или за делата извршени од нив.

³⁹⁶ Закон бр. 110, дт 20/12/2018 „За нотари“ во Република Албанија

Според анализата на член 208 на Граѓанскиот законик,³⁹⁷ може да констатираме дека отуѓување на стварта која е во сосопственост може да се направи само со согласност на сите сосопственици. Значи, дародавачот е еден од сопружниците кој, со подарување на недвижната заедничка ствар, прекршил една од наведените одредби. Прекршување на една таква законска одредба го прави ова граѓанско правно дејство за дар апсолутно ништовно.

Значи, за вакви случаи судот донесува пресуда дека договорот за дар е апсолутно ништовен.

Од друга страна, постои став кога недвижна ствар е во сосопственост на сопружниците: еден од нив има право слободно да го отуѓи или да го поклони својот идеален неподелен дел, без потреба да добие согласност од другиот брачен другар.

Треба да се анализира и алинеа „в“, од член 200 од Граѓанскиот законик, каде се нормира дека секој сосопственик има право да го отуѓи или на друг начин да располага со својот дел во заедничката сопственост со недвижната ствар, сметајќи ја сосопственоста меѓу брачните другари како сосопственост делумно, а не во целост³⁹⁸. Доколку едниот од сопружниците ја подарува целата заедничка недвижна ствар без соголасност на другиот брачен другар, тогаш овој договор за дар може да се прогласи делумно неважечки, и тоа само за делот кој е во сопственост на другиот брачен другар кој не дал согласност.

Толкувањето на член 208 од Граѓанскиот законик води до заклучок дека истиот е во содејство со Законот за семејството, бидејќи треба да се земаат предвид не само одредбите на Граѓанскиот законик, туку и прилагодувањето на одредбите на Законот за семејството, затоа што ваквото отуѓување или подарување би било во спротивност на природата или целта на заедницата која е предодредена да ги задоволи потребите на семејството, а од друга страна ќе го принуди едниот сопружник да остане во сосопственост со друго лице.

Кога се анализира подарувањето на *движни ствари*, законодавецот ги разгледува критериумите за способноста на стварите да се пренесат од едно место на друго место, без да се наруши нивна супстанција.³⁹⁹

³⁹⁷Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁹⁸Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

³⁹⁹Kondili, Valentina. *E drejta civile – pjesa e vecante*, GEER, Tirane, 2008, fq. 17

Стекнувањето сопственост со договор е главниот начин за стекнување сопственост на ствари. Стекнување сопственост со договор е предвидено во член 164 во Граѓанскиот законик, значи: сопственост се стекнува со договор, без да биде потребно да се достави стварта. Стварите кои се наведена по број, тежина или мерка, мора да бидат доставени.⁴⁰⁰

Во член 764, став 3 од Граѓанскиот законик, се предвидува дека ако предмет на договорот за дар е подвижна ствар, овие ствари треба да бидат наведени, што укажува и на вредноста на стварта на договорот за дар.⁴⁰¹

Оваа норматива е направена за да се избегне ризикот да бидат заменети или да настане забуна. За овие видови ствари законодавецот ја утврдил важноста на вистинското правно дејство, што не е само доволно за да се демострира волјата на страните, да се постигне консензус, туку се бара друг неопходен елемент, тоа е предавањето (доставување) на стварта.

Во став 4 на истиот член се нормира кога предмет на договорот за дар е подвижна ствар, договорот ќе се смета дека е склучен од моментот на доставување на оваа ствар.

Подвижните ствари се пренесуваат или доставуваат бргу, дури и законските барања се поедноставни за спроведување.⁴⁰²

Додека, според член 144, став 2, постои исклучок за подвижни ствари за кои се бара формалност на регистрација на јавните регистри, на пример автомобили, мотори итн., за кои се потребни освен слободната волја, да се состави и јавен акт пред нотар.

3.3.6.1 Договор за дар меѓу брачни другари

Donatio поварзано со брак е посебен вид на дар.

Дарувањето се прави во корист на невестата или младоженецот, или во корист на нивното родено дете, а бракот е мотив за ова подарување.

Овој вид подарок е предвиден во албанското право, во обичајното право, а бил познат и во Граѓанскиот законик од 1929 г., а експлицитно е нормиран и во Законот за семејството, но законодавецот не се справил во потполност со овој посебен вид дар.

⁴⁰⁰Kondili, Valentina. *E drejta civile – pjesa e vecante*, GEER, Tirane, 2008, fq. 86

⁴⁰¹Kodi_civill – 2014_j_azhornuar. pdf

⁴⁰²Kondili, Valentina. *E drejta civile – pjesa e vecante*, GEER, Tirane, 2008, fq. 19

Граѓанскиот законик го третира договорот за дар поради брак со многу куса одредба, но сепак, на даропримачот му признава привилегирана позиција, ослободувајќи го од обврската за обезбедување храна. Овде станува збор за еден вид подарок со одреден мотив, како што е бракот, што, во исто време, е единствената причина за овој акт на подарување.

Една карактеристика која е нормирана во Семејниот законик, во член 82, се однесува на обврските кои сопружниците ги имаат пред склучување брак, или кои ги вложуваат наследствата и подароците што ги добиваат за време на бракот, остануват лични обврски.⁴⁰³

Дар поради брак, за разлика од договорот за дар предвиден во Граѓанскиот законик, не може да биде отповикан заради неблагодарност на даропримачот. И покрај овој исклучок, страните може да предвидат услов за отповикување на дар во случај корисникот да не е достоин за радост.

Поради фактот што договорот за дар не бара согласност од даропримачот за прифаќање на подарокот, вреди да се истражи што се случува ако даропримачот не сака да го прифати подарокот.

Даропримачот може во секое време да одбие да го прифати дарот, бидејќи тој не може да биде принуден да го прифати подарокот што не го посакува, недостаток на ефикасност доаѓа од спротивната волја на оној кој добива подарок.

Во литературата и во праксата се третираат проблемите⁴⁰⁴ во однос на природата и правниот режим на подароците направени по повод склучување брак. Во врска со подароците, судската пракса утврдува дека тие се заеднички ствари, затоа што е јасно *animus donandi* на дародавачот, стварта се подарува на сопружниците со цел да формираат заедничка сопственост.⁴⁰⁵

Се поставува прашањето: што се случува во случај на поништување на бракот или развод на бракот? Според повеќето консултирани автори со кои се согласувам, само во случај на поништување на брак или не склучување на брак, треба да се примени обврската

⁴⁰³Kodi_i_familjes_22. pdf

⁴⁰⁴Krier, James E. & Gregori S. Alexander & Michael H. Schill & Jesse Dukeminier (2006). *Property*. Botuesit Aspen.. Ekstrakt - fq. 335

⁴⁰⁵Omari, Sonila. *E drejta familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012, fq. 108

да се вратат стварите на дародавачите од страна на дарпоримачот, исто како овој брак никогаш не бил склучен.

Но, во случај кога бракот е правовалидно склучен според законските одредби, но од разни причини дојде до развод на бракот, сметам дека бракот ги дал своите правни ефекти и примените подароци не се враќат. Ако подарокот е направен во име на детето родено во брак или вонбрачното дете, тој подарок останува во сопственост на детето⁴⁰⁶, бидејќи во албанското позитивно право, следејќи ги современите законодавства, децата родени во брак или вон брак се еднакви пред законот. Затоа и дарот направен за тие деца останува целосно полноважен. Спореди член 49 став 3 од Законикот за семејството на Република Албанија.

3.3.6.2 Дар во корист на деца зачнати, уште неродени – *nasciturus*

Дар може да се направи во интерес на деца зачнати уште неродени. Раѓањето, под услов детето да се роди живо, станува субјект во правото. Од страна на блиските роднини на родителите за значнато уште неродено дете им се подаруваат подароци, како што се алишта, количка, детска соба итн.

Во Граѓанскиот законик, во третиот дел, во член 320, став 1, способност за наследување има лицето кое во моментот на отворање на наследството е живо или значнато пред смртта на оставителот и е родено живо. Во став 2 на истиот член е предвидено дека: се претпоставува дека било зачнато во моментот на отворање на наследството, детето ако е родено во рок од 300 дена од смртта на оставителот.⁴⁰⁷

Овој член слободно може да го толкуваме дека неродното дете постои и е изедначено со роденото дете со самиот факт дека може да го наследи оставителот, само под услов да се роди живо. Во ова насока и ако не е предвидено со Граѓанскиот законик, ова значнато дете се претпоставува дека со самото раѓање ќе ги добие и правата што произлегуваат од договорот за дар. Станува збор за правна фикција која е предвидена во римското право и преземена во модерните права.

⁴⁰⁶Kodi_i_familjes_22. pdf

⁴⁰⁷ Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. Pdf

Во член 330, од Граѓанскиот законик наследството се стекнува со смртта на оставителот. Додека во член 332 на истиот Законик наследникот може да стекне цел или дел од имотот на оставителот, или само одредена ствар, или друго право на сопственост.⁴⁰⁸

Имено, додека со Граѓанскиот законик зачатото дете има право на наследување, со Законот за семејството е предвидено после раѓање и додека да стекне деловна способност, родителите, како законски застапници, имаат право за застапување и управување со имотот. Така што, во Семејниот законик, во член 233, прецизно е предвидено: *со имотот на малолетник кој не наполнил четиринаесет години управуваат родителите во корист на детето, додека имотот на малолетник кој наполнил четиринаесет години го управува самиот малолетник,⁴⁰⁹ но секогаш со претходна согласност на родителите.*

Значи, правото за управување со имотот на детето го имаат двата родители, бидејќи тие се законски застапници.

Законот елаборира, понатаму во член 239, вака: правото за употреба на имотот на детето не се однесува на имотот што тоа го стекнува од својата работа, ниту на имотот што му е подаруван или што го наследил кога на родителот е им е недвосмислено забрането правото да го употребуваат овој имот.⁴¹⁰

Од погоре наведеното може да речиме дека за договорот за дар ни треба согласност од родителите, кои имаат право да ги застапуваат децата во сите правни акти, без разлика дали се децата родени или неродени. Овој договор како правно дејство, за да дава правни ефекти, треба да го исполни условот детето да се роди живо.

⁴⁰⁸Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴⁰⁹Kodi_i_familjes_22. pdf

⁴¹⁰Kodi_i_familjes_22. pdf

3.3.6.3 Договор за дар во Законот за наследување

Во речникот на денешниот албански јазик тестаментот се дефинира како официален документ направен од страна на оставителот, кој доброволно го остава својот имот или лични работи на некој друг по својата смрт. Значи, под тестамент ја подразбираме последната волја на оставителот пред неговата смрт.⁴¹¹

Тестаментот е нормиран во сите закони за наследување како израз на волја на последната желба на оставителот, со која оставителот прави поделба на неговиот имот што ќе се реализира по смртта. Тестаментот е еднострано изразување волја, дадена во одредена форма наметната со закон и има за цел да создаде друг ред наследство, различен од законското наследување, но и со законски наследници и во нивно отсуство (нема наследници), во корист на кое било физичко и правно лице.⁴¹²

Договорот за дар има многу значање во Законот за наследување. Договорот за дар и тестаментот се две дела што имаат многу заедничко, така слободно може да поставиме прашање кои се заедничните точки и разликите меѓу нив?

Во случај на тестамент, смртта е предодредена да се отвори наследството.⁴¹³

Додека дародавачот одлучува дали да подарува или не, како и кому сака да дарува, оставителот ја манифестира својата волја во тестамент, ги одредува наследниците и го избегнува редот на законското наследување.⁴¹⁴

Со тестаменталното наследување оставителот на свој начин ја распределува својата сопственост (имот), без наштетување на нужниот дел на нужните наследници. Според договорот за дар, дародавачот ја пренесува сопственоста без никаква причина, односно од причина позната само нему.

Според Граѓанскиот законик, во случај со наследување прифаќањето на оставината е со изјава на примачот дека ја прифаќа оставината.

Во член 333 во споменатиот Граѓански законик е предвидено: „откажување од наследството мора да се направи во писмена изјава регистрирана во окружниот суд во

⁴¹¹ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i gjuhësisë dhe letërsisë *Fjalor i Shqipërisë së sotme*, Toena, Tiranë, 2006.

⁴¹² <https://primis.al/2019/05/06/trashegimia-testamentare-llojet-e-testamentit/>

⁴¹³ Bicaku, Nazmi. *E drejta e trashëgimisë në Republikën e Shqipërisë*, Alb-paper, Tiranë, 2011

⁴¹⁴ Francesko, Galgano. *E drejta private*, Luarasi, Tiranë, 1999, fq. 852

местото каде се отвора наследството“.⁴¹⁵ Во член 335 е предвидено: „откажувањето може да се направи од страна на наследникот во рок од 3 (три) месеци од отворањето на наследството“.⁴¹⁶

Тестаментот може да се оптовари. Тој е акт без надомест (награда) и е едностран акт со волјата на една страна.

Тестамент може да направи секое лице кое наполнило осуманесет години и жена под оваа возраст кога е во брак. Малолетниците можат да остават тестамент само во случаи кога сопственоста ја стекнале со своја работа (станува збор за возраста помеѓу 14 и 18 години⁴¹⁷).

Тестаментот може да се поништи ако го загрозува нужниот дел од оставината. Од сетоа наведено погоре може да заклучуваме дека договорот за дар и наследувањето ги имаат овие заеднички точки:

- Договорот за дар е договор со изразување на волјата на дародавачот, тестаментот е едностран акт во кој се изразува волјата како последна жалба на оставителот⁴¹⁸. Значи, во двата акта има изразување на волјата за реализирање или на договорот за дар или наследување.
- Двата се акти без надомест или награда.
- За склучување на договорот за дар и во составување тестамент, потребно е лицето да има целосна деловна способност.
- во договорот за дар и во наследувањето даропримачот или наследникот имаат право да не ја прифатат подарената ствар.
- Договорот за дар може да биде со товар, исто така и наследувањето може да биде со легат.
- Договорот за дар може да се отповикува во предвидени случаи, под услов да бидат исполнети одредени околности,⁴¹⁹ а тестаментот може да се поништи ако го повредува нужниот дел на оставината.

⁴¹⁵Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴¹⁶Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴¹⁷Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴¹⁸ Hima, Reisi. *Dallimi ndërmjet kontratës së dhurimit dhe trashëgimisë*, Universiteti Aleksandër Moisiu Durrës, Mastër Shkencor e Drejta Private, Durrës, 2016, fq.22

⁴¹⁹ Hetemi, J. Mehdi. *Detyrimet dhe Kontratat*, Luarasi, Tiranë, 1998, fq. 83

Освен овие заеднички точки, договорот за дар и наследувањето имаат и разлики меѓу себе, и тоа:

- 1) Договорот за дар е едностран договор, а тестаментот е еднострано дело или акт.
- 2) Во договорот за дар дародавачот мора да има деловна способност за да биде дарувањето полноважно. Додека во наследувањето, во случај на законско наследување, оставителот може да има само правна способност, а во наследувањето со тестамент мора да има и правна и деловна способност.
- 3) Со договорот за дар имотот може да му се подари кому било, без законско ограничување, додека со тестамент може да се остави на некое лице откако ќе се применат одредени законски услови.
- 4) Во договорот за дар пренесувањето на сопственоста се извршува додека дародавачот е жив (*inter vivos*), а во наследувањето пренесувањето на сопственоста се извршува после смртта на оставителот (*mortis causa*).
- 5) Во договорот за дар пренесување на сопственоста на стварта на примачот може да се стори само со изразена волја на дародавачот, а кај наследувањето може да се пренеси со изразена волја во акт (со тестамент) или со неговото тивка волја (законско наследување). Тестаментот, како изразена волја на оставителот, е одредено правно дејство и за негова полноважност значајно е изразувањето на волјата на оставителот, доволно да бидат исполнети одредени законски форми и каде согласноста на наследникот има врска само со тоа дали ќе ги прифати последиците од тестаментот. Прифаќањето или неприфаќањето од страна на наследникот не влијае на правната валидност на волјата, додека во договорот за дар, како правно дејство, согласувањето на примачот на дар е од суштинско значање за склучување на договорот. Недостатокот на согласност на даропримачот ја остава без правни последици волјата на дародавачот.
- 6) Со прифаќање на дарот даропримачот не одговара за обврските на дародавачот, додека наследниците одговараат и за должностите на оставителот, секогаш во рамките на нивните наследени делови.
- 7) Во наследувањето под право на сопственост ги подразбираме не само стварите, туку и целокупноста на правата и обврските на оставителот. Во договорот за дар ги подразбираме стварите и стварните права на дародавачот. Значи, заклучуваме дека

поимот за сопственоста во наследување е поширок концепт, во однос со оној на договорот за дар, бидејќи во договорот за дар имаме само стварни права, а во наследното вклучени се не само стварни права, туку и облигациони права.

- 8) И во договорот за дар и во наследувањето судот е меродавен за случаите за отповикување или ништување, а не волјата на тужителите кои само ја започнуваат постапката.

3.3.7 Отповикување на договорот за дар

Како општо правило дарувањето, како сите дурги договори, е неотповикливо дејство. Дародавачот не може да го врати она што го подарил,⁴²⁰ дури и ако подоцна се покае што го сторил ова дејство или односот помеѓу страните по актот на дарување се нарушил. Сепак, дар, како сите други договори, може да се разреши со заемна согласност на страните или од причини предвидени со закон.

Исто така, во актот на дарување може да се предвидат услови кои предизвикуваат корисникот да биде лишен од сопственоста на стварта, предмет на договорот за дар, и враќање на стварта на дародавачот. Но, со тоа даропримачот се доведува во состојба на несигурност. Сепак и во ова правило, кое би требало да обезбеди правна сигурност на даропримачот, има исклучок, па законодавецот предвидел кога може да се бара отповикувањето на дар.

3.3.7.1 Општи карактеристики на отповикувањето на дар

Отповикување на договорот за дар не се разликува од отповикување на договорите воопшто. По исклучок, законодавецот ги смета правно важни некои факти кои, доколку тие постоеле пред да се изврши донацијата, би влијаеле на дарувачот или би вијаеле на неговиот *animus donandi*, за да одлучи на друг начин за судбината на предметот за дар. На

⁴²⁰Vermelle, Gerogges. (shqipëroi: Edmond Xhabija) *E Drejta civile Kotratat Pjesa e posaçme*, Tiranë, Papirus; 2008, Koleksioni Lex

овој начин предвидените фактите, кои се недвосмислено нормирани во член 771 од Граѓанскиот законик,⁴²¹ му даваат право на дарувачот да одлучи за судбината на дарот.

Еден од условите за отповикување на договорот за дар е начинот на однесувањето на примачот, односно даруваниот по приемот на стварта или правото што е предмет на договорот за дар, однесување што може да влијае на честа и угледот на дародавачот предизвикувајќи морална штета.

Институтот отповикување на дар се разликува од отповикување на изјавата на странките пред договорот да стане полноважен. Отповикување на изјавата на странките е предвидено во член 764, став 5 од Граѓанскиот законик, во кој се нормира: „пред склучување на договорот, дарувачот или примачот на подарокот може да ја отповикаат својата изјава“.⁴²² За да може дарувањето да биде полноважно, покрај понудата за донација, дарот може да се направи во истиот акт или во друг последователен акт, а и даропримачот треба да го прифати.

Дародавачот има право да ја отповика понудата за дар што ја направил сè додека не пристигне известувањето за приемот,⁴²³ а даропримачот има право на отповикување на прифатениот дар сè додека известувањето за прифаќање сè уште не стигнало до дарувачот.

Во Граѓанскиот законик, во член 771, е предвидено отповикување на дар како институт сам по себе, дека е право кое му припаѓа само на дародавачот, а не на даропримачот и може да се оствари и ако договорот за дар е склучен, ѝ припаѓа на фазата по склучување на договорот кога дарот станал веќе ефективен,⁴²⁴ а може да се направи за случаи исклучиво предвидени со закон.

Отповикување на дарот го прогласува судот, затоа што не е доволно дародавачот едноставно да го отповика подарокот направен од него. Во случаи на отповикување, треба да се поднесе тужба во граѓанска постапка, со цел отповикување на дар и тоа од

⁴²¹Kodi_civill - 2014_i_azhornuar. pdf

⁴²²Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴²³Vermelle, Gerogges. (shqipëroi: Edmond Xhabija) *E Drejta civile Kotratat Pjesa e posaçme*, Tiranë, Papirus; 2008, Koleksioni Lex

⁴²⁴Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

предвидени причини, а тужбата ќе се анализира во судска постапка во време на судењето и ќе се донесе пресуда.

Ако не била предвидена судска постапка за отповикување на дар, тогаш даропримачот не можел да биде сигурен и да управува слобдно со стварта што ја стикнал со договорот за дар и на другата страна би ѝ дал простор за злоупотреба, значи тој во секој момент ќе може да се отповика без никаква причина.

3.3.7.2 Случаи во кои може да се бара отповикување на дар

Во случаи кога дародавачот подарил ствар во корист на даропримачот, без да бара ништо за возвраат, даропримачот има морална обврска да му биде благодарен на дародавачот за оваа дело направено кон него.

Дарувачот има право за отповикување од договорот за дар во случаи кога даропримачот е неблагодарен за оние подароци што не се вообичаени и подароци што не се направени за надомест.

Дародавач може, меѓу другото, да го отповика подарокот „ако даруваната личност покаже голема неблагодарност кон дарувачот, предизвикувајќи штета по неговиот живот, тело и нарушувајќи ја неговата слобода и имот“. Така, примателот покажува голема неблагодарност од наведеното однесување (непочитување) и кога тоа не претставува кривично дело. Напротив, став 948, став 1 од АГЗ подразбира како „груба неблагодарност“ таква повреда, тело, дел или имиња, што може да се спроведе истрага по службена должност или по барање на оштетениот според Кривичниот законик.⁴²⁵

Во член 771, став 1 во Граѓанскиот законик, е предвидено дека дародавачот за подарувања кои не се вообичаени или се без надомест, може да побара отповикување на дар кога даропримачот:

А) ако намерно го убил или се обидел да го убие дародавачот, брачниот другар, децата или неговите родители,

⁴²⁵Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 69

Б) без да има право не го издржува дарувачот, кога е законски обврзан.⁴²⁶

Намерно го убил или се обидел да го убие дародавачот, брачниот другар, децата или неговите родители – за дарувачот да побара отповикување на дар по оваа причина, не е потребно во секој случај даруваниот да биде осуден со правосилна пресуда за убиство или обид за убиство против дародавачот или неговото семејство. За да се побара отповикување на дар, дародавачот не треба да има само сомнежи, туку треба да биде сигурен со фактот за убиство или обид за убиство, како и за името на сторителот, но мора да биде исто така сигурен дека таквото дејство е сторено намерно.

Додека се веди кривичната постапка, рокот на застареност за граѓанска постапка со тужба за отповикување на договорот за дар ќе почне да тече од датумот кога ќе заврши кривичната постапка со правосилна пресуда.

Без да има право не го издржува дарувачот кога е законски обврзан – договорот за дар по оваа точка е нормиран со одредбите на Законот за семејството на Република Албанија.

Субјекти кои се должни за издршка, согласно со член 192 од Законот за семејството, се:

- Сопружниците за другиот брачен другар и децата и нивните родители
- Родителите спрема своите деца
- Потомците спрема своите предци кои не се родители, според најблискиот редослед
- Браќа и сестри спрема браќа и сестри по најблизок редослед.⁴²⁷

Исто така, за да може да се исполни обврската за издршка, мора да бидат исполнети и условите од член 198 од Семејниот законик, лицето кое ја има оваа обврска да не е во состојба да работи и да нема доволно средства за живеење.

Во македонското право, во член 1033, е предвидено раскинување на договорот за доживотна издршка со спогодба, кога почнало неговото извршување. Ако според договорот за доживотна издршка договарачите живеат заедно, па нивните односи толку се

⁴²⁶Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴²⁷kodi_i_familjes_22. pdf

растроени што заедничкиот живот станал неподнослив, секоја страна може да бара од судот раскинување на договорот.⁴²⁸ Право за раскинување на договорот има секоја страна, ако другата страна не ги извршува своите обврски. Страната што не е одговорна за раскинувањето има право да бара од другата страна надомест на штета.

Барање за отповикување на подарок поради неблагодарност може да се поднесе во одреден рок. Овој рок е 3 години од извршувањето на делото, според австриското, а 10 години од денот кога дозна дародавачот за делото што му е направено, според Општиот законик за сопственост на Црна Гора (член 409). Професорот Константиновиќ смета дека тој рок треба да биде една година од денот кога дародавачот дознал за неблагодарност на даропримачот, под услов рокот да биде 10 години од неблагодарноста.⁴²⁹

Во косовското право, во Законот за облигациони односи, во член 544, е предвидено и отповикување поради последователно раѓање. Дародавачот кој добил деца по склучување на договорот за дар, а кој претходно немал деца, може да го отповика подарокот.⁴³⁰

Предвидена е и обврска за издршка, така што може да ја побара само оној што има потреба и не е во состојба да ги обезбеди сам своите основни потреби.⁴³¹

Во член 202 е предвидено дека даруваниот не може да должи повеќе од вредноста на подарената ствар.⁴³²

Еден член што се однесува на договорот за дар од Законот за семејството е членот 193, каде експлицитно е наведено дека даропримачот е во предност во споредба со кој бил

⁴²⁸Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13

⁴²⁹ Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, izdavačko-štamarsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982, стр. 320

⁴³⁰ Следува дека лице со деца може да се направи со раѓање на дете и со посвојување. Со оглед на фактот дека посвојувањето на малолетник за посвоителот ги создава истите обврски како и за роденото дете, ако посвоителот немал деца порано, како во случај на пристигнување на дете од раѓање, така и посвојување, посвоителот има право, по раѓањето или посвојувањето на детето, да побара отповикување на договорот за дар. Според Dauti, Nerxhivane & Berisha, Ruzhdi & Vokshi, Adem & Aliu, Abdulla & Blakaj, Sefadin. *Komentar I ligjit për marrdhënien e detyrimeve*, Libri II, UNDP, Prishtinë, 2013, fq. 142

⁴³¹kodi_i_familjes_22. pdf

⁴³²kodi_i_familjes_22. pdf

друг должник, тој е обврзен да го издржува дарувачот, освен ако станува збор за дар со услов или е подарок заради брак.⁴³³

Во однос на обемот на отповикување, освен албанскиот законик, овде ќе направиме мала споредба со српското и австриското право, кои се разликуваат меѓусебе заради обемот на отповикување. Според АГЗ, дародавачот има право само за делумно отповикување на дар, тој може да ги отповика само приносите на предметот на подарокот (камата, плодови и др), и тоа колку што е потребно за неговата неопходна егзистенција. Додека според српското право, на дародавачот му е признато целосно отповикување на подарената ствар, значи тој можел да ј побара подарената ствар да му се врати во целост назад.⁴³⁴

Првиот вид на дар за кој е дозволено отповикување на дар е невообичаен дар. Што се подразбира под таков дар не е дефинирано во оваа одредба, но се чини дека под невообичаена донација подразбираме таква донација чиј предмет има голема вредност, економски или финансиски, или кој било друг вид профит (придобивка) чија вредност е голема.

Вториот вид дар за кој дарувачот може да побара отповикување на дарот е случајот кога се работи за дар (без награда). Дар направен за награда е неотповиклив, за разлика од дар кој е направен без награда, каде дародавачот има право да побара отповикување на подарокот.⁴³⁵

Од сето погоре наведено може да заклучиме дека еден од ефектите на договорот за дар е појавата на обврска за издржување од страна на примачот, во случаи кога дародавачот има потреба или не е во состојба да ја обезбеди својата животна егзистенција. Дародавачот може да бара право на издржување од даропримачот доколку е неспособен за работа и нема доволно средства за живот, што го обврзува даропримачот да му безбеди храна на дародавачот. Сепак, оваа обврска се исполнува во зависност од економската состојба на даропримачот и врз основа на потребите на дародавачот.

⁴³³kodi_i_familjes_22. pdf.

⁴³⁴Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право* – посебни део, Београд, 2004, стр. 71

⁴³⁵Semini-Tutulani, Mariana. *E drejta e detyrimeve, pjesa e posaqme*, Skanderbeg books, Tiranë, 2008, fq. 34

3.3.7.3 Легитимност и краен рок за барање за отповикување на дар

Дародавачот има право да поднесе тужба пред судот за отповикување на дар. Правото за поднесување тужба за отповикување на дар е лично право на дародавачот. Додека е жив тој одлучува дали ќе покрене постапка за отповикување кога ќе се потврди исполнувањето на еден од предусловите утврдени со закон.

Активна легитимност да поднесе тужба има дародавачот⁴³⁶ и тој докажува пред судот преку докази, како што е договорот за дар, уредно составен и потпишан пред нотарот, дека тој бил сопственик пред да ја подари стварта и дека се исполниле една од правните причини поради кои може да се отповика договорот за дар.

Правото за поднесување тужба за отповикување на договорот за дар се карактеризира со два исклучоци, кои се предвидени од законодавецот во член 771, став 3, и тоа: судскиот процес започнат може да се продолжи од наследниците на дародавачот, или можаат да ја почнат постапката сами, во случај дародавачот да умрел во текот на годината од денот кога се појавила причината да се покрене тужбата.⁴³⁷

Пасивна легитимација за оваа тужба⁴³⁸ според граѓанската постапка, има даропримачот, односно тужен е даропримачот кој направил дела заради кои може да се отповика дарот од страна на дародавачот.

Тужба за отповикување на дар е тужба со рок со посебни законски ограничувања.

Во член 771, став 2, од Граѓанскиот законик на Албанија, е утврдено дека: тужбата за отповикување на дар мора да биде поднесена во рок од една година од денот кога дародавачот е известен за причините што му даваат право да побара отповикување⁴³⁹ на дар. Од горонаведеното заклучуваме дека тужбата може да биде поднесена од дародавачот или неговите наследници против даропримачот или неговите наследници во рок од една година од моментот кога ќе се дознае за причините кои даваат право за отповикување.

⁴³⁶Brati, Alban Abaz. *Procedura civile*, Botimet Dudaj, Tiranë, 2008, fq. 217

⁴³⁷Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴³⁸Brati, Alban Abaz. *Procedura civile*, Botimet Dudaj, Tiranë, 2008, fq. 217

⁴³⁹Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

Законодавецот исто така предвидел, во член 771, став 4, дека претходно откажување од тужбата е недозволено.⁴⁴⁰ Со анализа на овој став разбираме дека работодавачот има право, и покрај докажувањето на дејствието за кое може да побара отповикување на договорот за дар, има право да ја повлече тужбата. Сепак, за да може работодавачот да има право за да ја повлече тужбата, прво мора да се утврди причината што ја легитимира оваа тужба.

3.3.7.4 Ефекти од отповикување на договорот за дар меѓу страните и трети лица

Доколку е прифатена тужбата за отповикување на дар, во случаите што се недвосмислено предвидени со закон, првата последица на отповикувањето е раскинувањето на договорот за дар и губење на правното дејство што овој договор го имал за страните.

Даропримачот е должен да ја врати подарената ствар, заедно со сите придобивки добиени од неа, од моментот кога му била доставена тужбата за отповикување на договорот за дар.

Што се однесува до последиците од отповикување на дар на правата стекнати од трети лица, во член 771, став 5, во Граѓанскиот законик се нормира: отповикувањето на дар не ги повредува правата на трети лица стекнати над подарената ствар пред поднесување на тужбата.⁴⁴¹ Меѓутоа, доколку даропримачот стварта му ја подарил или му ја продал на друго лице пред да се поведе постапката за отповикување на дар, во такви случаи третото лице не е одговорно, одговорноста паѓа на даропримачот. Даропримачот е должен да му плати на работодавачот за тужбата за отповикување на дар и вредноста на подарената ствар.

Доколку даропримачот ја отуѓил стварта додека е поднесена тужба за отповикување на договорот за дар, во вакви случаи ефектите или последиците ќе бидат за даропримачот и за третото лице.

⁴⁴⁰Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

⁴⁴¹Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

3.3.7.5 *Анализа на статистики на тужбите за договорот за дар*

Во Република Албанија Министерството за правда изготвува годишен извештај за работата на судовите во трите степени на територијата, со податоци за тужби, колку предмети се решени и колку нерешени, во кривична постапка, во граѓанската постапка и во управна постапка.

Делејќи ги на граѓански предмети, семејни и административни, во граѓанските предмети е и делот за тужбите за договори, каде што припаѓаат и тужбите на договорот за дар, што е предмет на истражување на овој труд.

По тужбите за сопственост и тужбите за работни односи, значителен број тужби поднесени во Основните судови се и тужбите за договори, чиј број се зголемува од година во година.

Во 2016 година бројот на другите тужби кои се однесуваат на договори регистрирани во основните судови се 3.753 тужби, а разгледувани се 2.548, односно, 637 тужби повеќе од бројот на судски спорови разгледани во 2015 година. Во споредба на 2016 година со 2014 година, се забележува дека бројот на тужби кои се однесуваат на договори разгледани за оваа година е зголемен за 1,249. Споредено со 2013 година, се забележува дека бројот на други договорни спорови разгледани во 2016 година е зголемен за 1.220 предмети. Додека споредено со 2012 година, има многу големо зголемување на тужби, и тоа 1.314 тужби разгледани во 2016 година.⁴⁴²

Во 2017 година, бројот на регистрирани тужби за договорни спорови се 2.984, разгледани 2.159 предмети, со намалување за 389 тужби помалку од бројот на разгледани тужби во 2016 година. Во споредба на 2017 година со 2015 година, се забележува дека бројот на договорни парници разгледувани за оваа година е зголемен за 248 повеќе тужби. Споредено со 2014 година, се забележува дека другите вакви тужби, разгледувани во 2017 година, е зголемен за 860 тужби. Додека во споредба со 2013 година, има многу големо зголемување на вакви тужби со 831 предмети разгледувани во 2017 година.⁴⁴³

⁴⁴² <http://drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2019/07/Vjetari-Statistikor-2018-PDF.pdf>

⁴⁴³ <http://drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2019/07/Vjetari-Statistikor-2018-PDF.pdf>

Во 2018 година бројот на други тужби за договор регистрирани во Основните судови е 2.398, а разгледани се 1.650, со намалување за 509 тужби помалку од бројот на тужби разгледани во 2017 година. Во споредба на 2018 година со 2016 година се забележува дека бројот на други тужби за договор, регистрирани и разгледани за оваа година, е намален за 898 помалку разгледани тужби. Во однос на 2015 година се забележува дека бројот на други договорни тужби разгледани во 2018 година е намален за 261. Додека, во споредба со 2014 година, има многу големо зголемување на другите договорни тужби со 377 тужби разгледани во 2018 година.⁴⁴⁴

Во табела и графика ќе презентирам споредба на разгледани предмети со тужби за договорите за последните пет години.

Граѓански предмети разгледани во спорни или парнична постапка во 2018 година, во сите степени во територијата на Република Албанија, се 17,463 предмети, или 50%, а за 2017 година се 28,415 предмети, или 54%.

Во следната табела ќе ги презентираме информациите за секоја година од 2014 до 2018 година.

1. Табела со тужби за сите договори

Временски период	Вкупно за судење	Завршени предмети	Незавршени предмети
2014 година	1,928	1,273	655
2015 година	2,951	1,911	1.040
2016 година	3,753	2,548	1,205
2017 година	2,984	2,159	827
2018 година	2,398	1,650	748

Според податоците преземени од Министерство за правда, на Република Албанија, во годишниот извештај за 2018 година, во Тирана, граѓански предмети со спорни страни, ќе направиме споредба и во другите години само за некои тужби.

⁴⁴⁴ Исто

2. Табела за некои тужби и за тужбите на договор за дар во основните судовиво Р. Албанија

2018 година, Регистрирани		Решени	2017г. Регистрирани		Решени
Тужба за наследство (член 316-418)	124	136	209		136
Тужби за договорите за продажба(ч. 705-756)	238	308	515		307
Тужби за договор за размена (ч. 801-849)	2	6	8		6
Тужби за договор за дар (761-771)	37	40	77		40

Во 2018 година, според втората табела, се регистрирани вкупно 401 тужба, од кои 37 тужби се за договор за дар, а од 490 решени предмети, 40 се за договор за дар. Во 2017 година се регистрирани вкупно 809 тужби, од кои 77 се тужби за договор за дар, а од разгледани вкупно 489 решени предмети, 40 се за договор за дар. Во споредба на 2018 г со 2017 година, според податоците во втората табела, се гледа јасно дека во 2017 година има 408 тужби повеќе, а од разгледани предмети разликата е само еден предмет. А тужби за договор за дар во 2018 година се регистрирани 37, а во 2017 година има 77 предмети, што значи дека регистрирани се 40 тужби повеќе од 2018 година. Бројот на решени предмети на тужбите за договорот за дар е по 40 и во двете години.

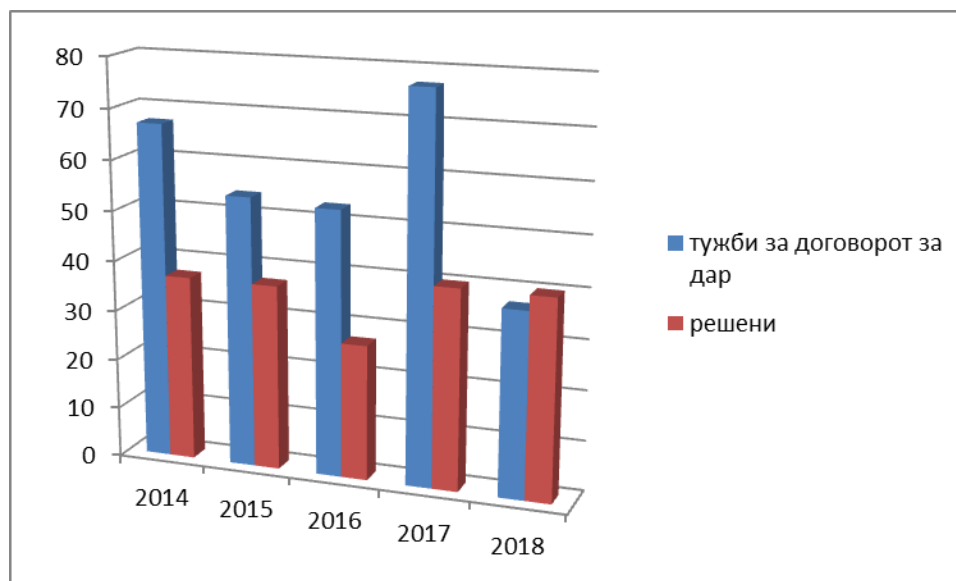
3. Табела за некои тужби и за тужбите на договорот за дар, во основните судови во Р. Албанија

2016 година, Регистрирани		Решени	2015 г. Рег.	Реш.	2014 г рег	Реш.
Тужба за наследство (член 316 – 418)	230	141	199	110	210	124
Тужби за договорите за продажба(ч. 705 – 756)	732	364	701	399	884	238
Тужби за договор за размена (ч. 801 – 849)	1	7	12	5	15	2
Тужби за договор за дар (761 – 771)	53	27	54	37	67	37

Во 2016 година, според третата табела, регистрирани вкупно се 1.016 тужби, од кои 53 се за договорот за дар, а од разгледаните предмети, вкупно 539, 27 се решени предмети на тужби за договор за дар. Во споредба со 2018 година, во 2016 година има 16 тужби повеќе за договор за дар, а од решените предмети разликата е 13 предмети помалку.

Во 2015 година, од регистрирани вкупно 966 тужби, тужби за договор за дар се 54, а од решени вкупно 551 предмети, 37 се решени предмети за договор за дар. Во споредба со 2018 година, во 2015 година има регистрирано 17 тужби повеќе за договор за дар, а решени предмети 3 помалку.

Во 2014 година се регистрирани вкупно 1.176 тужби, тужби за договор за дар се 67, а од решени вкупно 401 предмети, 37 се решени предмети за договор за дар. Во споредба со 2018 година, во 2014 година има 30 регистрирани тужби за договор за дар повеќе, а решени се 3 помалку од 2018 година.

Од податоците за тужби за договор за дар за периодот од 2014 до 2018 година, може да заклучиме дека бројот на регистрирани предмети од година во година се разликува, понекогаш повеќе – понекогаш помалку предмети, а бројот на решени предмети речиси е константен, разликата е многу мала.

3.3.7.6 Анкета

За потребите на оваа дисертација, спроведов и емпирано истражување преку анкетни прашалници, во кое беа анкетирани 100 испитаници во град Струга, кои имаа

делумно познавање за стекнување на сопственост. Исто така, во овој дел од дисертацијата се презентирани и резултатите кои се добиени од анкетираниите граѓани.

Според половата структура, 65% од анкетираниите се од машки пол, додека останатите 35% се анкетирани лица од женски пол. Во однос на староста граница на анкетираниите испитаници, таа се движи од 20 до 55 години.

Во анкетата беа поставани следните прашања:

1) Како се стекнува правото на сопственост во Р.С. Македонија?

* со закон – 18 испитаници

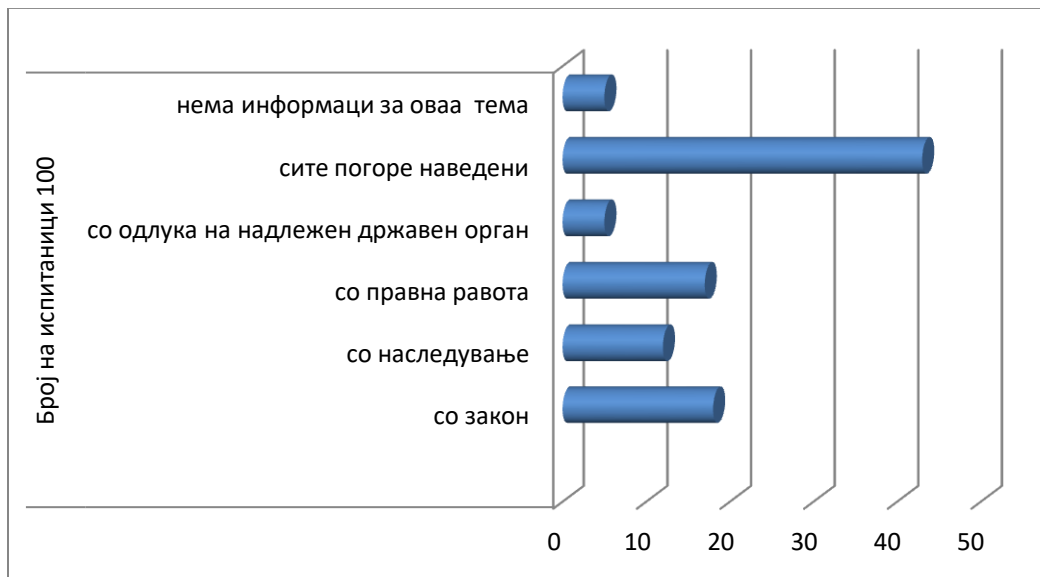
* со наследување – 12 испитаници

* со правна работа (договор за дар, договор за продажба, договор за размена) – 17 испитаници

* со одлука на надлежен државен орган – 5 испитаници

* сите погоре наведени – 43 испитаници

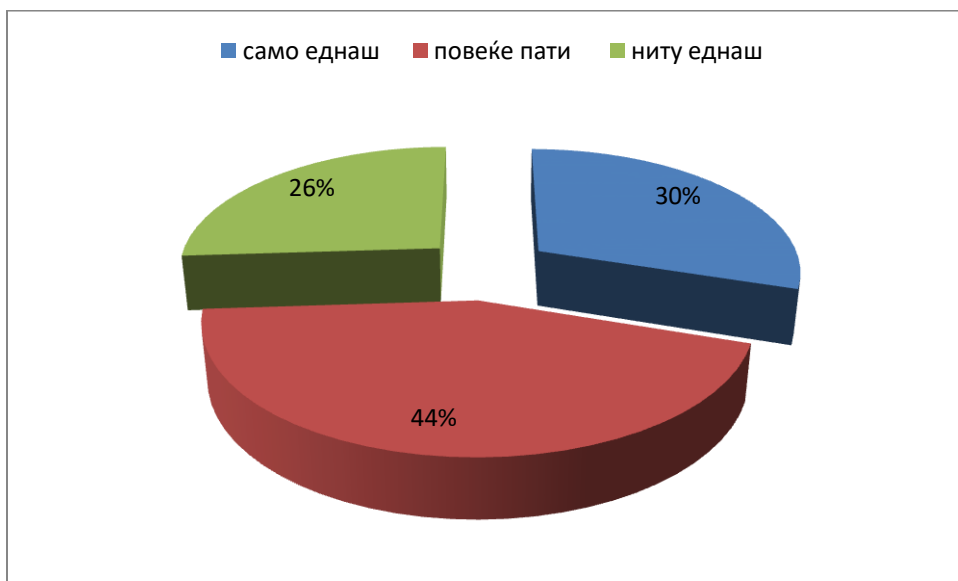
* немам доволно информации за оваа тема – 5 испитаници

Од пристигнатиот резултати можеме да заклучиме дека најголем број испитаници имаат познавање за начините на стекнување сопственост во нашата држава (43 испитаници), 18 испитаници се определиле за законско стекнување на сопственоста, 17 испитаници се изјасниле дека сопственоста се стекнува со правна работа, со наследување се изјасниле 12 испитаници, само 5 од анкетираните испитаници се изјасниле за начинот одлука на државен орган, а од 100 анкетирани лица само 5 испитаници немаат доволно информации за ова прашање.

2) Колку пати сте стекнале право на сопственост на движни или недвижни ствари?

- * само еднаш – 30 испитаници
- * повеќепати – 44 испитаници
- * ниту еднаш – 26 испитаници

Имајќи го предвид тоа што испитаниците се претежно млади луѓе, можеме да заклучиме дека повеќето од нив имаат стекнато право на сопственост, значи 74 испитаници имаат стекнато сопственост без разлика дали станува збор за движни или недвижни ствари, само 26 испитаници сè уште не го стекнале тоа право.

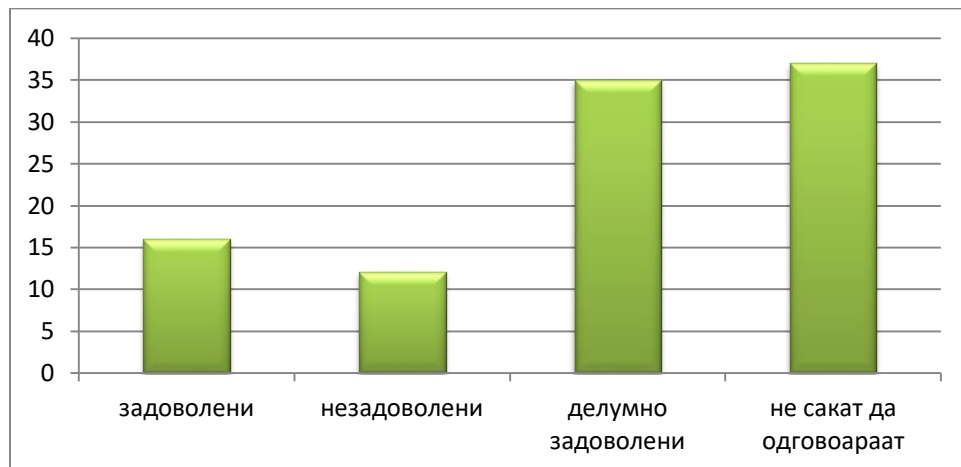
3) Колку сте задоволни од односот на институциите при решавање на проблемите и прашањата на сопственоста?

* задоволни – 16 испитаници

* незадоволни – 12 испитаници

* делумно задоволни – 35 испитаници

* не сагат да одговораат – 37 испитаници

Од резултатите може да забележиме дека најголемиот дел од испитаниците не сакале да одговорат, потоа повеќето се делумно задоволни од соработката и односот на институциите со странката, задоволни се 16 анкетирани лица, а најмал е бројот на оние кои одговориле на прашањето дека се незадоволни.

4) Доколку поседувате недвижен или движен имот, како истиот сте го стекнале?

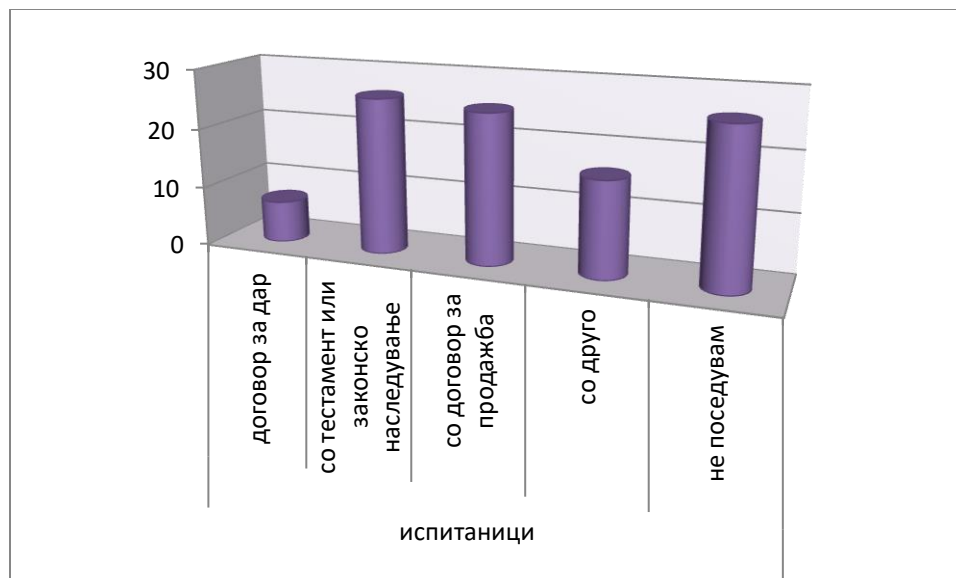
* со договор за дар – 7 испитаници

* со тестамент или со законско наследување – 26 испитаници

* со договор за продажба – 25 испитаници

* со друго – 16 испитаници

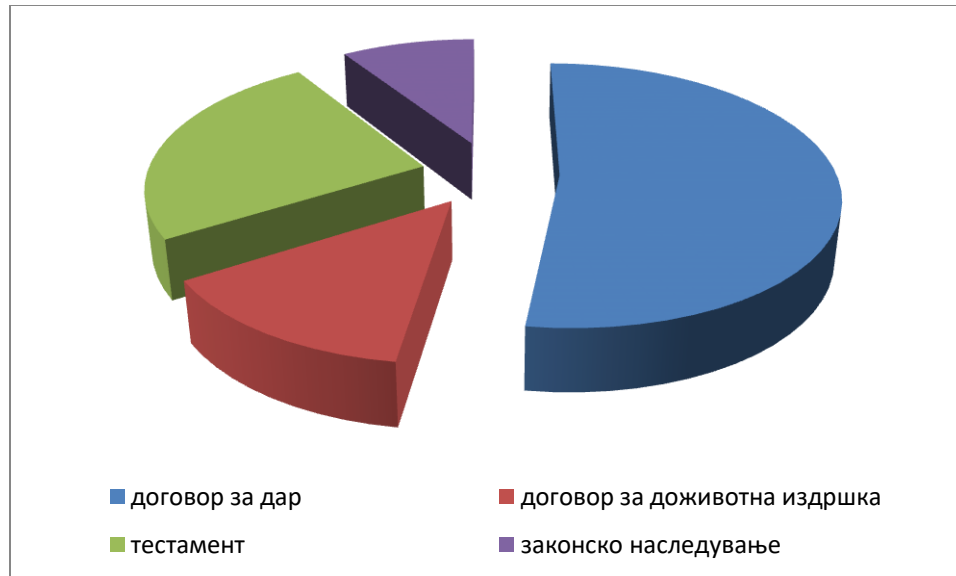
* не поседувам недвижен имот – 26 испитаници

Од резултатите може да заклучиме дека најголем број од испитаниците сопственоста ја стекнале со законско наследување или тестамент, па потоа доаѓаат анкетираниите кои сопственоста ја стекнале со договор за продажба, по што следат анкетираниите по други основи (16 испитаници), а од 100 испитаници 26 од нив се изјасниле дека не поседуваат недвижен имот и на крајот само 7 од нив сопственоста ја стекнале врз основа на договорот за дар.

5) Како сопственик на имот, истиот сакате да му го дадете на вашето дете, кој од овие можности би го икористиле како правно средство?

- * договорот за дар – 57 испитаници
- * договорот за доживотна издршка – 15 испитаници
- * тестамент – 27 испитаници
- * законско наследување – 10 испитаници

Од резултатот може да заклучиме дека од 100 анкетирани граѓани, најголем број би склучиле договор за дар, 27 испитаници би составиле тестамент, а 15 испитаници изјавиле дека би склучиле договор за доживотна издршка, додека само 10 граѓани изјавиле дека би сакале нивната сопственост да ја следат наследниците со законско наследување после нивната смрт.

- 6) Дали договорот за дар е сигурно средство за стекнување сопственост на стварта, во споредба со другите договори (продажба, доживотна издршка, тестамент итн.)?

* Да – 53 испитаници * Не – 47 испитаници

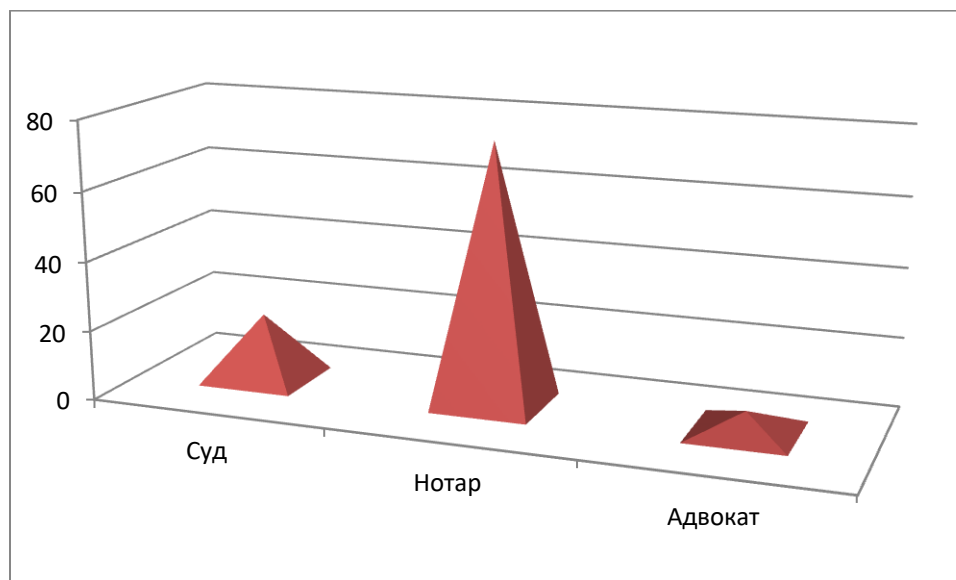
Од резултатите може да забележиме дека, иако мнозинството смета дека договорот за дар е сигурно средство, сепак разликата за користење на другите договори како средства за стекнување сопственост е многу мала.

- 7) Дали дародавачот со договорот за дар може да склучи и нероднини?

* Да – 75 испитаници * Не – 25 испитаници

- 8) Пред кој орган треба да се склучи и да се завери договорот за дар за да е правно валиден?

- * Суд – 19
- * Нотар – 75
- * Адвокат – 6

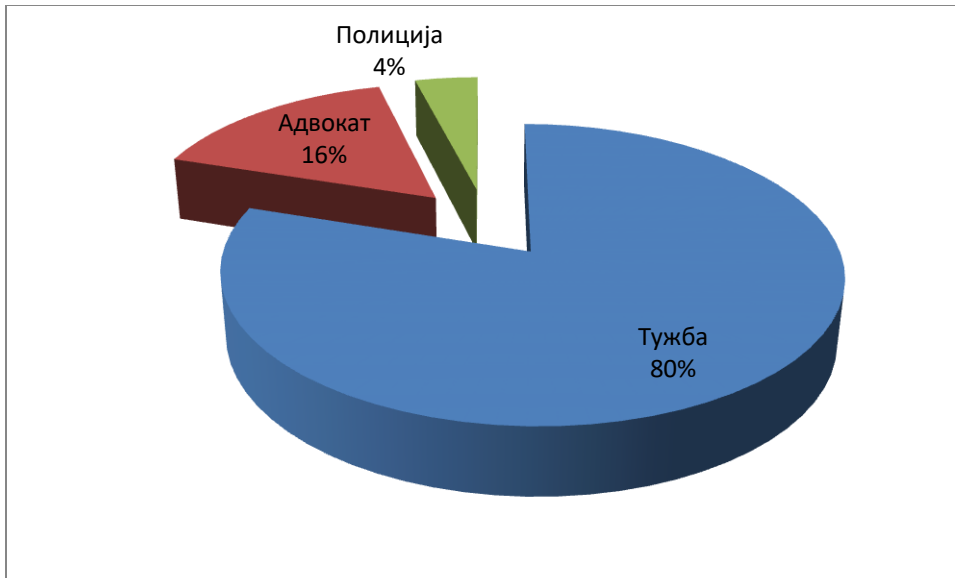
Според резултатите може да заклучиме дека мнозинството од анкетирани граѓани одговориле дека договорите за дар треба да се склучат кај нотар, следат одговорите на 19 испитаници кои одговориле дека во суд и мал број дека треба да се склучуваат и заверуваат кај адвокат.

9) Дали едно полнолетно деловно способно лице може самостојно да состави тестамент?

- * Да – 73 испитаници
- * Не – 27 испитаници

10) Што би направиле доколку е повредено вашето право на сопственост?

- * Би поднеле тужба – 80
- * Би се обратиле кај адвокат за совет – 16
- * Би пријавиле во полиција – 4

Од резултатот може да заклучиме дека повеќе од граѓаните би се обратиле на суд со тужба, што е и точен одговор, мала група одговориле дека би се обратиле кај адвокат за совет, само 4 од испитаниците одговориле дека би пријавиле во полиција.

Од резултатите прикажани во анкетата на граѓаните можеме да заклучуваме дека информативноста на испитаниците во однос на темата на мојата дисертација е на високо ниво. Поголем дел од граѓаните ги знаат законските решенија кои се донесени за оваа проблематика и самиот факт дека во еден мал град како Струга, информираноста и знаењето за правото за сопственост и нејзиното стекнување. Сознанијата стекнати во оваа анкета за сознанијата на граѓаните договорот за дар, законската заштита се дека голем број испитаници ги знаат овие информации, што е показател дека информираноста кај граѓаните е на високо ниво.

3.4 Заклучок

Договорот за дар е договор децидно предвиден во Граѓанскиот законик. Во овој договор се манифестира волјата на една личност за подарување ствар или стварно право во корист на друго лице, без награда, со цел да да збогати другото лице, збогатување кое се реализира најчесто од алтрустички причини.

Во истражувањето на Граѓанскиот законик од 1929 година, се констатира дека овој Законик го предвидува *donatio* како акт на слободна волја, индивидуална, како договор без надомест што носи правни дејства, без да биде наметнат од други, во моментот кога е прифатен од страна на даропримачот.

Според актуалниот Граѓански законик, договорот за дар е договор без награда, хуманитарен или добротворен договор, каде дародавачот има само обврски, а даропримачот има права. Два битни елементи за постоење на договорот за дар се субјективниот елемент (*animus donandi*) и објективниот елемент (намалување на имотото на дародавачот и зголемување на имотот на даропримачот).

Договорот за дар е главен договор, бидејќи постои независно од кој било друг договор, а во исто време е и формален договор.

Прифаќањето на подарокот може да се изврши со истиот акт или во друг последователен акт. Овој договор носи правни последици во врска со најмалку два субјекти, и тоа меѓу дародавачот и даропримачот, кои може да бидат физички или правни лица.

Страните мора да имаат правна и деловна способност, односно начин на надоместување на деловната способност преку законски застапник или старател. Дарувањето може да се изврши во корист на малолетник или лица без деловна способност, па дури и на зачнато а неродено дете, каде прифаќањето ќе го манифестира законскиот застапник или старателот со овластување од судот.

Кога во договорот за дар предметот за дар е недвижна ствар, мора да се склучи со јавен акт и да се регистрира, во спротивно е неважечки; ако предметот е подвижна ствар, тој ќе биде полноважен кога се специфицирани стварите кои се подаруваат и кога се укажува на нивна тавредност во договорот, со цел да се избегне нивната замена.

Кога недвижниот ствар е во сосопственост, тогаш отуѓувањето може да се направи само со согласност на сите сосопственици.

Договорот за дар кој има за предмет идни ствари е неважечки, бидејќи договорот за дар може да содржи само сегашна ствар, ствар која постои и е во сопственост на дародавачот, а не идни ствари, бидејќи никој не може да подарува ствар или право кое ни тој самиот го нема во своја сопственост. Договорот за дар во својата содржина има обврски само за дародавачот, и тоа за: одговорност за недоставување или задоцнето доставување на стварта, гаранција за недостатоци на стварта и обврска за плаќање данок за пренесување на сопственоста на недвижната ствар, а даропримачот има само права.

Договор за дар поради брак, односно по повод склучување брак, е подарок што се прави на невестата или на младоженецот, или во корист на детето што им е родено. Единствениот мотив и причина за овој добронамерен акт е бракот, што е, исто така и услов за валидноста на договорот. Значи, дарот има тесна врска со семејното право.

Кога договорениот брак не се склучува предвидениот рок, се одложува или се укинува, тогаш подароците дарувани во корист на младоженците треба да се вратат, а во случаи кога станува збор за развод, договорот за дар е полноважен.

Договорот за дар е во тесна врска и со наследното право. Договорот за дар и тестаментот се разликуваат еден од друг бидејќи дар е едностран договор, додека тестамент е еднострано правно дејство, акт; *donatio* е правно дејство *inter vivos*, додека тестамент е правно дејство *mortis causa*; во договорот за дар подарокот може да му се подарува секому, без никакво законско ограничување, додека со тестамент може да се пренесе имотот на некое лице откако ќе се исполнат одредени законски услови; даропримачот, според договорот за дар, не одговара за одговорностите на дародавачот, додека со тестамент лицето одговара за обврските на оставителот.

Пренесувањето на стварта во договорот за дар може да се изврши само со волјата на дародавачот, а во наследството пренесувањето на стварта може да се пренесе и со волјата на оставителот и со закон.

Прифаќањето или неприфаќањето на дарот од страна на даропримачот е од суштинско значање за склучување на договорот за дар, додека прифаќањето или неприфаќањето на положбата на наследникот не влијае врз правната валидност на волјата.

Отповикувањето на договорот за дар му припаѓа само на дародавачот и може да се изврши од него и после склучување на договорот за дар само во случаи единствено предвидени со закон.

Доктрината и законодавството сметаат дека дар направен во случај на иден брак е неотповиклив подарок. Отповикување на дар се реализира кога даропримачот, со умисла или се обидел да го убие дародавачот, сопругникот, децата или родителите и кога даропримачот неправедно не да го издржува кога е должен да го прави тоа со закон.

Правото за тужба за отповикување на дар е строго лично право на дародавачот и не им се пренесува на наследниците на дародавачот по неговата смрт.

Дародавачот има право, во рок од една година, да покрене тужба од денот на сознанието за причината и, по правило, не се засеegnати правата стекнати од трети лица.

ЗАКЛУЧОК НА ЦЕЛИОТ ТРУД – ПОТВРДУВАЊЕ НА ХИПОТЕЗАТА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Заклучоците што се јавуваат како конклузија од ова истражување во дисертацијата ќе бидат усмерени кон потврдување на работните хипотези, кои се поставени како истражувачка основа од која произлегуваат толкувањата на изворите на правото, разгледување на научната и стручната литература која се однесува на предметот на истражувањето, како и судската пракса која се однесува на споменатиов проблем на истражувањето. Истражувањето има историска и современа димензија, а целта на дисертацијата се состои, пред сè, во пронаоѓање дали и во колкава мерка римскиот концепт за донацио е преземен во модерното македонско и албанско право кое се однесува на него.

Во заклучниов дел од дисертацијата ќе бидат потенцирани и нашите согледувања, критики и забелешки во позитивна смисла во врска со предметот на истражувањето, а сè со цел да се изнајдат соодветни и прифатливи решенија во законодавствата на две современи држави во насока *de lege ferenda*.

Заклучните согледувања ќе се претстават во релација римски концепт за донацио и современо македонско право во врска со договорот за дар, како и римски концепт за донацио и современо албанско право во врска со договорот за дар. На крај ќе бидат преставен и предлозите *de lege ferenda*.

Поим на *donatio* (дефиниции)

Историскиот развoтoк на *donatio* во римското право бележи еволуција, односно сложен и долготраен развoтoк, за да ја добие својата правна завршница во времето на императорот Константин и императорот Јустинијан, оформувајќи се во значаен правен концепт кој се создал во римското право и кој извршил своевидно влијание во иднината, сè до најсовремените законски решенија. Имено, за разлика од познатите облигациони договори како купопродажба, заем, оставнина, закуп и други, договорот за дар не е познат сè до IV век од новата ера во Рим, кога се конституира, добивајќи сопствен облик. За разлика од другите облигациони договори, особено консензуалните, кои се базираат на

римското право, па во модерните граѓански законици од XIX и XX, век се речиси идентично регулирани, што не важи за договорот за дар, или поточно помалку важи за него.

Според римското право, дарување или *donatio* е бесплатна и доброволна намена на имотна корист, со која се наголемува имотот на даропримачот, а се намалува имотот на дародавачот (*quae et donantem pauperiorem et accipientem faciet locupletiore*, D, 241, 5, 8)⁴⁴⁵. Во основа на ова правно дело е либералитетот, или *animus donandi*, на страна на дародавачот, а сè со цел да се наголеми имотот на даропримачот (D, 39, 5, 1. *pr ...propter nullam aliam causam facit,quam ut liberalitatem et magnificentiam exerceat*).

Дарувањето можело да се реализира со различни правни дела, на пример манципација, традиција и други, но, според класичното право, ветувањето за давање подарок подлежело на тужба само ако ветувањето било дадено во вид на стипулација (дарување *promittendo*). Во класично време самото ветување за дарување (*pollicitatio donationis*) не подлежело на тужба, а правната заштита била обезбедена ако се дадело ветувањето во вид на стипулација. Таквото ветување да се даде дар во правната теорија се наведува како *donation imperfectae*, за разлика од другите видови дарувања кои се реализирале со пренесување на сопственост и се нарекувале *donationes perfectae*, во кој случај користа веднаш поминувала на даропримачот.⁴⁴⁶ За време на Јустинијан задолжителноста и утуживоста на побарувањето, кое било неформално, се однесувало само на сума до 500 солиди. Но, овде морало да се води сметка за *beneficium competentiae* (Paul. D. 42, I, 19, 1).⁴⁴⁷ Станува збор за *pactum donationis, pactum legitimum* како значајно право дело.

Како самостојно право дело *donatio* се јавува дури со реформите на Константин, со тоа што нему му се припишуваат низа формалности, и тоа и за подароци со мала вредност. Сепак, дури во доцното класично време се бараат поголеми формалности за валидност на *donatio* со запишување во јавни книги.

⁴⁴⁵ Дарување или *donatio* е бесплатно давање на имотна корист со која се наголемува имотот на даруваниот, а се намалува имотот на дародавачот. Ante Romac. *Rimsko pravo*, Zagrab 1981, стр. 332

⁴⁴⁶ Оп цитат, исто, стр 332

⁴⁴⁷ Спореди, Dr Bertold Eisner i Dr Marijan Horvat. *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948, стр. 441

Според римското право, за дараувањето како правна причина или кауза потребен е договор, односно согласност на даропримачот да го прими подарокот (D. 39,5,19,2) (Non potes liberalitas nolendi adquiri.) Двајцата императори, Константин и Јустинијан, го заокружиле правниот концепт *donatio* кој низ вековите до денес е сè уште жив.

Консултираните романисти, како Пухан и коавтори, како и Ромац, Хорват, Машкин, Маленица, Ајзнер Хорват и други, *donatio* го сметаат за пакт кој добил правна заштита (*factum legitimum*) со конституциите на римските императори.

Во современото право има различни дефиниции за договорот за дар. Сепак, една од подобрите теоретски дефиниции за договорот за дар е онаа на Ведриш и Клариќ, а која гласи: „Дарување е договор со кој една страна (дародавач) доброволно и бесплатно ѝ препушта на другата страна (даропримач) имотна корист, а таа ја прифаќа.“⁴⁴⁸ Слободан Перовиќ дава поопширна дефиниција на договорот за дар која гласи: „Договор за поклон е договор со кој една страна пренесува или се обврзува дека ќе ѝ пренесе на друга страна право на сопственост на одредена ствар или друго одредено право, или на сметка на својот имот да му причини некоја корист, и сето тоа без надомест.“⁴⁴⁹

Во македонското право се предлага разиграна и специфицирана дефиниција на договорот за дар, која се базира на член 555 од Законот за облигациони односи а која гласи: „Со договорот за дар дарувачот се обврзува да му пренесе или да му предаде на даропримачот во сопственост определен предмет, или да му отстапи некое право, или да му отпусти долг, или да му пренесе долг без надомест.“⁴⁵⁰ Оваа дефиниција има претензии да биде потполна, но има и разигран карактер.⁴⁵¹

Во албанското право има слични определби, каде се дефинира дека дар е договор без соодветни престации, каде давањето нешто од една страна не одговара на обврска за надомест, а од друга страна договорот за дар е добротворен, лукративен договор, бидејќи даропримачот нема никаква обврска спрема дародавачот – донаторот⁴⁵².

⁴⁴⁸ Martin Vedris, Petar Klarić. *Gradansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1998, стр. 485

⁴⁴⁹ Перовиќ, Слободан. *Облигационо право*, 1990, стр. 603

⁴⁵⁰ Значи, за дарување се смета и простување и исплата на долг, во согласност на должникот, затоа што без таа согласност нема договор кој настанува со согласност на волји. Спореди: Gorenc, *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Zagreb 2005, стр. 747

⁴⁵¹ Галев, Гале & Дабовиќ Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, Скопје 2009, стр 576

⁴⁵² Hetemi, Mehdi J. *Detyrimet dhe Kontratat*, Luarasi, Tirane 1998, 191

Исто така во актуелниот Граѓански законик на Република Албанија, во членот 761 се дефинира дека „...договорот за дар е договор со кој една страна, без надомест, на другата страна ѝ пренесува во сопственост одредено нешто, некоја ствар или стварно право што другата страна го прифаќа.“

Во сите напред наведени определби за договорот за дар е имплементирана римската концепција за *donatio*, како еднострано обврзувачки, добротворен, лукративен договор без надомест, склучен меѓу дародавачот и даропримачот, но без sinalgmатични облигации, што ќе рече заемни права и обврским туку само права на едната страна, а обврски на другата страна.

Правни карактеристики на договорот за дар

Веќе беше образложено дека *donatio* во римското право има две основни карактеристики, и тоа недоволна заинтересираност за него како правен институт, па затоа изостанува во систематизацијата за договорите и постојаната еволуција, сложеноста на овој правен институт. Но, како основна карактеристика, сепак, се издвојува лукративниот карактер на дарувањето. Според класичното право, одговорноста на дародавачот се состои само на *dolus*, а, според Јустинијан, на *dolus* и *culpa lata*. Начелото на корисноста на дарот ја ограничува одговорноста на дародавачот на *culpa levis*, односно тој не одговарал за лесна небрежност.

Го прифаќаме ставот дека за дарување е потребна секогаш спогодба на волја и дека дарувањето како кауза секогаш е договор (D, 39, 5, 19, 2).

Според римското право, станува збор за пакт кој, со законодавната дејност на императорите, добивал правна заштита (*pacta legitima*).

Би се определиле дека станува збор за еднострано обврзувачки договор, ако не се земе предвид обврската даропримачот да го прими дарот и да се однесува согласно законот, да биде благодарен кон дародавачот во најширока смисла. Уште Јустинијан предвидел и нормирал дека постоела можност да се отповика дарувањето, ако даропримачот бил неблагодарен и барање да се врати дарот, како и можноста трети лица да го побиваат дарувањето заради нарушувањето на правото на нужен дел на

наследниците, или заради доверителите кои не можеле да го намират своето побарување (condictio causa finita, и actio pauliana). Веќе кажавме дека потребна била согласност на волји на страните за да настане овој договор, како и добротворниот карактер на договорот, таканаречениот либералитет, кои се основата за заклучување на donatio во римското право.

Во модерното македонско право, како и во римското право, договорот за дар се смета за еднострано обврзувачки договор, дарувачот треба нешто да стори или да даде, а не постои противчинидба на страната на даропримачот. Исто така, во македонското современо право се истакнува консензуалниот карактер на договорот за дар, имено, потребна е согласност на волји за негово склучување. Но, како што често употребувана практика за дар од мала вредност над консензуалноста на овој договор значи, во некои случаи, сè уште постои можноста тој да се класифицира како реален договор наместо консензуален, што е општо правило и тоа важи во случаите кога согласноста на волјата и предавањето се истовремени.⁴⁵³ Сепак, каков е овој договор зависи од фактот дали предавањето на стварта е битен елемент на договорот тој да се класифицира како реален договор. Договорот за дар се смета за добротворен договор, имено, даропримачот стварта ја добива без надомест и тоа се чини доброволно од страна на даропримачот. Исто така договорот за дар е и лукративен договор, тој е бесплатна правна работа, односно правно дело, што значи за сторувањето од страна на дародавачот не се бара противсторување на даропримачот.⁴⁵⁴

Ако, се смета за обврска однесувањето на даропримачот да биде благодарен кон дародавачот и членовите на неговото потесно семејство, наоѓајќи се под закана да биде отповикан договорот за дар, можеби би се определиле дека договорот за дар е двострано обврзувачки, но факт е дека, како и во римското право така и денес, кај дарот нема противсторување од страна на даропримачот, така што основна карактеристика на ова правно дело е добротворниот, односно лукративниот карактер, договор каде

⁴⁵³Така, постои став во правната наука дека договорот за дар може да биде и консензуален и реален договор, според тоа дали се работи за веќе реализирано дарување или ветоно дарување. Спореди: Dr Boris Vizner, *Gradansko pravo*, Rijeka 1969, стр. 1083

⁴⁵⁴Dr Boris Vizner. *Gradansko pravo*, 1969, стр. 1084, смета дека договорот за дар е облигационен договор со кој се заснова облигационен однос, тој е бесплатен лукративен договор што значи за сторувањето на дародавачот не се бара противсторување од страна на даропримачот, тој е доброволен добротворен договор, а тоа значи дека лукративноста се заснова на бесплатна основа и доброволна основа и тој е еднострано обврзувачки договор, што ќе рече дека постои обврска само на дародавачот.

даропримачот ја има улогата на доверител. Дародавачот за сторувањето не добива противсторување, туку само благодарност кон него и кон членовите на семејството.

Под влијание на римското право и во модерното македонско право, договорот за дар се склучува *inter vivos*, а со измените на Законот за наследувањето, односно со изработка на новиот Граѓански законик на нашата земја, ќе се нормира и *donatio mortis causa*, а сè со цел да се отстранат небулозите и недореченостите на договорот за доживотна издршка, кој покажа неотпорност од критики и злоупотреби.

Со цел да го заштитат дародавачот, императорите Константин и Јустинијан го вовеле *insinuatio*, што ќе рече запишување на одреден правен акт во судски или други јавни книги, односно составување писмена исправа за некое правно дело, а сè со цел да се осигура правна сигурност.

Во современото македонско право договорот за дар е формален договор, со тоа што формата е писмена. Формата на договорот за дар може да биде и усмена ако се во прашање подвижни ствари и ако тие се предадени на даропримачот. Договор во корист на трети лица со кој се прави дар, прифаќањето на даропримачот не мора да биде во писмена форма, освен ако договорот за дар не се однесува за недвижности. Се прави споредба со продажбата на недвижност и формата е идентична со договорот за дар на недвижност.⁴⁵⁵

Може да се констатира сличност меѓу римското и македонското право, што е очигледно во врска со формата на договорот за дар, особено за недвижностите, а со цел да се заштити дародавачот од брзи и непромислени одлуки за дарување.

Кога се анализира современото албанско право, може да се констатира дека, во член 764 од Граѓанскиот законик на Република Албанија, е нормирано дека договорот е во сила во моментот на доставување на стварта, а не во моментот на постигнување на согласноста на волјите. Сепак, албанскиот законодавец се определил дека договорот за дар е консензуален договор, се бара согласност на волјите на дародавачот и даропримачот за неговото склучување (член 676 став 1).

Може да се констатира дека во анализираните три правни системи еден стар, но сè уште актуелен за изучување, римскиот и современото македонско и албанско право, како

⁴⁵⁵ Галев, Гале & Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, трето изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, стр. 576

субјекти на договорот за дар се нормираат дародавачот и даропримачот. Значи, субјекти на договорот за дар се дародавач (или како како што се нарекува во македонското облигационо право – дарувач) и даропримач, со тоа што дародавач може да биде само деловно способно лице (полна деловна способност), а во посебни услови предвидени со закон и ограничено деловно способно лице, односно лице со посебна деловна способност. Даропримач може да биде секое лице кое има полна правна способност. Но, ако е во прашање деловно неспособно лице, законскиот застапник на тоа лице може во рок од 30 дена да му го одобри дарот со изјава дадена на дарувачот.

Значи, се прави разлика меѓу способноста на дародавачот кој располага со својот имот и тоа со добротворен договор, поаѓајќи од либералитет кон определено лице, физичко или правно и способноста на даропримачот, така што само определено лице кое може да изјави волја самото или преку законски застапник може да прими дар, тоа е логичното законско решение. Затоа, искажуваме резерва кон одредбата од Законот за облигациони односи на Република Македонија кој нормира дека даропримач може да биде секое лице кое има правна способност, а без да се води сметка дали тоа лице може да изјави волја или не може (спореди член 557). Значи, деловната способност на даропримачот се третира поблаго, затоа што нема никаква материјална обврска од негова страна. Оттука, даропримач може да биде потполно деловно способно лице, ограничено деловно способно лице и деловно неспособно лице. Овие лица кои се ограничено деловно способни не треба да бараат согласност од нивните законски застапници за да примат дар, но за лицата потполно деловно неспособни договорот за дар го склучува нивниот законски застапник и тие можат да го раскинат договорот за дар кој го склучиле деловно неспособните лица. Ако дар примило деловно неспособно лице, законскиот застапник на тоа лице може, во рок од 30 дена, да го одобри дарот со изјава дадена на дародавачот (дарувачот). Значи, постапување пост фестум. Способноста да склучи договор за дар за дародавачот е построго поставена затоа што, генерално, само деловно способно лице кое има потполна деловна способност и кое може да изјави правно релевантна волја со договор за дар може да го отуѓи својот имот. Значи, само лице со полна деловна способност, а под определени услови кои се определени со закон, дар може да дава и лице со ограничена или посебна деловна способност (член 557).

Во современото албанско право субјективитетот на дародавачот и даропримачот се детално нормирани. Така, современиот албански Граѓански законик нормира дека целосно деловно способните лица можат да дадат и да примат дар, а станува збор за лица со наполнети 18 години, малолетни лица до 14 години само со претходна согласност на законскиот застапник или старателот, а лицата до 14 години се потполно деловно неспособни и зависат во врска со договорот за дар од законскиот застапник или старателот (спореди член 6, 7 и 8). Лица со наполнети 14 години живот можат самостојно да располагаат со тоа што го заработиле со својот труд и може да располагаат со своите заштеди, аналогно на ова да даваат дар. Со деловно неспособните лица се изедначуваат и полнолетните лица, чија деловна способност е ограничена со судска одлука.

Може да се констатира сличност меѓу современото македонско и албанско право во врска со способноста на субјектите, дародавач и даропримач, да даваат или примаат дар. Ако современото право се спореди со римското право, ќе се забележи извесна дискрепанција, пред сè заради институцијата татковска власт (*patria potestas*), како и нерамноправноста на мажот и жената во бракот. Таткото на семејството *bonus vir* будно го чувал својот имот за семејството, а има извесни обврски спрема ослободениците, како и тие спрема него. (Ослободеникот е должен да го издржува сиромашниот патрон, но нема обврска да дава подароци и да врши услуги, и тоа сразмерно со своите имотни можности, *Pauli, Sent., 2, 32*). Исто така деловната способност на полноправните римски граѓани, се мисли на лица *sui iuris*, и тоа малолетници и жени, се доведува во контекст со институцијата туторство и старателство.

Односите во римското семејство, односно различната положба на лицата *sui iuris* од лицата *alieni iuris*, исто така се одразиле и на *donatio*. Императорите Константин и Јустинијан го одделиле имотот кој лицето *alieni iuris* самото го стекнало или го добило и само *bona adventitia* била во сопственост на лицата *alieni iuris*, додека таткото на семејството имал право на плодуживање на овој имот.

Трансферот на некомпензирани бенефиции (донации) не бил карактеристичен за Римјаните, па заради тоа било предвидено во класичното право забрана на дарување меѓу маж и жена. Дури царевите во времето на доминатот гледаат со симпатија кон дарот,

давајќи му и правна разрешница, за која веќе стана збор, можеби под влијание на христијанската црква и подароците кои се давале на царевите.

Ситуацијата во римската држава од класичниот период била компликувана заради различитите правни статуси, со тоа што робовите немале никакви права сè до доцниот Рим.

Во врска со способноста за дарување во римското право се појавува и *prodigius*, односно лице кое го троши својот имот неразумно, па тоа лице било сметано за ограничено деловно способно (постар малолетник), со можност да стекнува имот, но не и да склучува правни дела со кои би станал посиромашен.

Останува заклучокот дека дејствијата кои ги преземале субјектите кај *donatio* зависеле од нивната правна и деловна способност, додека во современото македонско и албанско право зависат од степенот на деловната способност.

Битни елементи на договорот за дар

Уште од римското право битни елементи на договорот биле оние без чие постоење договорот не можел да постои. Четирите елементи претставувале претпоставка за постоење на еден договор, тоа се правно и деловно способни субјекти на договорот, согласност на волјите на субјектите на договорот, предмет способен за облигациска престација и форма пропишана со правото.

Заради генералната незаинтересираност на Римјаните за дарот, кој го сметале како нешто што не одговара на нивниот дух и начин на живеење, долг и компликуван бил историскиот развој на овој правен институт, кој дури во посткласичниот период се оформил како правен концепт кој потоа низ историјата се практикувал. Значи, дури во доминантот *donatio* бил признат како извор на облигации и тоа пред сè заради дејноста на двајцата императори Константин и Јустинијан. Оттогаш, со изјава на волја на дародавачот дека ќе даде подарок и со изјава на волја на даропримачот дека ќе го прими ветениот предмет, настанува правно заштитена облигација.⁴⁵⁶ Но, биле предвидени и формалности

⁴⁵⁶Врз основа на склучената спогодба за дар, настанувало право на даропримачот, доколку сакал, да бара извршување на подарокот. D, 39, 5, 19, 2 *Non potest liberalitas nolenti, adquiri.*

за кои веќе стана збор.⁴⁵⁷ Меѓутоа создаден е солиден правен концепт кој нашол своја примена низ историјата на правото.

Битните елементи на договорот за дар од тие времиња до денес биле стварта што се подарува и волјата стварта да биде подарена, односно правото да биде пренесено (*animus donandi*). Ако станувало збор за некој од посебните видови договор за дар, на пример, *donation sub modo*, битен елемент е и налогот, кај *donatio mortis causa* одредба за тоа дека дејството на ова право дело настанува дури после смртта на дародавачот. Секако дека треба да се постигне согласност за битните елементи на договорот за да настане договорот за дар. *Animus donandi* е значаен битен елемент на договорот за дар, инаку настанува некој друг вид на договор, на пример послуга или оставина, што наведува на заклучок дека бесплатно значи дека за сторувањето нема противсторување, односно секое дарување е бесплатно, но секое бесплатно располагање не е дарување. Исто така значајни биле формалностите при дарувањето, кои низ историјата до денес се присутни во сите правни системи кои биле правни сукцесори на римското право, станува збор за *insinuatio*.⁴⁵⁸

Во современото македонско и во современото албанско право, покрај писмената форма, се бара и склучување на договорот во форма на нотарски акт.

Во современото македонско право прапредвидени се два битни елементи, и тоа стварта што се подарува да биде во правен промет и постоење на волја стварта да биде подарена (*animus donandi*). Ова е всушност кауза, основа на договорот за дар, со кои тој се разликува од другите договори каде има предавање на стварта без надомест. Иако се смета дека волјата да се даде дар и да се прими дар е субјективана категорија, без да се навлегува во мотивите за дејствата кои се преземаат, сепак намерата волјата да се даде дар е есенцијален елемент на ова правно дело.

Во современото албанско право со битните елементи на договорот за дар се бара стварта да биде во правен промет и да постои во моментот на склучувањето на договорот, дародавачот да има волја да ја подари стварта на допримачот и, специфично, се бара и даропримачот да изјави волја дека го прифаќа дарот. Во член 764 се нормира дека

⁴⁵⁷Цит сп Иво Пухан. „Римско право“, 1973, стр. 366

⁴⁵⁸Prof dr Ante Romac, *Rijesnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1975,стр. 2018.‘запишување на одреден правен акт(тестамент, дарување) во судски или други јавни книги, односно во поширока смисла, составување писмена исправа за некое правно дело “

договорот за дар се смета за склучен во моментот кога за актот за прифаќање ќе биде известен дародавачот, а, пред да биде склучен, дародавачот и даропримачот може да ја отповикаат нивната изјава. Односно, согласно член 761, се нормира дека, за да биде валиден, дарот мора да биде прифатен од даропримачот, и тоа формално, со нотарски акт. Од друга страна, членот 764 став 2, нормира дека услов за полноважноста на договорот за дар е дарот да се прифати од даропримачот, било со истиот акт со кој дародавачот ја дарува стварта или правото, или со последователен акт. Ставот 5 од истиот член нормира дека треба да се нотира времето кога е склучен договорот за дар, како и времето кога дародавачот и даропримачот може да ги отповикаат своите изјави.

Предмет на договорот за дар

Елементи на договорот за дар се два: прво, стварта што се подарува и второ, волјата стварта да се предаде.

Првото прашање се однесува на стварта што се предава. Начелно сите ствари, сегашни и идни, како и сите права (како, на пример, узусфруктус, побарувањата и правата од интелектуална сопственост), може да бидат предмет на договорот за дар. Во случај на предметот на договор за дар, македонскиот законодавец се повикува на одредбите од договорот за продажба кои се однесуваат на стварта, односно предметот, согласно законот.

Предмет на договорот за дар не може да биде туѓа ствар, затоа што дародавачот не може да пренесе во сопственост на друг нешто што не е во негова сопственост. (*Nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipsae habet*) D. 50, 17, 54).

Во изворите на римското право има одредба која гласи: „Лабеон вели дека во случај кога некој ми дарува туѓа ствар, па ако околу неа, односно за неа, јас направам големи трошоци, а таа потоа со евикција ми биде одземена, немам право на каква било тужба против дародавачот, очигледно е дека против него може да употребам *actio doli* ако тоа е сторено долозно.“⁴⁵⁹

⁴⁵⁹D, 395, 18, 3 Ulpianus libro septuagensimo primo ad edictum. Labeo ait, si quis mihi rem alienam donaverit inque eam sumptus magnos fecero et sic mihi evincatur, nullam mihi actionem contra donatorem competere; plane de dolo posse me adversus eum habere actionem, si dolo fecit.

Често во праксата се случувало и се случува да се подари туѓа ствар, тоа не го тангира договорот за дар, туку доколку стварта е предадена на даропримачот сопственикот може од него да ја бара со сопственичка тужба. Сепак, ако дародавачот бил совесен сопственикот, може да се обрати кон него и да бара надомест на штета, и тоа според општите правила на одговорност за надомест на штета. Ако даропримачот стварта, која е дарувана натаму, ја оттуѓил на друг по пат на товарен договор и ја предал, совесниот даропримач би бил обврзан да му го отстапи на сопственикот на стварта тоа што го примил како надомест од трети лица, врз основа на товарниот договор. Несовесниот даропримач е должен секогаш да му го исплати на сопственикот на стварта целиот надомест за неговата оттуѓена ствар. Доколку даропримачот ја оттуѓил стварта која ја примил како дар, совесниот даропримач ништо не би долгувал ако ја примил стварта со добротворен договор. Додека, пак, ако бил несовесен, тој е обврзан да му даде паричен надомест за вредноста на подарената ствар. Во сите овие случаи сопственикот има право да ја бара подарената ствар назад од она лице кое ја држи неговата ствар, по основ на прибавување од даропримачот.⁴⁶⁰

Визнер смета дека интересен однос помеѓу дародавачот и даропримачот, во врска со заклучениот договор за дарување на туѓа ствар, евозможен и валиден само тогаш кога даропримачот не знаел дека му се дарува туѓа ствар; ако тоа го знаел, значи бил несовесен, заклучениот договор правно не настанал затоа што бил спротивен на добрите обичаи и совесноста и чесноста на дародавачот, а што се однесува на екстерниот однос од овој договор за дар на туѓа ствар спрема вистинскиот сопственик на стварта, ниту заклучувањето на договорот, ниту предавањето на стварта немаат никакво правно дејство. Авторот со право констатира дека проблемот настанува ако даропримачот натаму ја оттуѓил стварта на трето лице, треба да се види дали тоа е сторено со надомест или без надомест, или дали стекнувачот бил совесен или несовесен. Ако стекнувачот бил совесен и стварата ја примил без надомест, мора на сопственикот да му го врати сè она што му останало од примениот надомест, а ако бил несовесен, мора на сопственикот да му даде полн надомест, независно дали кај него има или нема нешто од тоа што го примил за стварта.⁴⁶¹

⁴⁶⁰Цит. сп.: Ljubisa Miloseviћ. „Облигационо право Београд 1962, стр. 317

⁴⁶¹Цит. сп.: Dr Boris Vizner. *Граѓанско право*, 1969, стр. 1093

Стварта што се предава кај договорот за дар може да биде и идна ствар, според првото становиште. Тоа се оние ствари кои не постојат во моментот на склучувањето на договорот за дар, но тие ствари ќе настанат во иднина, ќе се произведат, ќе нараснат (на пример, житни култури или овошје и зеленчук), ќе се произведат и тоа најдоцна до моментот на стасаност на обврската за предавање на стварта. Законот предвидува посебни правила во случај на пропаѓање на стварта пред нејзиното предавање, односно склучување на договорот (член 447 од ЗОО). Но, постои и друг став дека предмет на договор за дар може да биде ствар и право со кое некое лице непречено располага, се мисли дека работодавачот треба фактички и правно да располага во моментот на склучување на договорот за дар. Овие двоумења се јавуваат заради правната празнина која постои во Законот за облигациони односи на РМ, додека ситуацијата е јасна во современото албанско право со постоење недвосмислена норма која ја нормира оваа ситуација.

Каква е судбината на идните ствари, дали тие може да се подарат во современиот правен ситем на нашата земја, останува нерешено прашање. Одредби за дарување на идни ствари нема ниту во изворите на римското право, ниту во македонскиот Закон за облигациони односи кој се однесува на договорот за дар, иако аналогно се применуваат одредбите од договорот за продажба и затоа потврдно одговараме на ова прашање, додека во албанскиот Закон стои одредба дека не смее да се подаруваат идни ствари, се подарува само сегашен имот, а не и иден имот (член 772). Се нормира дека може да се дарува сегашен имот на работодавачот, односно имот кој постои во моментот на склучувањето на договорот, додека за иден имот дарувањето е невалидно.

Меѓутоа, во литературата и во некои постари граѓански законици предвидено е дека предмет на дарување може да биде идна ствар и иден имот на работодавачот, со тоа што станува збор за ветување да се даде дар. Дарување на иден имот ограничено е со два услови, и тоа со суспензивен услов, што значи ако работодавачот воопшто го стекне тој имот и, второ, се договара под услов дарот да не преоѓа преку половина од неговата вредност, за да не остане дадародавачот без никаков имот во иднина.⁴⁶²

⁴⁶²Исто, стр. 1088. Во параграф 944 на ОГЗ (австриски). нормирано е дека сопственикот не е ограничен ако внимава на законските прописи, може да го дарува својот имот, но спогодбата со која се дарува идниот имот е валидна само тогаш ако не поминува половина од споменатиот имот.

Волја стварта да се предаде, односно да се даде како дар или *animus donandi*, значи волја стварта да се предаде како дар и да се предаде од една страна и да се прими ставарта од другата страна, што е основа на договорот или кауза, систематизирајќи го договорот за дар во каузалните правни работи.

Содржина на договорот за дар

Општо прифатено во правната наука е дека, додека кај договорот за продажба постои потполен или делумен паритет, кај договорот за дар постои целосен диспаратитет затоа што се работи за еднострано обврзувачки и лукративен договор, како и добротворен договор, каде на страната на дародавачот постои еднострана обврска која не е условена со противсторување од даропримачот, така што во меѓусобните интереси на страните преовладува интересот на даропримачот, затоа, иако и договорот за продажба и договорот за дар се систематизирани во договори што се правен основ за пренесување на правото на сопственост врз стварта, сепак, очигледно е дека недостасуваат одредби во македонскиот Закон за облигациони односи кои би се однесувале специфично на договорот за дар како *materia specifica*. Кај договорот за дар недостасува синалгматичност, затоа не би требало да се изедначува со договорот за продажба.

Содржината на овој договор се состои во права и обврски на договорните страни, дародавачот да го предаде дарот, а даропримачот да го прими дарот.

Правното дејство на договорот за дар се состои во следново:

1. Договорот за дар е перфектен во моментот на постигнување на согласност за предметот на договорот, како и согласност на волја да се предаде стварта која се дарува и да се прими даруваната ствар. Согласноста ва волјите, во определени случаи, мора да биде манифестирана предвидената форма (за недвижности писмена форма заверена кај нотар, како и за некои подвижни ствари, на пример аутомобил).

2. Правата и обврските на договорните страни се посматраат во контекст на карактеристиката на договорот за дар како еднострано обврзувачки договор.

2. 1. Основна обврска на дародавачот е да ја чува стварта која ќе се дарува од склучувањето на договорот до рокот на предавање на даропримачот

2. 2. Обврска на дародавачот за предавање на даруваната ствар во договорено време, договорено место и договорен начин, за да помине даруваната ствар во сопственост на даропримачот.

Правата на даропримачот се:

2. 3. Право да бара предавање на даруваната ствар од дародавачот во договорено време, договорено место и договорен начин.

2. 4. Право да бара од дародавачот надомест на штета заради оштетување или пропаѓање на даруваната ствар, настанати по вина на дародавачот, во време од заклучување на договорот до предавање на стварта во сопственост.

Македонскиот Закон за облигациони односи нормира дека за предавање на стварта, односно пренесување на правото кај договорот за дар, важат одредбите на договорот за продажба. Така, дарувачот одговара за ненавремено исполнување на договорот за дар, како и за својствата на стварта, односно за правото што се пренесува.⁴⁶³

Аналогно на одредбите кои се однесуваат на договорот за продажба и кај договорот за дар дародавачот гарантира дека стварта што ја предава ги има материјалните и правните својства за определен вид на ствар и дека таа исправно функционира.

Материјални недостатоци на стварта се оние кои недостасуваат во врска со договорените својства на стварта или конкретните околности на договорот за продажба и аналогно и за договорот за дар. Материјалните својства на стварта се однесуваат на нејзиниот квалитет, квантитет и комплексност, односно целосност ако е сложена стварта. Станува збор за членот 467 од ЗОО, а кој се однесува на договорот за продажба, а согласно со Законот, се презема и за договорот за дар. Недостатокот може да биде битен (главен) или небитен (спореден), може да биде видлив или скриен, отстранлив или неотстранлив. Согласно Законот, продавачот одговара за материјалните недостатоци на стварта што ги имала во моментот на преминување на ризикот врз купувачот, како и за оние недостатоци по преминување на ризикот врз купувачот ако се последица од причини кои постоеле пред тоа. Продавачот одговара само за значителен материјален недостаток и аналогно и дародавачот. За разлика од купувачот, одредбите од ЗОО член 472, 474 на даропримачот

⁴⁶³Спореди: Галев, Гале & Дабовиќ Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, стр. 577

се однесуваат одредбите согласно кои тој мора да го извести дародавачот за недостатоците на стварта и да бара тие да бидат отстранети и да го раскине договорот.

Може да се констатира дека упатувачките правни норми создаваат конфузија и недоследност при читање и применување на секој закон, па и на овој Закон, затоа во иднина, како специфична материја во ЗОО, треба целосно да се регулира договорот за дар.

Стварта која се дарува треба исправно да функционира, во спротивно доаѓа до одговорност за неисправно функционирање ако аналогно се применуваат одредбите од ЗОО кои се однесуваат на продажбата.

Аналогно на одредбите од ЗОО, кои се однесуваат на договорот за продажба, се применуваат на договорот за дар затоа што дародавачот може да подари туѓа ствар како да е негова, да подари делумно туѓа ствар како целосно негова, или да подари оптоварена ствар со некое право (залог, службеност) како ствар без товар.

И албанското современо облигационо право гаранцијата на дародавачот за правните и физичките недостатоци на стварта ги доведува во контекст со договорот за купопродажба, а во врска со делумното неисполнување на договорот (член 770, 769, 727 ги регулираат правните и физичките недостатоци на стварта, односно одговорноста за нив). Специфика е што гаранцијата на дародавачот не се однесува на недостатоците на подарената ствар, освен ако дародавачот постапил со измама и крајно невнимание. Албанското право специфично ја регулира оваа материја, па така член 769 нормира дека дародавачот има одговорност да даде гаранција за подарената ствар и заштита од одземање ако дародавачот недвосмислено ветил гаранција, или ако постои измама. (Член 769 нормира дека дародавачот има одговорност да даде гаранција за подарената ствар и заштита од одземање од друго лице, т.е. евикција, само ако недвосмислено ветил гаранција и ако постои измама). Значи, во случај на постоење правен недостаток на стварта, може да дојде до евикција.⁴⁶⁴ Правниот институт евикција без сомнение се однесува како на договорот за продажба, така и на договорот за дар. За тоа кои се

⁴⁶⁴ Така Галев, Гале & Дабовиќ Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, стр. 571. „Евикција не е ништо друго туку претставува правен акт на трето лице (тужба во материјална смисла или приговор, со кој тоа, третото лице, врз основа на некое свое појако право што постоело во моментот на склучување на договорот за продажба, го исклучува или ограничува правото на располагање, односно правото на сопственост на купувачот, кој верувал дека тоа право го прибавил целосно и без ограничувања, врз основа на наведениот договор).

консеквенциите од подарување на туѓа или оптоварена ствар, веќе стана збор понапред во текстот.

Беше образложено дека во изворите на римското право е предвидена евикцијата во случај на договор за дар во D. 39, 5, 18, 3, со тоа што односите меѓу дародавачот и даропримачот се регулирани на тој начин што даропримачот нема право на тужба против дародавачот ако стварта му биде одземена со евикција, но против него може да се употреби *actio doli* ако дародавачот тоа го сторил долозно (со умисла). Очигледно дека Римјаните водат сметка за фактот дека договорот за дар се заснова на целосен диспаратет, каде договорот е еднострано обврзувачки и лукративен, како и добротворен и каде нема никаква синалгматичност, за разлика од договорот за продажба каде има делумен или потполен или делумен паритет.

Во литературата постои став дека договорот за дар е доброволен, добротворен договор, па затоа на страната на дародавачот не постои обврска да гарантира за правните и физичките недостатоци. Но, ако дародавачот не постапувал совесно, па не го известил даропримачот за некои недостатоци на стварта за кои знаел или морал да знае (нелојално однесување), даропримачот од него можел да бара надомест на штета.

Посебни видови договор за дар

Не е спорно дека во изворите на римското право се среќаваат неколку посебни видови договоро за дар, како, на пример, *donatio sub modo*, или договор за подарок со налог кој настанувал со предавање на подарок на лице што, примајќи го подарокот, примало и обрска да го исполни налогот.⁴⁶⁵

Исто така, биле нормирани и *donatio ante nuptias*, односно *donatio propter nuptias*, подарок што го давал мажот, односно таткото на мажот, по повод склучување на идниот брак, потоа *donatio inter virum et uxorem*, дарување меѓу брачните другари, кои во старото право биле дозволени и нив не ги забранувал и законот *lex Cincia*, а потоа биле забранети затоа што, според тогашните сфаќања, ги нарушувале односите меѓу мажот и жената во

⁴⁶⁵Спореди: Иво Пухан, *Римско право*, стр. 362

бракот и *donatio mortis causa* договор кој произведувал дејство само ако даруваниот го надживеал дародавачот.

Може да се констатира дека овие посебни видови договор за дар се сретнуваат и во современото македонско право, како договор за дар со товар или налог, специфично се нормирани наградниот договор за дар кога, покрај постоење волја да се даде дар, треба да се постигне и определен резултат (на пример, најдобар кошаркар во МЗТ) и комбиниран договор за дар кога, покрај договорот за дар, има елементи и на договор за продажба или договор за размена. Што се однесува на *donatio mortis causa*, постои голема извесност тој да биде нормиран во новиот македонски Граѓански кодекс. Во македонското облигационо право е нормиран договорот за отстапување на имотот за време на живот, кога отстапувачот целиот, или дел на својот имот го отстапува на своите потомци, но овој договор е полноважен ако со тоа се согласиле сите потомци и брачниот другар на лицето кое, во случај на неговата смрт, би се јавиле како негови наследници, но ако само еден не се согласи, се смета дека станува збор за договор за дар (член 1023). Овој договор се смета за консензуален, еднострано обврзувачки, добротворен и формален, заверен кај суд, односно нотар (со новела на ЗОО од 2008 година). Елементи на овој договор се стварта што се отстапува и волја стварта да биде отстапена. Карактеристика на овој договор е што отстапувачот, неговиот брачен другар или трето лице, може да задржат право на плодоуживање на сите отстапени добра, или на некои од нив, или да договори рента, доживотна издршка, доживотна рента во пари, или натура, или друг надоместок. Оваа можност судот или нотарот му ја појаснуваат на отстапувачот. Раскинување на овој договор, како и негово отповикување, е можно согласно упатувачки норми: во првиот случај согласно еднострано раскинување на двострано обврзувачките договори, а во вториот случај согласно договорот за дар заради крајна неблагодарност од страна на лицето на кое му се отстапува имотот (член 1028 од ЗОО).

Посебните видови на договорот за дар, кои се сретнуваат и во современското албанско право, се подарување ствар со мала вредност, индирктно подарување, подарување од машкото семејство по повод склучување на идниот брак, договорот за дар за децата значнати уште неродени каде специфично услов е детето да се роди здраво и живо, па и повеќе е уредено со Граѓанскиот законик во начелото за наследување, било со тестамент или законско наследување.

Престанување на договорот за дар

Според современото македонско право, договорот за дар може да се отповика и тоа кога договорот е исполнет, но доколку се исполнети определени услови, според законот тоа се случува кога даропримачот ќе покаже крајна неблагодарност кон дародавачот или кон лице кое му е блиско. Ова право за отповикување на дарот прменува и на наследниците на дародавачот. Но, тоа може да се случи во субјективен рок од најмногу една година од денот кога дародавачот сознал за благодарноста на даропримачот, а крајно по истек на пет години од покажаната неблагодарност како објективен рок. Ако дарот се отповика од дародавачот, даропримачот треба да му врати сè што примил како дар од дародавачот.

Престанок на договорот за дар може да се случи и како раскинување на договорот за дар од дародавачот, ако нема доволно средства за живот или за издржување на лицата кои по закон е должен да ги издржува, исто така ако предметот на договорот за дар веќе го предал на даропримачот може да го отповика договорот за дар. Даропримачот може да го избегне отповикувањето ако обезбеди сретства за дародавачот, и тоа оние средства кои му недостасуваат. Според македонскиот закон за облигациони односи, сите дарови не може да се отповикаат, станува збор за вообичаените дарови, пригодните дарови и наградните дарови.

Според современото албанско право, дарувањето, како општо правило, е неотповикливо дејство. Но, се предвидуваат начини на престанок на договорот за дар, и тоа како отповикување на дар во случаи кога даропримачот е неблагодарен, за оние подароци што не се вообичаени и подароци што не се направени за надомест, исто така без право не го издржува дарувачот, а законски е обврзан (ЗС), во случаи кога дародавачот има потреба или не е во состојба да ја обезбеди својата животна екзистенција после дарувањето.

Според албанското право, рокот за почнување судска постапка за отповикување на договорот за дар е една година од денот кога дародавачот е известен за причините што му даваат право да побара отповикување, а тоа право го имаат и наследниците на

дародавачот, да ја продолжат или сами да ја поднесат тужбата, во случај дародавачот да умрел во текот на годината од денот кога се појавила причината да се покрене тужбата.

Според римското право, нормирано е престанувањето на договорот за дар. Според CJ. 8. 55,10 Imp Iustinianus A Iuliano pp. (a530), нормирано е дека воопшто се пропишува дека сите дарувања кои се сторени во согласност со законот остануваат правовалидни, ако не се утврди дека даропримачот е неблагодарен спрема дародавачот, со тоа што му сторил тешка инјурија, или на него подигнал бесрамно рака, или со свои интриги му нанел тешка штета, што за дародавачот значи грижа за неговиот имот или живот, или ако некои спогодби, било писмено или без писмен акт, се придодадени кон договорот за дар на кои примачот на дарот ги прифатил и не сака да ги исполни. Значи, тоа се случаите кои треба да се докажат на суд за да се отповика дарот и никому да не му се дозволи да стекнува туѓа ствар. А истовремено да се потсмева на слабостите на дародавачот, да ги упропастува и него и неговите ствари, но ова се однесува само на првите личности (се мисли на дародавачот и даропримачот), па не може да му се дозволи на дародавачот да подига вакви спорови спрема наследниците на даропримачот. Исто така, доколку даропримачот преминал еднаш преку оваа неблагодарност, неговото молчење има трајни последици.⁴⁶⁶

Постојат посебни извори кои се однесуваат на блиските членови на семејството во врска со отповикувањето на дарот, имено дедото или прадедото, дарувањето сторено на еманципираниот син или ќерка, внук или внука, правнук или правнука, не може да ги отповика ако со сосема јасни докази не докаже дека лицето кон кое е сторено дарувањето постапувало спротивно на законите на почитување, т.е. од причини кои ги⁴⁶⁷ предвидуваат законите било докажано дека спрема нив биле неблагодарни (CJ. 8,55,9 cImpp. Theodosius et Valentinianus A. A ad senatum (a. 426).

Значи, според Јустинијановото право, дарувањето можело да се отповика заради неблагодарноста на даропримачот, па во вакви случаи дародавачот можел да ја бара стварта да му се врати. Освен тоа и трети лица можеле да го побиваат дарувањето заради повреда на нужниот дел, односно заради повреда на доверителите, и тоа со тужби *querella inofficiosae donationis* во првиот случај, *actio pauliana* во вториот случај.

⁴⁶⁶ Цит сп.: Ante Romac. *Izvori rimskog prava*, Informator Zagreb, 1972, стр. 429

⁴⁶⁷ Исто стр 429

Очигледна е сличноста меѓу римското право и современото право во врска со престанокот на договорот за дар, при што во преден план се истакнува неблагодарноста на даропримачот, како и повреда на нужниот дел на наследниците и правата на трети лица.

Договорот за дар *de lege ferenda*

Иднината на договорот за дар е извесна, тој ќе постои и натаму во современото македонско и во современото албанско право од едноставна причина што дарот постои и се практикува во секојдневниот живот и затоа треба да биде правно регулиран на подобар начин и согласно интересите на дародавачот и даропримачот, без да го загрози јавниот интерес и моралот кој владее во општеството.

Но, притоа треба да се заклучи дека, од една страна, римскиот правен концепт за дарот е идеја водилка во нормирањето на овој договор во современото македонско и во современото албанско право, но, од друга страна, иако постојат големи сличности меѓу истражуваните три правни системи во врска со дарот, сепак има и разлики кои се засноваат не само на општествено економските односи на кои се оформил дотичниот правен систем, но и културолошките, социјалните, социолошките, историските и традиционалните карактеристики на секоја земја, кои се вткаени во секој конкретен правен систем.

Секој правен систем се стреми да го контролира договорот за дар, од причина што е извесно дека вистинското алтруистичко однесување не е често стварност во животот на луѓето, многу често во општеството подарок се дава за да се купи политичко влијание, да се поткупат јавни службеници, да се овозможат даночни олеснувања. Исто така, секој правен систем кој го признава нужниот дел при наследувањето се среќава со проблемот во реализација на договорот за дар, *inter vivos* да се доведе во прашање, односно да се намали имотот што се наследува по смртта, така што деловите на наследниците се намалени или доведени во прашање. Ерозијата на наследното право е очигледна со примената на договорот за дар. Токму заради тоа Римјаните, чија правна логика и техника се пример низ историјата до денес, не биле посебно заинтересирани за дарот и дури во доминатот, преку императорите Константин и Јустинијан, се оформил правниот концепт на *donatio*.

Во иднина, при новелирањето на правната регулатива на договорот за дар обата современи правни системи, кои се предмет на истражување во ова докторска дисертација, би требало да содржат поцелосно регулирање кое би опфаќало и низа новини, како, на пример:

- предмет на договорот за дар би требало да бидат сегашни и идни ствари (доволно специфицирани) и права, простување на долг, како и преземање долг без надомест;
- причините за склучување на договорот за дар треба да се ирелевантни, доколку не се неморални или недозволени, со што договорот би бил ништовен;
- договорот за дар може да се реализира и со повремени давања, но договорот да престанува со смртта на дародавачот;
- да се регулира предавањето на дарот (подвижна) ствар пред прифаќање од даропримачот и да се определи рок во кој даропримачот може да го одбие дарот;
- да се регулира и посредното предавање на дарот преку склучување договор во полза на трети лица;
- да се регулира ситуацијата кога даропримачот нема да го прифати дарот;
- подобро да се регулира формата на склучувањето на договорот за дар, во зависност од тоа дали станува збор за подвижна или недвижна ствар и во кои случаи формата мора да биде во писмен облик; да се предвиди ништовност на договорот ако не е склучен предвидената форма;
- да се предвиди реалната форма за склучување на договорот за дар, доколку се подарува подвижна ствар;
- способноста за дарување да се регулира поексплицитно, да се предвиди поништување на договорот за дар доколку дародавачот не можел да ја сфати смислата за дарувањето, и тоа земајќи го предвид субјективниот и објективниот рок;
- примањето дар од ограничено деловно способно лице и деловно неспособно лице поексплицитно да се регулира;
- да се регулираат подетално одговорностите на дародавачот за неисполнување на договорот и за задоцнување, но притоа да се води сметка дали договорот е

консензуален или реален, како и за карактеристиките на договорот како добротворен и лукративен;

- одговорноста на дародавачот за материјалните и правните недостатоци на стварта да биде регулирана подетално и да се води сметка дека договорот за дар е договор, во кој не постојат синалгматични облигации, така и одговорноста на дародавачот да биде во поскромнен обем, односно да се одговара за скриените недостатоци;
- во врска со престанокот на договорот за дар подробно да се регулира отповикувањето на дарот и на преден план да биде крајната неблагодарност на даропримачот за отповикување на дарот, ова право да преминува и на наследниците и да се определи рок кога ова право престанува;
- да се нормира отповикување на дар поради немање срдства за живот на дародавачот, како и раскинување на договорот за дар во овој случај, исто така да се регулира и избегнувањето да се отповика договорот за дар, како и да се прецизираат тие случаи;
- да се регулираат другите случаи кога договорот за дар не може да се отповика, да се регулира дека откажувањето однапред од правото дарот да се отповика да нема правна важност, следејќи ги правните карактеристики на договорот за дар;
- да се регулира случај на поврат на дарот ако даропримачот умре пред дародавачот;
- да се регулира дар во случај на смрт;
- да се регулираат посебните видови договор за дар како договор за дар со товар или налог, награден договор за дар, договор со заемно дарување, мешовит договор за дар;
- за договорите за донаторство, спонзорство и други договори, да се доведат во контекст со општите одредби на договорот за дар.

На крај може да се констатира дека некои од предложените измени на договорот за дар веќе се имплементирани во постојната регулатива на македонското и албанското право, но тоа што недостасува е подетално и посеопфатно регулирање.

Римскиот концепт на дарот е во основата на модерната регулатива на дарот во два современи правни системи кои се предмет на истражување и опсервација,

како матрица или основа на која се надградуваат специфики, во зависност од конкретните услови и потреби на секоја држава.

Користена литература

1. Aliu, Abdulla. *E drejta civile*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2013;
2. Aliu, Abdulla. *E drejta civile u (pjesa e përgjithshme)*, fotokopja Universiteti e autorizuar prej autorit për shumzim të materialit, Prishtinë, 2007;
3. Aliu, Abdulla. *E drejta sendore*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2014;
4. Alishani, Alajdin C. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e veçantë), Prishtinë, 2002;
5. Амповска, Марија. *Договорот за дар во македонското право*, научен труд;
6. Ardian, Nuni. & Hasneziri, Luan. *Leksione të pronësisë dhe trashëgimisë*, Tiranë, 2008
7. Бабић, Илија & Петровић, Здравко. *Облигационо право – посебни део*, Београд, 2004;
8. Barnett, Randy. *Contracts*, Oxford University Press; 1 edition, April 21, 2010
9. Benussi B. , *Sendet, Zotënimi dhe modifikimet e tij*”, ribotuar në Tiranë në 1987 (botimi i parë në 1931);
10. Bilalli, Asllan & Bahtiri, Bedri. *E Drejta Romake*, (ligjeratatë autorizuara), Universiteti i Prishtinës Hasan Prishtina, Prishtinë, 2015;
11. Bicaku, N. *E drejta e trashëgimisë në Republikën e Shqipërisë*, Onufri, Tiranë, 1994;
12. Биçoku Nazmi, *E drejta e trashëgimisë në Republikën e Shqipërisë*, Alb-paper, Tiranë 2011;
13. Brati, Alban Abaz. *Procedura civile*, Botimet Dudaj, Tiranë, 2008;
14. Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, Београд, 2012;
15. Vermelle, Geroges. (shqipëroi: Edmond Xhabija) *E Drejta civile – Kotratat, Pjesa e posaçme*, Tiranë, Papirus; Koleksioni Lex
16. Vidić, Jelena. *Nasledno pravne posledice odnos a srodstva, brakai vanbračne zajednice*, Beograd: Pravniživot, Udruženje pravnika Srbije., br. 11/2009.
17. Vizner, Boris. *Građansko pravo* (drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje), Rijeka, 1969;
18. Vizner, Boris. *Građansko pravo u teoriji i praksi*, Vjesnik, 1962
19. Vuković, Miodrag. *Rregullat e kodeve civile* , viti 1961;
20. Галев, Гале & Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка. *Облигационо право*, трето изменето и дополнето издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2012;

21. Gams, Andrija. *Bazat e së drejtës reale*, Universiteti i Kosovës, Enti i teksteve dhe i mjeteve mësimore i Kosovë, Prishtinë, 1968;
22. Gams, Andrija. *Svojina*, Beograd, 1988;
23. Gams, Andrija. *Hyrje në të Drejtën civile* (pjesa e përgjithshme) botimi dytë, Universiteti i Kosovës, Enti i teksteve dhe i mjeteve mësimore i Kosovë, Prishtinë, 1967;
24. George Christie & Josef Sanders & W Jonathan Carli. *Cases and Materials on the Law of Torts*, West Academic Publishing; 5 edition (May 23, 2012)
25. Geoffrey, Samuel. *Law Obligation*, Edward Elgar Pub; 1 edition, May 1, 2010
26. Geoffrey, Samuel. *Law of obligations and legal remedies*, Routledge; 2 edition (February 8, 2001)
27. Gjeçovi, Shtjefën. *Kanuni i Leke Dukagjinit*, ribotim 1989, sipas botimit të vitit 1933, Shkodër;
28. Dauti, Nerxhivane & Berisha, Ruzhdi & Vokshi, Adem & Aliu, Abdulla & Blakaj, Sefadin. *Komentari i ligjit për marrëdhënien e detyrimeve*, Libri II, UNDP, Prishtinë, 2013;
29. Dauti, Nerxhivane. *E drejta e detyrimeve* (pjesa e përgjithshme dhe e veçantë), Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2004;
30. Dauti, Nerxhivane. *Kontratat*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2012
31. Денио, Елизабет. *Рим, од град држава до царство, институции и политички живот*, Култура;
32. Dennis I., *The Law of Evidence* (4-th ed, Sweet and Maxwell, London 2010) ;
33. Eisner, Bertold. Horvat, Marijan. *Rimsko Pravo*, Nakladni Zavod Hrvatske, Zagreb, 1948;
34. Elezi, Ismet. *E drejta zakonore e Labërisë në planin krahasues*, Libri Universitar, ribotim viti 2002;
35. Elezi, Ismet. *Kanuni i Labërisë*, Botimet Toena, Tiranë, 2006
36. Elezi, Ismet. *Marrëdhëniet familjare e martesore sipas së drejtës zakonore në Labëri*, Revista Drejtësia, nr. 2/1993, Tiranë, 1993;
37. Enkeleda, Oldashi. *Pasuritë e paluajtshme dhe sistemi i regjistrimit në Republikën e Shqipërisë*, Tiranë, 2015;

38. Живковска, Родна. *Опит дел на граѓанско право*, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 2011;
39. Живковска Р. , Пржеска Т., Димова С., Петушева Н. *Коментар на Законот за катастар на недвижности*, Скопје, 2013;
40. Živojinović, D. *Nasledna prava posthumno za četa deca*, Beograd : Pravni život, br. 10, 2005.
41. Zimmerman, Reinhard. *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Cape Town, Wetton, Johannesburg: Juta & Co, Ltd. , 1990, 1996;
42. Ismaili, Osman. *Fillet e së drejtës (botimi i tretë i plotësuar)*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2003;
43. Јаневски, Арсен & Зрпска-Камилоска, Татјана. *Граѓанско процесно право, книга прва, Парнично право*, второ изменето и дополнителното издание, 2-ри Август-С Штип, Скопје, 2012;
44. Jocić, Lazar. *Rimsko Pravo*, Omega, SKC Niš, 1997;
45. Kadriu, Osman. *Hyrje në të drejtën civile*, Shkup, 2008;
46. *Канонот на Лек Дукаѓини*, второ издание, Скопје : Логос БКА, 2008;
47. *Kanuni i Leke Dukagjinit (variant Pukës)*, Çabej, Tiranë, 1996;
48. Kaloshi, Fadil. *Regjistrimi i pasurive të paluajtshme: (Paketa e posaçme ligjore për titujt e pronësisë së tyre: Periudha 1990 – 2009: Me komente)* Tiranë, 2013;
49. Карбоние, Жан. *Граѓанско право – добра, обврски*, АРС Ламина, Скопје, 2014;
50. КИЕАИ, Doracaku për përgaditjen e provimit të JURISPRUDENCËS, OSCE, Prishtinë 2004;
51. Kovacević-Kustrimović, Radmila & Lazić, Miroslav. *Stvarno pravo*, Gip Punta, Niš, 2004;
52. Kovacević-Kustrimović, Radmila & Lazić, Miroslav. *Stvarno Pravo*, Gip Punta, Niš, 2004;
53. Kondili, Valentina. *E drejta civile-pjesa e përgjithshme GEER*, Tirane, 2008;
54. Kondili, Valentina. *E drejta civile- pjesa e vecante GEER*, Tirane, 2008;
55. Krasniqi, Armand. *E drejta kontraktore biznesore*, Prishtinë, 2015, Publisher: CSARA - Center for Science Academic Research and Arts,

56. Krier, James E. & Gregori S. Alexander & Michael H. Schill & Jesse Dukeminier (2006). *Property*. Botuesit Aspen. Ekstrakt;
57. Lazarević, Dragoljub. *Naslednička državina*, Beograd : Pravni život, Udruženje pravnika Srbije, br. 10/2002;
58. Legier, Gerard. (shqipëroi: Edmond Xhabija) *E drejta civile -DETYRIMET*, Tiranë, Papirus, Koleksioni Lex, (2009),
59. Leslie, Melanie. *The Myth of Testamentary Freedom*,38 Arizona: LawReview, 235,1996;
60. Liçenji, Anjeza. *Kontrata e dhurimit në legjislacionit shqiptar*, Disertacion për mbrojtjen e gradës shkencore doktor, Universiteti i Tiranës, Tiranë,2013;
61. Madhi, Erarbër. *Kufijte, punimet e reja dhe posedimi*, Triptik, 2009;
62. Malenica, Antun. *Praktikum iz rimskog prava (prvi tom)*. Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu, 1997
63. Marković, Slavko. *Važe li testamentalna raspolaganja u korist bračnog druga i ya slučaj razvoda, poništenja i proglašenja braka nepostojećim*, Zbornik pravnog fakulteta u Nišu, XII sveska. Niš,1973;
64. Marković, Slavko. *Odnos testamentalne prema pravnoj i poslovnoj sposobnosti*. Zbornik radova pravnog fakulteta u Nišu. Niš,1974
65. Maho, Besnik. *Fitimi i pronesise mbi pasurit e paluajtshme*. UET-Pres, Maluka, Tirane, 2009;
66. Milloshevic, Lubisha. *E drejta e detyrimeve*, Prishtinë, 1977;
67. Milošević, Ljubiša. *Obligaciono pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Sovremena Administracija izdavačko-štamparsko-knjižarska radna organizacija, Beograd, 1982;
68. Мицкович, Дејан. & Ристов, Ангел. *Наследно право*, Културна установа Блесок, Скопје, 2014;
69. Micković, Dejan i Angel Ristov. *Nasledno pravni položaj izvan bračnih drugovausu vremenim zakonodavstvima*, Zagreb : Zbornik Pravnog fakultata u Zagrebu, 2011;
70. Momčinović, Hrvoje. *Ugovori obveznog prava*, Zagreb, Prava knjiga, 1987;
71. Nathanael, Andrea. *E drejta civile e shqipërisë, pjesa e përgjithshme*, Dispensa II, Tiranë, 1974;

72. Nathanali, Andrea. *Posedimi në të drejtën civile shqiptare*, botimi i Gjykatës së Lartë dhe Prokurorisë së Përgjithshme, Drejtësia Popullore, 2/ 1956;
73. Nicholas B. , *An Introduction to Roman Law* (OUP, Oxford 1962);
74. Nuni, Ardian. *E Drejta Civile*, pjesa e pergjithshme, Tiranë, 2011;
75. Nuni, Ardian. *Leksione të pronësisë dhe trashëgimisë*, Tiranë, 2008;
76. Nuni, Ardian. & Mustafaj, Ilir. &Vokshi, Asim. *E drejta e detyrimeve II*, Tiranë, 2008
77. Omari, Sonila. *E drejta familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012;
78. Palazzo, Antoni. *I contratti di donazione*, Utet Giuridicia,2009;
79. Перић, Ж. *Специјални део облигационог (тражбеног) права*, штампано као рукопис, без године;
80. Perović, K. Slobodan. “*Obligaciono Pravo*”. Књига прва, Београд, 1986;
81. Podvorica, Hamdi. *E drejta familjare*, Universiteti i Prishtinës,Prishtinë, 2011;
82. Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо. *Избор на текстови од римското право*, А. Д. Гит Гоце Делчев, Скопје, 1995;
83. Поленак Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Универзалноста на римското право, антиката и европскат наука и култура*, 60 години Институт за класични студии Филозофски факултет, Скопје, 2009,
84. Puhan, Ivo. *E drejta romake*, Universiteti Prishtines, 1980;
85. Пухан, Иво. *Римско право*, Скопје 1973,
86. Пухан, Иво, Поленак-Аќимовска, Мирјана. *Римско право*. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“, 1991.
87. Пухан, Иво & Поленак-Аќимовска, Мирјана & Бучковски, Владо & Наумовски, Гоце. *Римско право*,Софија-Богданци, Скопје,2014
88. Радевска, Марија. *Практикум за Наследно право*, Универзитет „Гоце Делчев“- Штип, Правен Факултет – Кочани, Кочани, 2012;
89. Рајнхард, Цимерман. *Облигационо право*, Скопје, Просветно дело, 2009.
90. Rajska, Dagmara & Llagami, Naureda. *Manual për të drejtën e pronësisë*, Ushtrimi efektiv i të drejtave për kthimin dhe kompensimin e pronave në Shqipëri, Tiranë,2017;
91. Rašović, Zoran. *Stvarno pravo*, drugo izdanje, Beograd, 2005;
92. Rashoviq, Zoran. *E drejta reale*, Podgorica, 2010;
93. Romac, Ante. *Rimsko nраво*, PFZ, Zagreb, 1981;

94. Romac, Ante. *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1973;
95. Romac, Ante. *Izvori rimskog prava*. Zagreb: Informator, 1973;
96. Skrame, Olti. *Komentari i Kodit çivil të Republikës së Shqipërise*”, vëllimi i dytë, Onufri, 2011;
97. Станковић, Емилија, *О српском грађанском саконику*, Крагујевац 2009;
98. Stanković, Obren. *Stvarno pravo*, Beograd, 1981
99. Statovci, Ejup. *Marrëdhëniet pronësore- juridike në sendet e paluajtshme, në KSA të Kosovës*, Prishtinë, 2004;
100. Stafaj, Lulzime. *Noteriat dhe kompetencat e tij në procedurën trashëgimore*, Universiteti Fon, Punimi magjistraturës, Shkup, 2014;
101. Stojanović, Nataša. *Nasledno pravni ugovori o budućoj kodifikaciji građanskog prava*, Niš : Pravni fakultet Niš, Centar za publikacije, 2003;
102. Стојчевиќ, Драгомир. *Римско облигационо право*, Београд, 1960;
103. Swegle, Paul. *Contract Drafting and Negotiation for Entrepreneurs and Business Professionals*, Publisher: Business Law Seminar Group, LLC (June 7, 2018)
104. Tartari, Agim, *Trashëgimia në të drejtën ndërkombëtare private shqiptare*, Botim,2010;
105. *Të drejtat e pronësisë në Shqipëri: Sfida dhe perspektiva*, Tiranë,2013;
106. Ćesić, Zlatko & Gorenc, Vilim & Kačer, Hrvoje & Momćinović, Hrvoje & Pavić, Drago & Perkušić, Ante & Pešutić, Andrea & Slakoper, Zvonimir & Vidović, Ante & Vukmir, Branko. *Komentar Zakona o obvezim odnosima*, Zagreb, listopad, 2005;
107. Фабр-Мањан, М. *Облигационо право – договорот и едностраната обврска*, Скопје, 2011
- 108.** Francesko, Galgano. *E drejta private*, Luarasi, Tiranë, 1999,
109. Fuga-Latifi, Juliana. *E drejta civile*, Tiranë, 2007;
110. Hajdari, Artan. *Natyra juridike e funksionit të brendshëm të shoqërive tregtare. Çështje të teorisë dhe praktikës gjyqësore*, Tiranë, Revista Jeta Juridike, 2017, nr. 1
111. Hakani, Arben. *“Trashëgimia testamentare (legjislacioni dhe praktika gjyqësore)*, Dudaj, 2010;
112. Halimi, Musli. *Lex duodecim tabularum, marrëdhëniet juridike që i rregullon Ligji i XII tabelave*, Universiteti Tetovës, Tetovë,2004,

113. Haxhaj, Rafet. *E drejta e Detyrimeve*, Prishtinë, Publikuar nga Akademia e Drejtësisë, 2017;
114. Hetemi, Mehdi J.. *Detyrimet dhe Kontratat*, Luarasi, Tiranë, 1998;
115. Cataudella, Antonino. *Nozione e struttura el contratto di donazione*, Giapicchelli Editore, 2006;
116. Cvetković, Valentina. *Testamentalno nasljedno pravo prema Ulpijanovim Regulama*, Istraživanja pravne povijesti u jugoistočnoj Evropi. Beč. 2008
117. Цимерман, Рајнхард. *Облигационо право, римски основи на граѓанската традиција*“, Просветно дело АД,
118. Çavdar, Kiril & Çavdar, Kimo. *Ligji për marrëdhënie të Detyrimeve – komente, sqarime, praktik gjyqësore dhe regjistri i lëndëve*, Shkup, 2008
119. Shtjefën Gjeçovi, “ *Kanuni i Leke Dukagjinit*”, ribotim 1989, sipas botimit të vitit 1933, shtypur ne Shkodër;

Законици, Документи

120. Апелационен суд Битола, Билтен на судската пракса, февруари 2019;
121. Врховен суд на Република Македонија, *Збирка на Судски одлуки*, 2004 – 2014, книга XI, Промедиа ДОО, Скопје, 2015
122. Закон бр. 110, дт 20/12/2018 „ За Нотари“ во Република Албанија
123. Закон за наследување, „Службен весник на РМ“ бр. 47/96
124. Закон за облигационите односи, „Службен весник на РМ“ бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13
125. Закон за семејството, „Службен весник на Р. Македонија“ бр. 83/04
126. Закон за сопственост и други стварни права
127. Kodi_i_familjes_22. pdf
128. Kodi familjar i Republikës së Shqipërisë;
129. Kodi_civill – 2014_i_azhornuar. pdf

130. Kodi civil i Republikës së Shqipërisë 1929, kontribues Xhevat Lloshi dhe Ministria e Drejtësisë, botimet Toena, Tiranë, 1998
131. Kodi civil i R. së Shqipërisë
132. Kodi civil i vitit 1981., Republika Popullore Socialiste e Shqipërisë“, Byroja juridike pranë Këshillit të Ministrave, Mihal Duri, Tirana, 1982
133. Ligji nr. 9235, për kthimin dhe kompenzimin e pronës në R. Shqipërisë ;
134. Ligji nr. 33/2012, për regjistrimin e pasurive të paluajtshme në R. Shqipërisë ;
135. Ligji nr. 7843, datës 13. 07. 1994. ” Për regjistrimin e pasurive të paluajtshme”,i Republikës së Shqipërisë, ndryshuar me Ligjin nr. 8090 /1996, nr. 9407/2005; nr. 9701/2007 dhe nr 33/12
136. Ligji Nr. 7501 date 19. 07. 1991, "Per token"
137. Ligji nr. 7698, dt. 15. 04. 1993. ” per kthimin dhe kompesimine pronave ishpronareve”
138. Ligji për Procedurën Kontestimore të R. Maqedonisë së Veriut;
139. Ligji për Procedurën Jokontestimore në R. Maqedonisë së Veriut;
140. Ligji për Përmbartim në R. Maqedonisë së Veriut;
141. Ligji mbi tokën ndërtimore në R. Maqedonisë së Veriut;
142. Одредби од Законот за даноци на имот („Службен весник на Република Македонија“, бр. 61/04, 92/07, 102/08, 35/11 и 53/11)
143. Пресуда, Одлучено во Основниот суд Скопје II – Скопје XVII, П. Бр 1915/09 од 30. 03. 2010 година;
144. Пресудено во Основен суд Гостивар, П1-139/19 од 02. 12. 2019 година;
145. Rregullore për punën e zyrës së regjistrimit të pasurive të paluajtshme në R. Shqipërisë;
146. Fletore zyrtare e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë, nr 108, i datës 29. 08. 1945, Ligji mbi reformën agrare.
147. Fletore zyrtare e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë, nr. 2359 Ligjin mbi veprimet juridike dhe mbi detyrimet të vitit 1956

Интернет страници

148. <https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>
149. <https://www.pravdiko.mk/nauchete-neshto-za-karakteristikite-na-dogovorot-za-dar/>

150. https://www.drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2017/11/Ligji_per_Noterine.pdf
151. https://www.drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2017/11/Kodi_i_Procedures_Civile-2014-perf-1.pdf
152. <https://primis.al/2019/05/06/trashegimia-testamentare-llojet-e-testamentit/>
153. <http://drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2019/07/Vjetari-Statistikor-2018-PDF.pdf>.
154. <https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20notarijatot%20-%20precisten%20interen%20tekst.pdf>